T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜRESEL KENT OLMA SÜRECİNDE İSTANBUL'UN ÇEPERİNDE BÜYÜME ODAKLI MÜDAHALELER: TEKİRDAĞ ÖRNEĞİ

ŞEFİKA AYDIN
2501140893

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. MURAT ŞENTÜRK

İSTANBUL-2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	Şefika AYDIN	**Numarası**	:	2501140893
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	Sosyoloji Anabilim Dalı	**Danışmanı**	:	Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK
Tez Savunma Tarihi	:	18.07.2016	**Saati**	:	15.00
Tez Başlığı	:	Küresel Kent Olma Sürecinde İstanbul'un Çeperinde Büyüme Odaklı Müdahaleler: Tekirdağ Örneği			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Doç. Dr. Betül DUMAN		Kabul
2- Doç. Dr. Enes KABAKCI		Kabul
3- Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL		Kabul
4- Yrd. Doç. Dr. Ayşen ŞATIROĞLU		Kabul
5-Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Yrd. Doç. Dr. Aynur ERDOĞAN		
2- Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk OCAKOĞLU		

ÖZ

KÜRESEL KENT OLMA SÜRECİNDE İSTANBUL'UN ÇEPERİNDE BÜYÜME ODAKLI MÜDAHALELER: TEKİRDAĞ ÖRNEĞİ

ŞEFİKA AYDIN

1980'de "dünya kenti", 2000 sonrasında ise "küresel kent" vizyonu çerçevesinde kentsel müdahalelere uğrayan İstanbul'un geçirdiği dönüşümün, ilişkide olduğu kentlerde nasıl bir mekânsal ve toplumsal değişime neden olduğu önemlidir. Küresel kentlerin, (1) finans ve işletme hizmetleri, (2) yönetme ve kontrol, (3) yaratıcı ve kültürel endüstriler ve (4) iş ve eğlence/dinlenme turizmine odaklandığı söylenebilir.

Bu tez çalışmasında, küresel kent olma sürecinde İstanbul'un, çeperindeki kentlerde neden olacağı mekânsal ve toplumsal değişim, Tekirdağ örneğinde ele alınmaktadır. İstanbul'daki kentsel müdahalelerin Tekirdağ'da yol açtığı etkinin ve Tekirdağ'daki kentsel büyümede yerel aktörlerin rolünün anlaşılması için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tezin bulguları, yedi farklı grubu (Yerel Yöneticiler, Yatırımcı/Esnaf, Sivil Toplum Kurumları, Meslek Örgütleri, Arazi Sahipleri/Emlak Geliştiriciler, Basın/ Akademisyenler, Kamu Kurumları/Siyasetçiler) temsil eden 39 kaynak kişi ile yapılan derinlemesine mülakatlardan elde edilen verilere ve doküman incelemelerine dayandırılmıştır.

İstanbul'un küresel kent vizyonu doğrultusunda yeniden yapılandırılması, kent bölgeye dönüşümü ve bu doğrultuda müdahalelere uğraması Tekirdağ'ın kentsel büyümesini etkilemektedir. İstanbul'a yönelik kentsel müdahalelerin Tekirdağ'a etkisi, yerel ve merkezi yönetimin aldığı kararlar doğrultusunda gerçekleşmektedir. Tekirdağ'da yerel aktörler arasında büyüme koalisyonun tam olarak kurulamaması kentin büyümesine ve girişime açık hale getirilmesine ilişkin müdahaleleri sınırlamakta ve/veya yavaşlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kentsel büyüme, kentsel müdahaleler, yerel aktörler, kent bölge, küresel kent, kentsel girişimcilik

ABSTRACT

GROWTH FOCUSED INTERVENTIONS AT THE EDGE OF İSTANBUL DURING THE PROCESS OF BEING A GLOBAL CITY: THE CASE OF TEKİRDAĞ

ŞEFİKA AYDIN

In the vision of "world city" in 1980 and "global city" after 2000, the transformation of İstanbul by the interventions on the city is vital to understand how İstanbul has caused locational and social changes in its related cities. The global cities concentrate on (1) finance and business services, (2) govern and control, (3) innovative and cultural industries and (4) business and entertainment/recreation tourism.

In this thesis, İstanbul's effects on the locational and social changes in the edge cities through the process of being a global city are considered in the case of Tekirdag. Qualitative research methods have been used in figuring out the impacts of urban interventions on Istanbul on Tekirdag and the role of local actors in urban growth in Tekirdag. The findings of the thesis are based on document reviews and in-depth interviews conducted with 39 individuals representing seven different groups.

Istanbul's being reconstructed on the global city vision, its transformation into a urban area and being exposed to interventions in this course, have impacts on Tekirdag's urban growth. These influences occur in accordance with the decisions of local and central government. The fact that growth coalition has not been accurately established among local actors in Tekirdağ confines and slows down the interventions focusing on the growth and expansion of the city.

Keywords: urban growth, urban intervention, local actors, urban area, global city, urban entrepreneurship

ÖNSÖZ

İstanbul, coğrafyasındaki bilgi, insan, para, mal akışı ile Türkiye'nin en büyük metropolü konumundadır. 1980'li yıllarla birlikte İstanbul'un mamul üretiminden hizmet üretimine geçmesine yönelik geliştirilen politikalar sonucunda, İstanbul'daki sanayi desantralize edilmeye başlanmıştır. Desantralize edilen sanayinin, metropoliten alanın çeperinde yer seçmesi, çeperdeki yerleşimlerin sanayileşmesine ivme kazandırmıştır. Bu yerleşimlerden birisi de Tekirdağ'dır. Sanayi ile hızlı bir şekilde büyüme sürecine giren Tekirdağ, sosyo-mekânsal açıdan çok yönlü değişimler yaşamıştır. 2000'li yıllarla birlikte İstanbul'un etkisini 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı, mega projeler ve ulaşım yatırımları ile daha çok hissetmeye başlayan Tekirdağ'daki kentsel müdahaleleri anlamak, gerek bölgede gerekse ülkede meydana gelen değişim ve dönüşümü anlamak açısından önemlidir.

Bu tez çalışması tabi ki yalnız bana ait bir sonuç değildir, pek çok kişinin desteği ile hazırlanmıştır. Öncelikle, bu çalışmanın oluşmasını nasip edene şükranlarımı sunarım. Tez çalışmamda konunun belirlenmesinden, son aşamaya kadar, kıymetli tavsiyeleri, yorumları ve ümitsizliğe düştüğüm anlardaki teşvik ve cesaretlendirmeleriyle her zaman desteğini gördüğüm saygıdeğer danışmanım Yrd. Doç. Dr. Murat Şentürk'e teşekkürlerimi sunarım.

Ülkemizin sosyoloji tarihinde ayrı bir yeri olan, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün öğrencisi olarak gurur duymamamı sağlayan, mesleğe ilişkin öngörülerimi değiştiren ve tez konumun belirlenmesinde etkili olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. İsmail Coşkun'a, lisans eğitimim süresince beni bilgileriyle aydınlatan, katkılarını tüm yaşamım süresince hissettiğim Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün saygıdeğer hocalarına, yüksek lisans eğitimim süresince derin bilgilerinden yararlanabildiğim hocalarıma, katkıları için Yrd. Doç Dr. İhsan Çetin'e, Yrd. Doç Dr. Ali Faruk Açıkgöz'e ve Yrd. Doç. Dr. Elif Kıran'a, tez süresince beni yüreklendiren ve destekleyen arkadaşım Ayşegül Dolmaz ve Namık Kemal Üniversitesi'nden öğretim görevlisi arkadaşlarım Dr. Çağdaş İnan, Hakan Kılcı, Miray Özden, Nermin Akarçay, Nihan Narinç Öksüz, Dr. Oktay Hekimler, Umut Taç ve Yeliz Nakay'a teşekkür ederim.

Tekirdağ örneğinde ele aldığım bu tez çalışmasında, değerli vakitlerini ayıran, tecrübeleriyle, bilgileriyle çalışmaya katkı sağlayan tüm katılımcılara teşekkür ederim. Onlar olmasalardı bu tez, bu şekilde oluşmazdı.

Yaşamım süresince haklarını ödeyemeyeceğim, bir anne olduktan sonra kıymetlerini daha çok anladığım anneme, babama ve hep yanımda oldukları için kardeşlerime şükranlarımı sunuyorum. En çok da akademik yaşama adım atmamda beni teşvik eden, çalışmalarım esnasında yokluğumu oğluma hissettirmeyen sevgili eşime ve tezin yoğunluğu içinde istemeden de olsa yeterince zaman ayıramadığım canım oğluma sabrı için teşekkür ediyorum.

Bu tezi, oğlum Gökdeniz'e ithaf ediyorum.

Şefika Aydın

Tekirdağ, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZ iii

ABSTRACT iv

ÖNSÖZ v

TABLOLAR LİSTESİ x

KISALTMALAR LİSTESİ xi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE 17

1.1. Küreselleşme Sürecinde Kentsel Büyüme ve Müdahaleler 17

1.1.1. Metropolitenleşme Süreci ve Kentsel Büyüme 18

1.1.2. Kalkınma Anlayışı ve Bölgesel Politikalar 24

1.1.3. Küresel Yapılanmalar ve Yerel/Bölgesel Dinamikler 27

1.1.4. Kentsel Müdahaleler ve Planlama 35

1.1.5. Kentsel Girişimcilik ve Mekânın Üretimi 42

1.2. Tarihsel Arka Plan ve Kentsel Mekâna Yönelik Farklı Paradigmalar 49

1.2.1. Harvey L. Molotch'un Kentsel Büyüme Makinesi Kuramı 52

1.2.2. Saskia Sassen'in Küresel Kent Kuramı 58

1.2.3. Manuel Castells'in Ağ Toplumu Kuramı 61

1.2.4. Edward W. Soja'nın Postmodern Mekân Kuramı 66

İKİNCİ BÖLÜM: İSTANBUL'UN DÖNÜŞÜM COĞRAFYASI VE ÇEPERDE YOL AÇTIĞI ETKİ 72

2.1. Türkiye'de Yerleşim Sisteminin Dönüşümünü İstanbul Üzerinden Okumak 75

2.2. Türkiye'nin Yerel Yönetim Serüveni ve İstanbul'da Metropoliten Yönetim 80

2.3. İstanbul'dan Sanayinin Desantralizasyonu ve Kentsel Müdahaleler 87

2.4. İstanbul Metropoliten Planlama ve Mega Projeler 97

2.5. Türkiye Kentleşme Deneyiminde Kent Bölgeye Dönüşüm: Küreselleşme Sürecinde İstanbul'un Çeperinde Yer Almak 105

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İSTANBUL METROPOLİTEN ALANIN ÇEPERİNDE BİR KENT: TEKİRDAĞ'DA KENTSEL MÜDAHALELER VE BÜYÜME 114

3.1. Tarımdan Sanayiye Tekirdağ'ın Gelişimi 116

3.2. Sanayinin Tekirdağ'da Yer Seçmesi ve Sanayiyle Gelen Büyüme 122

3.2.1. Çerkezköy'de Sanayi Gelişimi 123

3.2.2. Çorlu'da Sanayi Gelişimi 125

3.2.3. Tekirdağ'da Sanayi Kümelenmesi ve Göç 127

3.2.4. Sanayi Gelişiminin Yol Açtığı Sorunlar 132

3.3. Çevre Düzeni Planı'nda Tekirdağ İle İlgili Öngörüler ve Hedefler 137

3.4. İstanbul Metropoliten Alanının Tekirdağ Üzerindeki Etkileri 144

3.4.1. İstanbul'un Kazandırdıkları ve Kaybettirdikleri 145

3.4.2. Küresel Kent Bölge Oluşumunun Görünümleri 152

3.4.3. Mega Projelerin Çeperde Yarattığı Etki 159

3.5. Tekirdağ'da Kentsel Müdahaleler 161

3.5.1. Merkezi Yönetimin Etkisi 169

3.5.2. Yerel Yönetimin Etkisi 176

3.6. Kentsel Girişimcilik ve Yerel Aktörlerin Tekirdağ'ın Gelişimine Etkisi 185

3.6.1. Kentte Hayat Bulamayan Bir Proje: TORSAB 198

3.6.2. Tekirdağ'da Kentsel Dönüşümün İmkânı 202

3.7. Tekirdağ'da Mekânın Üretimi: Yeni Kent Merkezi ve Sosyo-Mekânsal Dönüşüm 206

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 216

KAYNAKÇA 228

EKLER 242

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Tekirdağ İli OSB Bilgileri 128

Tablo 3.2. Tekirdağ İli Genel Sanayi Verileri..... 130

Tablo 3.3. Tekirdağ'ın Bazı İlçelerindeki Nüfus Değişimi (2007-2012)..... 131

Tablo 3.4. Tekirdağ İlinde Yıllık Nüfus Artış Hızı (2007-2015)..... 132

Tablo 3.5. 2015 Yılı İllere Göre Orta ve Üstü Gelir Grubundaki Hanelerin Oranı 188

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
Akt.	Aktaran
ASB	Avrupa Serbest Bölgesi
BİMTAŞ	Boğaziçi İnşaat Müşavirlik Anonim Şirketi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
İÇDP	Çevre Düzeni Planı
Çev.	Çeviren
DB	Dünya Bankası
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	Editör
EKM	Eski kent merkezi
ha	Hektar
Hazl.	Hazırlayan
IMF	Uluslararası Para Fonu
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İMP	İstanbul Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi
MİA	Merkezi İş Alanı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
s.	sayfa
SEGE	İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması
TAB	Tarımsal Alt Bölgeler
TABÇDP	Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TİÇDP	Tekirdağ İl Çevre Düzeni Planı
TOB	Tarımsal Organize Bölgeleri
TOKİ	Toplu Konut İdaresi

TORSAB	Tekirdağ OSB
TSO	Ticaret ve Sanayi Odası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vd.	ve diğerleri
vs.	ve saire
Yay.	Yayınları veya Yayınevi
Yay. Hazl.	Yayına Hazırlayan
YKM	Yeni Kent Merkezi

GİRİŞ

Sosyoloji, bir bilim olarak ortaya çıkışından itibaren kentle ilişkili olmuştur. Benim bir sosyolog olarak kentle ilişkim ise, içinde yer aldığım coğrafyanın mekânsal değişim ve dönüşümünü anlama isteğim ile başlamıştır. Yaşadığım il olan Tekirdağ'ın, ülkenin en büyük metropolü ve göz bebeği olan İstanbul'un yanı başında olması, İstanbul'daki gelişimin Tekirdağ'ın büyümesindeki etkisi, İstanbul'da yaşanan hızlı değişim ve dönüşümün daha küçük çapta Tekirdağ'da da yaşanması, Tekirdağ'ın İstanbul'la olan ilişkisini ve bölgede yaşanan gelişmeleri sorgulamama yol açtı. Kentsel mekâna ilişkin Marshall Berman ile başlayan okumalarım David Harvey ile devam etti. Murat Şentürk'ün doktora tezi[1], *kentsel müdahaleler* kavramını, siyaset kurumunun kent mekânına etkisini ve İstanbul'daki dönüşümü anlamamda bana ışık tuttu. Tekirdağ'a ilişkin yapılan tez çalışmaları arasında özellikle Muzaffer Kaya'nın Çerkezköy'ün gelişimini ele aldığı doktora tezi[2], bölgedeki dönüşümü kavramamı, *Harvey L. Molotch* ile tanışmamı ve kentin büyümesinde aktörlerin ne şekilde etkili olabileceğini görmemi sağladı. Her iki tez için kullanılan kaynakları, erişebildiğim kadar okumaya çalıştım ve bu arada Tekirdağ'a ilişkin farklı tezleri[3] de taradım. 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı, Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı, 1/25.000 Ölçekli Tekirdağ İl Çevre Düzeni Planı ve her iki kente ilişkin yayınlara yönelik incelemelerim ve uzmanlarla yaptığım görüşmeler, araştırma sorularımın

[1] Murat Şentürk, **Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 2011

[2] Muzaffer Kaya, **The Emergence and Development of a Satellite Industrial Town at the Edge of the İstanbul Metropolitan Area: Çerkezköy,** Bogaziçi Unıversity Atatürk Institute for Modern Turkish History Doctoral Thesis, İstanbul, 2013

[3] Araştırma konusunu kapsayan Tekirdağ'a ilişkin sosyolojik tezlerin çok az sayıda olması dikkat çekicidir. Çalışmanın ortaya çıkmasında yararlanılan tezler ise şunlardır: Aybüke Saatçı, **Sürdürülebilir Kentsel Çevrenin Kentsel Politikalar ve Yerel Yönetimlerle İlişkili Olarak Tekirdağ İli Örneğinde İrdelenmesi**, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gebze, 2012; Ferhan Gezici, **Trakya Alt Bölgesinde Büyüme Merkezlerinin Gelişimine İlişkin Bir Değerlendirme**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991; Gülşen Pelin Öcal, **Trakya Bölgesinin Sanayileşme Dinamikleri ve Çorlu Sanayi Kümeleri,** İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006; Kaya Göktepe, **Tekirdağ Sancağı'nda Tarımsal Yapı (1840-1914)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 2012; Mehmet Aslan, **Sanayileşme Sürecinde Kapaklı Kasabası'nda (Tekirdağ) Toplumsal Değişme,** Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sivas, 2002; Tülün Özer Paşalıoğlu, **Kentsel Alanlarda Görsel Kirlilik: Tekirdağ Örneği**, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2007, Edirne.

oluşmasında ve çalışma konumun netleşmesinde çok yardımcı oldu. İstanbul'da 1990'larda "dünya kenti", 2000 sonrasında "küresel kent" vizyonuyla gerçekleşen müdahalelerde (Şentürk, 2011a), küreselleşme kavramının öne çıkması, Saskia Sassen'in küresel kent ve Manuel Castells'in ağ toplumu teorilerine ilişkin okuma yapmama yol açarak, küresel ölçekte kentsel mekânın değişen rolüne ve kentler arasındaki ağ şeklindeki yapılanmaya, ayrıca küresel kent bölge oluşumuna yönelmemi sağladı. Bu okumaları yaparken dikkatimi çeken Edward W. Soja'nın görüşleri, metropoliten alandaki dış kentlerin (exopolis) oluşumunu ve *için dışa, dışın içe dönüşümünün* yaşandığı postmetropoliten yapılanmadaki gelişmeleri görmemi sağlayarak zihnimde farklı bir pencere açtı. Attığım her adımda, okuduğum her metinde, kentsel mekana ilişkin soruların ve çözümlemelerin yer aldığı deryada daha da derinlere indiğimi fark ettim ve bu fark ediş tezin ortaya çıkmasını sağlayan en önemli motive edici faktör oldu.

İnsan, içine doğduğu yeri, kendisi için yaşanabilir yer, yani "mekân" haline getirerek ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel, teknik vs. bütün eylemlerini gerçekleştirmektedir. Castells mekânı, "biçimi, işlevi ve anlamı, fiziksel olarak paylaşılan sınırlar içinde kalan bir yer" olarak tarif etmektedir (Castells, 2008: 561). Mekânın fiziksel paylaşımı her ne kadar günümüzde bilgi iletişim teknolojileri ile azalmış gibi görünse de, pek çok kent araştırmacısının (Soja, 2004; Scott, 2004; Castells, 2008) belirttiği gibi mekân hâlâ insan yaşamında etkili olmaya ve önemini korumaya devam etmektedir.

Dünyada hızlı bir değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda yaşanan bu değişim süreci *küreselleşme* olarak adlandırılmaktadır. Küreselleşmeyle ilgili çok fazla sayıda araştırma ve tartışma yürütülmektedir ve bu tartışmalarda küreselleşmenin kentsel mekânla ilişkisi, kentsel ekonomi politiğin en önemli meselelerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha çok yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren kullanılmaya başlayan küresel kent söylemi, dünya yüzeyinde yeni bir küresel ekonominin ortaya çıkmasıyla ve kentlerin küreselleşmenin en önemli aktörleri olarak konumlanmasıyla açıklanmaktadır (Sassen, 2001). Üretim, ulaşım ve iletişim alanında ortaya konulan teknolojik

yenilikler sonucunda yaşanan küreselleşme süreci ile birlikte, metropoliten kentin büyümesi ve çeperindeki yerleşimlerle ilişkisi de farklılaşmaktadır.

Castells, metropoliten alanın dışa doğru yayılmasıyla oluşan mega kentlerin hepsinin, küresel ekonominin başat merkezleri olmamalarına rağmen, nüfuslarının önemli bir kısmını küresel ekonomiye bağladıklarını ifade etmektedir. Mega kentler üstlendikleri bu işlevle, arka bölgeleri için, hatta bütün bir ülke için küreselleşmeye yönelik mıknatıs rolünü üstlenmektedirler. Aynı zamanda akışların uzamının anahtarı ve iktidarın merkezi olan mega kentlerin bölgesel olarak gelişimi ve yönetimi de ülkenin geleceğinde başat rol oynamaktadır (Castells, 2008: 540-546). Dolayısıyla mega kentlerin küreselleşmesi sürecinde gerçekleşen müdahaleleri anlamak, diğer kentlerin küresel sisteme eklemlenme sürecini anlamak açısından son derece önemli olmaktadır.

Soja, küreselleşmiş bir çağda dış kaynaklı güçlerin kent mekânını şekillendirmesine vurgu yapmaktadır. Küreselleşme sürecinde postmodern kentleşmenin yeni coğrafyası bir taraftan desantralizasyonu diğer taraftan yeniden merkezileşmeyi yaşamaktadır. Metropoliten büyümede meydana gelen dışa doğru yayılma, hem sınırların belirsizleşmesine neden olmakta hem de yeni kentsel merkezler oluşturmaktadır. Soja'ya göre postmetropoliten yapılanmada dış kentlerin yeni merkezler haline gelmesinin metaforik ifadesi "içten dışa dönüşen kent" olmaktadır. Metropoller bir yandan "dış kentlerin yükseldiği" bir sürece girerken diğer yandan içteki kentin küreselleştiği "dıştan içe dönüşen kent"in yeni coğrafyası haline gelmektedirler (Soja, 2004: 250).[4] İstanbul'un küresel sistemde önemli bir aktör olarak yer alabilabilmek için sürdürdüğü politikaların bir sonucu olarak, artık metropoliten alanın çeperindeki yerleşimler yalnızca uyumak ve dinlenmek için gidilen yerler olmaktan çıkmaktadır. Canlı kentsel yaşamının sürdürüldüğü ve *dış*

[4] İstanbul'un çeperindeki yerleşimlerde yaşanan kentleşme süreci, *merkezin dışa, dışın ise merkeze dönüştüğü süreci* yaşamaktadır. Örneğin Kartal ilçesinin sanayi yerleşimi rolü değişmekte, Kartal, kültür ve yaşam merkezi haline getirilmektedir. Kartal Belediye Başkanı Altınok Öz, bir röportajında Kartal'ı "kültür sanat merkezi" yapmak için çaba harcadıklarını berliterek şu ifadelerde bulunmuştur: "Ayazma'sı, Dragos Tepesi, kesintisiz sahil şeridi, meydanları, sosyo-kültürel yapısıyla Kartal, kültür-sanat merkezi için biçilmiş kaftan. Kartal Belediyesi olarak ulusal ve uluslararası sosyo-kültürel etkinliklerde metropollerle yarışıyoruz" (Kartal Belediyesi, 2016).

kentlerin kentleştiği, dışın içe dönüştüğü bu süreçte, insanlar pek çok sosyo-kültürel ihtiyacını metropoliten merkeze (iç) gitmeden karşılayabilmektedirler.

Eraydın'a göre küresel sisteme eklemlenmek isteyen her kentin, küreselleşme süreci içinde yer almak için özel bir çaba harcaması ve bir takım koşullara uyum sağlaması gerekmektedir (Eraydın, 2001: 371). Bir kentin küresel kentler ağına eklemlenme çabası, kentin büyüme isteğiyle ilişkili görülmektedir. Kentin büyümesi için çaba harcayanlar ise, mekânsal girişimciler olarak tanımlanmaktadır.

Kentlerin büyümesinin sağlanmasında girişimcilerin üstlendiği rol, pek çok çalışmaya konu olmaktadır (Harvey, 1989; Mumford, 2007). Bu konuda oluşturulan sistematik yaklaşımlardan birisi ise Molotch'un, "kentsel büyüme makinesi" kuramıdır. Büyüme makinesi kuramı, kentte etkili olan bir takım aktörlerin bir araya gelerek oluşturdukları stratejik koalisyonun kentin kaderinin belirlenmesinde etkili olabileceğini ileri sürmektedir. Koalisyonda, kentin ileri gelenleri olarak ifade edilen yerel yöneticiler, siyasetçiler, gazeteciler, akademisyenler, arazi sahipleri, sanatçılar, iş yeri sahipleri yer alabilmektedir. Molotch'a göre (1976) her ne kadar bu aktörler arasında kişisel çatışmalar olsa da, kentin büyümesinden her aktörün sağlayacağı bir çıkar olduğu için aktörler bireysel çatışmaları bir kenara bırakmakta ve koalisyona dahil olmaktadırlar. Böylelikle koalisyonda oluşan "biz" duygusu ile kentin büyümesini sağlayacak yatırımların gerçekleşmesine yönelik çaba harcanmakta ve merkezi yönetimin kaynaklarını ve sermayedarların yatırımlarını cezbedecek faaliyetler yürütülmektedir.

İstanbul'un çeperine doğru yayılarak büyümesinde ve kentsel müdahalelere uğramasında siyasetin belirleyici olduğu ve bir takım kurumsal, kişisel bağlantıları olan elitlerin oluşturduğu büyüme koalisyonun etkisiyle müdahalelerin gerçekleştirildiği görülmektedir (Şentürk, 2011a: 499). İstanbul'un küresel kentler ağında etkin konumda yer alması için çalıştırılan kentsel büyüme makinesi koalisyonun etkisi ile önce imalat sanayisi çeperdeki yerleşimlere desantralize edilmekte ve sonrasında desantralize edilen sanayinin bıraktığı boşluğa özelleşmiş hizmet alanları yerleştirilmektedir. Bu çalışmalar İstanbul'un küresel kentler ağına eklemlenme isteğinin en önemli göstergelerinden kabul edilmektedir. Ayrıca

İstanbul'u küresel kente dönüştürmeye yönelik büyüme odaklı müdahalelerin, çeperdeki yerleşimlerde de çok yönlü müdahalelere yol açtığı düşünülmektedir.

İstanbul'da hizmet sektörünün geliştirilmesine ve kentin küresel kentler ağına eklemlenmesine yönelik politikalar, Tekirdağ'ın Çorlu ve Çerkezköy ilçelerinin İstanbul'daki imalat sanayisine ev sahipliği yapmasında önemli rol oynamaktadır. Desantralize edilen sanayinin İstanbul'la bağlantısını devam ettirdiği, firmaların önemli bir kısmının imalat dışında; finansal, lojistik, teknolojik ve ticari eylemlerini İstanbul'da sürdürdüğü ve genel merkezlerini de İstanbul'da bulundurduğu görülmektedir. Bu durum, Tekirdağ'ın İstanbul'la kent bölge oluşumu içinde yoğun temas kurmasına yol açmaktadır.

1990'lı yılların sonlarıyla birlikte Tekirdağ'ın İstanbul'la olan insan-mal-sermaye-bilgi akışı ve bağlantısı artmıştır. Bu artışta İstanbul metropoliten alanın bölgesinde yer alan kentlerle ağ oluşturarak küresel kent-bölgeye dönüşme isteği etkili olmuştur. İstanbul ve Tekirdağ bağlantı yollarının çift yönlü hale getirilmesi (2002 yılında çalışmalarına başlanıldığı dikkate alınırsa) ile karayolu ulaşımı kolaylaşmış, Tekirdağ Limanı özelleştirilerek yenilenmiş (1997), Çorlu'da havalimanı hizmet vermeye başlamış (1998), Namık Kemal Üniversitesi kurulmuş (2006), Tekirdağ Limanı'yla Muratlı ilçesi arasında demiryolu yapılmış (2010), son olarak Türkiye'nin ilk transit konteyner limanı (Hubport) olan Asyaport, liman yatırımlarında önde gelen uluslararası bir firmayla yapılan ortaklık sonucu faaliyete başlamış (2015) ve bu sayede Tekirdağ havayolu, denizyolu, demiryolu, karayolu ile daha güçlü bağlarla İstanbul'a bağlanmıştır. İstanbul'un küresel kentler ağında daha aktif görev alması ile birlikte Tekirdağ da İstanbul vasıtasıyla uluslararası sistemle daha fazla etkileşim kurmaya başlamıştır.

Araştırma kapsamında incelenen 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı'nın öngörüleri de tezi bu anlamda desteklemektedir. İstanbul'u küresel sistemin önemli kentlerinden birisi haline getirmeyi amaçlayan plan, yapılacak müdahalelerin yalnızca İstanbul'u değil, İstanbul'un çeperinde yer alan yerleşimleri ve bölgesini de içerecek ölçekte/şekilde gerçekleşmesi gerektiğini öngörmektedir.

Tekirdağ'ın 2012 yılında büyükşehir olması ve ilin yeniden yapılanması, İstanbul'da yapımı devam eden 3. köprü ve 3. köprünün Trakya'dan geçen bağlantı yollarının Tekirdağ'da yer alması, İstanbul'a erişimi kolaylaştıracak hızlı tren projesi, Asyaport limanı ve diğer limanların geliştirilerek lojistik bağlantıların güçlendirilmesi, Marmara Bölgesi'nin (altın ring olarak tanımlanan) tamamının köprü ve otoyollarla kesintisiz biçimde bağlantısının sağlanması, İstanbul'dan sanayinin desantralizasyonun devam etmesi, artan organize sanayi bölgesi sayısı ve tarım yatırımları gibi gelişmeler ile birlikte Tekirdağ'ın bölgesinde ve ülkesinde ön plana çıkacağı beklenmektedir. Tüm bu gelişmelerin sağlanmasında merkezi yönetimin aldığı kararlarla birlikte yerel aktörlerin rolünün ne şekilde etkili olduğu ise önem taşımaktadır.

Kaya (2013), Tekirdağ'daki ilk planlı sanayi gelişim yeri olan Çerkezköy'ün yatırım öncelikli hale gelmesinde merkezi yönetimin aldığı kararların etkisinin olduğunu belirtmekle birlikte, ilçede sanayi gelişiminin oluşmasında asıl yönlendirici faktörün yerel yönetim, valilik ve bölgede yatırım yapmak isteyen sermayedarların bir araya gelerek kurduğu derneğin oluşturduğu koalisyon olduğunu ileri sürmektedir.

Tekirdağ'da 1972'te Çerkezköy'le birlikte ilk adımların atıldığı sanayi gelişimi, 1990'larla birlikte hız kazanmış ve 2000'li yıllara gelindiğinde Tekirdağ'daki sanayi üretimi, Türkiye'nin ihracat rakamlarının yükselmesinde oldukça önemli bir paya sahip olmuştur. Sanayi üretiminin ihtiyaç duyduğu hizmet alanlarına ilişkin (teknoloji ve bilgi üretimi, danışmanlık, reklam, pazarlama, finans vs.) desteğin daha çok İstanbul'dan karşılanması ve çeperdeki sanayi merkezlerinin desteklenmesi yönünde İstanbul'da oluşan yoğunluk, bu hizmetlerin çok merkezli olarak dağıtılmasının amaçlanmasına yol açmaktadır. Böylelikle yerelde oluşacak hizmet üretimi ile çok merkezli gelişim sağlanarak sanayi yerelde desteklenecek ve küresel kent bölge oluşumunun önü açılabilecektir. Bölgeye ilişkin plan ve raporlarda sanayi gelişim merkezleri olan Çerkezköy, Çorlu ve yeni ilçe olan Kapaklı ile Ergene

etrafında oluşan sanayi kümelerinin hizmet ihtiyaçlarının giderebileceği merkez olarak Tekirdağ İl Merkezi (Süleymanpaşa) [5], öngörülmektedir.

Tekirdağ İl Merkezi'nin tarım ağırlıklı sosyo ekonomik yapısı 2000'li yıllardan itibaren bahsedilen gelişmeler ve müdahaleler nedeniyle değişmeye başlamıştır. Özellikle ilin sanayi merkezlerindeki gelişim ve büyüme, Tekirdağ İl Merkezi'nde hizmet sektörünü geliştirmeye yönelik oluşumlara yol açmaktadır. Bu oluşum, daha çok İstanbul'un etkisiyle gerçekleşmekte ve Tekirdağ İl Merkezi'nde büyümeye neden olmaktadır. İstanbul'lun etkisinin yanı sıra Tekirdağ'da yaşanan büyümenin seyrinin belirlenmesinde yerel aktörler ve merkezi yönetimin kararları da önemli rol oynamaktadır.

1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı

Bu çalışmada, İstanbul'daki büyüme odaklı kentsel müdahalelerin çeperde yol açtığı etki, Tekirdağ örneğinde ele alınmaktadır. Çalışmanın temel amacı, İstanbul'un etkisiyle hızlı bir gelişme kaydeden Tekirdağ'ın, İstanbul'da yapılan büyüme odaklı kentsel müdahalelerle ilişkisini, bu süreçte Tekirdağ'da yaşanan kentsel müdahaleleri ve müdahalelerde aktörlerin rolünü, söz konusu müdahalelerin yol açtığı mekânsal ve toplumsal değişimleri ele almaktır.

Tekirdağ'da yaşanan hızlı büyümenin başlangıcı, Tekirdağ'ın ilçesi olan Çerkezköy'ün, 1972 yılında kalkınmada öncelikli yörelerden birisi haline getirilmesi ile başlamıştır. Çalışma, bu tarihten itibaren hızlı bir şekilde büyüyen Tekirdağ'daki kentsel müdahaleleri, aynı süreçte gerçekleşen İstanbul'daki müdahalelerle ilişkili olarak ele almaktadır.

1990'lı yıllarda İstanbul'da "dünya kenti vizyonu" benimsenerek sanayiden önemli ölçüde arınmış bir kentsel büyüme politikası izlenmiştir. Desantralizasyon sürecinin devam ettiği bu yıllarda yerli ve uluslararası işletmeler fabrika ve tesisleri için çok

[5] Tekirdağ 2012 yılında Büyükşehir Belediyesi statüsünde yer alan iller içersine dahil olmuş ve Tekirdağ İl Merkezi'nin ismi *Süleymanpaşa İlçesi* olarak değiştirilmiştir. Tez metninde Tekirdağ İli Merkez İlçesi, Tekirdağ Merkez İlçesi ya da Tekirdağ Merkez ifadeleri ile Süleymanpaşa İlçesi kastedilmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı ve yöreye ilişkin akademik çalışmalar da Süleymanpaşa ilçesi için, "Tekirdağ/Tekirdağ Merkez" ifadesini kullanmaktadır. Dolayısıyla "Tekirdağ Merkez" ifadesi Süleymanpaşa ilçesini kast ederek kullanılmıştır. İl sınırları içinde yer alan bütün ilçelerden bahsedildiğinde ise "Tekirdağ İli" ifadesi tercih edilmiştir.

daha yoğun bir şekilde Çerkezköy, Çorlu ve civarında yer seçmeye başlamış, sanayi ilde çevre kirliliği, yer altı su kaynaklarının azalması, plansız kentsel büyüme, alt ve üst yapının nüfus hızına yetişememesi gibi mekansal ve sosyal problemlere neden olmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde İstanbul'da "küresel kent" vizyonunun sahiplenilmesi, İstanbul'un bölgesi ile birlikte küresel bir aktör olarak etkinliğini arttırabileceğine yönelik politikaların oluşturulmasına yol açmıştır. 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı ve üretilen mega projeler de bu politikaları öngörülerle ve uygulamalarla desteklemektedir. İstanbul'da bu gelişmeler yaşanırken, metropolün yaklaşık 132 kilometre uzağındaki Tekirdağ ise kirletici olmayan, teknoloji ağırlıklı bir sanayi gelişimi sağlamaya, tarımda verimliliği arttırmaya ve sanayinin ihtiyaç duyduğu hizmetleri üretmeye yönelik politikalara yönelmektedir.

Küreselleşme sürecinde metropol kentler, çeperlerine doğru yayılarak çeperdeki kasaba ve kentlerle birlikte küresel kent bölgeler haline gelmektedirler. Kent bölgeler, oluşan sinerji ile yerel ağları küresel ağlarla buluşturmaktadırlar. İstanbul'un küreselleşme süreci içinde geçirdiği dönüşümün ve güç ilişkilerinin çeperinde yer alan kentlerde ne gibi etkilere yol açtığı da bu anlamda önemli olmaktadır. Türkiye'nin en büyük metropolü olan İstanbul, 14 milyonu aşkın nüfusuyla, ekonomiye sunduğu katkıyla ve diğer pek çok yönüyle uluslararası arenada ülkenin temsilcisi konumundadır. İstanbul'daki gelişimin, Marmara Bölgesi'nde yer alan diğer kentlerin gelişimi ile etkileşimi ve bölgede oluşan ağ tarzı ilişkiler dikkat çekmektedir. Bu nedenle İstanbul metropoliten alanının küresel kentler ağıyla kurduğu ilişkinin, bölgesinde yer alan diğer kentlerle bağlantılı bir biçimde ele alınması gerekmektedir.

Bu kapsamda 2000'li yıllardan itibaren, Tekirdağ'a yönelik müdahalelerin İstanbul metropoliten alanıyla ilişkisine "küresel kent" söylemi çerçevesinde odaklanılmış ve kentsel müdahalelerde aktörlerin etkisine yer verilmiştir. Kentsel müdahaleler, kentin büyümesine, modern bir görünüm kazanmasına ve küreselleşmesine yönelik olarak gerçekleşmektedir. Kentin büyümesinin yerel elitlere/aktörlere sağlayacağı birtakım faydalar olduğu için elitler, kentsel büyüme koalisyonu oluşturarak kentin büyümesine yönelik müdahalelerde aktif rol oynamaktadırlar. Bu bağlamda kentin yerel elitleri, kentin büyümesine yönelik stratejiler oluşturmakta ve bu stratejilerde

siyasi mekanizmanın desteğini alarak kente sermayeyi çekmeye çalışmaktadırlar. Yerelde elitler/aktörler arasında koalisyonun oluşmaması ise, kentin büyümesinin yerel dinamiklerle sağlanması sürecini yavaşlatabilmektedir.

Bu tez çalışması giriş ve sonuç dışında üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında tezin başlangıç hikayesine kısaca değinildikten sonra, konunun içeriği hakkında genel bilgi verilmektedir.

Birinci bölümde, kente ve büyümeye yönelik farklı yaklaşımlarla ilgili kavramsal ve kuramsal tartışmalara odaklanılmaktadır. Birinci bölümün ilk kısmında, metropolitenleşme süreci ve kentsel büyüme, kalkınma anlayışı ve bölgesel politikalar, küresel yapılanmalar ve yerel bölgesel dinamikler, kentsel müdahaleler ve planlama, kentsel girişimcilik ve mekânın üretimi kavramlarına yer verilirken, ikinci kısımda ise bu kavramları anlamaya imkân tanıyan ve çalışmanın çerçevesini oluşturan kuramsal çalışmalar ele alınmaktadır. Birinci bölümün ikinci kısmında, ilk kent yaklaşımı olarak tanımlanan Chicago Ekolü üzerinde kısaca durulmakta, Neo-Marksist olarak nitelendirilen Harvey, Castells ve Lefebvre ile Weberci bir yaklaşım izleyen Pahl'ın görüşleri ele alınmakta ve çalışmanın odağında yer alan soruların cevaplanmasında temel oluşturan dört kurama yer verilmektedir. Bu kuramlar; Molotch'un "Kentsel Büyüme Makinesi Kuramı", Sassen'in "Küresel Kent Kuramı", Castells'in "Ağ Toplumu Kuramı" ve Soja'nın "Postmodern Mekân Kuramı"dır.

İkinci bölümde, Türkiye'nin kentleşme süreci İstanbul'daki değişim ve dönüşüm ekseninde ele alınarak; İstanbul'da kentsel planlama ve müdahaleler, küreselleşme süreci, metropoliten yönetim, mega projeler ve İstanbul'un çeperindeki kentlerin gelişme sürecine etkisi ve kent bölgeye dönüşümü üzerinde durulmaktadır.

Üçüncü bölümde ise Tekirdağ'a ve bölgeye ilişkin doküman incelemeleri (plan ve raporlar) ve mülakat verileri ışığında, Tekirdağ'ın, tarımdan sanayiye geçirdiği dönüşüm, sosyo-ekonomik özellikleri, geleceğine ilişkin planlarda yer alan öngörüler ve İstanbul metropoliten alanının Tekirdağ'a etkisi, Tekirdağ'da kentsel müdahaleler, kentsel girişimcilik ve gerçekleşmeyen projeler, mekânın üretimi, hizmet odaklı yeni kent merkezi oluşturulması ve kentin büyümesinde aktörlerin rolüne ilişkin konular analiz edilmektedir.

Sonuç kısmında , tezin kuramsal çerçevesi ve araştırma soruları, doküman incelemesi ve mülakat verileri ile birlikte değerlendirilmektedir.

2. Araştırma Soruları

Bu çalışmada, İstanbul'daki büyüme odaklı müdahalelerin çeperde yarattığı sosyo-mekânsal etki, kentsel büyümede ve müdahalelerde aktörlerin rolü aşağıda yer alan sorular ekseninde çözümlenmeye çalışılmaktadır:

1. Küreselleşme sürecinde metropoliten alana tutunan çeper de küresel kentler ağına dahil olur mu?
2. Küresel kentler ağında yer almak için oluşturulacak stratejide yereldeki birimlerle bağlantı kurmak gerekli midir?
3. İstanbul'un mekansal yapılanmasında, postmodern kentsel mekanlarda söz konusu olan "dışın içe", "için dışa" dönüştüğü süreç yaşanmakta mıdır?
4. Metropoliten alanın çeperindeki kentlerin büyümesine ilişkin müdahalelerde, yerel aktörler ve siyaset mekanizmasının koalisyonu etkili midir?
5. Kentsel büyümeye yönelik müdahalelerin meşrulaştırılmasında büyümenin, iş imkânı yaratacağı ve modern yaşama kavuşturacağı söylemi kullanılmakta mıdır?
6. Kentsel müdahaleler mekânın üretimine ve büyümeye yol açmakta mıdır?

3. Sınırlılıklar

Araştırmada 1980'den sonra İstanbul ve çeperine yönelik gerçekleşen müdahaleler genel olarak ele alınmakta ve daha sonra İstanbul'un çeperinde yer alan Tekirdağ ili örneğinde, 2000'li yıllardan sonra gerçekleşen kentsel müdahaleler ve kentsel büyümede aktörlerin etkisi, kentin büyümesi, büyümenin toplumsal ve mekânsal sonuçları, kent bölgeye dönüşüm, mekânın üretimi ve yeni kent merkezi oluşturulmasının sonuçları değerlendirilmektedir.

Çalışmada, Tekirdağ'ın büyümesine ve küresel kentler ağına eklemlenmesine yönelik müdahalelerle ilgili olarak, Tekirdağ bütününü ilgilendiren müdahalelere odaklanılmaktadır. İstanbul'daki müdahalelerin Tekirdağ'da yol açtığı dönüşüm, müdahalelerin hangi amaçlarla gerçekleştiği ve aktörlerin bu müdahalelerde nasıl

konumlandığı doküman incelemesi ve mülakat verileri ışığında değerlendirilmektedir.

4. Araştırma Yöntemi

Küresel kent olma sürecinde İstanbul'un, çeperindeki kentlerde neden olacağı mekânsal ve toplumsal değişimin, Tekirdağ örneğinde ele alındığı bu çalışmada İstanbul'daki büyüme odaklı kentsel müdahalelerin Tekirdağ'da yol açtığı etkinin ve Tekirdağ'daki kentsel büyümede yerel aktörlerin/elitlerin rolünün anlaşılması için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

4.1. Araştırma Modeli

Nitel araştırma yöntemi, araştırmacının, tahminlerinden yola çıkarak bireylerin düşüncelerini ele almasına imkan tanımakta, araştırmacı ile bireyi etkileşime sokarak araştırmada bütünselliği sağlamaktadır (Otrar ve Şentürk, 2015: 108).

Nitel araştırmanın en önemli özelliği, varlıkların ve olayların doğal ortamda incelenmesine imkan sağlamasıdır. Nitel araştırma aynı zamanda farklı stratejilerin ve yöntemlerin bir arada kullanılması bakımından nicel araştırmaya göre çok daha eklektiktir. Araştırmacı nitel yöntemlerle, nelerin araştırmaya fayda sağlayabileceği ve verileri elde etmede hangi tekniklerin kullanılacağına ilişkin geniş bir aralıkta çalışma yapabilir (Punch, 2005: 142).

Nitel araştırmada genel olarak, verilerin sayısal olarak analiz edilmesi amaçlanmazken, temelde betimsel ve gerçekçi bir çalışma çerçevesi içinde, bireylerin görüşlerinin ve yaşam tecrübelerinin doğrudan aktarılması önem taşır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 48).

Çalışmada nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin temel nedeni, kentin ve bölgenin uzun bir süreç içerisinde geçirdiği dönüşümün sosyo mekânsal etkisini yaşayan ve/veya kentsel müdahalelerde etkin konumda yer alan aktörlerin; düşüncelerini, dönüşüme yönelik tepkilerini ve birbirleriyle etkileşimlerini, kentin geleceğine yönelik öngörülerini anlamaya ve derinlemesine veri toplamaya izin vermesidir.

Araştırmaya ilişkin temel sorunların, mevcut durumların, geleceğe ilişkin öngörülerin ortaya çıkartılması amacıyla nitel araştırma geleneği içersinde yer alan derinlemesine mülakat ve doküman inceleme teknikleri kullanılmıştır. Derinlemesine mülakat tekniği aktörlerin tecrübelerinin, kanaat ve tutumlarının, duygu ve düşüncelerinin detaylı bir şekilde ortaya konulabilmesi açısından verimli bir tekniktir (Otrar ve Şentürk, 2015: 109).

Çalışmada derinlemesine mülakat tekniğinin yanı sıra doküman incelemesi yapılmıştır. İstanbul'a, Tekirdağ'a ve bölgeye ilişkin raporlar ve planlar veri kaynağı olarak incelenmiştir. Doküman incelemesi sonucunda elde edilen veriler ışığında, mülakat soru formu oluşturulmuştur.

4.1.1. Çalışma Grubu

Mülakat listesi oluşturulurken kentsel müdahalelerde ve büyümede etkisi olduğu düşünülen aktörlere odaklanılmıştır. Araştırma süresince mülakat listesinde bir takım değişiklikler yapılmıştır. Değişikliklerin yapılmasında kartopu tekniğinin[6] kullanılması etkili olmuştur. Bazı kişilerin görüşmeyi reddetmesi de listede isim değişikliğine gidilmesini zorunlu kılmıştır. Sivil toplum kurumlarının Tekirdağ'da yeterince gelişmemiş olması ve faaliyetlerinin kısıtlılığı, yeterince sivil toplum kuruluşu ile görüşülmesine engel olmuştur. Bazı görüşmecilerin geçmişteki statüleri ve/veya şu an birkaç statüde birden yer almaları, tek bir aktörden, farklı aktörlerden alınabilecek verilerin elde edilmesine imkan sağlamıştır. Mülakatlarda, Tekirdağ'da ve bölgede yaşanan dönüşüme ilgi duyan, Tekirdağ'daki dönüşümde etkili olan veya olmuş aktörler yedi grupta sınıflandırılmıştır (Bakınız Ek-II):

- Yerel Yöneticiler
- Yatırımcı/Esnaf
- Basın/Akademisyenler
- Meslek Örgütleri

[6] Bu yöntem yeni katılımcılara referanslar üzerinden gitmeyi sağlayan bir yöntemdir. Böylelikle bir yandan mülakat için randevu almak kolaylaşmakta, diğer yandan görüşülen kişi kendisini mülakat esnasında rahat hissetmektedir (Şentürk, 2011a: 15).

- Kamu Kurumları/Siyasetçiler
- Sivil Toplum Kurumları
- Arazi Sahipleri/Emlak Geliştiriciler

4.1.2. Veri Toplama Aracı

Çalışmanın kuramsal ve kavramsal kısmı tamamlandıktan sonra doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman inceleme teknikleri ile İstanbul'a, Tekirdağ'a ve bölgeye ilişkin raporlar ve planlar veri kaynağı olarak incelenmiştir. Bu doğrultuda aşağıdaki planlar/raporlar araştırma kapsamı açısından değerlendirilmiştir:

- TR21 Trakya Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı
- 1/25.000 Ölçekli Tekirdağ İl Çevre Düzeni Planı
- Tekirdağ Ekonomisindeki Gelişmeler Araştırma Raporu
- Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi:(2014-2023)
- İstanbul Bölge Planı (2014-2023)
- 1/100.000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı: Plan Açıklama Raporu
- 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı
- İstanbul Sanayinin Desantralizasyonu-Doğu Marmara Bölgesi Değerlendirmesi

Doküman incelemesi ile elde edilen verilerin ışığında yarı yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuştur. Sorular oluşturulurken Reyhan Varlı Görk'ün doktora tezinde[7] (Görk, 2010) kullanılan mülakat soru formundan faydalanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış soru formu, görüşme anında soru listesinde yer almayan ancak cevaplandırıldığı takdirde araştırma açısından önemli veri sağlayabilecek soruların sorulmasına imkân tanımaktadır. Nitekim farklı yaşam tecrübesine, mesleğe, kültüre vs. sahip katılımcıların görüşleri bu sayede veri olarak toplanabilmiştir. Mülakat soru

[7] Reyhan Varlı Görk, **The Making of A 'City of Culture': Restructuring Antalya**, **The Graduate School of Social Sciences of The Middle East Technical University Doctoral Thesis**, Ankara, 2010

formu oluşturulduktan sonra, sorulara ilişkin uzman[8] görüşü alınmış ve uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

4.1.3. Verilerin Toplanması

Nitel araştırmada, soru formunda ortaya çıkabilecek eksiklik ve yanlışlıkları tespit etmek ve bu doğrultuda son düzenlemeyi yapabilmek için pilot uygulama yapılmaktadır. Araştırmanın veri toplama aşamasında, hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formuyla iki kişiye yönelik pilot uygulama yapılmış, bu pilot uygulamalardan hareketle mülakat formuna son şekli verilmiştir. Araştırma kapsamında 39 kişiyle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Kişilere ulaşmakta genel olarak zorluk yaşanmamıştır. Araştırma örneklemi kurumsal yöneticiler, çalışanlar veya iş yeri sahiplerinden oluştuğu için bu kişilerle ofislerinde/işyerlerinde görüşme yapılmıştır. Mülakat başlamadan önce çalışmanın amacı, önemi ve kapsamından bahsedilerek katılımcı rahatlatılmıştır. Yarı yapılandırılmış soru formunun sunduğu avantajlardan faydalanılarak esnek bir şekilde sorular yöneltilmiş, kişinin bulunduğu statü, geçmiş tecrübeleri ve gelecek öngörüleri farklı sorularla alınabilmiştir. İlk sorular kolay yanıtlanabilecek sorulardan, son sorular ise hassas konulardan seçilmiştir.

Görüşme sürecini kontrol altında tutubilmek için sondalar son derece önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 143). Mülakat esnasında sondalar ile yanıtın soruya ilişkin olması sağlanmaya çalışılmıştır. Zamanı etkili ve verimli kullanabilmek için görüşmelere zaman zaman müdahale edilerek araştırma sorusuna tekrar dönülmesi sağlanmıştır. Araştırma kapsamında mülakatlar toplam 2213 dakika (36 saat 53 dakika) sürmüş, her bir katılımcı ile ortalama olarak 55 dakika mülakat yapılmıştır. Mülakatlara katılan kişilerle görüşmelerin hepsi ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş, yalnızca bir görüşmeci görüşmenin yarısında kaydın durdurulmasını istemiştir ve söylediklerinin not alınmasına izin vermiştir.

[8] Uzman olarak görüşü alınan akdemisyenler: Yrd. Doç. Dr. Ali Faruk Açıkgöz (Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu), Yrd. Doç. Dr. İhsan Çetin (Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü) ve Doç. Dr. E. Recep Erbay'dır (Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü).

Tezin son aşamasında, Tekirdağ il merkezindeki kentsel dönüşüm çalışmalarına daha detaylı yer verilmek istenmesi ve konuya ilişkin veri eksikliği nedeniyle Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi'nde görev yapan, alanında uzman olan bir yetkili ile kentsel dönüşüm master planı hakkında görüşülmüştür.

4.1.4. Verilerin Analizi

Nitel analizle ilgili ortaya konulan çalışmalar incelendiğinde, verilerin betimlenmesi ve temaların ortaya çıkarılmasına bütün çalışmaların önem verdiği görülmektedir. Nitel analizde, iki veri analiz sürecinden bahsedilebilir; *betimsel analiz* ve *içerik analizi*. Betimsel analiz kavramların önceden belirlendiği araştırmalarda kullanılırken, içerik analizi toplanan verilerin daha derinlemesine incelenmesine dayanmaktadır ve önceden belirlenmiş olmayan temaların ortaya çıkarılmasına imkan sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 223).

Kavramsal yapının önceden belirlendiği bu çalışmada betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır; *betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması, bulguların yorumlanması* (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 223).

Bu doğrultuda çalışmada önce kavramsal çerçeveden ve görüşme/gözlemlerden yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan çerçeveye uygun olarak veriler okunarak düzenlenmiştir. Üçüncü aşamada düzenlenen veriler tanımlanmış ve direkt alıntılara yer verilmiştir. Dördüncü aşama olan son aşamada ise bulgular açıklanmış, birbiriyle ilişkilendirilmiş ve anlamlandırılmıştır. Karşılaştırmalara da yer verilen bu aşamada neden-sonuç ilişkisinin kurulması sağlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224).

Mülakatta görüşülen kişiler, kimliklerinin gizli tutulması amacıyla "G" harfi ile G1, G2, G3,..., G38, G39 şeklinde kodlanmıştır. Kayıtlar deşifre edilerek yazılı metin hâline getirilmiştir. Ancak yaşanan teknik bir aksaklık nedeniyle katılımcılardan birisi ile yapılan mülakatın ses kaydı deşifre edilememiştir. Mülakatlar deşifre edildikten sonra kodlama aşamasına geçilmiştir. Deşifre edilen metinler kodlanarak

daha önceden belirlenmiş temalar altına alınmıştır. Temaların bazılarının alt temaları oluşturulmuş ve veriler arasında ilişki kurulmuştur.

Tekirdağ merkez ilçesinde yapılan kentsel dönüşüm master plan çalışması hakkında Tekirdağ Büyükşehir Belediye'sinde görev yapan bir yetkiliden bilgi alınmıştır. Alınan bilgiler not edilmiş ve yetkilinin görüşleri tez metni içinde GK kodu ile sunulmuştur.

Sosyal gerçekliğin doğası ve gerçekliğe ilişkin bilginin geçerliliği ayrılmaz biçimde birbirine bağlıdır. Sosyal gerçekliği geçerli bir biçimde ortaya koyabilmek ise araştırmayı gerçekleştirme tarzı, araştırma problemleri ve sorulan sorular ile ilgilidir (Layder, 2013: 49-50).

Nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve mümkün olduğunca yansız gözlemesi demektedir. Veri analizinde "geçerlilik" sağlanması için katılımcıların görüşlerine doğrudan alıntılarla yer verilmiş ve bunlardan yola çıkılarak sonuçlar açıklanmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 257-258). Bir araştırmada geçerlilikle birlikte güvenirlik sağlanması da önemlidir. Nitel araştırmada güvenirlik sağlamak, nitel araştırmanın temel özellikleri nedeniyle bir takım sorunlar oluşturmaktadır. Aynı olayın tekrarının mümkün olmaması, gerçeklerin bireylere ve ortama göre sürekli değişim içinde olması, araştırmanın benzer gruplarda tekrarlanmasının aynı sonuçları ortaya çıkarmayacağını baştan kabul etmek anlamına gelmektedir. Bu nedenle iç ve dış güvenirlik stratejileri ile güvenirlik sağlanmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 259-260). Araştırmada dış güvenirliği sağlamak için; araştırma örnekleminin özellikleri başka örneklemlerle karşılaştırma yapmaya elverecek düzeyde tanımlanmış, sınıflandırma ve kodlama yapılmıştır. Böylelikle verilerin toplanması ve analizi aşaması ayrıntılı bir biçimde ele alınarak dış güvenirlik sağlanmıştır. İç güvenirlikde ise veriler betimsel olarak sunulmuş, bulgular arasında tutarlılık tespit edilmiştir. Araştırmaya birden çok kişi katılmış, gözlem yoluyla elde edilen bilgiler mülakatlarda teyit edilmiş ve elde edilen bulguların daha önce oluşturulan kavramsal ve kuramsal çerçeve ile uyumlu olduğu görülmüştür. Tüm bu hususlarda araştırmanın iç ve dış güvenirliğinin sağlanmasına özen gösterilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM:

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Uygarlık tarihi önemli ölçüde kentlerin tarihidir. Nitekim, Platon ve Aristoteles de "uygarlığın ancak kentle mümkün olabileceği"ni ifade etmişlerdir (Bumin, 1986: 4-13). Binlerce yıl uygarlıkların beşiği olan kent toplumsal, kültürel, ekonomik ve fiziksel koşulların mekâna yansımasıdır. Kentin içinde yaşanan tüm yaşamsal formlar bir nesilden diğerine aktarılarak sürekli biçimde değişimi ve dönüşümü yaşamaktadırlar. Bu süreçte değişen ve dönüşen yalnızca kentin kendisi değildir; kentin çeperi de, bölgesiyle kurduğu ilişkiler de değişmekte, gelişmekte ve kent bulunduğu bölgede bir merkez olarak işlev görürken, diğer yandan kendisinden daha büyük kent merkezleri ile ilişkiler kurmaktadır (Uğurlu, 2013).

19. yüzyılda ekonomik, teknolojik, toplumsal, kültürel pek çok alanda hız kazanan değişim/dönüşüm süreci 20. yüzyılla birlikte daha da hızlanmış ve kentler kalkınma, yeni sanayileşme, alt kentleşme, desantralizasyon, sanayisizleşme, küreselleşme, yerellik, kent-bölge, metropolleşme, postmetropolleşme, bölgeselleşme gibi kavramlarla analiz edilmiştir. Küreselleşme sürecinde kentsel müdahaleler ve kentsel büyüme kavramları üzerinde odaklanan bu çalışmanın birinci bölümünde, genel olarak "müdahale" ve "büyüme" kavramları ekseninde "kentsel ve bölgesel değişim ve dönüşüm süreci"ne ilişkin akademik literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonrasında ise çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

1.1. Küreselleşme Sürecinde Kentsel Büyüme ve Müdahaleler

İnsanlık tarihinin yazıldığı kentlerin bir kısmı, kurulduktan kısa bir süre sonra yıkılmış ve yok olmuş, bir kısmı ise, binlerce yıl insanlığın yaşam merkezi olmaya devam etmiştir. Bir canlı misali doğan, büyüyen ve gelişen kentlerin pek çoğu belli sınırlara geldiğinde, duraklama ve gerileme dönemini yaşamıştır. Kentleri duraklamaya, gerilemeye iten etkenler ise, kimi zaman deprem, sel, salgın hastalıklar, kıtlık gibi afetler olurken, kimi zaman da ticaretin ve zanaatın gerilemesi, isyan, savaş, göç vs. gibi etkenler olmuştur. Bütün bu etkenler, kentlerin belli sınırlar içinde kalmasına yol açmıştır.

18. yüzyılın sonuna kadar, kendi içinde sınırlarına ulaşmış, belirli forma sahip, statik ve bütünsel kent yapısı, Aydınlanma çağını izleyen yüzyılla birlikte değişerek "açık" bir şehirciliğin, sınırsız büyüme ve ilerleme düşüncesinin oluşumuna yol açmıştır. Kentsel büyüme süreci, farklılıkların karşılaşmasını, ekonomik-kültürel değişimi ve parçalanmışlığı beraberinde getirmiştir (Bilsel, 1994: 216-217).

19. yüzyılla birlikte kentleşme, modernleşme süreciyle birlikte ele alınmaya başlamıştır. Modernleşme paradigmasında mekânın rasyonel esaslara göre yapılanması vurgulanırken, mekânsal örgütlenmenin de büyümeyi sağlamak amacıyla oluşturulduğu ifade edilmektedir. Kent ve bölge planlama disiplininde yer alan kuramların çoğu da bu paradigma çerçevesinde açıklamalar geliştirmektedir. Dolayısıyla rasyonel mekânsal örgütlenme gündeminin ilk sırasında "büyüme" kavramı yer almaktadır (Eraydın, 1994: 55-56). Modernleşmeyle birlikte ele alınan ve sermayenin yanı sıra işgücündeki artışla gerçekleşen kentsel büyüme süreci, yirminci yüzyılla birlikte metropolleşen, mega kent haline gelen kentsel yapılanmalarda kendisini göstermiştir.

1.1.1. Metropolitenleşme Süreci ve Kentsel Büyüme

Metropolü "insanlığın bütün kabile ve uluslarını ortak bir işbirliği ve etkileşim alanına toplayan faaliyetlerin odağı" olarak tanımlayan Lewis Mumford, tarihsel süreçte metropolün örneği olmadığını belirtmektedir (Mumford, 2007: 675). Edward W. Soja'ya göre ise modern metropoliten bölgenin kökleri 19. yüzyılın son 30 yılında meydana gelen kentsel yeniden yapılanmaya kadar uzanmaktadır. Çünkü bu dönemde, büyük endüstriyel merkezler haline gelen kapitalist kent mekânları, tramvayla ulaşılan banliyölerle birlikte uydulaşarak yayılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar Fordizmin ve Keynesyen devlet politikalarının etkisiyle gerçekleşen dönüşümde, çoğu metropoliten bölgenin kent merkezinin kayda değer bir büyüme yaşamadığını belirten Soja, bir kısım metropolün ise şehir merkezinin bitişiğindeki Fordist kitle üretiminin aşırı endüstriyel bölgelerine doğru büyüyerek geliştiğini ifade etmektedir (Soja, 2004: 238-239; Brenner, 2002: 6).

Kentsel büyüme sürecinde her metropoliten bölge banliyöleşmeyi tecrübe etmiştir ve kentlerin dışına doğru yaygınlaşması oldukça masraflı ulaşım ağlarının yapımına

neden olmuştur. Kentin içte yoğunlaşması ve dışına doğru büyümesi, "kentsel ekonomi"nin mekânsal organizasyona ilgisini; kentin arazi kaynaklarının düzenlenmesi, ulaşımın planlanması, hizmet sistemlerinin geliştirilmesi gibi uzun dönemli problemlere yöneltmiştir (Perloff ve Wingo, 2011; Keleş, 2000: 34-35). II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşen kentsel genişleme, arazinin savurgan biçimde kullanımına neden olurken, evsel atık sistemi gibi alt yapı yatırımlarını da arttırmıştır. Banliyöleşmenin bu şekilde devamlılık göstermesi bir tarafta arazi piyasasında fiyatların sürekli olarak yukarıda mandallanmasına neden olurken diğer taraftan yüksek konut fiyatlarının oluşmasına yol açmıştır (Hall, 2007).

Çepere yayılma sürecinde halkın konut ihtiyacı çeşitlilik göstermektedir. Metropoliten yayılmada, üst gelir grupları "yeni konut"ları tercih ederken, düşük gelirli gruplar ise orta sınıfların bıraktığı "eski konut"lara yerleşmek için çaba harcamaktadırlar. Arazi ihtiyacının artması, yalnızca üst gelir gruplarının yeni konut isteği ile değil, onların hizmet ihtiyaçlarının giderilmesi ile de bağlantılı olarak görülmektedir. Arazi değerlerindeki düşme ve yükselme de üst gelir gruplarının tercihlerine göre biçimlenmektedir. Böylelikle kentteki refahın artışıyla nüfusun büyümesi, metropolisin yayılması için basit bir ekonomik açıklama biçimi olmaktadır (Perloff ve Wingo, 2011: 21-22).

Metropoliten yayılmanın daha görünür hale geldiği yirminci yüzyılın başında Park, Burgess ve McKenzie, kentsel yerleşmeler arasında ulaşım ve haberleşme düzeyinde karşılıklı etkileşimin çok yönlü olarak değiştiğini ve kentlerin büyüklük ve fonksiyonlar açısından farklılaştığını ileri sürmüşlerdir. McKenzie bu farklılaşmayı; imalatın büyük kent merkezini terk ederek çeperdeki daha küçük kentlerde yer seçmesi, merkezde faaliyetlerin değişerek çalışılan ve oturulan yerin birbirinden uzaklaşması, çevrede alt kentlerin oluşması, oldukça geniş bir alanda farklı büyüklükteki yerleşmeler arasında hareketli ilişkilerin oluşması ve bu ilişkilerin metropoliten kentin hakim olduğu ve kontrol ettiği bir düzende gerçekleşmesi şeklinde betimlemiş ve "metropoliten bölge"yi yeni bir ekonomik ve sosyal birim olarak ifade etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yapılan farklı araştırmaların bulguları da McKenzie'nin çalışma sonuçlarına benzer biçimde, ulaşım ve haberleşme alanında oluşan gelişmelerin mekâna yansımasının en belirgin

özelliğinin metropoliten kent ve hakim olduğu metropoliten bölge olduğunu göstermiştir (Kıray, 2007: 105).

Kentsel büyümenin en önemli dinamiklerinden birisi endüstrileşmedir. Ancak endüstrileşmenin etkisi gelişmiş ülkeler ile azgelişmiş ülkelerde farklılık göstermektedir. Az gelişmiş ülkeler, Batılı gelişmiş ülkelerdeki kent planlamasını örnek almakta, ancak büyümenin çok hızlı ve heterojen gelişimi nedeniyle denetimsiz ve plan dışı gelişmelerin kente yansımasına engel olamamaktadırlar. Kentsel alanın ve nüfusun aşırı büyümesi ise kentin yönetiminde önemli güçlükler doğurmaktadır (Bilsel, 1994: 218-219). Karşılaşılan güçlüklerin çözümünde kent yönetiminin aldığı kararlar önemli görülmektedir. R.E. Pahl kent yöneticilerinin fonksiyonlarına vurgu yaptığı çalışmasında, kent topraklarının dağıtımında yerel yöneticilerin aldığı kararların hem kapitalist sistemle hem de merkezi hükümetle bağı olduğu fikrini ileri sürmektedir (Yavuz ve Demirtaş, 2000: 194). Pahl'a göre kentlerin kontrolü ne doğal güçlerde ne de piyasanın gizli elindedir. Kent bürokraside bulunan kişilerin kontrolündedir. Yetkililer planlama kararlarıyla kentin merkezinde veya periferisinde yeni toplulukların oluşmasını ya da mevcut toplulukların farklı alanlara gönderilmesini sağlayabilmekte ve nihayetinde kentin sosyal ve mekânsal yapısını belirleyebilmektedirler (Slattery, 2007'den akt. Şentürk, 2011a: 48).

Kentsel büyüme konusunda diğer bir önemli konu, mülk sahiplerinin büyüme konusundaki tavırlarıdır. Molotch'a göre büyüme başarısı genellikle temel endüstrilerin ihtiyaç duyduğu işgücü talebi, perakende satış ve toptan ticari işlemlerin artışı, arazinin yaygın ve yoğun kullanımı, yüksek nüfus yoğunluğu ve finansal aktivitelerin artan seviyesi ile ifade edilmektedir. Büyüme koşullarının oluşturulmasında ise yalnızca devletin yatırımlar için aldığı kararlar (vergi oranları, sübvansiyon gibi) ve yerel yönetimin etkinliği yeterli değildir. Büyüme başarısında yerel aktörlerin oluşturduğu koalisyonun politik bir güç olarak devletin teşviklerini almak ve sermaye için kenti cazip kılmak yönündeki çabası da büyümeyi harekete geçirici bir güç olarak ortaya çıkmaktadır (Molotch, 1976: 310).

Kentler büyürken, devletin önemli rol aldığı örgütlenme biçimleri, sermaye, emek, mal, hammadde ve yolcuların ekonomik bir akış içinde hareket ettiği küreselleşme sürecinde kökten değişiklikler yaşamaktadır. Bu süreçte devletler arası sistem sınır dışı akımların egemenliğini sağlamak için çabalarken, ulusal ekonomiler de küresel pazarlara girebilmek için ulusal ekonomilerini kuralsızlaştırmaya başlamaktadırlar. Devletler özelleşmenin bir sonucu olarak, ekonomik aktörlerin büyüme ortaklığı yapmasına olanak tanımakta veya ulusal ekonomilerini yabancı firmalara açmak gibi değişimlere yönelmektedirler (Sassen, 2002: 13). Soja'ya göre yirmibirinci yüzyıla gelindiğinde metropoliten kent ve bölgelerin bir kısmı çok daha büyük insan nüfusunu barındırarak farklı biçimde örgütlenen mega şehirler[1] haline gelmektedirler (Soja, 2004: 235). Kesintisiz ağ oluşturan şehir ve kasaba kümesi olarak tanımlanan "bölge-kentler" milyonlarca insanı bünyesinde barındırırken "megapoller"[2] olarak adlandırılan bölge-kentlerde milkareye yaklaşık 700 insan düşmektedir. 1950 yılında dünya nüfusunun %30'u kentlerde yaşarken 2000 yılına gelindiğinde bu oran %47 (2.9 milyar kişi) olmuştur ve tahminlere göre 2030'da %60'a ulaşması beklenmektedir (Giddens, 2013: 955-957).[3]

Kentlerin büyümesinde üretimin değişen yapısı etkili olmaktadır. Castells'e göre içinde bulunduğumuz Enformasyon Çağı'nda teknoloji ile sanayileşmenin tarihi sürekliliği metropollerde yenilikleri başlatan etkenleri bir araya getirerek hem hizmet hem de imalatta sinerji üretmeye devam etmektedir (Castells, 2008: 522). Oluşan müthiş sinerji ise daha fazla insan için metropol bölgeleri cazip hale getirmektedir.

Küresel kent bölgelerin toplumsal coğrafyasına bakıldığında, geniş ölçekli göçler ile kültürel ve demografik yapının heterojenliğinin de arttığı görülmektedir. Kent bölgeler çok merkezli ve çoklu kümelenip yığınlaşan yerler haline gelmektedirler (Scott vd., 2001).

---

[1] Megaşehir, modern metropolisin mekânsal dönüşümüyle karakterize edilerek kullanılmaktadır. Dünya nüfusunun anormal biçimde toplandığı mega kentler, sürekli değişen sosyo mekansal yapısıyla ve polisentrik, parçalanmış, aralıklı (kesintili) artışla nitelendirilmektedir (Soja, 2004: 235).

[2] Şehirlerin şehri olarak ifade edilen "megapol terimi ilk kez Boston'ın kuzeyinden Washington D.C'nin güneyin uzanan 450 millik Kuzeydoğu sahil şeridini kapsayan A.B.D.'deki bölgekenti adlandırmak için kullanılmıştır" (Giddens, 2013: 956).

[3] İçinde bulunduğumuz 2016 yılında dünya nüfusunun %54.5, nüfusu 10.000'in üstünde olan kentlerde yaşamaktadır (Demographia, 2016).

Kentlerin büyümesi kırsal alanla kentsel alanı bir araya getirmektedir. Kırsal ve kentselin bir arada yaşadığı megalopolis, yeni yaratıcılıkların ve toprak kullanımının çok amaçlı biçimde gerçekleştiği bir kentsel biçimdir. Dünyanın farklı coğrafi bölgelerinde meydana gelen kentleşme hızı, iş merkezlerinin şehir merkezlerine benzeyen şekilde gelişimine neden olmaktadır (Gottman, 1961: 257). Metropol bölgeler içerisinde; rekabet veya işbirliği içinde hareket eden firmalar, uzmanlaşmış tedarikçiler, yabancı sermaye yatırımları, bilim parkları, geniş akademik topluluklar, meslek odaları, kalkınma ajansları gibi kurumlar yer almaktadır. Özellikle bilgiye ulaşım noktasında sundukları imkânlar nedeniyle metropol bölgeler yüksek ve orta teknoloji grubunda üretim yapan firmalar için kuruluş yeri seçiminde tercih nedeni olmaktadırlar. Bu bölgeler sahip oldukları avantajlar nedeni ile ayrıca sürdürülebilir rekabet avantajı da sunmaktadırlar (Kumral, 2006: 282). Castells'e göre gelecekte dünya nüfusunun önemli bir kısmı kentsel yığılmanın bazı çeşitlerinde yaşayacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan hızlı kentleşme sonrasında muhtemelen yaşam "kentleşmiş köyler"de devam edecektir. Günümüzde metropoliten bölgelerin yeni bir çeşidi olarak, "orantısız yoğunlaşan kentleşme biçimi" oluşmaktadır. Bu oluşum devasa bölgesel genişlemeler boyunca dağılarak "büyük metropoliten bölgeleri" meydana getirmektedir. Büyük metropoliten bölgeler, şehirlerin bir karışımını oluşturmakta ancak -kırsal, merkez ve periferi- şeklindeki kentsel devamlılığın zorunlu parçası olmamaktadırlar. Castells'e göre bazıları bu oluşumları, "kenar kentler" olarak isimlendirirken diğerleri ise "bileşik kent" (şehirlerin genişleyip birleşmesi) olarak isimlendirmektedirler (Castells, 2002: 549).

Joel Garrerau, 1988 yılında "Kenar Kent (Edge City)[4]"i yayımladığında, kentsel biçimin yeni tanımlanan fenomeni yirminci yüzyılda çoktan görünür hale gelmiştir. 1960 ve 1970'ler arasında şehrin dışındaki yerleşimlerin "yatakhane toplulukları" (bedroom communities) olarak nitelendirilmesinin kentsel gelişimi açıklamakta yetersiz kaldığını belirten Garrerau'ya göre konut ve ofis yerleşimlerinin extra-kentsel biçimde yoğunlaştığı kenar kentler en az beş milyon metrekare ofis mekânına sahip yerleşimler haline gelmişlerdir (Medda, Nijkamp ve Rietveld, 1999). Garrerau,

[4] Joel Garrerau, **Edge City**, New York, Bantam Doubleday Dell Publishing Group Inc, 1991

yirminci yüzyılın ortasından sonra banliyö yerleşim alanlarında oluşan yeni kentsel iş merkezlerinin yaratılması sürecine ve yaşanan büyük değişime odaklanarak, banliyöleşmeyi tecrübe eden kentlerin artık yalnızca konut ihtiyacının giderildiği yerler olmadığını iddia etmektedir. Garrerau'ya göre kenar kentler, yeni kent merkezleridir. Kentlerdir, çünkü her ne kadar dışa yayılan bir form olsalar da onlar bir kentin tüm fonksiyonlarını içermektedirler. Kenardırlar, çünkü yirminci yüzyılın ortasında küçük bir köy veya çiftlik arazisi iken onlar artık hem göçmenlerin hem de öncülerin dinamik dünyasıdırlar. Eski kent merkezinden uzakta yükselen kenar kentler, geleneksel olarak geçmişten gelen "bir kent kurma" düşüncesinden farklı bir oluşumla meydana gelmektedirler. Kenar kentler artık hem alışverişin, hem işin, hem de yaşamın sürdürüldüğü yerlerdir. Dolayısıyla kenar kentler; uzun binalara, parlak ışıklara, beyaz yakalıların ofis mekânlarına, alışveriş merkezlerine, eğlence yerlerine, prestijli otellere, şirket merkezlerine, hastanelere ve farklı nitelikteki nüfusa, yani bütün kentsel fonksiyonlara sahiptir. Amerika'daki ofis imkânlarının üçte ikisi kenar kentlerde yer almaktadır. Bütün bunlar kenar kentlerin yükselişinin önemli göstergeleridir ve Garrerau'ya göre kenar kentler yaratıcılığın ve öncülüğün yeni adıdır (Garrerau, 1992). Soja'ya göre kenar kentlerin büyümesi desantralize etme ve merkezileşmenin her ikisini birlikte içermektedir. Yıkmanın ve yeniden oluşturmanın yaygınlığının en önemli göstergesi haline gelen metropoliten bölge oluşumunda, kentler sanayisizleşme ile pek çok sanayi kuruluşunu eski kent merkezinden uzaklaştırmaktadır. Post-Fordist yeni sanayileşme ile birlikte ise, eski kent merkezleri yeni endüstriyel mekânlar olarak, yüksek teknolojiye odaklanmaktadır (Soja, 2004: 241-242) Sanayisizleşme bir taraftan ABD ve İngiltere'deki bir takım kentlerin kentsel büyümesini etkilerken ve sermaye kaybetmesine neden olurken, diğer taraftan da yaşanan değişiklilerle bazı bölgeler ileri teknoloji üretimi ile ön plana çıkmaktadırlar (Thorns, 2010: 56-57; Ersoy, 2001).

İleri teknoloji, sanayideki istihdam oranlarını düşürmektedir. Melih Ersoy, 1970'li yıllardan itibaren sanayi istihdamındaki azalış karşısında, hizmetler sektörü istihdamında artış yaşandığını ve ekonomide yaşanan yapısal değişim istihdamın sektörel dağılımını etkilediğini belirtmektedir. Batı'da artık sanayi üretimine yönelik yatırımlar yerine, finans, bilişim, sigortacılık, iletişim, enformatik gibi küresel

ölçekte rekabetin olduğu hizmet üretimine yönelik yatırımların yapıldığı görülmektedir. Çünkü bu sektörlerde büyüme, istihdam ve verimlilik çok daha yüksek oranda gerçekleşmektedir (Ersoy, 2001).

Sermaye vasıtasıyla kentin büyümesini sağlayan yeni yatırımlar yeni kaynakların kullanılmasını, yeni kaynakların kullanılması ise yeni yatırımların yapılmasını beraberinde getirmektedir. Bu sürecin hızlanması durumunda ise kent mekânı son derece hızlı bir şekilde, sürekli olarak dönüşüm yaşamaktadır. Büyümenin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, yaşattığı sorunlar ve eşitsizlikler ise şehrin insaniliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır (Şentürk, 2011a: 500-501). Kentsel büyüme esnasında oluşabilecek bir takım olumsuzluklara (salgın hastalık-doğum oranının azalması- bölgesel kalkınma politikalarının nüfusu başka alanlara yönlendirmesi gibi) rağmen, Castells'e göre mega kentler gelecekte de büyümelerini sürdürecek ve hakimiyetlerini daha da arttıracaklardır. Çünkü bu kentler arka bölgelerinde nüfus, zenginlik, güç ve yenilikçiliği barındırmaktadırlar. Dolayısıyla küresel akışlar uzamındaki ağların birleşim noktaları olarak mega kentler, bir yandan "insanlığın ve ülkelerinin" geleceği olurken diğer yandan "iktidarın" merkezi olmaya devam edeceklerdir (Castells, 2008: 545-546).

Küresel akışkanlığın arttığı kentlerin büyümesinde üretim, tüketim ve dağıtım ilişkileri de yoğunlaşarak artmaktadır. Kentsel alanda ekonomik büyümenin hangi alanlarda ve ne yönde gerçekleşmesi gerektiği ise 20. yüzyılın başlarından itibaren kalkınma ve bölgesel politikalar ekseninde çok yönlü olarak tartışılmaktadır.

1.1.2. Kalkınma Anlayışı ve Bölgesel Politikalar

Farklı açılardan incelenen kalkınma kavramının anlamı geçmişten günümüze "bir hedef ve performans ölçütü olarak milli gelirin büyümesiyle eşdeğer olmaktan, büyüme ve istihdama, temel ihtiyaçların giderilmesine ve en son olarak insan refahının geliştirilmesine ve yoksullar yanlısı büyüme yoluyla ulaşılan çok boyutlu yoksulluğun azaltılmasına doğru genişletilmiştir" (Thorbecke, 2013: 170). Immanuel Wallerstein'a göre 1900'lü yıllarda belirgin hale gelen kalkınma kavramı aslında Avrupa merkezli görüşün dünyanın geri kalanının ekonomik gelişmesine ilişkin ortaya koyduğu düşünceleri içermektedir. Yirminci yüzyılın başlarında sömürülen

toprakların Avrupa sayesinde kalkınacağı fikri esas alınırken, 1945 sonrasında kalkınma ülkelere "bunu kendiniz de başarabilirsiniz" kodu ile sunulmuştur. Bu dönemde ekonomik büyüme, kalkınmacılık, dış yardım, ithal-ikameci sanayileşme gibi kavramlar olarak ön plana çıkmıştır (Wallerstein, 2009: 109).

Kalkınma yazınının ilk kapsamlı paradigması modernleşme yaklaşımıdır ve modernleşme yaklaşımı evrimci bir perspektiften, az gelişmiş ülkelerin gelenekselden, modern gelişmiş ülkelerin bulunduğu seviyeye doğru ilerleyebileceklerini varsaymaktadır. Max Weber'in Batı toplumlarına özgü olarak tanımladığı kalkınmacı "ethos"u modernleşme yaklaşımında geniş ölçüde kabul edilmekte ve toplumların gelişmişlik seviyesi; toplumsal farklılaşma, rasyonellik, evrensellik, girişimcilik gibi kavramlarla açıklanmaktadır (Şengül, 2009: 188-189). II. Dünya Savaşı sonrasında sunulan kalkınma ideolojisinde ise özellikle "rasyonellik" kavramının, kapitalizmin yeniden yapılanmasında ve mekânın örgütlemesinde oldukça önemli bir kavram olarak gelişim gösterdiği görülmektedir (Eraydın, 1994: 54-55).

Rasyonellik esasının temel alındığı 1950'li yıllar boyunca "ekonomik büyüme" az gelişmiş ülkelerde temel politik hedef haline gelmiştir. Büyümenin arkasındaki itici güç yatırımlardır ve yatırımların, kalkınma stratejisi doğrultusunda sanayileşmeye yönelik yapılması uygun görüldüğünden, azgelişmiş ülkelerde tarımsal yatırımlar kısıtlanırken, sanayiye ise dinamik bir rol verilmiştir. Kalkınma sürecinin başlangıcında en önemli araçlardan birisi "ithal ikamesi" olmuştur. Kentsel alanlarda oluşturulan ithal ikamesi sanayinin ve modern sektörün büyümesine yol açmıştır (Thorbecke, 2013: 126-130). Modern sektörün büyümesi ise kentsel alanda sermaye birikiminin ve yatırımların artmasını sağlamıştır.

Kalkınma ekonomisinin varsayımına göre sermaye kısıtlı bir kaynak olduğu için en çok verim sağlanacak yatırımlarda kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle sermayenin nerede yer seçeceği önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalkınma ekonomisinde oluşturulan bölgesel politikalarda, yatırım verimliliğinin arttırılmasının yanı sıra bölgesel eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ilkesi de benimsenmektedir. Eşitsizliğin ortadan kaldırılması ise maliyete neden olan unsurlar

içermektedir. Bu nedenle maliyeti azaltacak politikaların geliştirilmesinde, bölgesel düzeyde yatırım verimliliğinin arttırılması önem taşımaktadır. Bu politikaların oluşturulmasında ise merkeziyetçi ve kademeli bir sistem oluşturularak ülke çapında kaynakların doğru kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır (Eraydın, 2003: 128; Ercan, 2006: 72). Ülke çapında kaynakların doğru kullanılması için *yerel düzeyde* kalkınma politikalarının oluşturulması gerekli görülmektedir. Nitekim yirminci yüzyılın önemli bir bölümünde ülke ekonomisinde adil dağıtımın sağlanması açısından önemli görülen "kalkınma" kavramı, 1980'lere gelindiğinde yerini "yerel kalkınma" kavramına bırakmıştır.

Ayda Eraydın'a göre yerel kalkınma, dönüşümün yerel girişimciler tarafından yaratıldığı veya yerel kaynaklı olduğu düşüncesine bizi götürebilmektedir. Kavrama daha geniş bir perspektiften bakıldığında ise dünyada özellikle 1980 sonrasında uygulanan neo-liberal politikaların, yerel güçlere ve doğal dinamiklere ağırlık verdiği ve ekonomik etkinliklerin en uygun alanlarda geliştirilmesi yönünde uygulamalar getirdiği görülmektedir (Eraydın, 1992: 67). Devlet 1980'lere kadar bölgelere direkt kaynak aktararak bölgesel eşitsizlik ve az gelişmişlik sorununa çözüm aramaya çalışmıştır. Ancak bu çözüm istenilen sonuçlara ulaştırmadığı için, bölgelerin kendi kaynaklarını kullanarak kalkınması düşüncesi ön plana çıkmıştır. Bu süreçte devletten istenen ise gerekli olan yasal düzenlemeleri yapması ve sermaye hareketlerine müdahale etmemesidir. Bölgesel kalkınma sorununu ele alan yazında yapılan analizlerin de bu değişim nedeniyle bölgesel eşitsizliğe neden olan dinamikler yerine "bölgelerin nasıl gelişebileceği"ne ilişkin konular üzerine odaklandığı görülmektedir. Bu analizlerde ulusal ekonomilerin, içsel bütünlüklerini dışsal etkenler nedeniyle kontrol edemedikleri ve bölgelerin bu etkilere direkt olarak maruz kaldığı için müdahalelere açık hale geldiği ifade edilmektedir. Bu durumda bölgenin ayakta kalabilmek için kaynaklarını etkin kullanarak, yerel düzeyde dayanışma sergilemesi ve yerel içsel bütünleşmeyi sağlaması gerektiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla temel sorun, "yerel"in hızlı teknolojik gelişme ve artan sermaye hareketliliğinin söz konusu olduğu bir ortamda, kendine özgü kalkınma stratejisini nasıl oluşturacağı olarak belirtilmektedir. Bölgesel kalkınma sorunun nedenlerinden ziyade çözümüne odaklanan bu yaklaşımlar ürettikleri yeni

kavramlarla (*sosyal sermaye, öğrenen bölgeler, yeni gelişme odakları, ticari olmayan karşılıklı bağımlılık* gibi) bölgelerin ülkeler arasındaki rekabette belirleyici bir etken olarak öne çıktığını savunmaktadırlar (Ercan, 2006: 64-74; Kumral, 2006: 280).

Wallerstein'a göre dünya genelinde 1970'lerdeki petrol krizi ile kalkınmacı düşüncenin sonu gelmiştir. Çünkü bu yıllarda azgelişmiş ülkelerin mali durumu ciddi zararlar görmüş, "dış borç krizi" ile karşı karşıya gelinmiş, ithal ikameci sanayileşme kötülenmiş ve kalkınmacılık suçlanmıştır. Devlet işletmeleri verimsiz görülerek özelleştirme savunulmuş ve piyasanın serbest bırakılması övülmüştür. Kalkınmacı anlayışın rafa kaldırıldığı bu dönemde "küreselleşme" yeni bir gündem oluşturmaktadır. Son derece kullanışlı olan bu kavram, ihracata dayalı ekonomik aktiviteleri ve sermaye akışını överken "yeni ekonomi" ile zafer vaadinde bulunmaktadır (Wallerstein, 2009: 109). Giddens, kalkınmacı anlayışın azgelişmiş ülkelerdeki olumsuz etkileri karşısında iyimser olunabilecek iki konu olduğunu belirtmektedir: Bunlardan birincisi doğum oranlarının kentleşmenin ilerlemesiyle düşme eğiliminde olması, ikincisi ise küreselleşmenin kalkınmakta olan ülke kentlerine bir takım fırsatlar sunmasıdır (Giddens, 2013: 973).

Kalkınmakta olan ülkeler, küresel ekonomik sisteme entegre olabilmek için ekonomi politikalarında bir takım düzenlemeler yapmakta ve bu yönde çaba harcamaktadırlar. Çünkü küresel sistem, azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere bir taraftan kendi iç dinamiklerini kullanma fırsatı sunarken diğer taraftan yerel ve bölgelesel olarak farklı yönlerdeki yenilikçi çabaları bir araya getirebilmelerine olanak sağlamaktadır.

1.1.3. Küresel Yapılanmalar ve Yerel/Bölgesel Dinamikler

Dünya üzerinde toplumlar arasındaki etkileşimin artması; dünya piyasalarının birleşmesi; mal, sermaye, bilgi ve insan akışının hızlanması; iletişim ve ulaşım teknolojileri vasıtasıyla dünyanın küçülmesi gibi özelliklerle ifade edilen küreselleşme kavramının kentleşme, kentsel büyüme, kentsel mekânın algılanması, dönüşümü ve değişimi üzerinde önemli etkisi olduğu belirtilmektedir. Bu etkiyi anlayabilmek için kentlerde küreselleşmenin nasıl ve ne şekilde görünür hale geldiğinin incelenmesi gerekmektedir.

Harvey küreselleşmeyi "parasallaşma ve mal değişimiyle dünyanın birleşmesi" olarak ifade etmektedir (Harvey, 2013: 151). Giddens ise küreselleşmenin modernitenin devamı olduğunu ve modernitenin küreselleşme ile kendisini kültürel, ekonomik, düşünsel ve sosyal alanlarda yeniden kurduğunu ifade etmektedir (Erkızan, 2002: 65-66). Küreselleşmeyi yerelin evrenselle birlikteliği içinde ele alan bakış açısına göre ise küreselleşme, ulus-ötesi oluşumlarla yerel aktörler-bölgeler arasındaki etkileşimin önem kazandığı sürecin adı olmaktadır. (Yetim, 2002: 132). Bu etkileşim yirminci yüzyılın son çeyreğinde farklılaşan örgütsel yapılanmalarla kendisini gösterirken, değişime, post-Fordizm kavramı damgasını vurmaktadır.

Post-Fordizm kavramının kökeni, yirminci yüzyılın başında Fordizmin mimarı Henry Ford'un, üretim bandı sistemiyle birlikte üretkenlikte muazzam bir artış yakaladığı, işçinin büyük şirketlerin ürettiklerini satın almak ve tüketmek için paraya ve boş zamana sahip olduğu döneme kadar uzanmaktadır. Fordizm temelde kitle üretimini, kitle tüketimini ve rasyonel, modernist, popülist yeni bir toplumu amaçlamaktadır (Harvey, 1999: 152). 1940'tan sonra tüm dünyada yaygınlaşan Fordist üretim açısından tüketicinin nitelikleri ve talepleri ile işgücü piyasasının ve işgücü ilişkilerinin değişmemesi son derece önem taşımaktadır. Değişmeyen bu ortam Fordizm'in genişleyerek yayılmasını sağlarken, değişen dışsal koşullara uyum sağlamasını da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle devletin Fordist üretim biçimini belli politikalarla desteklemesi gerekmektedir (Eraydın, 1992: 18). Uzun süre Keynesyen devlet politikaları ile desteklenen Fordist örgütlenmenin değişen dışsal koşullardaki değişikliğe uyum sağlayamaması, sistemin krize girmesine neden olmuştur. Krizin çözümü ise esnek üretim biçimlerinde ve post-Fordist yeni yapılanmalarda kendisini göstermiştir.

Post-Fordist dönem hizmet ve lojistik sektörünün artan önemi, bilgi iletişim teknolojisindeki baş döndürücü değişim, kadınların işgücü piyasalarına yaygın bir biçimde dahil oluşu, emek sürecinde esnek çalışma sistemlerinin uygulanması, üretimde yeni tekniklerin (just in time gibi) ve örgütlenme biçimlerinin geleneksel şirketleri iflasa ya da yeniden yapılanmaya sürüklemesi, ürünlerin tüketim ömrünün azalması, Fordist modernizmin göreli istikrarlılığı yerine, gelip geçiciliği, gösteriyi, modayı ve kültürel biçimlerin metalaşmasını yücelten postmodernist tüketim

eğilimlerinin yaygınlaşması, küresel ekonomik ve finansal sistem gibi özelliklerle karşımıza çıkmaktadır (Harvey, 1999: 170-180).

1980'lere gelindiğinde post-Fordist dönem ile eşzamanlı olarak tartışılan küreselleşme kavramı konusunda, özellikle teknolojik gelişmeler nedeniyle küreselleşmeyi kaçınılmaz bir süreç olarak görenler için küresel yeniden yapılanmaya eklemlenmek temel kaygılardan biri haline gelmektedir. Bu görüşe göre az gelişmiş ülkeler, ancak teknolojik gelişmeleri iyi takip edebildiklerinde küresel sisteme eklemlenebileceklerdir (Şengül, 2014: 115-116).

Özellikle bilişim teknolojisinde yeniliklerin hız kazandığı 1970'lerden sonra üretim biçiminde, sermaye birikim sürecinde ve bunlara bağlı oluşan düzenleme mekanizmalarında oluşan değişimler esnek örgütlenmeye yol açmış, dünya coğrafyası tek bir pazar haline gelmiş ve üretim böyle bir ortamda kârlılığını ancak küreselleştiği taktirde sürdürebilir hale gelmiştir. Devletin gücünü yitirmeye başladığı bu dönemde yerel birimler, kentler ve bölgeler önem kazanmıştır (Eraydın, 2001: 365-368).

Bölgeleri kendi yönetimine bağlayan ölçekle beraber küreselleşme stratejik, ekonomik ve politik olarak bir değişim getirmektedir. Bölgeselleşmenin bu dinamiği, önemli yeni ölçekler olarak küresel kentlerde ortaya çıkmaktadır (Sassen, 2001: 345). Küresel kent/dünya kenti kavramının kökeni 18 yüzyıla kadar gitmektedir. İlk defa Goethe tarafından Paris ve Roma'nın kültürel açıdan zenginliğine vurgu yapmak için kullanılan kavram, 1966'da Peter Hall tarafından ekonomik aktivitelerin yoğunlaştığı yerler olarak tanımlanmıştır. J. Friedmann ve G. Wolf ise 1982'de "dünya kenti" kavramını kullanmışlardır. Friedmann, dünya kentini "uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve birikimin gerçekleştiği mekânlar" olarak tanımlarken sonraki çalışmalarında ideolojik fonksiyonlarla kontrol fonksiyonlarını da tanımına eklemiştir. Sassen ise küresel kentin kontrol ve yönetim merkezleri olmanın yanı sıra ticaret ve hizmet sektörü ile finansal yeniliklerin üretildiği merkezler olduğunu ileri sürmüştür (Öktem, 2005: 26-28). Sassen'e göre küreselleşme sürecinde üretimin mekânsal yayılması, uluslararası hale gelmeyi içermektedir ve yeni mekânsal ekonominin düzeni ve yönetimi için merkezileşmiş servis ağlarının büyümesine

katkıda bulunmaktadır. Finansal endüstrinin yeniden organize olması, finansal aktivitelerin kayda değer biçimde yoğunlaştığı önemli kentlerin sayısında hızlı bir artışa yol açmaktadır (Sassen, 2001: 330).

Küresel rekabetin kuralları, küresel oyuncular tarafından belirlenmekte ve küresel pazara eklemlenme de küresel mal/değer zincirine tutunarak gerçekleşmektedir. Yerel/bölgesel düzeyde kamu-özel sektör işbirliği önemli hale gelirken merkezi yapılanma da yeniden düzenlenmektedir (Müftüoğlu, 2006: 143). Bu süreçle ilişkili olarak devletin, gücünü yitirdiği bir takım alanlar (kamu teşekkülleri gibi) dışında küresel şirketlerin yerelde ihtiyaç duyduğu düzenlemelerin yapılmasında ve sermayenin güvenliğinin sağlanmasında önemli roller aldığı görülmektedir (Göksu, 2000: 61-62). Küreselleşme sürecinde devletin rolünde oluşan değişikliklerle birlikte farklı birimler hem yerel hem de küresel ağlarla eylemlerini gerçekleştirmektedirler. Yerel sistemler, yereldeki bir takım değerleri düzenleyerek bu değerlerin *küresel dolaşımını* sağlamaktadırlar. Ayrıca küresel üretimde rol alan yerel sistemler, yereldeki avantajlarını kullanarak veya kendi aralarında dayananışma oluşturarak küresel sisteme entegre olurken diğer kentlerle de rekabet edebilmektedirler (Eraydın, 1994: 66-67; Eraydın, 2003: 133; Thorns, 2010: 93; Ersoy, 2001). Yerel/bölgesel sanayi alanlarında oluşan işbirliğine dayalı sosyal dayanışmaya ve yaratılan ekonomik etkinliğe OECD de vurgu yapmaktadır. Küresel kurumlar[5] da yerel/bölgesel alanların oluşumuna ve düzenlenmesine etki etmektedirler. Burada amaç yerel/bölgesel alanların küresel üretim alanlarına eklemlenme becerisini kazandırmaktır. Yerel/bölgesel birimler yeni becerilerle küresel pazara eklemlenmeye çalışırken, küresel üretimin çok uluslu şirketler tarafından yönlendirildiği görülmektedir (Müftüoğlu, 2006). Çok uluslu şirketlerin etkinlik alanının gelişmesinde, sanayileşmiş ülkelerin yanı sıra Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası kuruluşların

[5] Dünya ölçeğinde finans sermayeyi kontrol eden IMF, üretken sermayeyi kontrol eden DB, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü adı altında kurumlaşmış olan Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması uygulayıcıları ve OECD 1986 yılında "Washington Uzlaşması" adı altında bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. "Washington Uzlaşması'nın kararları şunlardır: Mali disiplin; kamu harcamalarının periyodik olarak düzenlenmesi; vergi reformu; finansal serbestleştirme; rekabetçi döviz kuru; ticari serbestleştirme; doğruda yabancı yatırımların serbestleştirilmesi; özelleştirme; düzensizleştirme ve son olarak da mülkiyet hakkının korunmasıdır." Bu kararlar doğrultusunda küresel kurumların, aynılaştırılması hedeflenmiştir (Müftüoğlu, 2006: 127).

önemli katkısı vardır. Özellikle 1995 yılında kurulan DTÖ küresel düzenin kurumsal yapısının oluşumunda ve azgelişmiş ülkelerin sınırlarını dış ticarete ve yabancı yatırımlara açmasını sağlayan düzenlemelerin yapılmasında etkili olmaktadır (Şenses, 2013: 239-241)[6]. Uluslararası örgütlerin yanı sıra sermaye gruplarının etkisiyle de biçimlenen küresel sistemde, yereldeki mekânsal düzenlemeler de değişim göstermektedir.

Harvey'e göre yerellik olgusunu ve yerel üretim sistemlerini öne çıkartan küreselleşme ve eşzamanlı olarak oluşan esnek üretim biçimleri mekânsal biçimleri değiştirmektedir. Küreselleşme, yerel ölçekte sanayileşme olgusuna yeni bir bakış açısı getirmektedir. Yaygınlaşmış ve kırsal alana doğru yayılmış kentsel gelişmeden, üretim odakları çevresinde yoğunlaşan, belirli üretim ilişkileri ile etkileşimin arttığı kent parçaları yeniden gündeme gelmektedir (Harvey, 1999: 26). Esnekleştirilmiş bu düzende yerellik önem kazanmakta, küresel yapılanmalar ve kent bölgeler önemli çalışma konuları olmaktadır.

"Kent bölge"ler küresel ekonomik yapılanmanın mekânsal organizasyonu olarak, kent ve kır arasındaki sınırların belirsizleşmesi, kırsal alanların kentsel alanlarla işlevsel olarak bütünleşmesi sürecinde yeni mekânsal oluşumlar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Ayrıca kent bölgeler büyük kentlerin, etrafındaki küçük kentlere doğru yayıldığı bir süreç olarak da tanımlanmaktadırlar. Kent bölgelerin ortaya çıkış nedenin sorgulandığı çalışmalarda, hizmet sektörünün artan önemi ve ekonomik işlevlerin ana kentlerden çeperdeki yerleşimlere doğru kayması önemli nedenler olarak görülmektedir (Özatağan ve Güvenç, 2012: 158). Yirmibirinci yüzyılın başında dünya üzerinde nüfusu on milyonun çok daha üzerinde olan en az yirmi kent-bölge yer almaktadır. Bu bölgeler benzer metropoliten yığılmalarla birlikte oldukça fazla merkeze sahip olan coğrafi üniteler arasındaki kentsel ağ ilişkilerinden oluşmaktadır. Dünyada genişleyen ekonomik entegrasyon süreci ve meydana gelen kentsel büyüme, geleneksel planlamayı ve politik stratejileri kent-bölge oluşumu konusunda oluşan problematik için yeni yaklaşımlar oluşturmaya itmektedir (Scott

[6] Fikret Şenses'e göre diğer ülkeleri küresel düzene açma girişiminin amacı, birkaç örnek dışında (Japonya ve Güne Kore örneği), azgelişmiş ülkelerin sanayileşmiş ülkelerle rekabet edecek boyuta gelmesini sağlamak değildir. Hatta sanayileşmiş ülkeler kendileri ile rekabet edecek bir başka ülkeyi engelleme yönünde çaba göstermektedirler (Şenses, 2013: 266-267).

vd., 2001). Kent bölgelerin oluşumu özellikle post-Fordist ekonominin etkisi ile birlikte ileri teknoloji, kültür, medya, iş ve finans gibi sektörlerin farklı işbirlikleriyle, uzmanlaşma ve tamamlayıcılık ilişkileri içinde karmaşık ağlar, yeni sosyal işbölümleri ile açığa çıkmaktadır. Bu süreçte A.J. Scott'a göre coğrafya sanılanın aksine daha da önemli hale gelmektedir. Çünkü ulaşım ve iletişimde yaşanan gelişmeler sınırların ortadan kalkmasına neden olurken, kentsel yığılmalar önemini korumaya devam etmektedir (Scott, 2004: 30). Kentsel yığılmaların dünya yüzeyinde yaygınlaştığı bu süreçte küreselleşme ve bölgesellik eş zamanlı olarak yaşanmakta ve kentler coğrafi olarak yeni sorumluluklar üstenmektedir. Kent bölgeler, üretim ilişkilerinin küreselleşmesi ve yerel firmaların küresel pazara erişim imkânın artması ile birlikte, yerel firmaların ve yığılma ekonomilerinin rekabet edebilme gücünü de arttırmaktadır. Yığılma ekonomisi kentte yer alan bazı işlevlerin çepere doğru yayılmasını beraberinde getirmekte böylece yığılma ve yayılma süreci çoğu zaman birlikte meydana gelmektedir (Özatağan ve Güvenç, 2012: 161).

Scott'a göre küresel pazar erişimi olan üreticilerin yerel ağlarla organize olması nedeniyle dünya ölçeğinde birçok kent merkezi kümelenerek dönüşüm göstermektedir (Scott, 2004: 31). Dünya kentleri ve küresel kentler yazınına farklı bir açıdan bakan Scott, *küresel kent-bölge* terimi ile küresel kent bölgelerin hem artan şekilde eylem özerkliğine, hem de geniş bölge kavramının birlikteliğiyle şekillendiğine vurgu yapmaktadır. Coğrafi olarak küresel kent-bölgeler etkide bulundukları alanlarla birlikte bazen saçaklanan kentsel yerleşimin öznesi haline gelebilirken, bazen ise metropoliten alanın dışa büyüme/bitişerek büyüme eğilimine sahip olabilmektedirler. Bu süreçte birbirine yakın ülkeler, metropoliten alanlar, belediyeler vs. küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı gelebilmek ve sunduğu fırsatları değerlendirebilmek için mekânsal ortaklıklar oluşturarak bir araya gelmektedirler (Scott, 2004: 26-27). Kent bölgede yaratıcı ilişkilerin kurulması bir birimin diğerini canlandırmasını sağlamaktadır ve yerleşimler arasında karşılıklı ilişkilerle uzun süreçli karmaşık bir zincir oluşmaktadır. Hall'a göre günümüzde rekabet eden kentler değildir. Artık rekabet, ulaşım ve iletişim ağları ile büyük bir hava limanı ya da tren aktarma istasyonlarıyla bağlanan mega kent bölgeler arasında yaşanmaktadır ve bu yeni yapılanma biçiminde "kazanan her şeyi alır" düşüncesi ön

plana çıkmaktadır (Hall, 2006: 15). Bir kasaba veya şehir etrafında fiziksel olarak ayrı fakat fonksiyonel olarak ağ oluşturan bir ya da daha çok kent merkezi etrafında kümelenmiş ekonomik bir tasarı olarak bölgeler; insanların ve bilginin; otoyol, hızlı tren ve telekomünikasyon kablolarının yoğun akışı ile geniş bir bölgenin parçaları içinde birbirine bağlandığı bir yapı göstermektedir (Hall, 2011: 29). Böyle bir yapının kurulmasında ise metropoliten planlamanın nasıl oluşturulacağı önem taşımaktadır. Metropoliten planlama yaklaşımı, bölgeselliği, destekleyici iş organizasyonları, ticari kulüpler gibi oluşumlar ve yerel ekonomik büyümeyi hızlandırma çabaları açısından ele almaktadır. Ayrıca yerel yönetimle ilgili reform çalışmaları da bölgesel ve metropoliten vizyon ve programların oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bakış açısından rasyonel bir şekilde ulaşım, konut ve parkların planlaması ile bir ağ şeklinde metropoliten bölgesel projeler oluşturulmaktadır. Böylelikle neredeyse yarım yüzyıldır metropoliten bölgelerle birlikte sosyal, politik ve ekonomik coğrafyaların yeniden şekillenmesiyle kentsel gelişim açığa çıkmaktadır (Brenner, 2002).

Küresel kentsel gelişim açısından önemli bir kavram da "sürdürülebilirlik"tir[7]. Sürdürülebilirlik çerçevesinde artık dünyadaki her bireyin ekosistemin bir unsuru olduğu kabul edilmektedir ve doğal kaynakların kirlenmesi ve insan sağlığını tehdit etmesi üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilirlik kavramıyla, doğal ve sosyal çevrenin bütünleşmesi amaçlanmaktadır. Bu amacın gerçekleşmesinde kaynakların dağılımı, kentsel değişim ve gelişim son derece önem taşımaktadır (Thorns, 2010: 203). Avrupa Komisyonu'nda geliştirilen ortak akıl da sürdürülebilir bir çevrenin oluşturulmasını ön plana çıkartmaktadır. Geleneksel Avrupa kentlerinde iş-ev-alışveriş ulaşımı, toplu taşıma araçlarıyla sıkı biçimde birbirine bağlanmışken, Amerikan kentlerinde meydana gelen dışa doğru yayılma nedeniyle bireysel ulaşım teşvik edilmiştir. Dolayısıyla Anglo-Amerikan kentsel biçime göre geleneksel Avrupa kentlerinde daha az yenilenemeyen kaynak kullanılmış ve çevre çok daha az kirletilmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan hızlı değişim, bütün Batı Avrupa kentlerinde başlangıçları farklı olan desantralizasyon sürecinin

[7] Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama becerisini tehlikeye atmadan, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan gelişme (World Commission on Enviroment and Devolopment 1987: 43'ten akt. Thorns, 2010: 206).

yaşanmasına neden olmuş ve bu durum çok büyük metropoliten bölgelerin oluşumuna yol açmıştır. Metropoliten büyüme, daha fazla seyahat edilmesine ve daha çok kamu ve özel ulaşımın kullanılmasına neden olurken "sürdürülebilirlik" konusunu gündeme taşımıştır (Hall, 2007: 140-141).

Kentlerin sanayileşmesi ve büyümesi çevresel problemleri beraberinde getirmekte ve sürdürülebilirliği azaltmaktadır. Hall'a göre hızlı ekonomik büyüme sağlayan ancak sürdürülebilirlik açısından tehlikenin arttığı ülkelerin, ekonomik büyümelerini sürdürebilmeleri için şehirlerini de sürdürülebilir hale getirmeleri gerekmektedir (Hall, 2006: 17).

Merkezi ve yerel yöneticiler ellerinde bulunan yaptırım gücü ve maddi imkânlarla toplum üzerinde önemli etkiye sahiptirler. Yönetim mekanizması, sürdürülebilirliğin yanı sıra yerel yönetişim açısından "demokratik anlayış"ın kentte yaygınlaşmasında etkin rol oynamaktadır. Artık yerel yöneticiler sivil toplum kuruluşlarını ve yerel halkı yönetime ortak edecek imkânlar oluşturmaya çalışmakta ve yaptıkları eylemlerin yükümlülüğü içinde halka hesap verme ve halkın denetimine açık olma anlayışını benimsemektedirler.

Sürdürülebilirliğin ve demokratik yönetişim anlayışının sağlanmasında etkin rol oynayan yerel yönetimler küreselleşme süreciyle birlikte yapısal değişime uğramaktadırlar. Ulus devletin etkisinin azalmasıyla birlikte yerel yönetimler yereldeki yaşam kalitesinin arttırılması yanında, yeni işlevlere, yeni bir ortaklık anlayışı içinde sahip çıkmak durumunda kalmaktadırlar. Yerel yönetişimin bu yeni işlevlerinden birisi, yerelliğin dünyadaki ekonomik yarışabilirliğinin sağlanmasıdır. Tekeli'ye göre yarışabilirlik için yerel yönetimlerin büyük sermaye yatırımlarını kendisine çekebilmesi, yatırımların yararlanacağı dışsallıkları oluşturması ve öğrenen yerellikleri yaratabilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Tekeli, 2009a: 192-193; Jessop, 1997).

Yerel yönetim, kentin değişiminde ve dönüşümünde önemli araçlara sahiptir. Özellikle küresel sisteme eklemlenme çabası ve kentler arasındaki rekabet, yerel yönetimleri kenti cazip hale getirmek için çabalamaya yöneltmektedir. Ancak Keyder'e göre küresel yapılanmanın oluşturduğu kutuplaşma; gelir düzeyinde, yaşam

biçimlerinde, tüketim alışkanlıklarında ve mekânda bölünmeler şeklinde açığa çıkmaktadır (Keyder, 2000d: 233). Kentlerin yaşadığı bu ayrışma ve farklılaşmanın temelinde ise mekânın sürekli biçimde yeniden yapılanması ve çeşitli gerekçelerle müdahalelere uğraması önemli rol oynamaktadır.

1.1.4. Kentsel Müdahaleler ve Planlama

Kente yönelik müdahaleler genellikle planlama disiplini ile birlikte ele alınmaktadır. Dolayısıyla planlama tarihi, aynı zamanda kentsel müdahalelerin tarihi olmaktadır. Tekeli'ye göre "planlama bir Aydınlanma çocuğudur". Aydınlanma düşünürleri, doğanın ve toplumun rasyonel esaslar temelinde anlaşılması ile yeni bir düzenin oluşturulabileceğine inanmaktadırlar. Planlama ise modern toplumun rasyonel esaslar temelinde oluşması için çok önemli bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır (Tekeli, 1998: 136; Thorns, 2010: 179-180). Tekeli'ye göre modernleşme, "17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da oluşmuş bulunan toplumsal yaşam ya da organizasyon biçimidir" ve dört boyutu ile ve bu boyutlar arasındaki gerilimle açıklanabilmektedir: *(1) ekonomik boyutta kapitalist ilişki biçimlerine dayanır; (2) bilgiye yaklaşım boyutunda nesnel, rasyonel bir toplumbilimin kurulabileceğine inanır; (3) geleneksel toplum bağlarından kurtulma ve bireysellik boyutunda bireyselleşmenin ve kamu yaşamına yurttaş olarak katılmanın önemini savunur ve (4) kurumsal boyutta demokratik ve ulus devlet yapısıyla örgütlenmenin gerekliliğini vurgular* (Tekeli, 1998: 136-138). Modern toplumsal yapı hem kapitalizmin eşitsizlikleri besleyen gelişme dinamiğini hem de demokratik ulus devletin eşitliği öngören anlayışını bağrında taşımaktadır. Bu anlayış bütünüyle kent planlamasına da yansımaktadır.

Klasik şehircilik anlayışında planlamanın temel amacı "insanları, sağlıklı, rahat ve güzel yerleşmelerde yaşatmaktır". Bunun için planlamanın temel işlevi "kentin fiziksel gelişmesini bir düzene sokmak ve hangi uğraşların kentin neresinde yerleşeceğini göstermek" olarak görülmektedir (Keleş, 2000). Tekeli'ye göre kent planlaması, piyasa mekanizması içinde, liberal mülkiyet politikalarıyla birlikte ortaya çıkan sanayileşmenin kentte oluşturduğu sorunlara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca planlamanın modernleşme sürecinde bireysel alandan farklılaşmış kamusal alanın oluşumuyla da yakın ilişkisi vardır. 1848'e kadar sosyalizm akımıyla iç içe

gelişen kent planlaması, 1850'lerden sonra ise burjuvazinin sanayi kentinin sorunlarını çözmesi için kullandığı bir araç olarak değerlendirilmiştir. Kent planlaması bu süreçte iki yönde gelişmiştir: Birincisi İngiltere'de kentleri daha sağlıklı hale getirmeye yönelik pragmatik yaklaşım, diğeri ise 1860'larda III. Napolyon'un ve Baron Haussmann'ın müdahaleleriyle, Paris'i modern yaratıcı yıkıma sahne yapan yaklaşımdır (Tekeli, 1998: 141). Haussmann'ın kentsel müdahalesi öncesindeki Paris'in kentsel yaşamına bakıldığında; üretim yerlerinin şehrin merkezinde yer aldığı, konutların ve işyerlerinin ya bir arada (alt kat iş-üst kat konut) ya da birbirine çok yakın konumlandırıldığı, işçilerin ise yaşamlarını iş yerine yakın yerlerde sürdürdüğü görülmektedir. Bu durum Haussmann'ın kentsel müdahaleleriyle alt üst olmuştur. Haussmann, Paris'in merkezinde yaşayan işçileri şehrin dışına göndererek onların gün içinde merkezdeki iş yerlerine ulaşabilmek için oldukça uzak mesafeyi kat etmelerine yol açmıştır. İşçiler genellikle zorla konutlarından edilmişlerdir ve onların bıraktığı bu derme çatma evlerin yıkıntıları üzerine kurulan yeni binalara orta ve üst sınıftan insanlar yerleştirilmiştir (Bumin, 1986: 44-45). 19. yüzyıl Paris'indeki kentsel müdahaleler aslında endüstrileşen pek çok kentin yaşadıklarının bir temsili olmuştur. Tıpkı Paris gibi 19. yüzyılın ortalarından itibaren sanayileşme ile tanışan pek çok kent, mekânsal ve toplumsal yaşam açısından müdahalelere uğrayarak hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır.

New York'un kentsel tarihi de kentsel müdahalelerin önemli bir örneğini sunmaktadır. New York'ta şehrin kurucuları ızgara biçimli bir planlama ile işe girişmişler ve boş bir arazi üzerinde yaptıkları planlama ile sokak ve caddeleri alınıp satılabilen bir parçalar bütünü oluşturmuşlardır. New York'un planlamasında kentin tarihsel, toplumsal ihtiyaçları görmezlikten gelinmiş ve şehrin spekülasyonlarla büyümesine göz yumulmuştur. Merkezsiz, sınırsız ve esnek biçimde planlanan New York'ta daha sonra yapılan her şey yıkılmaya ve yeniden yapılmaya müsait bir biçimde planlanmıştır. Nitekim Richard Sennett'e göre de kendini yıkıcılığa en açık bırakan şehir New York'tur ve yüz yıl sonra yaşayacakların New York'un tarihsel kalıntıları hakkındaki bilgileri, muhtemelen Eski Roma hakkındaki bilgilerinden çok daha az olacaktır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında dışa doğru taşmaya başlayan New York, ikinci dünya savaşı sonrasında tek bir adamın, Robert Moses'in emri altında

yıkıma açıklığının sonuçlarını yaşamıştır (Sennett, 2014: 322-324). New York'un modern kentin simgesi haline gelmesinde önemli katkısı olan Moses "Yumurtaları kırmadan omlet yapamazsınız" düsturuyla, New York'taki yıkımlar için şunları söylemiştir: "Her yanı inşaatla dolu bir metropolde iş görürken yolunuzu bir et satırıyla açmak zorundasınız. Ben inşaatları sürdüreceğim. Elinizden geleni ardınıza koymayın beni durdurmak için" (Berman, 2013: 386). Moses, Büyük Petro'nun Petersburg ve Baron Haussmann'ın Paris için yaptıklarına benzer biçimde ve insanların şaşkın bakışları karşısında New York'u yaratıcı yıkım sürecine tabi tutmuştur. Marshall Berman'a göre Moses'in yaptığı köprüler, expresyollar, konut geliştirme projeleri, barajlar, statlar, kültür merkezleri vs. tüm bunlar ilerleme, tarih ve modernlik olarak algılanmıştır ve yapılan müdahalelere karşı çıkmaya kimse cesaret edememiştir (Berman, 2013: 391).

Aslında New York toplu taşıma için dünyanın en gelişmiş imkânlarına sahipken, Moses'in yaptığı ekspres otoyollar Aydınlanma'nın hareket eden bedene yönelik kent oluşturma arzusunu doruğa taşımıştır. Otomobille bireysel seyahate sınırsız özgürlük tanımak için pek çok insanı doğup büyüdüğü evlerinden eden Moses, yaptıklarını "yıkıcı değil hoş ve keyifli tasarımlar" olarak nitelendirmiştir. Ona göre insanlar bu otoyollarda seyahat ederken kentin yoğunluğu ve karmaşıklığının verdiği stresten kurtulacaklardır. Ancak otoyoldaki hız insanları mekândan koparırken, toplumsallığı felç etmiştir. Sennett'e göre Moses yıkıcılığına ve özellikle kent merkezine yönelik müdahaleleriyle topluma verdiği pek çok acıya rağmen ailelerin mesken ihtiyacına yönelik iyi iş çıkarmıştır (Sennett, 2014: 324-328). Moses'in kendisi de New York'a müdahalelerinde asla bir kötülük görmediğini defalarca ifade etmiştir. Aslında yalnızca Moses değil, kentsel müdahalelerde bulunan diğer planlamacılar, yöneticiler, mimarlar da müdahalelere daha iyi bir yaşam için girişildiğini her daim belirtmişlerdir. Bunlardan birisi de Le Corbusier'dir.

1933'te kentsel modernizmin kutsal kitabı "La ville Radieuse"[8] yi yazan Le Corbusier, mevcut şehirleri işlevsiz olmakla, sağlıksızlıkla ve estetik duygusunu incitmekle suçlamıştır. Bunun için yapılması gereken, miras alınan şehirleri modern

[8] Le Corbusier**, La ville Radieuse**, Boulogne, Editions del'Architecture d'Aujourd'hui, 1935

planlama doğrultusunda yerle bir etmek, yeni binalar için şehri temizlemek ve kent sakinlerini yeni yerleşimlere taşımaktır (Bauman, 2014: 50-53). Kentsel genişleme planlamasıyla ilgili bir komisyon toplantısında bir yetkilinin "Düz çizgiler çiziyor, delikleri dolduruyor ve zemini düzleştiriyorsunuz, bunun sonucu nihilizmdir!" eleştirisine Le Corbusier "Özür dilerim, ama benim de yapmak istediğim tam da bu." şeklinde yanıt vermiştir (Berman, 2013: 384). Corbusier'e göre "Toplumun uyuma ve uyum sağlayıcılar tarafından yönlendirilmeye gereksinimi var"dır (Bumin, 1986: 65). Burada toplumun yaşamını dizayn edecek fiziksel yapıların mimarlarının, aynı zamanda toplumu da dizayn etme sorumlulukları olduğu açıkça ifade edilmektedir. Ancak demokratik katılım ve kentin sakinlerinin görüşlerinin alınması onların pek de hoşuna gitmemektedir. Le Corbusier, Hindistan için yaptığı bir planlama çalışması devam ederken planın ülkenin geleneklerine uygun olmasını isteyen kişiye; "Eğer siz makinaya, pantolona ve demokrasiye evet diyorsanız, ne demek Hintli gelenekleri?" sorusunu sormuş ve onların ideal olanın dışında bir şeyden bahsetmelerini gariplikle karşılamıştır (Bumin, 1986: 78).

Modern kentsel planlama konusunda ilginç bir örnek de Brasilia'dır. Mimar Oscar Niemeyer, Brezilya'nın başkenti Brasilia'yı Le Corbusier'den etkilenerek sıfırdan planlamıştır. Niemeyer'in amacı, insan ölçülerine uygun, her türlü olumsuz ihtimalin kapı dışarı edildiği bir Brasilia yaratmaktır. Ancak Zygmunt Bauman'a göre bu şekilde planlanarak inşa edilen Brasilia, sakinleri için bir kabus yaratmıştır. (Bauman, 2014: 50-53) Marshall Berman, Brasilia'nın en önemli eksikliğinin kamusal alanın yokluğu olduğunu belirtmektedir. Bu yokluktan şikayet eden şehrin sakinlerinin, şehre ne kadar öfke duyduklarını Berman şu sözlerle anlatmaktadır: "...bu kent, kişinin kendini aydaymışçasına yalnız, kaybolmuş hissettiği muazzam boş alanların verdiği duyguyu veriyor insana; karşılaştığım her Brezilyalı da bunu doğruladı" (Berman, 2013: 13). Brasilia örneğinde olduğu gibi yeni bir kent kurmak veya Paris örneğinde olduğu gibi bir kenti değiştirmek, aynı zamanda hayatı değiştirmektir (Bumin, 1986: 64). Brasilia ve diğer kentlerde yapılan tüm müdahalelerin amaçlarından belkide en önemlisi budur: "Hayatı değiştirmek".

Kentsel müdahaleler farklı aktörlerin rol aldığı bir süreçte gerçekleşmektedir. Siyasetin etkin olduğu müdahalelerde *devlet* sahip olduğu güçle öne çıkmaktadır.

Castells'e göre "kent üzerindeki devlet müdahalesi, hem doğrudan, hem dolaylı olarak, kentin yapısını oluşturan kamu kaynaklarının örgütlenmesinde temel bir unsur haline gelmektedir". Siyasetin kent üzerindeki etkinliği kapitalizmin ekonomik ve toplumsal olarak kentte yarattığı çelişkilerin sonuçlarından birisidir. Müdahaleler sonucunda kente sermayenin gelmesi, bir yandan sermaye yoğunlaşmasını sağlarken diğer yandan üretim araçlarının, yönetim birimlerinin ve işgücünün kentte yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Castells, 2014: 256). Kentte yoğunlaşan nüfusun eğitim, sağlık, ulaşım, konut gibi tüketim alanları emeğin yeniden üretimi için gereklidir ve devlet buna aracılık etmektedir. Devlet sunduğu ucuz konut, kolay ulaşım, ücretsiz eğitim gibi olanaklarla hane halkının yaşamsal ihtiyaçlarını sağlayabileceği biçimde kenti örgütlemekte ve kente müdahalelerde bulunmaktadır (Gottdiener, 2001'den akt. Güllüpınar, 2012: 16). Dolayısıyla kapitalizmin kentsel mekânda ortaya çıkardığı çelişkiler bir yandan devlet tarafından yapılan müdahaleler aracılığıyla düzenlenirken diğer yandan kentsel çelişkiyi arttırmakta ve kentsel mekânı siyasileştirmektedir.

Harvey, kentsel müdahalelerin, kapitalist yeniden üretimde zorunlu koşul olan kriz durumlarına yönelik bir çözüm olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Kapitalist sistemde istikrarsızlık ve kriz yaşandığında, sistem yeniden biçimlendirildikten ve planlandıktan sonra yeni versiyonu eskisinin yerini almaktadır. Eski sistemden pek çok şeyin alındığı veya çöpe atıldığı bu süreci Harvey şu şekilde ifade etmektedir:

> "Eski verimli üretim alanları endüstriyel atık alanlarına dönüştürülür, fabrikalar yıkılır ya da başka kullanım amaçlarına göre düzenlenir, emekçi sınıfların yaşadığı mahalleler mutenalaştırılır. Küçük çiftliklerin ve köylülerin tarım arazilerinin yerini büyük ölçekli endüstriyel tarım işletmeleri veya gösterişli yeni fabrikalar alır. İş merkezleri, Ar-Ge binaları, depolama ve dağıtım merkezleri banliyölerdeki toplu konut bölgelerinin bağrına yerleştirilir ve bütün bunlar yonca kavşaklı otoyollarla birbirine bağlanır"(Harvey, 2015: 9).

Kentsel müdahalelerde önemli bir role sahip olan devletin, müdahalelerde tek etkin güç olmadığı ifade edilmektedir. Devlet (hükümet ya da yerel yönetim) gibi sermayenin de amacı kent mekânında çalışıp bu çalışmalardan kaynak üreterek farklı yatırımlar için yeni kaynak yani sermaye birikimi elde etmektir. Sermayedarların yanında "kent seçkinleri" de kente ilişkin tasavvurları, planları, araziye yönelik

eylemleri ile kentsel müdahalelerde rol oynamaktadır. Kentsel müdahaleler sayesinde ekonomik hayat canlanırken, yeni iş alanları oluşmakta, kente akan göç de beraberinde yeni tüketicileri, arazi değerinde ve kiralarda artışı getirmektedir. Ayrıca kamuya, "modern yaşamın ancak cazibeli hale getirilen bir kentle mümkün olabileceği" inancı aşılanmaktadır. Siyaset, yaptığı müdahalelerden elde ettiği kazancı ise yeni müdahalelere aktararak, yeni ihtiyaçları gidermeyi amaç edinmektedir. Toplumda yapılan müdahalelere karşı oluşan direnç ise yapılanların "rant" amaçlı olduğunu iddia etmektedir. Çünkü yapılan her yatırım, bir başka yatırım için kaynak olarak görülmekte ve yatırımlar hiç bitmemektedir (Şentürk, 2011a: 498-500).

Özellikle 1970'lerden sonra sermayedarların kararları, ekonomilerin kaderini belirlemektedir ve bütün yerel veya ulusal yönetimler sermayenin mantığına uymaya kendilerini mecbur hissetmektedirler. Çünkü sermaye, geçmişe göre çok daha haraketlidir ve küresel sistemde yatırımların nereye yöneleceği son derece önem kazanmaktadır (Keyder, 1993). Planlama, sermayenin nereye yatırım yapacağını belirlediği ve toplumsal ilişkilerin mekânsal sonuçlarıyla uğraştığı için kentsel gelişmeyi etkileyen önemli güçlerden birisi olmaktadır. Kentte oluşan ittifaklar ise planlamanın sınırlarını göstermekte ve hareket edebileceği alanı belirlemektedir (Işık, 1994: 387-388).

Castells'e göre planlama, ulaşılmak istenen sonuçlar açısından ele alınmalıdır. Kent planlaması devletin çeşitli düzeylerinde yer alan aktörler tarafından yerine getirilen "düzenleyici bir eylem"dir ve çeşitli araçlara sahiptir. Uygulamada, genellikle plancının etkisinin sınırlı olduğu kabul edilsede, aslında planlama kentleşmeyi yönlendiren önemli bir araç olarak gittikçe önem kazanmaktadır (Castells, 2014: 108-110). Sahip olduğu öneme rağmen Lewis Mumford'a göre planlama her zaman başarılı sonuçlar ortaya koyamamaktadır. Kentsel planlamanın başarısızlığının temel nedeninin yayılmacılık olduğunu belirten Mumford, bu yayılmacı anlayışı üç başlıkta ele almaktadır: arazi yayılması, nüfus yayılması ve sanayi yayılması. Bu yayılma biçimlerinde amaç daha müreffeh bir yaşama kavuşmak olsa da bunların yoğunluğu ve hızla gerçekleşmesi böyle bir yaşamın oluşmasına engel olmaktadır. Daha

irrasyonel ve yıkıcı özellikler gösteren yayılma arttıkça dengeli ve düzenli bir kentsel büyümenin gerçekleşme olasılığı da azalmaktadır (Mumford, 2007: 635).

Kentsel planlama ve müdahaleler iç içe geçen süreçlerdir (Pınarcıoğlu, 2006: 293). Şentürk'e göre şehircilik ve planlama disiplini kenti adeta yolu, suyu, temizliği, güvenliği sağlanması gereken bir tesis olarak değerlendirmektedir. Oluşturulan bu tesisli yapılanma, insanların nerede yürüyeceğini, nasıl ulaşım sağlayacağını, nerede ibadet edip nerede dinleneceğini vs. belirlemektedir. Bu belirleme sürecinin ise genellikle "rasyonel esaslar"a uygun olarak yapıldığı ifade edilmektedir (Şentürk, 2011a: 501). Her ne kadar rasyonel esaslarla planlamaya girişilse de, öngörülmedik biçimde, hızla gerçekleşen değişim ve dönüşüm süreci kentsel planlamanın en önemli sorunlarından birisini oluşturmaktadır.

Yirminci yüzyılda yaşanan hızlı değişim ve nüfus artışıyla birlikte pek çok kentte, üst gelir grupları kent merkezindeki konutunu terk ederek çepere yerleşirken, onların bıraktıkları konutlara ise kentin daha düşük gelirli veya dışlanan kesimleri yerleşmişlerdir. Kent merkezindeki konutların atıl ve bakımsız olarak kalması ve özellikle geceleri merkezin tehlikeli hale gelmesi bir süre sonra kentsel yenileme/dönüşüm çalışmalarını gündeme getirmiştir. Yenileme projeleri ile kent merkezi üst gelirli gruplar için "soylulaştırılırken" aynı zamanda tarihi yapılar da restore edilerek turizm amacıyla kullanılmaktadır. Böylelikle kent merkezindeki çöküntü alanları farklı biçimde tüketime açılmaktadır. Bu süreçte yerinden olan yoksul kesim ise farklı yerlerde yeni yoksulluklara mecbur bırakılmaktadır. Oluşan mekânsal dönüşüm süreci 1970'lerdeki krizin, neo-liberal politikalarla çözülmesine ve üst gelir gruplarının kentsel mekândan rant elde etmesine olanak sağlamaktadır (Türkün ve Kurtuluş, 2005: 14-15).

Hall, Avrupalı plancıların son zamanlarda iki kavramla özellikle ilgilendiklerini belirtmektedir; bunlar "kent bölge" ve "çok merkezli gelişim"dir. Yirmibirinci yüzyılın başlarında ortaya çıkan bu mekânsal biçimlenme ülkenin kültürüne ve planlama sistemine göre değişik formlar göstermektedir. Örneğin ABD'de gelişmemiş yerleşim yerleri üzerinde düşük yoğunluklu ve daha az düzenleme ile oluşmuş "kenar kentler" veya "yeni iş merkezleri" özel araçla erişilebilen şekilde

konumlanırken; Avrupa'da orta yoğunluklu olarak, yeşil kuşak boyunca ve bir takım kısıtlamalarla düzenlenmiş orta ölçekli kasabalarda veya planlanmış yeni kasabalarda merkezileşmektedir (Hall, 2011: 29:30). Metropoliten alanda oluşan kenar kentler birbirleriyle etkileşim içinde metropol bölgenin önemli unsurlarını oluşturmakta ve metropoliten bölgenin planlanması ve projelerle yapılanması gittikçe daha da önem kazanmaktadır.

Çağdaş metropol bölge projeleri heterojenliğe, farklı sosyo-politik ilgilere ve çok boyutlu yeniden yapılandırma sürecine verilen bir karşılık olarak görülmektedir. Yapılan analizlerde, bölgesel olarak yapılandırılmaya ve planlamaya karşı çeşitli mücadeleler yürütüldüğü belirtilmektedir. Planlamada etkin olan metropol yönetim aktörlerinin geniş bir yelpazesi, ittifaklar ve kurumlar, politik elitler, ulusal ve yerel devlet ajansları, büyük yerel ve bölgesel firmalar, yerel ticaret odaları, örgütlenmiş işçiler, çevre hareketleri ve çeşitli yerel tabanlı yurttaş inisiyatifleri metropolün yeniden ölçeklendirilmesi ve bu süreçte oluşan çatışmacı yeniden yer edinmelerle meşgul olmaktadırlar (Brenner, 2002: 17).

1980'lerden sonra kent bölgelerin yükselişe geçmesi, kentsel müdahalelerin de geniş bir ölçekte meydana gelmesine neden olmaktadır. Artık metropolde meydana gelen bir müdahale tüm bölgeyi ve hatta ülke ölçeğini etkileyebilmektedir. Dolayısıyla mega kent, bileşik kent, kenar kent veya dış kent olarak nitelendirilen yeni kentsel biçimlerin planlanması, büyük ölçekli projelerin hayat bulması, yeni mekânsal ve toplumsal ilişki biçimleri ortaya çıkarmaktadır. Mekânın yeniden üretilmesi ve kentsel mekânın girişime açık hale getirilmesi de bu noktada önem kazanmaktadır.

1.1.5. Kentsel Girişimcilik ve Mekânın Üretimi

İnsanın varlığını devam ettirebilmesi mekân ile mümkündür. Çünkü insan yaşamak için gereksindiği herşeyi, mekanla ilişkisi sonucunda elde etmekte ve/veya üretmektedir. Mekân ve üretim arasında ilişki Lefebvre'nin çalışmalarının odağını oluşturmaktadır. Lefebvre'ye göre "üretim" geniş anlamda toplumsal varlıklar olarak insanların kendi hayatlarını, tarihlerini, bilinçlerini, dünyalarını üretmelerine işaret etmektedir. Mekân ise kapitalist gelişmenin aracıdır. Lefebvre'nin mekânın üretimi konusundaki temel tezi, üretim tarzının bazı toplumsal ilişkilerle birlikte kendi

mekânını ve zamanını örgütlediği-ürettiğidir. Lefebvre, modern mekânın üretimi aracılığıyla günümüz toplumunun ortaya çıkışını anlamamızın mümkün olduğunu öne sürmektedir. 20. yüzyıl yeni bir mekân oluştururken, yeni üretim tarzı da önceden var olan mekânı sahiplenmekte, amaçlarına göre düzenlemektedir. Böylelikle modern toplumsal yapı mekânı homojen, parçalı ve hiyerarşik hale getirmektedir. (Lefebvre, 2015: 26-28).

Lefebvre'ye göre mekânı denetleyebilmek için oluşan iktidar mücadeleleri iktidarı korumayı ya da değiştirmeyi amaçlayan gruplar tarafından yürütülürken, kent mekânının üretimi, yeniden üretimi ve dönüşümünde kentsel mekânı metalaştıran sermaye birikimi son derece önemli olmaktadır (Şengül, 2009: 5-6). Kentsel mekân metalaşırken kapitalizm kentin canlılığını ve farklılıklarını soyut hale getirmektedir. Bunun temel nedeni kapitalizm için kullanım değerinin değil değişim değerinin önemli olmasıdır. Örneğin mekânın tarihsel değeri ancak tarihsel mekân değişime konu olduğunda önemli olabilmektedir. Dolayısıyla kapitalizm kendi değerlerini empoze ederek somut mekânları tehdit etmekte ve kolonileştirmektedir (Şengül, 2001: 16). Kapitalist düzende mekânın değişim değerinin öne çıkması mekânın metalaşmasına yol açarken, ekonomik büyümenin ve sermaye birikiminin oluşmasında da önemli bir araç olmaktadır. Dolayısıyla kentin büyümesi mekânın üretilmesini, mekânın üretilmesi ise daha fazla sermaye birikiminin oluşmasını sağlamaktadır.

Harvey'e göre kapitalizmin gelişebilmesi için öncelikle mekânın kapitalizme uygun olarak örgütlenmesi gerekmektedir (Harvey, 2013: 141). Çünkü kentsel mekânda meydana gelen yeni yatırımlar bir taraftan kentsel mekânı cazip kılmakta bir taraftan da kentin yeni yatırımlara açık hale gelmesini, dolayısıyla istihdamı ve tüketimi teşvik etmektedir.

Mumford'a göre kapitalist ekonominin bünyesinde, kentin büyüme yasası vardır. Kapitalist ekonominin bu yasası, kentin doğal güzelliklerinin geriye dönüş olmadan yıkılması sürecini beraberinde getirmektedir. On dokuzuncu yüzyıldan beri tüm dünyada, sürekli ve sınırsız büyümeye yönelik bir inançla bu şekilde pek çok kent

kurulmakta ve genişlemektedir (Mumford, 2007: 527-528). Kurulan ve genişleyen her mekân ise kentlerin ekonomik, politik ve kültürel biçimlenmesini etkilemektedir.

İçinde farklı çelişkileri barındıran bir mozaik olan kent, modern zamanlarla birlikte, bulunduğu konuma göre sürekli olarak değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Değişim ve dönüşüm süreci ise kenti bitmeyen bir inşaat alanı haline getirmektedir. Kentsel ekolojinin yeniden biçimlendiği bu süreçte mahalleler, sokaklar, kent merkezleri farklı fonksiyonlarla yaşama katılmaktadırlar (Keyder, 2000c: 219). 1970'li yılların sonlarından itibaren yerel gelişimi ve iş büyümesini teşvik etmek önemli konulardan birisi haline gelmektedir. Kentsel gelişim ve iş büyümesine yönelik ortaya çıkan "kentsel girişimcilik" kavramı, içinde çeşitli çelişkileri barındırmakla birlikte, yönetimleri kentsel nüfus için bir takım tesislerin kurulması gibi konular üzerinde odaklanmaya itmektedir. Dolayısıyla bu süreçte gerek kentler arasındaki rekabet, gerek makro ekonomik üretim alanındaki değişikliklerle birlikte kentsel yönetişimde "yönetimden girişimciliğe" doğru bir değişim söz konusu olmaktadır (Harvey, 1989). Girişimci kültür, girişimci toplum, yenilikçi sosyal çevre, ağlar, stratejik ittifaklar, ortaklıklar ve yönetim *girişimci kent* için merkezi bir rol oynamaktadır (Jessop, 1997). Özellikle devletin kentsel ve bölgesel mekândaki girişimciliği teşvik eden politikaları, mekân üzerinde etkili olan diğer aktörler tarafından da destek bulmaktadır.

Harvey'e göre kent nüfusunun gelecekte daha güvenli ve iyi bir yaşama sahip olması açısından akademisyenler, iş adamları ve kanun yapıcılar arasında kentin "yenilikçi ve girişimci" özellikler taşıması konusunda güçlü bir konsensus vardır. Buna göre daha güvenli ve iyi bir yaşam için kentsel yönetimler yeni girişimlerin yaratılmasına direkt veya dolaylı olarak destek sunmakta ve çeşitli roller oynamaktadırlar. Yerel yönetimler ayrıca bir takım kaynakları korurken bu kaynaklara yönelik tehditleri de devralmaktadırlar. Bu noktada yerel yönetimlerin, altyapı, konut, vergi indirimi, kültürel ve sosyal cazibe alanları oluşturma gibi konularda ve eski cazibe mekânlarını ekonomik aktivitenin yeni biçimleri olarak sunma bağlamında duyarlı olmaları beklenmektedir. Çünkü ekonomik gelişme ile üretim ve yatırımların artışı arasında doğrudan ilişki vardır. İngiltere gibi ülkelerde 1970'lerle birlikte merkezi yönetimler de yerel yönetimlerin ekonomik alandaki girişimlerini özendirmeye

başlamışlardır. Dolayısıyla toplumsal ve ekonomik dönüşümle birlikte yerel yönetimler artık "girişim ve girişimciliğin markasını" kendileri sunabilir hale gelmişlerdir (Harvey, 1989: 4). Kentsel girişimcilik sonucunda hem eski mekânlar yenilenerek kullanılabilir hale getirilmekte hem de yeni mekânların ekonomiye kazandırılması sağlanmaktadır. Dolayısıyla girişimcilik, kentsel mekânda durmadan devam eden bir hareketliliğe ve canlılığa neden olmaktadır.

Hall'a göre kentlerin canlılığı "yaratıcılık" kavramında düğümlenmektedir. Çünkü bu kentlerin tümünün, tarihsel süreç içerisinde ekonomik dönemlerinin öncü ve yaratıcı kentleri oldukları ve ticari açıdan da sürekli olarak merkezde konumlandıkları görülmektedir. Bu durum, kentlerin insanlar için mıknatıs gibi çekici hale gelmesini sağlamaktadır. Nitekim 1780'de Manchester, 1910'da Detroid ve 1960'da Silikon Vadisi'nde oluşan hareketlilik ve refah "kendini geliştirmenin ve eğitimin" mekâna bir yansıması olarak dikkat çekmektedir. Her üç kent de teknolojik yeniliklerle farklı zamanlarda farklı şekilde birden zenginleşerek yeni yetenekler geliştirme noktasında ön plana çıkmışlardır ve yoğun göçle birlikte büyümüşlerdir. Kentsel yaratıcılığın bu olağanüstü zinciri insanlar arasında bağlılık içeren bir ağ oluşturmaktadır. Ayrıca bu ağlar hem rekabetçiliği hem de birleştiriciliği paradoksal olarak içinde taşımaktadırlar (Hall, 2006).

Bob Jessop'a göre gelişmiş kapitalist Batı toplumlarında son yirmi yıldır, bölgesel ve yerel ekonomik stratejinin temel formları, fonksiyonları ve politik mekanizmaları farklılaşmıştır. Ayrıca yapısal rekabetçilik, ekonomik yeniden yapılanmanın desteklenmesi gibi konularda kentlerin rollerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişim yerel/bölgesel seviyede "girişimcim kente" ve ulusal seviyede "rekabetçi devlete" vurgu yapılmasını gündeme getirmektedir. Uluslararası rekabetçiliğin yaygınlaşmasının bir sonucu olarak rekabetçi devletler ve girişimci kentler proaktif yapılanmanın desteklenmesine neden olmaktadır. Girişimci kent veya bölge, çeşitli ekonomik, politik ve sosyo-kültürel anlatıların kesişmesi sayesinde inşa edilmektedir (Jessop, 1997).

Özellikle evrensel ile yerel arasındaki ilişkilerin artması, oluşan trafiğin hızını ve hacmini, mekânsal biçimleri ve örgütlenmeyi de değiştirmektedir. Dünya üzerinde

üretimin yeniden örgütlenmesi ve farklılıkların tüketilmesi bir takım mekânları önemli hale getirirken bir takım mekânları ise önemsizleştirmektedir. Ağın merkezlerini oluşturan mekânlar hızlanan trafiğin tüm olanakları ve maliyetleri ile yüz yüze kalırken, ağ dışında kalan yerleşimler eski toplumsal işlevlerini kaybetmeye başlamaktadırlar (desantralizasyon, sanayisizleşme, işsizlik gibi). Ancak ağın dışında yer aldığı için yoğunluğu azalan kentler yine de simgeselliklerin dışında kal(a)mamaktadırlar. Çünkü kitle iletişim araçları ve tüketim mamulleri aracılığıyla sunulan yaşam biçimleri, trafiğin aktığı ya da akmadığı tüm mekânları etkilemektedir (Ercan, 1996: 65-66; Thorns, 2010: 175).

Castells'e göre küresel ağlarla birbirine eklemlenen yeni sınai uzamı, yenilik ve üretim hiyerarşisi çerçevesinde örgütlenmektedir. Bu örgütlenmede ağların yönü ve mimarisi, tarihsel birikim veya bilinçli kurumsal girişimcilikle oluşturulan şirketlerle, yerel birimlerin işbirliğiyle ve rekabet ile mümkün olmaktadır (Castells, 2008: 525-526). Dolayısıyla yeni örgütlenmelerin ve bağlantıların kurulmasında ve kentlerin büyümesinin sağlanmasında yerel aktörlerin rol aldığı "kentsel girişimcik" son derece önem kazanmaktadır (Logan ve Molotch, 2007).

Kentsel girişimcilerin kenti cazip hale getirebilmek için gösterdiği çabayı Amerikan kentleri üzerinden örneklendiren Mumford'a göre ABD'de kent girişimcileri, kentsel büyümenin sağlanması amacıyla harekete geçerek, ticaret, sanayi ve nüfusu kendilerine çekebilmek için fabrika binası veya toprak hibe etme yolunu seçmişlerdir. Çünkü girişimciler açısından kentsel büyüme daha kârlı bir kentsel ortam yaratmaktadır. Girişimcilerin, sürekli kâr beklentisi eski kent yapılarının yıkımını beraberinde getirirken yeni inşaatlara da yol açmaktadır. Dolayısıyla Mumford, yirminci yüzyıl boyunca süreklilik gösteren "yıkma ve yenisini yapma"nın, kentsel gelişimin yeni ritmi haline geldiğini ifade etmektedir (Mumford, 2007: 528-546). Harvey'e göre de ABD'de uzun yıllar kentsel boosterism (destekleme-girişimcilik) önemli olmuştur. Hatta ABD'nin kentsel büyüme stratejilerinde ve kentsel politikasında kentsel girişimciliğin nasıl yer alacağı konusunda geniş bir literatür oluşmuştur (Harvey, 1989: 4). Devletin kentsel girişimciliği destekleyen politikaları bir taraftan ülkede sermaye birikimi oluşumunu

sağlarken diğer taraftan kentsel yapıların, üretim tesislerinin kentin dışındaki yerleşimleri de kapsayan ölçekte yayılmasına ve geliştirilmesine yol açmıştır.

Harvey'e göre mekânsal gelişim sürecinde, kentsel bölgeler de girişimciler gibi davranmaktadır. Bu noktada kentsel ekonomide var olan "yapısal bütünleşme" kavramı önemli olmaktadır çünkü kentsel gelişim sürecinde oluşan sınıf ittifakı için maddi temeli sağlamaktadır. Bu ittifaklar topluluk içinde dayanışmacı ortam geliştirerek, yerel çıkarlara yönelik sermaye birikimi oluşturmak için harekete geçmektedirler. Tüm kesimlerin ittifak için bir araya gelmesi ise ittifakın istikrarsızlığının en önemli nedeni olmaktadır. Çünkü ittifak içinde yer alan bireylerin rolleri birbiriyle uyumsuz olduğu için farklı davranışlar sergileyebilmektedirler. Kamusal yatırımlar da ittifakı farklı biçimlerde etkileyebilmektedir. İttifaklar kendi içinde tekelci güçleri ve ayrıcalıkları ortadan kaldırmamaktadır ancak çoğunluğun desteğini almak ve ittifakı sürdürebilmek için rekabeti ve tekelci güçleri sınırlandırmaya çalışmaktadırlar. İttifaklar görece özerk kentsel politikanın gelişimi için gerekli siyasal mekânı yaratırken, politikacılar da "yer temelli topluluk bilinci" oluşturmak için ittifaklar meydana getirmektedirler. Bu bağlamda kentsel yöneticiler ve politikacılar kendisini kentsel topluluğun temsilcisi olarak gören yönetici bir sınıf inşa etmeye çalışırken kamu yararı adına konuşmaktadırlar (Gündoğan, 2014: 254-256). Kamu yararının sağlanması için yerel yöneticilerin ellerindeki kaynakları bu doğrultuda kullanması önem taşımaktadır.

Pahl'a göre kaynakları elinde bulunduran ve nasıl dağıtılacağına karar veren kent yöneticileri aldıkları karar ve yaptıkları eylemlerle kentteki eşitsizlik üzerinde önemli etkiye sahiptirler ve yapısal kısıtlamalardan bağımsızdırlar (Şengül, 2009: 32). Aktör yapı diyalektiğinde "aktör vurgusu" ön plana çıkan Pahl, sosyal aktörlere işaret ederek şehirde yaşayanların kaderinin güçlülerin kararlarıyla belirlendiğinin altını çizmektedir. Pahl'ın çalışmalarının yanı sıra, Rex ve Moore'un İngiltere'de yaptıkları araştırmalar da göstermektedir ki; kent kaynakları kent alanına eşit bir şekilde dağıtılmamaktadır. Bunun nedeni hem yerel yöneticilerin hem de diğer aktörlerin (planlamacılar, emlakçılar, mülk sahipleri, yerel iş sahipleri vs.) güç ilişkileri olarak gösterilmektedir (Thorns, 2010: 30-31). Kentsel kaynakların eşit bir şekilde dağıtılmaması ise "kentsel adalet" sorununu sürekli gündemde tutmaktadır.

Fuat Ercan'a göre uluslararası güç trafiğinin içinden geçtiği kentler dünya kapitalizmi ile ilişkileri ölçüsünde yeni eşitsizliklerin mekân üzerinde üretildiği kentler olmaktadırlar. Eşitsiz ilişkiler kentsel yaşamı tahrip etmekle birlikte kentsel çevreyi de yıkım sürecine tabi tutmaktadır. Bu açıdan dünya kenti olma hedefi ile üretilen mekânların istenebilir bir durum olup olmadığı ciddi olarak sorgulanmaktadır (Ercan, 1996: 82). Küresel ile yerel arasında oluşan eşitsizlik kent mekânın fiziksel ve toplumsal görünümlerine açıkça yansımaktadır. Küreselleşen kent mekânı bu sayede üretime, dağıtıma ve tüketime sahne olmaktadır. Keyder'e göre kentsel girişimciler bu süreçte küresel ile yerel arasında farklı bölgelere erişebilirken, gerek üreticilerin gerek tüketicilerin talep ettikleri hareketli kent imajını yaymaktadırlar (Keyder, 2000c: 232).

Küreselleşmenin hız kazandığı yarışmacı küresel ortamda kentler, pazara yönelik girişimci politikalar izlemeye yönelmektedirler. Kentlerin yönetimsel olarak özgürleştirilmesi daha bağımsız davranışlar sergilemesine ve girişimci stratejiler oluşturup uygulamasına olanak sağlamaktadır. Kentlerin girişimci stratejilerle rakiplerinden önde olmasının ülke ekonomisine sunduğu katkı, kentler arasındaki rekabetin önemli bir konu hale gelmesine neden olmaktadır (Sökmen, 1999: 96-97).

Kentlerin girişimciliği, kenti büyümeye de açık hale getirmektedir. Kentler kendi bünyesinde alt kentler üreterek büyümektedirler. Yeni bir mekânsal farklılaşma ve ayrışma biçimi yaratan alt kentlerin oluşumunda sunum, talepten daha fazla önemli olmaktadır. Sunumdaki en önemli aktörlerden birisi ise kırsal araziyi kentsel araziye dönüştüren "arazi geliştiriciler"dir. Araziyi geliştirenler spekülatif sermayeye sahip olanlar olabileceği gibi merkezi ve yerel kamu otoritesi de olabilmektedir (Kurtuluş, 2005a: 93).

Arazi geliştirmenin yollarından birisi de "soylulaştırma"dır. Soylulaştırma vasıtasıyla mekânın üretilmesi, eski kent içi alanda "yeni bir sınıfsal ve mekânsal ayrışmayı" beraberinde getirmektedir. Üst ve orta sınıf gerilemiş alana yönelik talepte bulunduğu için bu mülkler değerlenmektedir. Gerilemiş yerleşim birimlerindeki işçiler ve yoksullar yerlerinden edilerek onların bıraktığı bu mekânlara yatırım yapılmakta ve orta ve üst sınıfların talepleri doğrultusunda mekânsal üretim

gerçekleşmektedir. “Dolayısıyla çok yönlü bir dönüşümün sonucu olarak soylulaştırma, kentsel yeniden yapılanmanın bir parçası ve aynı zamanda sonucu” olmaktadır (Şen, 2005: 128-129).

Kentsel girşimcilik ile yeniden yapılandırılan ve üretilen kent mekânı toplumsal yaşamı ve çevreyi çok yönlü olarak etkilemektedir. Lefebvre’nin (2015) de vurguladığı gibi mekân, üretimle ilişkilidir. Bu ilişkinin ortaya çıkarılması ise kent araştırmacılarının çalışmalarına yansımakta ve farklı paradigmalarla birlikte, kentsel mekânda üretilen ilişkiler ve mekân ile toplum arasındaki etkileşim çok yönlü olarak ele alınmaktadır.

1.2. Tarihsel Arka Plan ve Kentsel Mekâna Yönelik Farklı Paradigmalar

Kentsel mekân pek çok disiplinin yanı sıra sosyolojinin de önemli bir çalışma alanıdır. Farklı perspektiflerden modern kentin toplumsal yapısını, sorunlarını ve bu sorunların nedenlerini araştırmaya ve anlamaya yönelen sosyoloji, kentsel mekânla yoğun ilişki kurmaktadır. Kentle kurulan bu ilişkide kentin anlamının ne olduğu, hangi süreçlerden geçerek bugünkü yapısını kazandığı ise kent araştırmalarında ilk etapta cevaplandırılan soruları oluşturmaktadır.

“Kent nedir?” sorusunu soran Pahl, Antik Çağ’da Atina’dan başlayarak kentin değişimini kısaca ele almakta ve 19. yüzyılda Batı Avrupa’da kentin anlamının nasıl değiştiğine işaret etmektedir. Pahl’a göre kentin değişimde en önemli etken sanayi devrimidir. Çünkü sanayi devrimi kentlerin fiziksel, toplumsal ve sınıfsal yapısını köklü biçimde değişikliğe uğratmıştır (Pahl, 1978: 3). Sanayi devrimine kadar dünya nüfusunun büyük bir bölümü kırsal alanda yaşarken, sanayileşme ile birlikte kırsal alanlardan kentlere doğru yoğun göç yaşanmıştır. Kentlerin demografik olarak geçirdiği bu değişimin, kentleri ve toplumsal yaşamı nasıl etkilediği ve bu süreçte mekânla insan arasındaki etkileşimin ne gibi sonuçlar ortaya çıkarttığı gibi sorular ise kent araştırmacılarını çeşitli kuramlarla açıklamalar yapmaya yöneltmiştir.

İlk kapsamlı kent kuramı Chicago Ekolü’ne aittir. Chicago Ekolü çevrebilim ilkelerine uygun olarak ilk kez kentsel büyüme ve gelişme olgusunu niteliksel

metotlarla inceleyerek, Amerikan kentlerinde bütünleşme, uyum, sosyal uzlaşmanın sağlanması gibi konulara değinmiştir (Güllüpınar, 2012: 2). Chicago Ekolü'nün, metropoliten kent olgusunu odağına aldığı ve "kentleşme" kavramını insanlar arasındaki ilişkilerin kentteki görünümleri üzerinden değerlendirdiği görülmektedir. Kuramda kent, demografik olarak heterojen nüfusun yoğunlaştığı ve ayrıştığı bir mekân olarak önem kazanmaktadır. Kentleşme ve kentlileşme kavramlarının ise bütünleşme, ayrışma ve uyum sorunları etrafında kavramsallaştırıldığı görülmektedir (Erkan ve Özhabeş, 2014: 162). Chicago ekolünün çalışmaları uzun yıllar kent sosyolojisinde etkisini sürdürmüştür. Keynesyen ekonomi politikalarının hakim olduğu 1960'lı yıllarda ise Neo-Marksist kuramcılar; Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey tarafından kente ilişkin farklı bakış açılarını içeren çalışmalar yapılmış ve literatüre önemli katkılar sunulmuştur.

1960'ların sonları ile 1970'lerin başlarında ortaya koyduğu çalışmalarla Marksizmin ilgisini kente yönelten Lefebvre, kentsel tartışmalara canlılık getirmiştir (Duru ve Alkan, 2002: 19-20). Lefebvre'ye göre kapitalist sistemdeki sürekliliği sağlayan yeniden üretim kentsel mekânda gerçekleşmektedir. Lefebvre, fiziksel mekân (doğa), zihinsel mekân (soyutlamalar) ve sosyal mekân (bireylerarası etkileşim) arasında bir uzlaşma aramaktadır (Soja, 1996'dan akt. Çetin, 2012: 95). Lefebvre'ye göre mekân üzerindeki iktidar, rekabet ve çelişki gibi durumlar mekânın kendisinden değil toplumsal olanın mekâna yansımasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla her ilişki biçimi mekân üzerinde gerçekleştiği ve mekânla birlikte anlam kazandığı için toplum ve mekân arasında yoğun bir ilişki oluşmaktadır (Şentürk, 2014: 93). Toplum ve mekân arasındaki ilişkileri Lefebvre'den farklı bir değerlendirme ile alan Castells ise (ilk ortaya koyduğu çalışmalarda) kapitalist sistemi tüketim ilişkileri bağlamında kentsel mekânla ilişkilendirerek önemli bir açılım sağlamıştır.

Castells, kenti toplumsal hareketler temelinde tüketim ilişkileri ve "toplu tüketim alanı" olarak kavramsallaştırmaktadır. Toplu tüketim, biriken sermayenin ve üretim sürecinin istenildiği gibi işleyebilmesi için önemli olan "hane halkı tüketimi"dir. Castells'e göre kapitalist sistemin özünde var olan eşitsizlik konut, sağlık, eğitim gibi ortak tüketim alanlarına erişilebilirlikle yeni ayrım noktaları oluşturmaktadır (Erkan ve Özhabeş, 2014: 164).

Kent sosyolojisine yaptığı katkı ile öne çıkan bir diğer isim David Harvey'dir. Belirli bir yer ve zamandaki kentsel değişimin dinamiğini anlamak için "tarihsel-coğrafi materyalizm yöntemi"ni geliştiren Harvey, toplumsal süreçlerin maddi olduğunu iddia etmektedir. (Harvey, 2013: 30-31). Harvey, kapitalist toplumdaki sermaye birikim süreçleri üzerinde odaklanırken, sermayenin çevrimi ile sermaye birikim sürecini açıklamaktadır. Harvey'e göre sermayenin birinci çevriminde oluşan sermaye birikimi tekrar yatırıma dönüşemediğinde krizle karşılaşılmaktadır. Oluşan aşırı birikim krizi, sermayenin birinci çevrimden ikinci çevrime aktarılması ile çözümlenmektedir. Devlet veya piyasa yoluyla ikinci çevrime aktarılan sermaye, önemli ölçüde kentsel yapılı alanda yatırımlara yönelmektedir. Böylece hem krizin çözülmesi sağlanmakta hem de piyasada yeni talepler oluşturulmaktadır (Şengül, 2001: 20). Ancak kapitalizmin kriz eğilimli olması nedeniyle bu çözümler, kalıcı olamamaktadır. Kapitalizmin eşitsiz coğrafyası kapitalistlerin bir yerden başka bir yere hareket etmesine imkân tanıdığı için bir yerde yapılı çevre yok edilirken başka bir yerde yeni çevreler yaratılabilmektedir. (Şengül, 2009: 22-23).

1960'lı yılların sonlarına doğru, sermaye dışında kenti biçimlendiren başka faktörlerin olduğuna ve bu faktörlerin kentin dönüşümünde daha etkili olabileceğine yönelik görüşler ortaya konulmaya başlamıştır. Bu yıllarda Ray Pahl, "Kimin Şehri?" adlı kitabında, Weberci bir yaklaşımla kentlere yönelik farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Pahl'a göre "kentsel sosyolojinin görevi kentsel eşitsizliklerin dağıtımla ilgili biçimlerini çalışmaktır; çünkü bunlar hem piyasadan hem de bürokratik süreçlerden etkilenmektedir" (Saunders, 2013: 134). Saunders'a göre Pahl'ın tezi, yerel veya merkezi olarak devletin insanların fırsatlarının belirlenmesinde etkili olduğunun farkında olması nedeniyle oldukça önemlidir. İnsanlar bir yandan yaşamları için gerekli olan pek çok ihtiyacı devletin aracılığı ile giderirken, diğer yandan devlet tarafından istihdam da edilebilmektedirler. "Kent yönetimciliği"nin gücü de buradan kaynaklanmaktadır. Kentteki bu gücü kim kontrol etmektedir, nasıl ve kimin çıkarı için yönetmektedir, sorusuna Pahl, "yerel yönetim bürokratlarının ve uzmanlarının, merkezi yönetim ve yerel nüfus arasında ve özel sektör ve refah sistemi arasında, güçlü ortak baskıların kesiştiği noktada önemli bir

arabulucu rol oynayan" konumuna işaret ettiği için kentsel sosyolojiye son derece yararlı katkılar sunmaktadır (Saunders, 2013: 153).

Bu tez çalışması, kuramsal açıdan; kentsel müdahaleler ve büyüme ilişkisi ve büyümede aktörlerin rolünün etkisinin anlaşılmasında Molotch'un "Büyüme Makinesi Kuramı"yla, küresel sisteme eklemlenme, küresel kent-bölge oluşumu ve metropoliten büyüme konusunda Sassen'in "Küresel Kent Kuramı"yla ve Castells'in "Ağ Toplumu Kuramı"yla, kentlerin özgünlüğü ve postmetropol kentlerin dönüşümü bağlamında Soja'nın "Postmodern Mekân Teorisi"yle kurgulandığı için sırasıyla bu kuramlara yer verilmektedir.

1.2.1. Harvey L. Molotch'un Kentsel Büyüme Makinesi Kuramı

Harvey L.Molotch, 1976 yılında yayınladığı "The City as a Growth Machine"[9] adlı makalesinde kentsel büyüme konusunu ele almaktadır. Molotch, bu makale ile ilk defa "Büyüme Makinesi" kuramını ortaya koyarken, 1987 yılında John R. Logan ile birlikte hazırladığı "Urban Fortunes"[10] adlı kitapla kuramının daha detaylı açıklamalarına yer vermektedir.

Molotch'un, 1976'da başlattığı "kentsel büyüme koalisyonları" kavramına ilişkin tartışma, 1980'lerde Amerika'da yoğunluk kazanırken, Avrupa'da daha çok yerellik bağlamında ele alınmaktadır. 1970'li yıllardaki yapısalcı analizlere karşı bir tepki olarak değerlendirilebilecek bu yaklaşım, belirli yerlerin üretimi sürecindeki ilişkilerin kuramsal hale getirilmesi için bir çerçeve ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kentsel büyüme koalisyonları yaklaşımı "...yapısal etmenlere karşı kentsel gelişme sürecinde yer alan aktörlerin (agency) gönüllü eylemlerine dayalı iradeciliğin (voluntarism) önemini vurgulamaktadır" (Işık, 1994: 389).

Molotch, kuramında temelde iki görüşü savunmaktadır: *(1) kentsel mekânın siyasi ve ekonomik olarak düzenlenmesinin özü büyümedir ve (2) yerel elitler arasında konsensus oluşturan ve onları buna motive eden anahtar "büyüme arzusu"dur.*

[9] Harvey L. Molotch, "The City as a Growt Machine: Toward a Political Economy of Place" **American Journal Of Sociology,**1976, s. 309-332

[10] John R. Logan ve Harvey L. Molotch, **Urban Fortunes: The Political Economy of Place.** University of California Press, 2007.

Çünkü Molotch'a göre farklı konularda yerel elitler arasında bölünmüşlük olsa da, sıradan insanların veya elitlerin büyümeden sağlayacakları bir çıkar söz konusudur (Molotch, 1976: 309-310). Kentlerin büyüme başarısında genellikle nüfus artışı, işgücü talebinde artış, finansal aktivitelerin seviyesinde artış, kentin uzak yerlerinde nüfusun yoğunlaşması, toptan ticaret ve perakendede artış gibi değişkenler ele alınmaktadır. Molotch ise kuramında, özellikle *nüfus* değişkenini kullanmaktadır.

Logan ve Molotch'a göre kamu bütçesi, arazi kullanımı ve kentsel sosyal yaşam kalıplarını etkileyen yerel elitlerin, günlük yaşamdaki eylemleri, geleneksel kent araştırmalarında çok az yer almaktadır. Yerel elitlerle ilgili araştırmalar daha çok "kim yönetir" sorusu ile ilgilenmektedir. Logan ve Molotch ise "kim yönetir" sorusuyla eşdeğer öneme sahip olarak gördükleri "ne için" sorusunun cevabını bulmaya çalışmaktadırlar. Onlara göre kentin büyümesinde "kenti iş ve yaşam için kullanan insanlarla yerel elit gruplar arasında sürekli olarak uzlaşmanın üretilmesi" en önemli konudur. Elitler, kentin büyümesinden önemli çıkarları olduğu için büyümeye karşı arzu duymaktadırlar. Bunun için genellikle kenti "iş ve yaşam için" kullanan diğer kesimleri "büyümenin" iş ve refah getireceği düşüncesiyle ikna etmektedirler. Logan ve Molotch'a göre kentsel sosyal bilimler alanında yapılan ilk çalışmalarda serbest pazar sisteminin varlığı ve piyasaların merkeziliği açıkça kabul edilmese de, genellikle önemli unsurlar olarak görülmektedir. İlk kapsamlı kent çalışmaları olan Chicago ekolojistlerinin çalışmalarında pazarın ve serbest piyasadaki görünmez elin varlığı ve düzenleyiciliği son derece önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Logan ve Molotch, Chicago ekolojistlerinin bu anlayışını reddederek insan ekolojisi çerçevesinin tüm kentsel olguların anlaşılması için elverişli olmadığını belirtmekte ve Marksist yaklaşımları da determinizm ilkesi doğrultusunda kentsel mekânda karşıt güçler arasındaki çatışmaya, sınıfın yeniden üretimine ve birikim süreçlerine odaklandıkları için eleştirmektedirler. Böylece Logan ve Molotch, kentsel çalışmalarda yerel kurumların, aktörlerin gereksinimlerinin, stratejilerinin, tasarımlarının öncelikli olarak dikkate alınması gerektiği konusuna dikkat çekmektedirler (Logan ve Molotch, 2007: 50-51).

Logan ve Molotch, Marx'ın emek-değer teorisine referansla, arazi ve binaların "kullanım değeri" ve "değişim değeri"ne sahip olduğunu belirtmektedirler (Kaya,

2013: 53). Onlara göre özellikle bina ve araziler, sosyal bağlamda kullanılırlar ve alınıp satılırlar. Örneğin kiraladığımız bir apartman katı, bizim konut ihtiyacımızı giderirken, konut sahiplerine ise rant getirmektedir. Kentte bazıları yerleşim yerleri kurarken, bazıları kurulan bu yerleri satın almakta, satmakta veya başkalarına kiralamaktadırlar. Yerleşim yerlerinin kullanım amacıyla ilgili en çarpıcı zıtlık bazılarının bunları yaşantılarının daha mutlu olması için kullanmasına karşılık, bazılarının yerleşim yerlerini finansal yatırım aracı olarak değerlendirmesidir. Her iki değerin mekânda geçekleşmesi durumunda, çatışma, gerginlik ve mantıksız yerleşimler oluşabilmektedir. Logan ve Molotch, bu noktada şehirlerde ortaya çıkan değişim değeri ile kullanım değeri arasındaki çatışmayı analiz etmektedirler. Bu değerler arasındaki çatışma şehrin şekillenme sürecinde ortaya çıkmakta ve insanlar bu süreçte ya bir araya gelmekte ya da birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Logan ve Molotch, bu süreçte ortaya çıkan gerilimin aydınlatılması sayesinde şehirlerin ve bölgelerin oluşturduğu eşitsizliğin siyasi dinamiklerini (bireylerin ve grupların oluşturduğu toplumsal tabakalaşmanın nasıl kurulduğu ve devam ettirildiğini) de daha iyi anlayabileceğimizi düşünmektedirler (Logan ve Molotch, 2007: 2). Çünkü onlara göre mekân, yaşam için kullanımının yanında aynı zamanda ticari değişimin yapıldığı yerdir. Dolayısı ile ticari varlıkların doğasını anlamak için yalnızca üretici ve tüketicinin karşılaştığı yerler olmayan piyasanın doğasına odaklanmak gerekmektedir (Logan ve Molotch, 2007: 1).

Logan ve Molotch, çalışmalarını özellikle ABD'nin kentsel sistemi üzerine yapmışlardır. Sanayileşmiş Batı toplumlarından farklı bir yerleşim yapısı olan Amerika'nın, iskâna açılmasında saf kapitalizm uygulanmıştır. Amerika'da arazilerin ticarileştirilmesi kentsel yapıyı, tüm kültürel, ekonomik ve siyasi kurumları ve bireylerin yaşamını etkilemiştir. Arazinin ticarileştirilmesinin yanı sıra Amerika'nın ayırıcı özelliklerinden bir diğeri de *piyasadır*. Yerel yöneticiler şehircilik hizmetleri, gelirler, toprak kullanım sorumluluğu gibi mali kaynaklara ve bunlar üzerinde yoğun otoriteye sahiptirler. Yerel yönetimin bu özerkliği, kendi kendine yeterlilik sağladığı için, bireysel seçimlerde ve yatırımlarda karar alırken, yapılan seçimler yerel yönetimin menfaatine uygun olarak yapılabilir hale gelmiştir. Dolayısıyla gayrimenkullerden gelir elde etme kabiliyetini de içeren tüm yaşam değişimleri yerel

seviyede nelerin yapıldığıyla belirlenmektedir. Bu nedenle "değişim değeri" ile "kullanım değeri" arasındaki çatışma simetrik değildir. Farklı amaçlara sahip rakipler, sahip oldukları donanımları bireysel, organizasyonel ve sınıfsal kaynakları yönlendirmek için kullanabilmekte ve araziyi başarılı bir şekilde manipüle edebilmektedirler. Bu durum bir bölgenin diğer bir bölge ile değiştirilmesini de içeren tabakalaşma sistemi ile bağıntılıdır. Sonuçta bireysel veya mekânsal tabakalaşmanın iki sistemi böylece birbirini etkisi altına almaktadır. Logan ve Molotch'a göre bu değerlendirmeler her ne kadar ABD şehirleri için yapılmış olsa da analizler, yerel yönetim özerkliğine sahip ve özel mülkiyetin var olduğu ABD'ye yakın diğer toplumlar için de geçerlidir (Logan ve Molotch, 2007: 2-3).

Molotch'a göre büyümenin başarılması için kentin önemli insanları kendi yerelliklerinden kaynaklanan potansiyelleri harekete geçirerek politik bir güç oluşturmaktadırlar. Elitler arazilerinin değeri arttıkça zenginliklerinin de artacağının ve bir arazinin değerinin etrafındaki diğer arazilerin durumuyla bağlantılı olduğunun farkındadırlar. Bir parselin yanındaki parselde kurulan çöplük arazinin değerini azaltırken, cazip bir alışveriş merkezi bulunduğu bölgedeki arazilerin değerini arttırmaktadır. Dolayısıyla bir arazinin değeri, daha büyük bir bölgenin geleceğine bağlı olarak şekillenmektedir. Kentsel arazi kullanımı için elitler arasında rekabet söz konusudur. Karayolunun, havalimanın, kampüslerin, tek yönlü sokakların belirlenmesi arazi sahipleri arasında çatışma yaratabilmektedir ve bu çatışmaların kentsel büyüme koalisyonuna zarar verme ihtimali de söz konusudur. Ancak toplulukların varlığı iç içelilik göstermektedir ve kurulacak büyük koalisyon, yereldeki bu küçük çatışmaları önemli ölçüde engellemektedir. Örneğin otobüs durağının hangi bloğun önüne konulacağı kentte çatışma yaratabilirken, yeni limanın hangi şehre kurulacağı konusu koalisyon oluşumuna yol açarak, yereldeki çatışmanın yoğunluğunu azaltabilmektedir. Böylelikle kentte resmi veya gayri resmi olarak (siyasi olarak devletin yönlendiriciliğinde veya gönüllü birliktelikler halinde) oluşan kentsel büyüme koalisyonları kentsel alanın büyüme potansiyelini arttıracak bir girişimde bulunmaktadır. Arazi sahipleri kazançlarını arttırmak için kümelenerek devlet yönetimi üzerinde etkili olabilmek için bir araya gelirlerken, yerellikler de

kentsel büyümede öncelik kazanmak için birbirleriyle rekabet etmektedirler (Molotch, 1976: 310-312).

Molotch'a göre kentsel büyümede hükümetin aldığı kararlar önemlidir. Çünkü bu kararlar üretim yerinin nerede konumlanacağı, vergi oranları, işçilik maliyetleri, hammadde fiyatları, üretilen malların transferi ve pazarlanması gibi pek çok konuda önemli etkiye sahiptir. Özellikle sübvansiyon alanları, hükümetin desteklediği hava taşımacılığı, karayolu, demiryolu, boru hatları, liman gelişimleri son derece önemlidir. Yerel elitler bunun farkındadırlar ve bu bilinçle atanmış ve seçilmiş kişilerle iyi iletişim kurmak için hareket etmektedirler (Molotch, 1976: 312).

Molotch'a göre kentsel büyümede yerel yönetimin de önemli etkisi vardır. Çünkü dinamik bir siyasi güç olarak yerel yönetim, devletin bir fonksiyonu olmanın yanı sıra "büyüme" için anahtar rol oynamakta ve kentsel arazilerin dağıtım politikalarının belirleyicisi olarak sistemin kritik öğelerinden birisini oluşturmaktadır (Molotch, 1976: 313). Sitemin diğer üyelerini ise yerel işadamları, mülk sahipleri, hukukçular, emlak komisyoncuları vs. oluşturmaktadır. Bunların arasında büyümeden sağlanacak çıkarlara ilişkin oluşan amaçlılık, koalisyonda *biz duygusunun* açığa çıkmasını sağlamaktadır (Molotch, 1976: 314-315).

Kentsel büyüme koalisyonunda yer alan aktörlerin hepsinin arazinin kullanımıyla ilgili çıkarı yoktur. Örneğin yerel bir gazete için büyüme arzusundaki amaç daha büyük bir kesime hitap etmek, daha çok gelir elde etmek ve belli kesimler üzerinde etkili olabilmektir. Gazeteler, bütün yarattığı ekolojik sorunlara karşın, bölgelerinin büyümesini sağlayacak yatırımları çekmek için kendi sayfalarını seferber etmektedirler. Özerk kamu ajansları, üniversiteler de benzer şekilde davranmaktadırlar. Dolayısıyla arazi sahibi olmamasına rağmen "büyüme" kentin önemli gruplarının etrafında toplandığı bir amaç olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak kentte yaşayan farklı aktörlerin büyümeye bakışı diğerlerine benzemeyebilmektedir. Mesela bir firmanın kentte yer alan bir şubesi büyüme ile dolaylı olarak ilgilenebilmektedir. Firma şubelerinin kentsel büyümeye olan ilgisi daha çok ideolojiktir ve bu nedenle büyümede daha az rol oynamaktadırlar. Yerel

siyasetçilerin ise özellikle seçimler nedeniyle büyümeye karşı özel bir ilgileri söz konusu olmaktadır (Molotch, 1976: 316-317).

Molotch'a göre büyüme hemen her zaman hava ve su kirliliğini, trafik sıkışıklığını, doğal kaynakların tükenmesini beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda konutların fiyatlarını, varlık vergilerini, kamu hizmet maliyetlerini, güvenlik maliyetlerini de arttırmaktadır. Ancak tüm bu olumsuzluklar, bir opera şirketini destekleyecek geniş bir nüfus tabanının oluşması için temiz havanın feda edilmesine benzer şekilde önemsiz görülebilmektedir. Çünkü kensel büyüme, yerel elitlerin bir kısmı için tüm halkın sağlık ve kaliteli yaşam koşullarının bir transferi olarak düşünülmektedir (Molotch, 1976: 318-319).

Büyüme makinesi için kilit ideolojik destek aslında işçilerden gelmektedir. Çünkü büyüme konusunda "büyüme iş yapar" iddiası kentsel büyümeyi arzu edilir bir amaç haline getirmektedir. Bu iddia ticaret odası, inşaat firmaları ve yerel elitler tarafından tehditkar bir şekilde ilan edilmekte; siyasi ofisler ve başyazarlar, devlet adamları bu iddiayı konuşmalarının bir parçası yapmaktadırlar. Büyüme, bu aktörler tarafından kârlılık olarak değil, iş imkânı olarak lanse edilmektedir. Oysa ki hızlı büyüyen bir alanda işler geliştikçe kentteki işsizlik sadece bu gelişmekte olan boşlukları doldurmamakta, aynı zamanda sürekli işsizliğin olduğu bir işgücü sektörünü diğer bölgelerden kente cezbetmektedir (Molotch, 1976: 320-322). Büyüme makinesinin yerel işçiler üzerindeki etkisi onların yabancı göçmen işçilere sağladıkları küçük üstünlüklerle ancak mümkün olmaktadır. Bunun dışında aslında yerel iş fırsatlarında göçle birlikte gerçek bir azalma olmakta ve ekonomik büyüme gelen göçle birlikte yeni problemler yaratmaktadır. (Molotch, 1976: 324). Dolayısıyla Molotch'a göre kentin büyümesi ve nüfusun artması aslında yerelde işsizlik sorununu çözmemektedir Ancak yinede de *büyüme iş getirir iddiası* nedeniyle işsizlik korkusu yaşayan işçiler, büyümenin getireceği olumsuzluklara karşı çıkamayacak şekilde pasif hale getirilerek, büyüme konusunda ikna edilmektedirler.

Giddens, Logan ve Molotch'un, Harvey ve Castells'in görüşlerini ekolojik yaklaşımla ilişkilendirerek kullandığını belirtmektedir. Çünkü Castells ve Harvey gibi, Logan ve Molotch da ekonomik kalkınmanın kent yaşamını etkilediğini iddia

etmekte, onlardan farklı olarak ise kentsel alanda aktörlerin (bankalar, emlakçılar, arsa sahipleri vs) etkinliklerinin önemli olduğunu savunmaktadırlar (Giddens, 2013: 954).

Hall ise Molotch'un tezinin kentsel topluluğu büyümeden yana olan seçkinler ile büyümeye karşı olan halk çoğunluğu olarak keskin bir biçimde ayrıştırarak kutuplaştırdığını ifade etmektedir. Ayrıca Hall, tezde "güç" olgusunun kentsel siyaset alanında insanların ve kaynakların denetlemesinde kullanılan bir araç olarak görülmesine rağmen, gücün nasıl yaratıldığı sorununa değinilmediği için Molotch'un eleştirilebileceğini belirtmektedir (Hall, 1998'den akt. Uzbek, 2008: 21).

Logan ve diğerlerinin yaptıkları pek çok araştırma ve yürüttükleri çalışmada gösterdikleri gibi Molotch'un tezi, sadece belirli noktalarda elitlerin büyüme çabasını göstermektedir. Logan ve diğerlerine göre Molotch da zaten büyüme makinesinin gerçekten büyümeyi etkilediğini iddia etmemektedir. Molotch'un temelde ifade ettiği şey, elitlerin büyümek için girişimde bulunduklarıdır (Logan, Whaley ve Crowder, 1999'dan akt. Kaya, 2013: 58).

Molotch, Urban Fortunes'ın 2007 baskısı için hazırladığı önsözde, artık daha çok ülkede, daha yaygın piyasa ekonomisinin ve ABD modeline benzeyen tipte arazi kullanımının oluştuğunu belirterek, dünyadaki tüm ülkelerde kentsel büyüme makinesi koalisyonunun kurulma ihtimalinin arttığını iddia etmektedir.

1.2.2. Saskia Sassen'in Küresel Kent Kuramı

Saskia Sassen, küresel kent kuramına ilişkin çalışmalarını 1991'de yayınlanan "The Global City"[11] başlıklı kitabı ile yayımlamıştır. Finansal endüstrinin küresel kentlerdeki ağırlığı, mekânsal organizasyonu, dijital pazarların artışı ve bütün küresel kentlerin birbirine eklemlenmesini tartışan Sassen, özellikle küresel kent statüsünün göstergeleri olarak üretim hizmetlerini, küresel kentlerin belirli rollerini, kentlerin küresel sisteme eklemlenmesi ile imalata bağımlılıklarını ve küresel kentlerin mekânsal organizasyonunu ele almıştır (Sassen, 2001).

[11] Saskia Sassen, **The Global City**: **New York, London, Tokyo**, Princeton University Press, 2001.

Sassen'e göre II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda dünya ekonomisinde ABD egemenliğinde yapılandırılan uluslararası düzen ve global ticarette Bretton Woods anlaşmasının kuralları geçerli iken, 1970'lerle birlikte bu düzeni sağlayan koşullar parçalanmıştır. Firmalar aşırı merkezileşmeden kaçınarak olumsuz koşullardan kurtulmaya çalışmıştır. 1980'lerin başında ABD bankaları üçüncü dünyada borç krizi bunalımı yaşarken, ABD sanayi firmaları da dış rekabet nedeniyle ağır pazar kaybına uğramıştır. Bu yaşananlar hem coğrafya hem de ekonomide karmaşık bir ikilik üretmiştir: Bu ikiliklerden birincisi mekânsal dağılma iken, ikincisi küresel entegrasyon veya ekonomik faaliyetlerin sürekli hareket halinde olmasıdır. Sassen'e göre dünyada yaşanan bütün bu değişimler (mekân üzerindeki dağılımının bileşimi ve küresel bütünleşme) büyük şehirler için yeni bir stratejik rol yaratmıştır. Bu büyük kentler artık dört yeni fonksiyona sahiptir: birincisi dünya ekonomisinin organizasyonu için son derece yoğunlaşmış komut noktalarıdır; ikincisi finansal ve uzmanlaşmış hizmet işletmeleri için kilit konuma sahiptirler; üçüncüsü üretimin mekânları olarak önde gelen endüstrilerde yenilikleri üretimlerine dahil etmektedirler ve dördüncü olarak üretilen yenilikler ve ürünler için pazar oluşturmaktadırlar (Sassen, 2001: 3-4).

Sassen, bu kentleri küresel kent olarak kavramsallaştırmakta ve üç kente; New York, Londra ve Tokyo'ya odaklanmaktadır. Sassen, küresel kentler konusunda üç sorunu merkeze almaktadır; birincisi dünya ekonomisinin yönetimi ve organizasyonunda büyük şehirlerin rolünün ne olduğu; ikincisi büyük şehirlerin hangi yollarla dünya ekonomisinin konsolidasyonunu, ekonomik tabanını ve ilgili sosyal ve politik düzeni etkilediği; üçüncüsü ise şehir ve dünya ekonomisi arasındaki kuvvetli eklemlenmenin oluşumunda devlet ve şehir arasındaki ilişkinin ne şekilde oluştuğudur (Sassen, 2001: 14).

Sassen'e göre küreselleşmenin yoğunluğu ve karmaşıklığı karşısında kentlerin, iletişim ağlarına gereksinimleri vardır. Bu ise özellikle küreselleşmede anahtar role sahip bölgeler ve belirli kentler için yeni coğrafyalar ve hiyerarşiler oluşturmaktadır. Bu kentlerin pek çoğu kendi ulusal ekonomilerinden uzağa, daha sıkı biçimde küresel ekonomiye bağlı hale gelmektedirler. Küresel ekonomik sistem, uluslararası sektörlerde yer almayan, dışarı itilen firmalar ve insanlar için sert sonuçlara yol

açabilmektedir (Sassen, 2002: 13). Dolayısıyla kentler küresel çevrime eklemlenebilmek için yoğun çaba harcamaktadırlar. Yerel mimaride, şirketlerin denizaşırı firmalarla kurmaya çalıştığı bağlantılarda, yatırım ve ticaret gibi sınır ötesi işlemlerde; finansal pazarlar arasındaki anlaşmalarda ve daha genelde, küresel sermaye pazarının operasyonlarında; profesyoneller için uluslararası iş pazarlarının büyümesinde ve uzmanlaşan hizmet işçilerinin akışında bunlar açığa çıkmaktadır.

Sassen'e göre yüzyıllar boyunca kentler dünya çapında yaşanan önemli süreçlerde kavşak noktaları olmuşlardır. Bugünü farklı kılan şey ise kentlerdeki yoğunluk, karmaşıklık ve kentlerin ağlarla küresele sıkıca bağlı olmasıdır. Uluslararası ekonomilerin önemli bir kısmı maddi olmaktan çıkıp dijitalleşerek, oluşan ağlar sayesinde çok hızlı biçimde işlem görmektedirler. Böylelikle kentler geniş coğrafi ölçek üzerinde sınır ötesi işlem ağlarının mekânı olmaktadırlar (Sassen, 2002: 30).

Küresel ekonominin gelişimindeki bağlantılar, bölgesel açıdan da kendisini göstermektedir. Böylelikle dünya ekonomik aktiviteleri için önemli kent bölgeler oluşmaktadır. 1980'lerin başından itibaren finansal endüstrinin yeniden organize edilmesi ile büyük ticari bankalar ve büyük şirketlere ek olarak, çeşitli finansal kurumlar ve gelişmiş kurumsal hizmet firmalarının yer aldığı bir pazar gelişmektedir (Sassen, 2001: 330). Oluşan pazar, dünya yüzeyinde sermayenin kolaylıkla hareket edebilmesine olanak sağlamaktadır.

Küreselleşme yalnızca coğrafi yayılmaya değil aynı zamanda belli mekânlar üzerinde yoğunlaşmaya da yol açarak kentlerdeki mekânsal organizasyonun değişimine neden olmaktadır. Değişen ekonomik yapıdaki rekabetçi ortamda küresel kentler önemli ölçüde sanayisizleşerek hizmet alanlarında (finans, bankacılık, enformatik, bilişim, sigortacılık, eğlence, iletişim, tasanın, reklamcılık) gelişim göstermekte ve bu faaliyetlere yönelik iş merkezlerinin kurulması mekânın yeniden yapılandırılmasını sağlamaktadır. Yerel mekânda oluşan bu değişimle birlikte kentler, hizmet sektörleri aracılığıyla dünyadaki diğer küresel kentlere bağlanmaktadırlar. Sassen'in teorisinin bu noktada katkısı değişen ekonomik örgütlenmeyi kontrol eden, kendi bulundukları coğrafyada öne çıkan ve diğer kentlerle ilişki kurarak küresel ağlar oluşturan

mekânlar olarak küresel kentleri kavramsallaştırmasıdır (Akyos ve Daniş, 2011: 146-147).

Küresel kent kuramı kentsel ekonomideki değişimi yakalayarak küreselleşme yanlılarının görüşlerine karşı bir alternatif oluşturmaktadır. Ancak Neil Smith'e göre küresel kent kuramı mekânın yapılanmasının nasıl gerçekleştiğini net bir şekilde ortaya koyamamaktadır. Smith bu nedenle küresel kent kuramına ilişkin açıklamaları devlet-merkezci bulmaktadır (Smith, 2006: 15).

Sassen'in çalışmasına dayanarak yapılan araştırmalar küreselleşme sürecinde başka kentlerin de küresel kent sıfatına sahip olmaya başladığına vurgu yapmaktadır. Nitekim Castells, Hong Kong, Singapur, Chicago, Frankfurt, Los Angeles, Milano, Zürih ve Osaka'dan oluşan kentlerin, finansal dünya için hizmet veren noktalar olduğunu belirtmektedir. Bu şehirler ayrıca küresel ağın düğüm noktaları olarak "bölgesel merkez"ler oluşturmaktadırlar (Giddens, 2013: 977).

1.2.3. Manuel Castells'in Ağ Toplumu Kuramı

Manuel Castells, modern kapitalist sistemin mekândaki yansımasının siyasal, yasal ve ideolojik süreçlerden çok "ekonomik" süreçlerle ortaya çıktığını belirtmektedir. (Gottdiener, 2001: 250-251). Bilgi teknolojisi ve toplum arasındaki etkileşimi derinlemesine araştıran Castells, şehirlerin ve bölgelerin "mekânsal dönüşüm" sürecini interdisipliner bir yaklaşımla ele almaktadır. Castells, bilgi toplumunun mekânsal dönüşümünde yerel ve küreselin birbirini karşılıklı olarak nasıl etkilediğini ortaya koyarken, bu süreçte oluşan toplumsallığı "ağ toplumu" olarak isimlendirmektedir. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde tarihi bir dönüşümü yaşadığımızı belirten Castells, bu süreçte üç özelliğin etkileşim içinde olduğunu vurgulamaktadır: *(1) 1970'lerde bütün dünya üzerinde gelişmeye başlayan bilgi teknolojilerinin dönüşümü; (2) sadece ekonomik olarak düşünülmemesi gereken (politik ve kültürel küreselleşmenin yanı sıra medyanın küreselleşmesi) küreselleşme süreci; (3) "ağ" olarak nitelendirilen (bilgi teknolojileri vasıtasıyla çalışan) örgütlenmenin yeni bir biçim şeklinde ortaya çıkışıdır.* Oluşan "güç ağı" pek çok şeyi değiştirmektedir. Castells, ağ toplumunu "Bilgi teknolojilerindeki devrim, küreselleşme süreci ve devam eden yeni bir toplumsal yapı örgütlenmesinin ortaya

çıkışı arasındaki etkileşim" olarak tanımlamaktadır (Castells, 2002: 548). Castells, özellikle ağ toplumunun mekânsal dönüşüm boyutunu analiz etmekte ve son otuz yıllık süreçte mekânların yapısal değişim geçirerek büyümesi ile oluşan dönüşümü "ağ toplumu" kavramı ile ele almaktadır.

Castells'e göre kentsel yaşam, sosyal etkileşimin bir dünyası ve çok boyutlu bir iletişim sistemi olarak kentin yeniden yapılanmasıdır. Tüm dünyada, şehirlerdeki insanların bir kısmı - siyasetçiler ve özellikle yerel seviyede plancılar ve vatandaş grupları- kent yaşamını yeniden inşa etmek için uğraşmaktadırlar. Metropoliten planlama sürecinde fonksiyonel iletişimin restore edilmesi yoluyla yenlikçi mekânsal projeler, yeniden kurulan kentsel pratik ve kentsel tasarım ile koruma üzerine odaklanılmaktadır. Böylelikle kamu mekânı inşa edilmekte ve restore edilmektedir. Castells, bu yapılanları "eski kentin yeniden yapılanan nostaljik mücadeleci savunması" olarak adlandırmaktadır. Artık bir banliyönün yapısına bakıldığında görülen bir kenttir. Kentte önemli olan şey ise insanların nasıl etkileşim kuracağıdır. İnsanlar farklı mekânlarda etkileşime girerek mekânı yeniden yapılandırabilmekte ve anlamlı hale getirebilmektedir. Mekânın yeniden yapılanmasında vatandaşlık ortaklıklarının, küresel rekabetçiliğin, yerel yönetimler üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Ancak Castells'e göre kentsel politik dönüşüm üzerinde etkili olan halkın, plancıların, kentsel tasarımcıların çabaları, kentsel politikanın bir dönüşümü olmaksızın çalışamamaktadır. Dolayısıyla kentlerin anlamı, kentlerin nasıl yönetildiğine bağlı olmaktadır (Castells, 2002: 557-558).

Castells'e göre toplumsal iletişim ve inşa yerel düzeyde gerçekleşirken küresel finans ve yönetim hizmetleri telekomünikasyonla birbirine bağlanarak dünya çapında finansal bir sistem oluşturmaktadır. Küresel kentler (Tokyo, New York) bu nedenle küresel finans piyasalarının ve yönetim hizmetlerinin merkezleri değildirler. Çünkü bu kentler hâlâ yerelliklerde toplanmaktadırlar. Dolayısıyla Castells'e göre "küresel kent, gelişmekte olan dünyanın finans merkezleri de dahil, dünya çapında birçok kentin parçalarından" oluşmaktadır (Castells ve Ince, 2006: 65). Bu nedenle Castells,

Sassen'in belirttiğinden çok daha fazla kentin akışlar uzamının[12] bağlantı noktaları olarak görülmesi gerektiğini ileri sürerek, Bolivya'da La Paz gibi bir yerleşimin New York'tan çok daha az olmakla birlikte *finansal ve yönetsel merkez olarak bu küresel ağın bir parçası* olduğunu belirtmektedir. Ayrıca hem soyut hem de mekânları araçsal ilişkilerle bağlantı noktaları olarak birleştiren maddi bir inşa olan akışlar uzamında yer alan mekânlar, kendi başlarına anlamlı olmasalar da bağlantı noktaları olarak anlamlı olmaktadırlar (Castells ve Ince, 2006: 66).

1990'ların başında egemen faaliyetlerin alanı olan akışlar uzamı, 2000'lere gelindiğinde mekânlar uzamı ile birlikte varlığını sürdürmeye başlamıştır ve her ikisi de çelişen toplumsal çıkarların bir ifadesi olarak görünmektedir (Castells ve Ince, 2006: 67). Dolayısıyla günümüzde zaten küresel olan egemen faaliyetlerin ve seçkinlerin yanında artık bireyler de iletişim teknolojileri sayesinde akışlar uzamında yer alarak kendi amaçları doğrultusunda akışlar uzamını kullanabilmektedirler.

Castells'e göre finans, sigorta, emlak, reklam, tasarım, pazarlama, halkla ilişkiler, güvenlik, bilgi sistemleri, araştırma geliştirme, imalat, tarım, enerji vs. hizmetler, ekonomik süreçlerin temelini oluşturmaktadır. Bu hizmetler telekomünikasyon sayesinde dünyanın farklı mekânlarında yayılmaktadırlar. İleri hizmetlerin istihdam ve milli ekonomideki payı ile metropollerde ileri hizmetlere yönelik yatırımlar önemli miktarda artmaktadır. Yayılmacı olan ileri hizmetler aynı zamanda belli mekânlarda, birkaç metropolde yoğunlaşmıştır. Sassen'in de gösterdiği gibi, New York, Londra ve Tokyo uluslararası çaptaki danışmanlık, finans ve işletme hizmetlerinin büyük bölümüne hakim olan merkezler olarak "sonsuz bir işlemler sistemi içinde tek bir birim gibi" çalışmaktadırlar (Castells, 2008: 509). Bu durum diğer metropollerin önemsiz olduğunu göstermemektedir. Aksine dünya üzerindeki Hong Kong, Osaka, Zürih, Los Angeles, San Francesco, Amsterdam, Milano gibi

[12]"Uzam nedir?" sorusuna Castells şu şekilde cavap vermektedir: "uzam maddi bir üründür" (Castells, 2008:546-547). Dolayısıyla zaman ve uzam toplumsal eylemden bağımsız olarak ele alınamaz. Sosyal kurama göre uzam zamanı paylaşan sosyal pratiklerin maddi desteğidir. Castells'e göre toplumumuz akışlar etrafında inşa edilmektedir; sermaye akışı, bilgi akışı, teknoloji akışı, örgütsel iletişim akışı, görüntüler, sesler ve sembollerin akışı. Akışların uzamının ağ toplumunu şekillendiren, ona hakim olan, toplumsal pratiklerin ayırıcı özelliği olan, yeni bir uzamsal biçimdir ifadesinde bulunan Castells, akışların uzamını ise şu şekilde tanımlamaktadır: "Akışların uzamı, akış üzerinden işleyen, aynı zamanda gerçekleşen toplumsal pratiklerin maddi örgütlenmesidir" (Castells, 2008:548).

başka pek çok kent de, finans ve uluslararası işletme hizmetleri için merkez konumundadırlar. Ayrıca yeni piyasaların gelişmesi ile başka bölgesel merkezler de bu ağa katılmaktadırlar.

Castells'e göre küresel ekonomi genişleyerek yeni piyasaları kendisine dahil ettikçe, sisteme dahil olan birimler arasında değişen bağlantıları ve koşulları yönlendirmek için gerekli olan ileri hizmetlerin üretimini de örgütlemektedir. Küreselleşmenin bölgeselleşmeyi tetiklediğini ifade eden Castells'e göre "ileri hizmetler hatta bütün hizmetler metropol bölgelerin çevresine, daha küçük metropollere, daha az gelişmiş bölgelere, hatta daha az gelişmiş ülkelere yayılmış, merkezden uzaklaşmıştır" (Castells, 2008: 516). Böylelikle büyük metropollerin çeperinde oluşan bu yeni bölgesel merkezlerde yeni iş merkezleri ortaya çıkmaktadır.

Bir taraftan iletişim teknolojilerine rağmen insanların pek çok ihtiyacını gidermek için örgütsel mekânları tercih edecek gibi göründüğünü belirten Castells, diğer taraftan da enformasyon teknolojileri ile mevcut toplumsal değişimler arasındaki etkileşimin kent ve mekân üzerinde çok büyük etkisi olduğunu ifade etmektedir. Enformasyon çağının, enformasyonel kent formunun habercisi olduğunu düşünen Castells, bilgiye dayalı, ağlar etrafında örgütlenmiş yeni toplumun, akışlardan oluşan doğası yüzünden enformasyonel kentin bir kent formu değil, akışlar uzamının bir süreci olduğunu ileri sürmektedir (Castells, 2008: 532).

Enformasyonel toplum ise küresel ekonomi içinde mega-kentlerde gerçekleşen uzamsal bir biçimdir. Mega kentlerin en önemli özelliği, küresel ekonominin merkezleri olmasıdır. Castells'e göre mega kentler "gezegen çapında üst düzey yönetim, yönlendirme ve üretim işlevleri; medyanın kontrolü; gerçek iktidar siyaseti; mesajlar yaratıp dağıtma yönündeki sembolik kapasitenin yoğunlaştığı yerlerdir" (Castells, 2008: 538).

Castells, Asya'da mevcut eğilimlerin (Tokyo-Yokohama-Nagoya koridoru Osaka-Kobe-Kyoto'yla birleştiğinde) daha geniş bir metropolü ortaya çıkararak insanlık tarihinin belki de en büyük metropoliten buluşmasını gerçekleştireceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla mega kentler oluşturduğu tüm sorunlara karşın büyümeye

devam edeceklerdir. Bunun nedenlerini Castells, şu şekilde açıklamaktadır (Castells, 2008: 545):

- Kendi ülkelerinde mega kentler, küresel ölçekte ekonomik, teknolojik ve toplumsal dinamizm merkezleridir; kalkınmanın fiili motorudurlar; ülkelerinin ekonomik kaderi mega kentlerin performansına bağlıdır
- Kültürel ve siyasi yenilik merkezleridirler
- Her tür küresel ağla bağlantı kuran noktalardır

Akışların uzamı enformasyonel toplumda üç maddi destek katmanının bir araya gelmesi ile oluşmaktadır: birinci katmanı elektronik bağlantılar (telekomünikasyon, bilgi işlem, yayın sistemleri, hızlı ulaştırma gibi) devresi oluştururken; ikinci katmanı düğüm noktaları, merkezler, limanlar oluşturmakta (akışların uzamı mekânsız değildir); ve üçüncü katman ise uzamın örgütsel yönetsel işlevlerini yerine getiren yönetici seçkinlerin uzamsal örgütlenmesi oluşturmaktadır (Castells, 2008: 548-551).

Akışların uzamını en kolay somutlaştıran ağ, küresel ekonomide karar alma merkezlerinin oluşturduğu ağdır. Akışların uzamı toplumdaki hakim çıkarların uzamsal mantığıdır. Bu mantık "sosyal aktörler tarafından hayata geçirilir, algılanır, kararlaştırılır, icra edilir". Castells'e göre seçkinlerin toplumda bir araya gelerek eklemlenmeleri, kitlelerin parçalanması ve bölünmesi, toplumsal hakimiyetin ikili yönünü oluşturmaktadır. Burada uzam temel bir role sahiptir. Elitler kozmopolit halk ise yereldir ve "İktidarın ve zenginliğin uzamı, dünya çapına yayılmıştır, insanların hayatı ve deneyimleri ise mekânlara, kendi kültürlerine, kendi tarihlerine kök salmıştır" (Castells, 2008: 552). Dolayısıyla Castells'in varsayımına göre akışların uzamı elitlerin çıkarlarının küresel çaptaki makro ağlara yansımasıyla oluşan kişisel mikro ağlardan oluşmaktadır.

Castells'e göre insanlar hâlâ mekânlarda yaşıyorlar ancak akışların uzamı, mekânın işlevini ve iktidarın örgütlenmesini etkileyerek mekânın anlamını ve dinamiğini belirliyor ve değiştiriyor (Castells, 2008: 567-568). Bu süreçte mekân ise sürekli olarak telekomünikasyon sistemleri, ulaşım ve haberleşmenin dönüşümü tarafından yeninden inşa edilerek, yeniden modelleniyor.

1.2.4. Edward W. Soja'nın Postmodern Mekân Kuramı

Postmodern politik coğrafyacı ve kentsel teorist olarak nitelendirilen Edward W. Soja, daha çok eleştirel postmodern analize odaklanmış ve 1989'da *Postmodern Geographies*'i[13], 1996'da *Thirdspace*'i[14] ve 2000'de ise *Postmetropolis*'i[15] yayınlamıştır. Soja, özellikle kültürel coğrafya ve mekânsal teori konusunda Henri Lefebvre'den etkilenmiştir.

Soja'ya göre toplumun gelişimi, kentsel toplumun gerçekleşmesi sayesinde ve kentsel yaşamla mümkün olabilmiştir. Kentlerin oluşumunda *synekism*[16] kavramı kentsel yığılmanın bir uyarıcısı olmuştur. Politik, ekonomik, kültürel, sanatsal olarak tanımladığımız her şey mekânsal ve tarihseldir diyen Soja, insanlığın önemli ölçüde mekânsallık-toplumsallık-tarihsellik ile bağlantılı olarak kentsel mekânsal formlar ve synekism etrafında oluştuğunu belirtmektedir. Ancak Batı tarihi, coğrafyası ve toplumbilimlerinin (Marx, Weber, Durkheim vs.) mekânsal açıklamayı ihmal ettiğini düşünen Soja, Postmetropolis'in her bölümünde "üçüncü mekânsal" perspektifin nasıl ortaya çıktığını göstermeye yönelik çaba harcamaktadır. Böylelikle ilk ortaya çıkan tarımsal toplumun nasıl oluştuğundan yola çıkarak, ekonomik yeniden yapılanma ve küreselleşmenin söz konusu olduğu çağımızda bizim için yeni yollar ve yeni anlayışlar ortaya konulabileceğini savunmaktadır (Borch, 2002: 118). Soja'ya göre coğrafya önemlidir ve "yer tarihi" arka planı olmaksızın synekism kavramı anlaşılamamaktadır. Çağdaş eleştirel sosyal teoride olduğu gibi mekânsallık şehirler için önemlidir ve oluşturucudur. Bu nedenle Soja, neolitik çağdan itibaren kentin kökenlerini araştırarak, mekânsal analizinde coğrafyayı *nötr bir sahne* olarak değerlendirmektedir (Bell, 2003: 248).

---

[13] Edward W. Soja, **Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory**, Verso, 1989.

[14] Edward W. Soja, **Thirdspace: Expanding The Geographical Imagination,** Blackwell, 1996.

[15] Edward W. Soja, **Postmetropolis Critical Studies of Cities and Regions,** Oxford, Blackwell Publishing, 2000.

[16] Aslı synoikismos olan ve Soja'nın synekism olarak kullanmayı tercih ettiği terimin kökeni oikos yani ev veya ikamet edilen yerdir. Son ek *mos*, koşullardan kaynaklanandan, ön ek *syn* ise birlikte oluş anlamındadır. Synoikismos veya synekismin en geniş kullanımı, polis veya şehir devletlerinin biçimlenmesiyle oluşan birliktelik süreçleridir. Bu anlamda, synoikismos bir araya gelerek ya da bir arada büyüyen yakın topluluklar, mahalleler, köyler, tek bir kentsel siyasal birim içindeki kasabalar, kentsel bir yönetimi ifade eder. Eski Yunan geohistorian Thucydides, bu süreci sosyal bütünleşmenin ve merkezileşmenin iki yoluyla tanımlamıştır; insanların fiziksel bir yığılması olarak ve siyasi birleşmenin bir biçimi olarak (Soja, 2003: 73).

Soja, bir yandan Marx'ın teorisinden yararlanarak coğrafi tarihi ve kentselliği proleteryanın diktatörlüğü ile sonlanmayan bir perspektiften analiz ederken diğer yandan (Marksizm'de doğrusal ilerlemeci tarih anlayışı söz konusu olduğu için) Marksist coğrafi tarihi, çığır açan anlar veya kaotik koşullar, kopmalar için müsaade etmemesi nedeniyle eleştirmektedir. Özellikle Postmetropolis çalışmasında, sentez, ayırt etme ve çeşitli post-pozitivist yaklaşımları anlaşılabilirlik sağlayacak biçimde bir arada kullanmaktadır (Bell, 2003: 249). Söylemsel olarak makro-kentsel geleneğin önemini savunan Soja, postmetropolisi anlamanın farklı bakış açılarını birleştiren yeni bir eleştirel bireşimi gerektirdiğini belirmektedir (Soja, 2002: 290).

Günümüzdeki kentsel bölgelerle, 20. yüzyılın ortalarında beliren kentsel bölgeleri ayırmak için "postmetropolis" kavramını kullanan Soja, *post* ön eki ile modern metropolisten farklı bir tür oluşuma, kentsel çözümlemeye başkaldırı niteliği kazanan postmodern biçimlerle, kentsel yaşam kalıplarına geçişe işaret etmektedir. Soja'ya göre post-endüstriyel teriminin kullanımının hâlâ devam etmesi aslında endüstrileşme ve üretim sürecinin önemini koruduğu inancından kaynaklanmaktadır. Kentte yaşanan değişim basitçe endüstriyel üretimin yerini hizmet üretiminin almasından daha derinlerdeki bir değişimden kaynaklanmaktadır. Bu değişim yeniden endüstrileşmeyle ve üretici hizmetlerde teknolojinin genişleyen alanıyla eşzamanlı olarak ortaya çıkmaktadır. Post-endüstriyel bakış açısıyla kentsel yeniden yapılanma sürecini okumak, post-Fordist kentleşmenin üretim ağırlıklı fakat oldukça karmaşık yapısını anlamayı güçleştirmektedir. Benzer sorun Castells'in çalışmalarının öncülüğünde ortaya konulan kentsel toplumsal hareketler ve kenti tüketim odaklı okumalarda da söz konusudur. Bu defa da tüketim odaklı açıklamalar, üretim odaklı açıklamaların anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Soja, bu noktada küresel kent söylemini ve New York'u küresel sermayenin başkentlerinin doruğunda gören yaklaşımları da tatmin edici bulmadığını belirtmektedir (Soja, 2002: 294-297).

Daha çok bölgesel açıdan küresel süreçleri değerlendiren Soja'ya göre bugün bir milyondan daha fazla sakini içeren geniş kent bölgeler küresel ekonominin önemli harekete geçirici gücü olmaktadırlar. Kent bölgeler yalnızca sermaye için yenilik merkezleri değil, yenilikçi gelişim için de sinerji oluşturan yerler haline gelmektedirler (Soja, 2003: 279).

Soja, postmetropolisin yeniden yapılanmasını analiz edebilmek için altı farklı söylem kullanmaktadır. Bunlar; Fleksite, Kozmopolis, Eksopolis, Metropolariteler, Hapishane Toplumu ve Simsiteler'dir. İlk iki tartışma yeni kentleşme süreçlerinin sebeplerine odaklanırken üçüncü ve dördüncü tartışmanın odağı post-Fordist ekonomik yeniden yapılanma ve küreselleşmenin kentsel sonuçlarıdır. Son iki tartışma ise ekonomik yeniden yapılanma ve küreselleşmeye adapte olmak için özellikle Los Angeles civarının yönetimi ve postmetropolisin nasıl oluştuğu üzerine kurgulanmaktadır. Bu altı söylem etrafında metropoliten biçimlerin öncesi ve bu biçimlerin doğasında var olan problemlerin her tarafa yayılmış olabileceği analiz edilmektedir (Maeng ve Budić, 2008: 3).

Soja'ya göre bu altı farklı söylem yalnızca Los Angeles'daki değişimleri değil, aynı zamanda değişen ölçü ve biçimlerde bütün yeryüzünde yaşanan değişimleri ifade etmektedir. Çünkü bu değişimler bir takım özgüllükleri olmasına rağmen genel süreçlerdir ve bu süreçler aslında yeni de değildir. Çünkü modern metropolis hiçbir yerde tümüyle yok olmadığı gibi yerini tamamen postmetropolise de bırakmamıştır. Dolayısıyla yeni kentleşme süreçleri eskisine eklemlenerek ortaya çıkmaktadır (Soja, 2002: 287).

Soja, mekânı öncelikli hale getirerek, kentlerde insan varlığının karmaşıklığının görünümlerine odaklanan çalışmaları eleştirmektedir (Soja, 2004: 72). Özellikle 1965-1992 arasında, Los Angeles[17] kentsel bölgesindeki dönüşüme ve kentsel değişime odaklanan Soja, bu süreci karşılaştırmalı tarihsel çerçeveden değerlendirmekte ve Los Angeles'ı kentsel yeniden yapılanmanın bir örneği olarak nitelendirmektedir (Soja, 2002: 285-286).

Soja'nın kavramsallaştırmasında Exo(dış), direkt olarak büyüyen "dış"kentlere işaret etmektedir ve küreselleşmiş bir çağda dış kaynaklı güçlerin kent mekânını

[17] Los Angeles, Chicago için yapılan çalışmalara benzer şekilde yirminci yüzyılın sonu ile yirmibirinci yüzyılın başında, kentsel coğrafyacılar ve sosyologlar tarafından kentin geleceği ve mevcut durumu için oluşturulan teoriler açısından önemli çalışmalar yapılan bir zemin oluşturmaktadır. Mike Davis gibi Los Angeles Ekolü'nü geliştiren diğer akademisyenlerin aksine Soja, genel olarak kentlerin geleceği, özellikle Los Angeles'ın canlılığı konusunda daha iyimser görüşler öne sürmektedir (Bell, 2003: 248).

şekillendirmesine vurgu yapmaktadır. Postmodern kentleşmenin yeni coğrafyası desantralizasyon ve yeniden merkezileşme, sınırsızlaşma ve yeniden yer edinme, yayılmanın devam etmesi ve yoğun kentsel çekirdeklenme, homojenliğin ve heterojenliğin artışı, sosyo-mekânsal entegrasyon ve parçalanma (disentegration) ve daha fazla nitelendirme arasında üretilmektedir. Bileşik exopolis metaforik (mecazi) "içten dışa dönüşen kent", "dış kentlerin yükselmesi" ve "banliyölerin kentleşmesi" olarak tanımlanabilmektedir. Aynı zamanda "dıştan içe dönüşen kent" yani içteki kentin küreselleşmesi olarak da nitelendirilebilmektedir (Soja, 2004: 250).

Soja'ya göre ekonomik yeniden yapılanma ve küreselleşmenin geçirdiği 30 yılda, çok merkezli yayılmaya rağmen Los Angeles postmetropolisi yeniden merkezileştirmiştir. Şehir merkezi, aynı mekân ve zaman içinde, merkez ve periferi dolaşımlı birliktelikle, kentin dışının içine ve içinin dışına dönmesini, merkezkaç ve merkezcil güçlerin yol açtığı mekândaki aşırılıkların ve zıtlıkların birlikteliğini içermektedir (Soja, 2004: 251-254).

Soja'ya göre alt kentlerde de birtakım şeyler değişmektedir. Banliyöler artık yalnızca işten sonra insanların dinlenmek için gittikleri evlerden oluşmamaktadır. Amerikan kültür ve ideolojisinin can damarı olan banliyölerin oluşturduğu dış kent, basit bir isimlendirme ile "banliyöleşmenin (alt kentleşme) kentleşmesi"ni içeren bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Dış kentlerin büyümesi ve alt kentlerin kentleşmesi yalnızca eski banliyö muhitinin değil fakat bir bütün olarak modern metropolisin de yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Son yıllarda ortaya çıkan "postbanliyöleşme-postaltkentleşme(postsuburbia)" ve diğer tanımlayıcı metaforlar olan "metropolisin tersyüz edilmesi", "kentin içinin dışına dönüşmesi", "periferik kentleşme" ve "postmetropolis" terimleri dolaylı olarak veya açıkça, modern metropolis çağının sonlandığına yönelik düşünce oluşumuna yol açabilmektedir. Ancak Soja'ya göre "modern metropolis kaybolmamıştır", sadece onun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik açıdan farklı bir ortamı ve farklı bir örgütlenme biçimi olarak yeni bir kentsel biçim ve çağdaş bir kentsel gelişim oluşmaktadır (Soja, 2004: 238-239).

Kentsel tarih çalışmaları alt kentleşmenin ilk olarak ortaya çıkmasının nedeninin öncelikle varlıklı beyaz orta sınıfın kent merkezinden desantralize olmasıyla başladığını göstermektedir. Daha iyi bir ev, kent merkezine halkın ulaşım imkânı, kültürel homojenlik ve arazi geliştiricilerce desteklenen bu durum yurt genelinde alt kentleşmenin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Modern metropolis etrafında oluşan kentleşme ve alt kentleşme manzaraları zıt dünyaların doğal olarak biçimlendirilmesini ortaya çıkarmaktadır. Modern metropolisin mekânsal organizasyonu ve özellikle kent ve alt kent arasındaki ayrılık, üretim için ikili metropoliten bölgenin iki ayrı sistemini ve sosyal eşitsizliklerin yeniden üretimini, ırk, sınıf, cinsiyet üzerine temellenmiş ayrımcılık tarafından biçimlendirmektedir (Soja, 2004: 240-241).

Soja'ya göre postmetropolisin yeninden yapılanmasında geleceğe dönük iyimserlik ve kötümserlik, nostalji ve coşkunluk, umutsuzluk ve umut birlikte yer almaktadır. Postmetropolisin karmaşık ütopya ve distopyasında, sosyal adalet ve ekonomik gelişim ile ırk, sınıf ve cinsiyet eşitsizliklerinin iyileşmesi yönünde yansımalar vardır. Kentsel büyüme bir yandan sosyal kutuplaşmayı diğer yandan adaletin yokluğunu beraberinde getirmektedir. Exopolisin sürekli değişen coğrafyası ve büyümesi daha fazla evin basitçe birbirine eklenmesini, iş için seyahati, zorlukları, sosyal ve mekânsal adalet için genişleyen çabayı ve kentsel politikaları, toplumsal refahı, toplumsal gelişimi, bölgesel yönetimi, çevresel düzenlemeyi, endüstriyel politikayı, ulaşım planlamasının sorunlarını ortaya çıkartarak mekânsal uyumsuzlukları yükseltmektedir (Soja, 2004: 251). Dolayısıyla postmetropoliten kentsel yaşam bir taraftan olumsuz bir tablo oluşturarak umutsuzluk yaşatırken diğer taraftan insanı cezbeden yönleriyle heyecan yaratmaktadır.

Nitekim Soja, megaşehrin sınır topraklarının uzağında yer alan yerleşimlerde oluşan coşku ve ileriye yönelik inşaat canlanmasına dikkat çekmekte ve bu bölgelerin son yirmi yılın üzerinde Los Angeles Exopolisi'nin[18] saçakları dışında yer aldığını

[18] 1990 nüfus sayımında ABD'de küçük kentlerinin büyüme hızının yarısından çoğu bu bölgede oluşmuştur. Buralarda göreceli olarak işler bol ve ulaşım ise kolaydır. 1990'lardaki nüfus sayımında Los Angeles metropolünün çeperindeki Moreno Valley ülkenin bütününde 100.000'in üzerinde en hızlı büyüyen kenttir. Ev almak caziptir, özellikle genç alt-orta işçi sınıf bu nedenle bölgeye üşüşmüştür, yeni ve eski iç kentin hayali ile gerçek problemlerden kısmen de olsa kaçış sağlamıştır.

belirtmektedir. Los Angeles'daki tüm bu canlılığa rağmen, konforlu altkent yaşamının altında ise sosyal patoloji ve kişisel huzursuzluğun beklenmedik problemlerinin oluştuğunu ifade etmektedir. (Soja, 2004: 260).

Burada 1984'te 45.000 olan nüfus,1990'da 120.000 olmuştur. Bugün kent 135.000 civarındaki nüfusuyla sağlam orta sınıfa sahiptir. Orta seviyede bir ailenin geliri ise yaklaşık 45.000 dolardır (Soja, 2004: 260).

İKİNCİ BÖLÜM:

İSTANBUL'UN DÖNÜŞÜM COĞRAFYASI VE ÇEPERDE YOL AÇTIĞI ETKİ

Roma, Paris, Londra gibi kentlerden farklı olarak İstanbul, coğrafi konumu, Doğu ve Batı medeniyetlerinin buluşma noktası olması ve sahip olduğu pek çok özelliği ile tüm dünyanın dikkatle izlediği bir kent olmuştur. Nitekim Girourard'a göre de "Diğer küresel kentlerden farklı olarak, İstanbul her zaman bir dünya kenti olmuştur: bin beş yüz yıldan fazla imparatorluk başkenti olan bu şehrin efsanevi görkemini, önce Avrupa, ardından da Balkanlar ve Ortadoğu haset dolu gözlerle izlemiştir" (Girourard, 1985'den akt. Keyder, 2000a: 9). Bu kadar uzun süre dünya kenti olan İstanbul, bütün ihtişamına rağmen, modern zamanlara yenik düşmüş ve Batı kentleri karşısındaki üstünlüğünü 19. yüzyılla birlikte yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır.

Keyder'e göre bu azalış temellerin çürüklüğü ve oynak dengelerin varlığı ile açığa çıkmış ve İstanbul'un bir dünya kenti olmasına engel olmuştur. Bu yüzyılda hem İstanbul'da sanayi üretimi için son derece önemli olan liman, demir yolu gibi ticari ağ ve bağlantılar gelişmiş seviyeye gelememiştir, hem de mimari olarak kent sağlam modern yapılara kavuşamamıştır. İdari açıdan ise 19. yüzyıl süresince Batı'da kentler özerkleşirken, İstanbul'un kaderi bir türlü devrilmek bilmeyen imparatorluğun gölgesi altında kalmıştır. 20. yüzyılın başına gelindiğinde ise kent, işgalle tanışmıştır. 1922'ye kadar işgal altında kalan İstanbul, Selanik, Beyrut, Şam ve Bağdat gibi kentler karşısındaki metropol statüsünü kaybetmiştir. Cumhuriyetin ilanı sonrasında başkentin Ankara olması ise, kentin itibarının iyice azalmasına yol açmıştır (Keyder, 2000a: 12-17). 1950'li yıllara kadar hareketliliğin çok az olduğu İstanbul, ülkenin sanayileşme politikalarındaki değişim sonrasında, sanayi kuruluşlarının yoğunlaştığı bir kent haline gelmiştir. Sanayi ve oluşan ticari bağlantılar kentin gerek ülkede, gerekse bulunduğu coğrafyada tekrar önem kazanmasını sağlamıştır.

Özellikle 1980 sonrasında yaşanan dönüşüm süreciyle birlikte uluslararası birtakım işlevlere sahip olan İstanbul'un, dünya kenti olabilmesi için bir takım değişimlere ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. İstanbul'un (metropoliten merkez olarak) kendi bölgesindeki jeopolitik konumu sayesinde küresel kentler hiyerarşisinde ikinci

kademede yer alan bir konuma ulaşabileceğini düşünen Tekeli, bunun gerçekleşmesini ise İstanbul'un; uluslararası sermayenin toplandığı bir merkeze dönüşmesine ve sermayesinin küreselleşmesine, Avrupa, Balkanlar, Ortadoğu ve Karadeniz havzası metropolleri arasındaki haberleşme ve ulaşım ağının düğüm noktası haline gelmesine ve uluslararası düzeyde bir bilim, sanat ve kültür merkezi olmasına bağlı olduğunu belirtmektedir (Tekeli, 2001: 91-92). İstanbul'un küresel bir kent haline gelmesi ve Tekeli'nin ifade ettiği yönlerde bir gelişimin ve değişimin sağlanması ise çok fazla çaba harcanmasını gerektirmektedir. Nitekim Eraydın'a göre kentler açısından küreselleşme, doğal bir süreç olmayıp özel bir çabayı gerektirmektedir. Bu nedenle kentler için yapılan tüm planlama çalışmaları ve yerel yönetimin örgütlenmesinde yer alan yeni düzenlemeler, küresel sistemde oluşan fırsatları yakalamaya ve sistem içinde yer almaya yönelik olarak gerçekleşmektedir (Eraydın, 2001).

İstanbul'u küresel sisteme eklemlemek için 1980'li yıllardan itibaren pek çok politik ve hukuki adımın atıldığı görülmektedir. Bu anlamda Türkiye'de küreselleşmenin kentsel mekâna yansımasında iki önemli anlaşma yapıldığı ifade edilmektedir. Bu anlaşmalardan birincisi Tahkim anlaşması, diğeri de IMF'nin stand-by anlaşmasıdır. Bu iki anlaşma ulus devletin, uluslar üstü kuruluşların ekonomik sistemini kabul ettiğini göstermektedir. Hükümetlerin küresel sisteme uyumlu hale gelmek için oluşturduğu politik çaba ve uygulamalar daha önce başlamış olsa da bu anlaşmalar; Turizm Teşvik Yasası, özelleştirmeler ve vakıf üniversitelerine arazi tahsisi gibi uygulamalarda kendisini göstermektedir. İstanbul'un küreselleşmesine yönelik kentsel müdahaleler olarak görülebilecek bu uygulamalar karşısında merkezi yönetimin kararlarına boyun eğmek durumunda kalan yerel yönetimler ise "küresel İstanbul", "dünya kenti İstanbul" hayalini kurmakta ve bu yıllarla birlikte kentin asıl sorunlarının üstü kapatılırken, küreselleşmenin gerekleri ön plana alınmaktadır (Yalçıntan, 2000: 223-224; Öktem, 2005). Kentin küresel sisteme eklemlenmesinin sağlanması noktasında merkezi yönetim ve yerel yönetimin yanı sıra pek çok uzmanın, akademisyenin, politikacının, sermayedarın da hemfikir olduğu görülmektedir.

İstanbul'un küresel kent olabilecek potansiyele sahip olduğunu düşünen ve küreselleşmenin sunduğu fırsatların değerlendirilmesi gerektiğine inanan Tekeli'ye göre İstanbul'un geleceğine ilişkin stratejilerin belirlenmesi için kentin sorunları ve bu sorunların nedenleri saptanmalıdır (Tekeli, 2001: 88-90). İstanbul'un uluslararası piyasalarda daha fazla etkin hale gelmeye başladığını ve uluslararası kuruluşların ilgisini çektiğini belirten Eraydın'a göre ise, yaşanan süreçte küresel sisteme eklemlenen, İstanbul'un yalnızca bir kısmıdır ve küresel ağdaki kararların belirlenmesinde İstanbul etkili de değildir (Eraydın, 2001: 385). Keyder'e göre İstanbul, küresel kent olabilmek için bütün maddi koşullara sahiptir ve inisiyatif almalıdır. İstanbul, geçmişten günümüze bölgesinde önemli rolü olan bir kenttir. Yani, bankaların, ticari şirketlerin ve yabancı nüfusun yoğun olduğu bir kenttir. İçinde yer aldığı büyük bir coğrafyada hizmetlere ilişkin etkin rol üstlenebilecek potansiyele sahiptir. Kentte iletişim alt yapısı, beş yıldızlı oteller, konut arzı noktasında yatırımlar sürdürülmektedir. Dolayısıyla İstanbul, küresel kent olabilmek için rekabetçi stratejiler oluşturmalı ve popülizmden uzak biçimde kurumsal olarak yeniden yapılandırılmalıdır (Keyder, 1993: 97-99). İstanbul'un küreselleşmesine karşı çıkanlar ise şehrin kaynaklarının kıt olduğunu ve pek çok kişinin olumsuz şartlarda yaşadığını ifade etmektedirler. Dolayısıyla küresel kent olmanın İstanbul'da ekolojik yaşamı tehdit edeceği, kutuplaşmayı, ayrışmayı arttıracağı, yerel yönetimin popülizmden uzak kalamayacağı (vatandaşı oy kaynağı göreceği) gibi endişeleri söz konusu etmektedirler.

Keyder'e göre bu eleştirilerin haklı yönleri olmasına karşın bir takım gerçekler de göz önüne alınmalıdır. Birincisi ulusal ekonomilerin kendi başlarına hareket etme imkânı ortadan kalkmıştır, dolayısıyla artık önemli olan küresel sisteme daha iyi biçimde entegre olabilmektir. Çünkü aksi taktirde dışlanma ve marjinalize olma, içine kapalı olma gibi tehlikeler söz konusu olabilecektir. Küreselleşme hem kaynak yaratmakta hem de dağıtılan kaynakların arttırılmasına yol açmaktadır ve bu nedenlerle tercih edilmektedir. Bu sonuçlara ulaşmanın yolu ise küresel kent olmaktan geçmektedir. İkincisi küresel risk ortamında dışlanma sadece kentsel değil, ülkesel düzeyde de söz konusu olabilmektedir. Üçüncüsü ise eğer kaynaklar büyütülmezse en eşitlikçi düzen bile ortadan kalkabilmektedir ve kaynakların

büyümesi için dünya ekonomisine daha iyi koşullar oluşturularak eklemlenmek gerekmektedir. Çünkü kaynak yaratıldıktan sonra artık bunun adil dağıtımı, siyasetin rol aldığı bir konu olmaktadır (Keyder, 1993: 97-100). Küreselleşme konusunda ortaya konulan görüşler genel olarak değerlendirildiğinde ise şu sonuca varılmaktadır; artık arzu edilse de edilmese de küreselleşme "kaçınılmaz bir olgu" olarak görülmektedir ve rekabete dayalı yarışma zihniyetinin hakim olduğu bu düzende daha iyi nasıl bir konum elde edilebileceği sorusunun cevaplandırılması önem kazanmaktadır. Diğer yandan küreselleşmenin getirdiği sonuçlarla nasıl baş edilebileceği de taraflar arasında ortak kaygıya yol açmaktadır (Şengül, 2014: 116).

2.1. Türkiye'de Yerleşim Sisteminin Dönüşümünü İstanbul Üzerinden Okumak

İstanbul metropoliten alanı, hem yaşadığı sorunlar hem de ülkenin geleceği açısından ülke gündeminde önemli bir yer işgal etmektedir. Turgut Cansever, "İstanbul'un sorunları, ülke ölçeğinde şehirleşmenin bir parçasıdır"cümlesiyle İstanbul'un bu açıdan önemine işaret etmektedir (Cansever, 1993). Dolayısıyla pek çok yönüyle Türkiye'nin önemli bir temsili olan İstanbul'un anlaşılması Türkiye'nin kentleşme serüvenin anlaşılması yönünde önemli katkılar sağlamaktadır. Nitekim Doğan Kuban da "... İstanbul metropoliten alanının son yarım yüzyıldaki mekânsal gelişmesi-Türkiye'nin başka büyük kentlerinde de benzer süreçler yaşandığı göz önünde bulundurulursa- çağdaş Türkiye tarihinin belirleyici olgusu sayılabilir" *ifadesiyle,* Türkiye kentleşme tecrübesinde İstanbul'un dününü, bugününü anlamanın, geleceği hakkındaki öngörü ve planlamaların incelenmesinin önem taşıdığını belirtmektedir (Kuban, 2010: 308).

Tanzimat dönemi, İstanbul'un geçirdiği dönüşümü anlamak açısından önemlidir. Çünkü Tanzimat'tan beri Türk toplumunu "modernleştirme"ye yönelik sergilenen bir tutum vardır ve bu tutum kendisini en çok kentsel mekânda göstermektedir. Cansever, modernleşmenin itici mekanizması olan sanayileşmenin 19. yüzyılda Batı Avrupa kentleri üzerinde yarattığı dönüşümün, benzer şekilde Osmanlı kentleri üzerinde de etkili olduğunu ifade etmektedir. Cansever'e göre 19. yüzyılda ekonomik faaliyetler ile ikamet yerleri arasında ayrımlaşma başlamıştır. Bu dönemle birlikte

toplumsal sınıflar da farklı yerleşim birimlerinde kendi alanlarını oluşturmuşlardır. İş hayatı ile sosyal yaşam arasında oluşan denge kültürel yaşama da yansımıştır. Bu yüzyılda deniz ve demir yolu bağlantılarının etkisi ve Balkan muhacirlerinin göçü ile İstanbul'un nüfusu bir milyonu aşmış, kentte merkez fonksiyonları önem kazanırken, mekânın çeşitli kullanım biçimleri de değişim göstermiştir. Örneğin Haliç geçmişte şehrin en önemli "rekreasyon" alanı iken, demiryolu inşasından sonraki elli yıllık süreçte depolama ve sanayi tesislerinin mekânı haline gelmiştir (Cansever, 2010: 538-540). Demiryolu 19. yüzyıl boyunca insan ve mal akışını kolaylaştırarak pek çok kentin ve kasabanın hem mekânsal, hem de toplumsal yapısında ve ticari hayatında değişimlere yol açmış ve kırsal nüfusun kentlerde yoğunlaşmasına katkı sağlamıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında 130 bini yabancılardan oluşan İstanbul'un nüfusu göçle birlikte bir milyonu aşmış ve kent hareketli bir metropol konumuna gelmiştir. 19. yüzyıldaki bu nüfus yapısıyla İstanbul, demografik ve coğrafi açıdan bölünmüş bir kent görünümü sergilerken, bu bölünmüşlük idari mekanizmaya, sosyo-kültürel yaşama, ticarete ve ekonomiye de yansımıştır (Keyder, 2000a: 10-12). Modern ekonomik büyüme ile başlayan süreç diğer kurumsal alanlarda da değişikliklere neden olurken, Batılı güçlerin etkisinin pek çok alanda ortaya çıktığı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde gayri müslimlerin önemli bir kısmı şehri terk etmiştir. Böylelikle yüzyılın başında bir milyon civarında olan şehir nüfusu, 1927'de 700.000'e kadar düşmüştür (Keyder, 2010: 626).

1920'li ve 1945'li yıllarda Türkiye'nin kentsel nüfusunun neredeyse sabit kaldığı görülmektedir. 1950'lerde ise kırsal alandan kentlere doğru yaşanan göçle birlikte kentlerin nüfusu artmaya başlamıştır. İstanbul'da 1950'de bir milyondan fazla olan nüfus, 1970'te üç milyona, 1975'te dört milyona, 1985'te 6 milyona, 1995'te dokuz milyona yükselmiştir. Bu süreçte kente göç eden nüfus, çoğunlukla ikamet için yasadışı konutlar inşa ederken, gecekondulaşma kentsel gelişime yönelik planlanmayı neredeyse imkânsız hale getirmiştir. "Kaçak" yerleşimler denetimin en az olduğu bölgeleri seçtiği için yerleşim yoğunluğu açısından kentler seyrek bir düzende biçimlenerek büyümüştür. İstanbul, bu süreçte genişliği on ila yirmi kilometre arasında değişen 100 kilometrelik bir alanda Doğu-Batı yönünde, Marmara Denizine paralel biçimde bir yerleşim düzeni oluşturmuştur (Keyder, 2000b: 174-

175). İstanbul gibi, kentsel nüfusun arttığı pek çok kenti göç için cazip kılan en önemli sebeplerinden birisi, sanayi işletmelerindeki artıştır. Çünkü sanayi hem üretim için işgücüne duyulan ihtiyacı arttırmış, hem de ticareti teşvik ederek kenti çekici hale getirmiştir.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, Türkiye'de sanayi yok denecek kadar azdır. Olan sanayi ise İstanbul, İzmir gibi nüfus yoğunluğu daha yüksek olan yörelerde, daha çok gayri müslim nüfusun sermayesi ile kurulmuştur. Uzun süren savaş neticesinde bitkin düşen Türkiye nüfusu ayrıca Osmanlı Devleti'nin bıraktığı borçları da ödemek mecburiyetinde kalmış ve sermaye birikim süreci sıfırın altındaki bir noktadan başlamıştır. 1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ve 1929'da çıkarılan Gümrük Kanunu gibi uygulamalar sanayileşmeyi teşvik etmeyi amaçlarken, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ile karşı karşıya kalınmıştır. 1930'larda izlenen devletçi sanayileşme politikaları ile bir çok kasabaya fabrikalar kurularak sanayileşme özendirilmeye çalışılmıştır. 1950'li yıllara gelindiğinde yine devletçi bir sanayileşme politikasının izlendiği görülmektedir. Ancak kamu kaynakları daha çok kırsal kesime yönelik desteklerde kullanıldığından, sanayileşme istenilen düzeyde gerçekleşememiştir. 1960'larda ise dağınık kalkınma politikalarına tepki olarak planlı kalkınma programına geçilmiştir (Sönmez, 2004).

Kalkınma politikalarının uygulanmasıyla birlikte üreticiler ve tüketiciler açısından İstanbul artık cazip hale gelmeye başlamış ve kalkınmacı politikalar sayesinde dünya rekabetinden uzak ve teşviklerle desteklenen ayrıcalıklı bir mekân haline gelmiştir (Keyder, 2010: 627-628).1970'li yıllara gelindiğinde kalkınmacı politikaların etkisi kentte iyice hissedilmeye başlamıştır. Kent bu yıllarda mali teşviklerle destelenen ve uluslararası rekabetten korunan imalat sanayinin merkezi konumuna gelmiştir. Kentte 1973'te on kişiden fazla işçi istihdam eden imalat yerlerinin ülke içindeki payı %44 olurken, sanayinin toplam istihdam hacmi içindeki payı %51 olarak gerçekleşmiştir (Keyder, 2000a: 20-21).

1980 sonrasında dünya ekonomisinde yaşanan değişimlerle birlikte sermayenin eli güçlenirken, devlet pasif hale gelmiştir. Türkiye ekonomisinde devletin etkinliğinin azalmasının bir sonucu olarak İstanbul, ülke ekonomisinin en önemli vagonlarından

birisi olmuştur. Keyder'e göre ulusal kalkınmacılığın sonu ile beraber İstanbul ekonomik özerkliğini elde ederek, kendi kaderine kendisi sahip çıkabilecek bir konumda yer almaya başlamıştır (Keyder, 1993: 91). İstanbul, bu süreçte özellikle imalat sanayi ve ticaret hacmi ile ülkenin en çok yıldızı parlayan metropolü haline gelmiştir.

İstanbul'un kentleşmesinde ülkedeki tüm özel üretim istihdamının önemli bir kısmının kentte gerçekleşmesinin önemli bir rolü vardır. 1950'de Türkiye nüfusunun %5'i İstanbul'da yaşarken, 2000'lere gelindiğinde bu oran %14 olmuştur. Hızlı nüfus artışı şehrin mekânsal yerleşimini karmakarışık ve kaotik bir hale getirmiştir. Villa-apartman-gecekondu gibi farklı yapılar bu süreçte yan yana yer almaya başlamıştır. Yeni yapılan ve şehir merkezinin dışında yer alan apartmanlarda yaşamak isteyen eski şehir merkezi sakinlerinin bıraktığı yerlere ise düşük gelirli insanlar yerleşmiş ve şehir bir yap boz görünümüne bürünmüştür. 1990'lı yıllarda şehrin eski merkezi, kentsel değer kazandırma politikaları ile talep gören mekân haline gelmeye başlamıştır (Keyder, 2010: 628-629). Talebin arttığı tarihi şehir merkezi (Pera-Kadıköy-Tarihi Yarımada) lüks yerleşimlerin yer aldığı bir turist vitrini işlevi ile orta sınıfın gözdesi olurken, gökdelenlerin bulunduğu diğer iş merkezi alanları (Levent-Maslak-Ataşehir) ise ticari hizmetlerin yer aldığı kent bölgeler haline gelmiştir. Yeni yerleşimlerin arasında yer alan eski mahalleler şehir merkezinin çevresinde yer alırken, şehrin periferisinde lüks güvenlikli konut alanları konumlanmıştır ve bu konutlar için periferideki arazi ihtiyacı devamlı biçimde artış göstermiştir (Keyder, 2010: 631).

İstanbul, 1990'lı yıllarla birlikte Türkiye'nin en kalabalık kenti olarak küresel rekabet sistemi içinde yerini almıştır. Kent bu süreçte bölgesel olarak yapılanırken, çevresindeki kentlerin kentleşme seyrini etkileyen karar verici bir merkez haline gelmiştir. Küreselleşme sürecinde dünya metropollerinde yaşanan kentsel ayrışma ve farklılaşma da bu yıllarla birlikte kentte iyice görünür hale gelmiştir. Alim Arlı'ya göre artık İstanbul'da bir ucu imalat sanayi ile diğer ucu banka-sigorta-eğlence ve kültür işkollarını oluşturan eksende bir katmanlaşma ve farklılaşma oluşmuştur (Arlı, 2010: 524). Bu farklılaşma daha çok kentin en cazibeli yerlerinde yer alan gecekondu mahallerinde kendisini göstermiştir.

Türkiye'de gecekondu meselesi kentleşmenin en önemli sorunu olarak uzun süre tartışılmıştır. 1961'de bir bölge planlama çalışması için araya gelen Turgut Cansever ve Ernest Jurkat gecekondu meselesini üzerinde konuşurken, Jurkat şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur:

> "Gecekondu o kadar da fena bir şey değil. Bir kere insanlar oldukça düşük maliyetle barınıyorlar. Akıllı bir idare, maddi değeri neredeyse sıfır olan, 10-15 yıl sonra eskiyecek bu yapılardaki insanları, şehri yeniden şekillendirmek söz konusu olduğunda çıkarıp başka bir yere yerleştirebilir" (Can ve Doğan, 2015: 24).

Ancak, Jurkat'ın görüşünün aksine, Türkiye'de mesele çok farklı şekillerde çözümlenmeye çalışılmıştır. Gecekondu öncelikle konut sorununa bireysel bir çözüm olarak görülmüştür. Ancak bu çözüm, bir yandan doğayı katlederken, yarattığı sosyal doku ile de içinden çıkılamayan sorunlara yol açmıştır. Hiçbir altyapısı olmadan, birden toprak üstünde oluşan ve büyüyen bu derme çatma yapılar bir süre sonra "azmanlaşarak", dayanışmayı sömürü ilişkilerine, istismara ve kimlik sorunlarına bırakan bir biçime evrilmiştir (Tuna, 2004: 3-4).

1980'lerde İstanbul metropoliten alanı "boşluksuz yağ lekesi" görünümündedir. Bu yıllarda ikinci otoyol (TEM-Avrupa Transit Kara Yolu) sayesinde hem gecekondular hem de sermaye yatırımları ile oluşan büyük alt kentler, metropolün çeperinde yer almaya başlamışlardır (Kurtuluş, 2005a: 86). İstanbul'un gecekondu mekânları 1985'ten sonra yeniden yapılanan metropoliten alanda farklı bir mekânsal dönüşüm sürecine girmiştir. Bazı gecekondu mahalleleri kentsel dönüşüme tabi tutularak kalıcı bir şekilde yapılandırılırken, bazıları ise eklenen göçlerle birlikte daha da yoksullaşmış ve varoşlaşmıştır. Bir diğer kısmı ise düşük maliyetlerle apartmanlaşarak orta sınıfların konut ihtiyacını gideren bir dönüşüm sürecine girmiştir. Böylelikle bazı gecekondu yerleşim birimleri sermayenin birikim sürecine girerek bir dönüşüm yaşarken diğer yerleşim birimleri ise emeğin yer seçtiği yoksulluk mekânların haline gelmiştir (Türkün ve Kurtuluş, 2005: 19-20).

Gecekonduların yanında oluşan yeni alt kentler üretim ilişkilerinin ve paylaşımın mekân üzerinde görünür hale geldiği yeni bir form oluşturmuştur. Devletin ithal ikameci sanayileşmede sermayeye dolaylı yollardan sunduğu kaynakları 1970'lerden sonra doğrudan sağlamaya başlamasıyla oluşan bu alt kentler, yeni kentsel rantlar

üretmiştir ve üretmeye de devam etmektedir. Hatice Kurtuluş'a göre alt kentler yalnızca küreselleşme sürecinde orta sınıfların konut ve yeni tüketim kalıpları ihtiyacının ve yaşam tarzı talebinin bir sonucu değildirler. Aslında Türkiye'deki alt kentleşme ile (Amerika ve İngiltere'nin geçmişte yaşadığına benzer şekilde) yeni tüketim alışkanlıklarına sahip bir orta sınıf kültürü ve bölünmüş emek için uygun bir sınıfsal zeminin oluşturulması amaçlanmaktadır. Değişen ekonomi politikalarla da kentsel yatırımlar desteklenerek yapılı çevrenin üretiminin ve birikim sürecinin yeni aktörlerinin sahneye çıkması sağlanmaktadır (Kurtuluş, 2005a: 86). Dolayısıyla Türkiye'de metropoliten kentlerin oluşmasında büyük sermaye yatırımları ile üretilen ve 1990'larda yaygınlaşan alt kentler ".... bir mekânsal farklılaşma olarak daima sermaye birikim süreçleri ve toplumsal sınıfların pozisyonuna göre biçimlenmektedir" (Kurtuluş, 2005a: 79).

2.2. Türkiye'nin Yerel Yönetim Serüveni ve İstanbul'da Metropoliten Yönetim

Hızla nüfusu artan metropol kentlerin yönetimi yalnızca Türkiye'de değil, tüm dünyada yeni örgütlenme modellerinin araştırılmasını ve anakent belediyeleri için özel yönetimler oluşturulmasını gündeme getirmiştir. Bugün Türkiye'nin en büyük nüfusuna sahip olan ve bu nüfusun beraberinde getirdiği sorunlarla boğuşan İstanbul'un yönetimi, ülkenin belediye kanunları ile zaman içerisinde önemli değişikliklere uğramış ve böylelikle Türkiye'de kentlerin ve metropoliten alanların daha yönetilebilir hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Dünyanın en önemli merkezlerinden birisi olan "İstanbul 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde hâlâ belediyesi olmayan bir kenttir; ve İstanbul'u, diğer İslam kentleri gibi Batılı kentten ayıran belki de en önemli özelliklerinden biri, kendini örgütleyen bir kurum olmaması"dır (Kuban, 2010: 303). Tanzimat'tan sonra Osmanlı Devleti Batılı ülkelerin belediye yönetim biçimini örnek almış ve Sultan Abdülmecit tarafından bu yönde bir takım siyasi reformlar yapılmıştır. İlk belediye örgütlenmesi de hızlı büyüme ile birlikte ilçeler halinde yönetimin zorunlu hale geldiği düşünülen İstanbul'da kurulmuştur. Altıncı Daire-i Belediye olarak isimlendirilen bu ilk belediye örgütlenmesinde, belediyeye merkezi yönetim tarafından görevlendirilen

Şehremini başkanlık etmiştir. Belediye yapılanmasında ayrıca yine üyeleri merkez tarafından görevlendirilen on iki üyeli şehir meclisi oluşturulmuştur (Keleş, 1987: 95-96). Doğan Kuban'a göre İstanbul'daki şehir eminliği, mimarbaşılık gibi kurumlar Avrupa'daki kent yönetimi ile karşılaştırılamayacak biçimde "devletin küçük bir örgütü" konumundadırlar. Çünkü Batı Avrupa kentlerinin aksine "İstanbul'da kentli kentin sahibi değil, kiracısı" dır ve bu yüzyılda kent bir takım yönleriyle Batılılaşmış olsa da örgütlenme boyutuyla hâlâ İslamlığını korumaktadır (Kuban, 2010: 304). 1930'lu yıllara gelindiğinde, yerel yönetime ilişkin oluşturulan kanunla birlikte İstanbul'un yönetiminde kullanılan Altıncı Daire-i Belediye'nin "şehremaneti-şehremini" kavramı yerini "belediye" kavramına bırakmıştır. Bu kanunla İstanbul'daki 10 belediye şubesi ve özel idaresi birleştirilmiştir. 1960-70'li yıllara gelindiğinde ise 1950'den sonraki süreçte oluşan gecekondu mahalleleri belediye sayısına 15 yeni belediyenin eklenmesine neden olmuştur (Kabakçı, 2010).

Aslında 1961 Anayasası ile özellikle İstanbul'da yeni bir yönetim modeli gereksinimi nedeniyle, nasıl bir yerel yönetim oluşturulabileceğine yönelik arayışlar oluşmaya başlamıştır ve anakent yönetimi konusu bu yıllardan itibaren hep gündemde kalmıştır (Keleş, 2012: 2-3). 1970'li yılların sonlarına doğru Türkiye, gerek ekonomik gerek siyasal açıdan karmaşa ve istikrarsızlığın yoğun şekilde yaşandığı bir sürece girmiştir. Krizin ekonomik yönden çözümü, IMF talepleri doğrultusunda ithal ikameci sanayinin sona erdirilerek dışa açık büyümeyi hedefleyen stratejiler oluşturulmasında görülürken, siyasi çözümü ise askeri bir yönetimin getirilmesi ile bulunmuştur. Sonuçta 1980 darbesi sonrasında kentlerin yönetiminde önemli bir değişim gerçekleştirilerek, yeni bir döneme geçilmesi sağlanmıştır (Şengül, 2009: 136-137). 1970'li yılların sonundan itibaren Türkiye'de yaşanan bu süreç yeni oluşturulan anayasaya yansımıştır. 1982 Anayasası'nın 127. maddesi ile belediyecilik anlayışında önemli bir dönüşüm gerçekleşmiş ve büyük yerleşimler için özel yönetim birimleri oluşturulabileceği yasada yer almıştır. Yasal düzenlemelerde, dünya konjonktürünün de etkisi olmuş ve *küreselleşme sürecinde güçlü yerel yönetimlerin oluşturulması* hedefi ön plana çıkmıştır.

"Büyük yerleşim yerlerinde özel yönetim biçimleri oluşturulabilir" hükmü, büyükşehirlerin kurulmasına yönelik çalışmaları hızlandırmıştır. "Büyük Şehirlerin

Yakın Çevresindeki Yerleşim Yerlerinin Ana Belediyelere Bağlanmaları Hakkında Kanun" ile nüfusu 300.000'i aşan büyük şehirlerin çevresinde bulunan belediye ve köylerin büyükşehir belediyelerine belli esaslarla bağlanmasına imkân tanınmıştır. Böylelikle *Askeri Yönetim* tarafından alınan kararlarla oluşturulan 2561 sayılı kanun ile metropoliten bölge yönetiminin örgütlenmesi yeniden düzenlemiştir. Keleş'e göre bu kanunla asıl amaçlanan bölgedeki küçük birimleri daha büyük olanlara ekleyerek yerel kamu hizmetlerini çok daha etkili bir şekilde sunabilmektir (Keleş, 1987: 100). Nitekim 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı "Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkındaki Kanun" ile Türkiye'nin ilk büyükşehir belediyeleri Ankara, İstanbul ve İzmir'de kurulmuştur. Keleş'e göre bu dönemde ne metropoliten yönetimde ne de yerel yönetim birimlerinde tamamen özerk bir yapı oluşmamıştır ve gerek finansal açıdan gerekse siyasi açıdan yönetimler merkezi yönetime bağlılığını sürdürmüşlerdir (Keleş, 1987: 108). Ancak bu yıllarda yerel yönetimlerin mali açıdan güçlendirilerek yetki alanlarının genişletilmesi kentleşme sürecinde son derece önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler temelde büyük şehirlerde iki kademeli yönetimin kurulması ve belediyelere plan yapma ve onama yetkilerinin verilmesidir. Yetkilendirmelerle birlikte, bu yıllarda "projeci belediyecilik" anlayışı oluşmuş ve önemli hale gelmiştir. Bu projeler bir taraftan aceleci biçimde uygulandığı için pek çok kesimin tepkisini çekerken, diğer taraftan yerel politikaya canlılık kazandırmıştır. Böylelikle belediyelerin artan maddi ve maddi olmayan (plan kararı geliştirme) olanakları sayesinde belediyecilik cazibesini arttırmış ve yerel siyasette rekabet ivme kazanmıştır (Erder ve İncioğlu, 2004: 539-547). Belediyelerde yönetimsel açıdan rekabet artarken, yerel yönetimin alacağı kararlarda etkinlik ve demokratiklik esaslarının dikkate alınması konusu önem kazanmıştır.

Tekeli, yerel yönetimin hizmet vereceği alanlara ilişkin karar alma biçimlerini "katılıma duyarlı" ve "katılıma daha az duyarlı" olarak ikiye ayırmaktadır. Bu sınıflandırmada su ve kanalizasyon gibi konular teknik olmaları dolayısıyla katılıma daha az duyarlı olarak, mahallelinin yaşam biçimini etkileyecek imar kararları gibi konular ise katılıma duyarlı konular olarak değerlendirilmektedir. Katılıma duyarlı olan konularda karar verilirken çoğulculuk esasının dikkate alınması gerektiğini

vurgulayan Tekeli, demokratiklik ve etkinliğin ancak bu şekilde bir arada gerçekleşebileceğini ifade etmektedir (Tekeli, 2001: 96-97).

Tekeli'ye göre Türkiye'de 1950'lerden sonraki kentleşme sürecinde kente göç eden kitleler kentin bütün olanaklarından yararlanmış ve "popülist siyasal politika" içinde yer alarak rant elde etmenin yollarını aramışlardır. Ayrıca göçle gelenler, kentin toplumsallığı içinde "sorumlu yurttaş" haline gelememelerin yanı sıra bireyci kalmışlardır. Bu durum da "çoğulcu" ve "katılımcı" yönetimin oluşmasının önünde en önemli engeli teşkil ederek "himayeciliğin"[1] gelişimine ortam hazırlamıştır. Türkiye'de yalnızca himayecilik sistemi gelişmemiştir. Aynı zamanda çeşitli meslek odaları, dernekler, Masonlar, Lionlar gibi örgütlenmeler, kooperatifler, farklı amaçlara sahip vakıflar, çevreci hareketler, kadın-çevre-turizm platformları gibi yapılanmalar oluşmuş ve bunlar kent yönetimine belli ölçüde seslerini duyurur hale gelmişlerdir. Ancak uygulama aşamasında ve "etkili olma" noktasında bu yapılanmaların da sınırlı kaldığı görülmektedir (Tekeli, 2001: 150-151). Tekeli bu nedenle ancak çok aktörlü bir sistemin etkin bir yönetim sağlayacağını belirtmektedir. Böylelikle toplumdaki farklı kesimlerin potansiyellerinden ve yaratıcılığından faydalanılarak sistemin başarılı bir şekilde işleyişi ve gelişmesi sağlanabilecektir. Tekeli bu noktada belediye başkanın da "başka bir başkan" olması gerektiğini şu cümlelerle ifade etmektedir:

> "Artık, kentte her kararı veren, kentin her sorununu çözmesi beklenen belediye başkanı yerine, başka tür bir başkan beklenmektedir. Toplumdaki değişik grupların projeler geliştirmesini özendiren, bunların uygulanmasını kendi başarısı olarak gören, kamu alanında gelişen görüşleri bu alanın bir parçası olarak etkilemeye çalışan, ama ortaya çıkan sonuçlara duyarlı, farklılıklara hoşgörülü, alenileşme mekânını yaratarak kendisini himayecilik yapamaz hale getiren bir başkan modeli çoğulculuğa uygun düşecektir" (Tekeli, 2001: 152).

Büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkileri 3030 sayılı yasa ile belirlenmiştir. Bu yasa ile başkana, büyük şehir ve ilçe belediyelerinin kararlarını veto etme yetkisi

[1] Tekeli'ye göre "Himayecilik sistemlerinin çok yaygın olmasının etkileri yüksektir. Himayecilik sistemleri alenileşme mekanının oluşmasına olanak vermemektedir. Ayrıca sorumlu vatandaşın oluşmasına engel oluşturmaktadır. Himayecilik sisteminde sorumluluk alan bireyden çok, devletin kaynaklarından, oluşturacağı ranttan pay almak isteyen, fırsatçı niteliği ağır basan birey vardır. Böyle bir ilişkiler sistemi içinde kamu mekanını büyük ölçüde devletin oluşturması ve işleyişini denetim altına alması kolaylaşmaktadır" (Tekeli, 2001: 151).

tanınırken, belediye meclisinin buna karşı *üye tam sayılarının üçte ikisi* ile direnebileceği öngörülmüştür. Ancak yasada öngörülemeyen biçimde çıkarılan bir yönetmelikle başkana ve bürokratlarına *tadilen tasdik yetkisi tanınarak* yetki alanları genişletilmiştir. Böylelikle yetkileri ve görevleri ile güçlü bir büyükşehir belediye yapılanması oluşturulması amaçlanmış ve bir takım rutin hizmetlerin ilçe belediyeleri tarafından yapılması sağlanmıştır (Aydınlı, 2003: 76-77; Görmez, 1997: 144) Kemal Görmez'e göre 3030 sayılı yasa ile 1984 sonrasındaki merkeziyetçi anlayışta bir takım kırılmalar ve esnemeler söz konusu olsa da (mesela imar planı yapma ve onama yetkisi belediyelere devredilmiştir) merkezi yönetimin yerel yönetim üzerinde etkin olma isteğini kaybetmemesi (mesela anakent belediyesi genel sekreterinin İç İşleri Bakanı'nın onayı ile atanması) uygulamadaki sorunların en önemli sebeplerden birisini oluşturmuştur. Dolayısıyla 3030 sayılı kanunla birlikte, anakent yönetiminde hizmetlerin daha etkin sağlanması ve yerel demokrasinin güçlenmesi amaçlanmış olmasına rağmen uygulamada bu amaçlara tam olarak erişilememiştir (Görmez, 1997: 143-146; Keleş, 1987: 108-109). Ancak, merkezi yönetimin, himayeci güç ilişkileriyle ilgilendiği imar planlaması gibi konulara ilişkin yetkilerin, metropoliten yönetim uygulaması sayesinde yerel yönetime bırakılması, yerel yönetimin merkezi yönetimden kısmen uzaklaşmasını sağlamıştır (Keleş, 1987: 109). Metropoliten yönetim ile amaçlanan kentlerin uzağındaki yerleşim birimlerinin altyapı ve ulaşım ihtiyaçlarının giderilmesidir. Bu amacın sağlıklı biçimde gerçekleşmesi ise belediyelerin, halkın beklediği hizmetleri karşılayabilecek maddi kaynaklara nasıl sahip olabileceği sorununa yol açmaktadır.

1984'lü yıllarla birlikte belediyelerin gelirlerini arttıracak bir takım düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. 2380 sayılı kanunla belediyelerin genel bütçeden aldığı pay %5'ten %10.3'e (Ancak 1985'te %9.25'e düşürülmüştür) çıkartılmıştır. Ayrıca bir takım vergi gelirleri de anakent belediyelerinin önemli kaynakları arasında yer almaya başlamıştır. Ancak bu tarz iyileştirmelere rağmen belediyelerin merkezi yönetime gelirler noktasında bağlılıkları devam etmiştir. Görmez, bu bağımlılığın ortadan kalkmasının ancak merkeze bağımlı olmayan gelirlerin arttırılması ile mümkün olacağını ifade etmektedir (Görmez, 1997: 150).

Büyükşehir belediyelerinin yetkisinin arttırılması yönündeki tartışmalar ve AB sürecine uyum sağlama gibi nedenlerle 2004 yılında kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası ile büyükşehir belediye sisteminde önemli değişikliklere gidilmiştir. Yasada, Büyükşehir Belediyesi: "En az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; idarî ve malî özerkliğe sahip ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi" olarak tanımlanmış ve böylelikle büyükşehir belediyelerine idari ve mali özerklik tanınmıştır (Kılınç, 2010: 67-73). Kamu hizmetlerini daha etkili olarak sunabilmek için bu dönemde ayrıca yerel yönetimler mali açıdan güçlendirilerek yetki alanları da genişletilmiştir. Böylelikle metropoliten bölgenin sürekli artan ve ihtiyaçları çeşitlenen nüfusunun alt ve üst yapı ihtiyaçlarının daha etkin bir şekilde çözümlenmesi amaçlanmıştır.

5216 sayılı yasa ile daha önceki yasada belirtilen büyükşehir ve ilçe belediyelerden oluşan ikili yapı korunmuştur. Yasa büyükşehir olabilmenin şartları içerisinde belediyenin sınırlarına 10 kilometrelik bir mesafe içerisinde yaşayan nüfusun 750.000'den fazla olması şartını getirmiştir. Ayrıca büyükşehir olacak ilin fiziksel yerleşimi ve ekonomik gelişmişlik düzeyinin de büyükşehir olmak için elverişli olması koşulunu getirerek büyükşehir olmanın şartlarını zorlaştırmıştır (Adıgüzel, 2012). "5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası, mevcut büyükşehir belediyelerinin alanını Kocaeli ve İstanbul'da mülki sınırlara genişletirken, diğerlerinde ise 20, 30 ve 50 km. yarıçap formülleri uygulamak suretiyle elde edilecek sınırların daha gerçekçi olması hedeflenmiştir" (Karakaya, 2012: 43'den akt. Adıgüzel, 2012: 159).

5216 sayılı yasa ile metropoliten alan içindeki yerleşimler arasında bir bütünleşme sağlanması amaçlamıştır. Ancak büyükşehir belediyesinin pek çok küçük belediyenin koordinasyonu ve etkin yönetimini sağlaması ile bu yapının sürdürülebilirliği konusu tartışmalı olarak görülmüştür. Nitekim 2008'de yürürlüğe giren 5747 sayılı yasa ile 2004'teki yasanın bu tartışmalı yönleri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. 5747 sayılı yasa ile büyük ilçeler bölünmüş ve küçük beldeler birleştirilmiş ve yeni ilçeler

kurulmuştur. Bu sayede alt kademede ilçe belediyelerinin, üst kademede büyükşehir belediyesinin olduğu bir yapı oluşturulmuştur (Arıkboğa, 2013).

Her ne kadar 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası ile büyükşehir olmanın şartları zorlaştırılmış olsa da, 2004 yılı ile birlikte pek çok kent büyükşehir olma beklentisine girmiştir. Bu beklentilere cevap veren ve 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi olmanın şartları daha kolay hale getirilmiştir. 6360 sayılı yasa büyükşehir haline gelen illerde il özel yönetimlerinin kaldırılması, belde belediyelerin ve köylerin kapatılarak mahalleye dönüştürülmesine yönelik önemli değişiklikler getirmiştir. Oluşan dönüşümle birlikte belde ve köy yönetimlerinin üstlendiği hizmetlerin büyükşehir belediye yönetimi tarafından yerine getirilmesi sağlanmıştır. Yasa ayrıca yerel yönetimin idari-mali yapısında, siyasal coğrafyasında, temsil ve katılım noktasında, personel, imar ve planlama sisteminde önemli değişiklikler getirmiştir. 6360 sayılı yasanın getirdiği bu değişiklikler yerel yönetimde ikili bir yapıya yola açması nedeniyle eleştirilmiştir (Adıgüzel, 2012: 159).

İstanbul metropoliten yönetimi ülkenin genelini ilgilendirdiği için son derece önemli görülmektedir. Tekeli'nin de ifade ettiği gibi "İstanbul'un nasıl yönetilmesi ve geleceğin dünyasında İstanbul'un yerinin ne olması gerektiğinin son yıllar içinde ülkenin gündeminde önemli bir yer işgal etmesi bir rastlantı değildir" (Tekeli, 2001: 87). Çünkü Tekeli'ye göre İstanbul metropoliten alanı, Türkiye'nin hem en çok en çok sorun yaşayan, hem de gelecekten en çok umutlu olunabilecek yerleşimidir.

Türkiye'de, İstanbul'la birlikte anakent yönetimine sahip olabilecek bir iki kent olduğunu düşünen Keleş'e göre Batı ülkelerinde anakent yönetimleri kamunun hizmet gereksinimleri temelinde oluşturulurken, Türkiye'de anakent yönetimi öznellik ağırlıklı biçimlendirilmektedir. 1980'li yıllar itibariyle zaman zaman değişikliğe uğrayan kanunlarla oluşturulan anakent yönetimini "... ülkenin doğal kaynaklarını uluslararası sermayenin istemleri doğrultusunda daha rahat kullanabilmenin önündeki tüm engellerin kaldırılmasını kolaylaştıracak bir kurumsal yapının oluşturulmasıyla ilgili" olarak değerlendiren Keleş, böyle bir yapının

oluşturulmasının ise birtakım siyasi ve ekonomik hedeflerle ilgili olduğunu düşünmektedir (Keleş, 2012: 10).

2.3. İstanbul'dan Sanayinin Desantralizasyonu ve Kentsel Müdahaleler

Dünyadaki metropollerin pek çoğu öncelikle sanayi üretimi ile hızlı bir büyüme yaşamış, sonrasında ise değişen çevresel koşullar ve sanayinin yol açtığı sorunlara çözüm olarak farklı politikalara yönelmişlerdir. Soja'ya göre yıkmanın ve yeninden oluşturmanın en yaygın olduğu yerler olan metropoliten bölgelerde, bir yandan sanayi kent merkezinden desantralize edilirken diğer yandan post-Fordist yeni sanayileşme ile kent merkezleri yüksek sanayi üretimine odaklanmaktadırlar (Soja, 2004: 241-242). Mc Kenzie'ye göre metropoliten bölgeleşme, mekânsal ve sosyal açıdan uzmanlaşmış bir mozaiğe benzemektedir ve bölgedeki yerleşimler merkezin koordinasyonu ve kontrolü ile bir bütün haline gelmektedirler. Kıray, Mc Kenzie'nin ifade ettiği metropoliten bölge oluşumuna benzer şekilde "Türkiye'de de pazar için üreten kırsal bölgeler arttıkça, tarımsal değişme tamamlandıkça, sanayileşme daha yüksek düzeylere vardıkça, ulaşım ve haberleşme etkinleştikçe bunun mekândaki yansıması olan metropoliten bölge olgusu"nun gittikçe hızlanacağını belirtmektedir (Kıray, 2007: 106).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 2007'de 12.697.164 olan İstanbul'un nüfusu, 2015'te 14.657.434 olarak tespit edilmiştir. Sürekli artış gösteren nüfusun metropol alan içinde sürdürülebilir bir çevre içinde yaşam imkânına kavuşması, metropol yönetiminin olduğu kadar ülke yönetiminin de gündemini meşgul etmektedir. Çünkü bugün ülke nüfusunun yaklaşık %18,6'sını barındıran İstanbul, Mc Kenzie'nin ifadesine benzer biçimde, sahip olduğu özellikleriyle mekânsal ve sosyal açıdan "uzmanlaşmış bir mozaiğe benzemektedir". Metropol kent İstanbul artık sadece kendi il sınırları ile değil, bölgesindeki yerleşimlerin merkezinde de yer alarak, bu yerleşimlerin koordinasyonu ve kontrolü ile bir bütün haline gelmektedir. İstanbul'un kent bölge haline gelme sürecinde pazara yönelik üretim, ulaşım imkânlarının çeşitlenmesi,

haberleşme araçlarının yaygın kullanımı, sanayi üretiminin artması önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye genelinde kentsel alandaki sanayi gelişimine bakıldığında 1960'lı yılların ortalarına kadar küçük üretim işletmelerinin genellikle kent merkezlerinde yer aldığı görülmektedir. 1965'in sonlarına doğru ise merkezi yönetim sanayi sitelerinin kurulmasını teşvik ederek *Merkezi İş Alanı* (MİA) içinde yer alan işletmelerin yarattığı kirlilik, yığılma, trafik gibi sorunların azaltılmasını amaçlamıştır. Bu yıllarda organize sanayi bölgeleri kurularak sanayi, kent merkezlerinden uzaklaştırılmıştır (Tekeli, 2009b: 122). 1960'lı yıllarda gelişme arzusu içindeki Türkiye'nin en önemli hedefleri arasında yer alan sanayileşme, 1961'de Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin kurulmasına etki etmiş ve kalkınma planlarına yansımıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde sanayileşme konusundaki yaygın kanaat birçok ülkenin kentleşmesinin sanayileşme ile bağlantılı olarak geliştiği yönündedir. Sanayi güçlü bir ekonomiyi meydana getiren en önemli güç olarak görülürken, sanayisi olmayan ülkelerin kalkınması ise mümkün olarak görülmemektedir. Ayrıca sanayinin, bulunduğu kentlerde kalifiye eleman, teknik bilgi, finansman kolaylıkları, ulaşım ve iletişim hizmetlerinin yaygınlaşması gibi konularda itici bir faktör olması, ülkelerin sanayileşme arzusunu daha da arttırmaktadır.

Türkiye'de 1950'li yıllardaki plansız dönemde sanayinin özel girişimcilere bırakılması sanayi dağılımında belirgin bir dengesizlik yaratmıştır. Bu dönemde sanayi Batı'daki kentleri ve özellikle İstanbul'u kendisine yer olarak seçmiştir. 1963 ile 1967 yıllarını kapsayan ilk planda bu dengesizliği gidermek için dengeli sanayileşme ilkesi benimsenmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1968-1972) "Uygulama Programı"nda da kamu yatırımlarını az gelişmiş bölgelere yönlendirecek faaliyetlere ve özel sektörün sanayi yatırımlarını az gelişmiş bölgelere yapmasını sağlayacak bir takım teşvik araçlarının (kredi imkânları, organize sanayi bölgeleri, vergi indirimleri vs.) kullanılmasına vurgu yapılmıştır. 1968'de yatırım indiriminden yararlanan kalkınmada öncelikli 22 il varken, 1973 yılına gelindiğinde "geri kalmış yöre" olarak isimlendirilen illerin sayısı 40'a yükseltilmiştir. Sonraki yıllarda bu illerin sayısı azalmış ve 1993'te 23 tanesi birinci, 13 tanesi ise ikinci derecede olmak

üzere 36 il, "kalkınmada öncelikli il" statüsünde yer almıştır (Keleş, 2000: 273-274). Daha sonra yapılan planlarda da bölgesel olarak dengeli bir gelişme amaçlanmıştır ancak sanayi işletmelerinin bazı kentlerde yığılmasının önüne geçilememiştir. Özellikle de Marmara Bölgesi ülkenin sanayi yatırımlarının en fazla yer aldığı bölge olmaya devam etmiştir. İstanbul ise, hem bölgenin hem de Türkiye'nin en fazla sanayi üretimin yapıldığı kent olarak konumlanmıştır. 1980'lerle birlikte, büyümesini önemli ölçüde sahip olduğu imalat işletmelerinin artışına borçlu olan İstanbul'un, sanayi yoğunlaşmasının yarattığı olumsuz etkilerden kurtulması için gerekli görülen "desantralizasyon süreci" önem kazanmıştır.

Türkün ve Kurtuluş'a göre dünyadaki sanayileşmiş kentlerin desantralizasyon eğilimleriyle kıyaslandığında, İstanbul, dünyanın diğer metropollerinden farklı bir değişim ve dönüşüm gerçekleştirmiştir. 1950-1980 arasında dünyadaki eski metropollerde sanayinin kentin dışına çıkması nedeniyle bu metropollerin nüfusu azalırken İstanbul tam tersine bu yıllarda sanayileşme hızını arttırarak yoğun göç almıştır. Türkün ve Kurtuluş bu süreçte "İstanbul metropoliten gelişimi"nin, planlama aracını elinde bulunduran kamu otoriteleri tarafından değil, arazi üzerindeki fırsatları kontrol eden güç odakları tarafından belirlendiğini iddia etmektedirler (Türkün ve Kurtuluş, 2005: 15). Şentürk ise, siyasetin, müdahalelerde son kararı veren kurum olması nedeniyle ön plana çıktığını, sermayenin ise, kaynak sağlayan konumda yer aldığını belirtmektedir. Şentürk, tezinde siyaset kurumunu ön plana çıkarmakla birlikte, "her iki aktörün kentsel müdahaleler konusunda birbirini tamamlayıcı bir biçimde işbirliği içinde hareket" ettiğini ifade etmektedir (Şentürk, 2011a: 496).

Kentsel müdahalelerde hangi aktörün etkisinin daha fazla olduğu tartışması bir tarafa bırakıldığında, "İstanbul'da sanayi üretiminin yoğunlaşmasının pek çok sorunu beraberinde getirdiği" düşüncesi herkesin ortak görüşü olmaktadır. Nitekim Tekeli de, İstanbul'un sorunlar yumağı olmasının temel nedenini, sağlıklı bir metropoliten görünümüne sahip olamayışında ve "azmanlaşmış sanayi"nin engellenemeyişinde görmektedir (Tekeli, 2001: 88). İstanbul'da azmanlaşmış sanayinin engellenmesine yönelik girişimlerde ise temel motivasyon kaynağı "İstanbul'un küresel kentlerle yarışan" bir görünüme kavuşması arzusundan doğmaktadır.

Nitekim, küreselleşme sürecinin sanayinin kent merkezlerinden desantralize edilmesinde önemli etkileri olmaktadır. Çünkü küresel sistemin ekonomik yapılanmasında "sanayinin mekânsal örgütlenmesi" değişmekte ve metropol kentlerde sanayi ve hizmet işletmelerinin yer seçimlerini etkilemektedir. Teknolojideki ve ulaşım araçlarındaki değişimler ile yeni oluşan sanayi alt yapıları sanayinin yer değiştirmesini kolaylaştırarak merkezden ayrılmasını sağlamakta ve üretim parçalanarak mekân içerisinde farklı konumlarda yeninden örgütlenmektedir (Albayrak, Salihoğlu ve Salihoğlu, 2015). Gelişmiş ülkelerdeki kent merkezleri, sanayinin desantralize edilme süreci sonrasında çöküntü bölgesi haline gelirken, bu çöküntü alanları hizmet mekânlarına dönüştürülerek kentsel dönüşüm/yenileme çalışmaları ile yeniden üretilmektedir. Böylelikle 1970'li yıllarla birlikte yaşanan aşırı birikim krizi çözümü yine kentsel mekânda bulmakta ve küresel düzende değerleri yenilenen kentler, küresel rekabet içinde yerlerini almaktadırlar (Türkün ve Kurtuluş, 2005: 13).

İstanbul'da sanayinin desantrazlizasyonu gelişmiş ülke kentlerinden farklı bir gelişim göstermiş ve 1980'li yılların başında askeri yönetimin ülkede etkin olmasıyla birlikte başlamıştır[2]. Bu dönemde sanayi üretimi yerine turizm ağırlıklı hizmet sektörü gelişimi kent için uygun görülmüş ve pek çok iş yerinin yıkılmasına, taşınmasına veya kapatılmasına yönelik müdahalelerde bulunulmuştur. Bu dönemde özellikle Boğaziçi ve Marmara denizinin güney sahilindeki sanayi alanlarının desantralize edilmesi dikkati çekerken, belki de en önemli desantralizasyon süreci Haliç'te yaşanmıştır (Şentürk, 2011a: 298-299). Haliç'teki müdahaleler bir taraftan pek çok binanın yıkılmasına ve istimlak edilmesine yol açarken diğer taraftan Haliç ve civarında yaşayanları, çalışanları ve işletme sahibi olanları çok yönlü olarak etkilemiştir.

[2] "Bu çerçevede Sıkıyönetim Sivil İşler Koordinasyon toplantısında patlayıcı madde ve kum depoları için yeni iskele ve depolama yerleri tespit edilmiştir. Kazlıçeşme'deki deri fabrikalarının ruhsatsız çıkıntıları yıkılmış ve tesislerin Tuzla'ya taşınmasına karar verilmiştir. İstanbul Valisi Nevzat Ayaz'a göre amaç "kokuşan" Florya sahillerini temizlemektir. Benzeri bir müdahale biçimini diğer sahillerde ve özellikle Boğaziçi'nde de izlemek mümkündür. Boğaziçi operasyonu başlatılarak sanayi tesisleri kaldırılmıştır. Beykoz belediye başkanlığı tarafından sahildeki köhne binaların, yağ ve kum iskeleleri yıkılarak yerine lokanta, park vs. yapılmasına karar verilmiştir. Sadece Boğaziçi'nde değil bütün sahillerde yer alan üretim ve ticaret mekânları kaldırılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede Ağaç Deniz Tekneleri imalatçıları Ayvansaray'dan Tuzla'ya taşınmıştır. Kumkapı'da balıkçı barınakları (100 küçük balıkçı barındığı) Eminönü Belediyesi tarafından doldurulmuştur" (Şentürk , 2011a: 298-299).

Haliç'in temizlenmesi, yıkıma açık hale getirilmesi ve pek çok imalat yeriyle birlikte ticarethanelerin de desantralize edilmesi farklı tepkilere yol açarken, herkes müdahalelerin "bilimsel ve rasyonel" olması noktasında birleşmiştir. Şentürk bu durumu "yıkmanın ya da yıkmamanın bilim üzerinden meşrulaştırılması" ile açıklamaktadır (Şentürk, 2011a: 305). Çünkü Haliç müdahalesinde siyaset mekanizması yasalarda ve yönetmeliklerde değişikler yaparak müdahaleleri rasyonelleştirirken bir taraftan da meşru hale getirmiş ve belediye yönetimlerini müdahalelerde yetkili kılmıştır.

Dünyadaki örneklerinde olduğu gibi, Türkiye'de de 1980'li yıllarla birlikte yerel yönetim kanunlarıyla ilgili değişiklikler ve büyük kent yönetimlerine ayrılan maddi kaynakların artması, belediyeleri kentsel müdahaleler konusunda daha da etkin hale getirmiştir (Şentürk, 2011a: 307). Şentürk'e göre Bedrettin Dalan'ın Haliç'teki müdahalelerde güçlü olmasında hem yasalarla güçlü hale getirilen yerel yönetim anlayışı, hem de askeri yönetim (merkezi yönetim) tarafından desteklenmesi oldukça etkili olmuştur. Ayrıca Haliç'te yerinden edilen küçük ve orta ölçekli sermaye yerine büyük sermayenin kente gelmesine zemin hazırlanması da müdahalelerde büyük sermayenin desteğinin alındığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Nitekim siyaset ve sermayenin işbirliği ile yapılan müdahaleler, Haliç'le sınırlı kalmamış, Tarihi Yarımada bütününde kent sanayiden arındırılmaya çalışılmıştır. Böylelikle Haliç'te kirlilikten kurtulmanın ve trafik açısından rahatlamanın arka planında yer alan farklı amaçlar da gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu amaçların öne çıkanları ise şunlardır: "kenti yeni bir ekonomiye yöneltmek, turizmi canlandırmak, büyük sermaye yatırımlarını cezbetmek" (Şentürk, 2011a: 308).[3]

Sanayinin desantralize edilmesine yönelik müdahaleler belki de en çok bu sanayilerde çalışan işgücünü ve ailelerini etkilemiştir. Mesela Kazlıçeşme'deki yaklaşık 200 deri fabrikasının kapatılması, 6-7 bin civarında işçiyi ve ailesini etkilemiştir (Şentürk, 2011a: 313). Tarihi Yarımada'da yer alan Fener-Balat-Ayvansaray'da da, sanayi ile birlikte işgücü de bölgeyi terk etmiş ve geriye yalnızca

[3] Şentürk'e göre Bedrettin Dalan'dan sonra başkanlık yapan Nurettin Sözen ve Sözen'den sonra başkanlık yapan Recep Tayyip Erdoğan döneminde de *şehrin alt yapısına yönelik müdahalelere devam edilmiştir*. Dolayısı ile her ne kadar ideolojiler farklı olsa da kente yönelik müdahaleler noktasında farklı siyasi görüşler aynı doğrultuda hareket edebilmektedirler (Şentürk, 2011a: 380).

küçük esnaf ve yoksullar kalmıştır. Geride kalanların gelirleri önemli ölçüde gidenlere bağlı olduğu için, geride kalanlar desantralizasyon sürecinden çok yönlü etkilenmiş ve zor durumda bırakılmışlardır. Dolayısıyla Fener-Balat-Ayvansaray, *sanayisizleşmenin,* korunmak istenen bölgelerin ekonomik olarak yıpranmasına ve fiziksel-sosyal açıdan da çöküntü yaşanmasına yol açabileceğinin önemli bir örneği olmuştur (Erkilet ve Yıldız, 2010: 624; Şentürk, 2011b). İşsizlik ve yeni yoksulluk gibi sonuçlarına rağmen yine de devam ettirilen ve gerekli görülen desantralizasyon süreci, İstanbul'da kent merkezinin sanayiden arındırılması ve kentin diğer küresel kentlerde olduğu gibi hizmet sektöründeki istihdamla ön plana çıkması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Kentlerin ekonomik olarak hizmet sektörüne yönelmesi, küresel rekabette ön plana çıkma arzularının bir sonucu olarak görülmektedir. Nitekim 1970'li yıllarla birlikte dünyanın önde gelen kentlerinin sanayisizleşmesi sonrasında hizmet üretimindeki istihdam oranında önemli bir artış yaşanırken, sanayi istihdam oranları ise azalmıştır. Sanayiden hizmet sektörüne geçiş, işgücünü meslek ve iş bulma açısından çok yönlü etkilemiştir (Ersoy, 2001: 45)[4]. Dolayısıyla küreselleşme, kentlerle birlikte toplumları da en çok ekonomik alanda etkilemektedir. Sermaye açısından kentlerdeki sanayisizleşme süreci sermayedarların sanayi yatırımlarını azaltarak bankacılık, finans, inşaat, turizm, sağlık, eğitim ve özellikle bilgi teknolojileri gibi yatırım alanlarına yönelmelerine neden olmaktadır. Kentin, sermayedar tarafından bu sektörlerdeki yatırımların yapılabilmesi için açık hale getirilmesi de bu süreçte önem kazanmaktadır. Keyder'e göre küresel ekonomide büyümenin gerçekleşmesi, sermayedarın global olarak nerede yer seçeceğine bağlı olmaktadır. Böyle bir ortamda ülkeler sermayeyi ürkütmemek için özel bir çaba içine girerken sermaye ise kendisi açısından en makul yerleri tercih etmektedir (Keyder, 1993: 93). Sermayenin son derece akıcı olduğu bir süreçte sermayedarlar metropol kentlerde yatırımlarını arttırmaktadırlar.

[4] Sanayisizleşme sonrası işsiz kalan işçilerin bir süre sonra hizmet sektöründe iş bulabilseler de çoğunlukla buldukları işlerin statüsünün ve maddi olanaklarının beklentilerini karşılamadığı görülmektedir (Ersoy, 2001: 45).

Castells'e göre küreselleşme sürecinde, metropollerde ileri hizmetlere yönelik yatırımlar önemli miktarda artmakta ve yayılmacı olan ileri hizmetler belli mekânlarda yoğunlaşmaktadır (Castells, 2008: 509). Nitekim küreselleşme süreci ile birlikte sanayinin çeperdeki yerleşimlere taşınması sonucunda İstanbul'un MİA'sında "örgütlü sanayi kalmamıştır". Artık merkezde üçüncü sektör olarak ifade edilen hizmet sektörü faaliyet göstermektedir ve MİA karar verme ve kontrol fonksiyonlarıyla ön plana çıkmaktadır. Kıray'a göre İstanbul'un MİA'sında "her konuda gittikçe daha genişleyen kompleks örgütler halinde kontrol ve koordinasyon fonksiyonlarını gören şirketler, bankalar, borsalar, gazete, haber ajans ve idarehaneleri, demiryolu, deniz ve hava yolları, nakliye şirketleri, "beyaz yakalı" büro memuru diye anılan on binlerce insanı istihdam eden kurumlar" yer almaktadır (Kıray, 2007: 171).

Hizmet sektörü ile öne çıkan İstanbul, ülkedeki sanayi üretiminin %38'ini, hizmetlerin %50'sinden fazlasını ve vergi gelirinin %40'ını karşılamaktadır. İstanbul'da refah ortamının sürdürülebilirliğinin ise kol gücüne dayalı üretim biçimlerinden teknoloji-bilgi ağırlıklı, hizmet ağırlıklı üretim biçimlerine geçmekle mümkün olduğu görülmektedir. Bunun sağlanması ise kentsel müdahaleleri ve yeni projeleri, yatırımları gündeme getirmektedir. Kentsel yenileme/dönüşümün ne şekilde gerçekleştirileceği ve toplumsal faydayı ön plana alıp almayacağı, çevresel sorunların dikkate alınıp alınmaması, göçle nasıl başa çıkılacağı, kaynakların adil dağıtımının sağlanıp sağlanmaması gibi konular da bu süreçte kenti bekleyen en önemli konular olarak ortaya çıkmaktadır (Diren, 2010: 581-582). Bu konuların yol açtığı sorunların, 2005 yılında kentsel dönüşüme ilişkin ortaya çıkan mevzuatla çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle yasadışı binaları yıkma ve yeni yerleşim bölgelerine burada yaşayanları taşıma konusunda belediyeye geniş yetkiler verilmektedir (Keyder, 2010: 631).

Belediyelerin sahip olduğu yetkilerle kente yaptığı müdahalelerin yanında Türkiye'de merkezi yönetim de Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) eliyle ve Bakanlığın yetkileriyle kentlere doğrudan müdahale edebilmektedir. Özellikle TOKİ'ye 2004 yılında verilen "yerel belediyelerin yaptığı planlara doğrudan müdahale edebilme yetkisi" TOKİ'yi müdahalelerde güçlü bir aktör haline

getirmektedir. Ayrıca "kamu arazileri üzerinde her ölçekte imar planı ve hatta parselasyon planı yetkisinin yeni kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetkileri arasında sayılması" bakanlığın da müdahalelerde ne kadar etkili olabileceğini göstermektedir (Aksoy, 2014: 32). Dolayısıyla Türkiye'de merkezi yönetim, özellikle kentsel yenileme/dönüşüm projelerinde ve uygulamada TOKİ vasıtasıyla etkin rol oynayabilmektedir.

Türkün ve Kurtuluş'a göre her ne kadar "yeni kent politikası" olarak gündeme gelen büyük ölçekli kentsel gelişme/yenileme/dönüşüm uygulamaları ile İstanbul'un dünya kenti yapılması ve kamu yararının öncelenmesi amaçlanıyor gibi görünse de aslında yapılan müdahaleler kentsel rantları arttıran bir araç olmaktadır. Kentsel alanın çeperi de bu süreçte üst ve orta gelir gruplarına kapalı konut, spor kompleksi, eğlence ve dinlence alanları olarak imara açılmakta kent merkezindeki tarihi yapılar turizm amaçlı hale getirilirken çevresinde ise rant oluşturmaktadır. Daha da önemlisi kamu yararı gözetildiği söylenen bu yatırımlar için kamunun kaynağı aktarılmaktadır. Buradaki en önemli husus, yoksul kesimlerin ihtiyaçlarının giderilmesi için gerekli olan kaynakların bu projeler için harcanmasıdır. Ayrıca hem rant, hem de hizmet, yoksulların dışındaki kesimlere aktarılırken, kentte sosyal adalet açısından olması gereken "mekândaki kamusal bütünlük" de giderek ortadan kaybolmaktadır (Türkün ve Kurtuluş, 2005: 16-17).

*İstanbul Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP)'*nin eski koordinatörü İbrahim Baz'a göre ise geçmişte sanayi alanları ve konut alanları iç içe geçtiği için zamanla bu alanlar kentin sorunlu alanları haline gelmişlerdir. Sorunlu olan mekânların yeni işlevlerle dönüşüme tabi tutulmaları da bu nokta da zorunlu olarak görülmektedir (Baz, 2008). Kentsel dönüşüm/yenileme zorunluluğu, kentsel mekânın sürekli olarak yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Yeniden üretilen her mekân, bir taraftan kente müdahale edilmesine diğer taraftan da toplumsal yaşama müdahale edilmesine yol açmaktadır. İstanbul'da mekânın yeniden üretimi sermaye için birikim, devlet için ise ekonomik büyüme amacı ile gerçekleştirilmektedir. "Bu çerçevede kentsel dönüşüm süreçlerini yürüten büyüme koalisyonları, ekolojik, ekonomik, toplumsal, hukuki bağlamda karşılaştıkları bütün dirençlerin üstüne basarak ilerlemekte, büyük bir motivasyonla mekânın yeniden üretim sürecini doğal

alanları da kapsayacak şekilde kent bütününe yaymaktadır" (Yalçıntan vd., 2014: 48-49).

Kentsel dönüşüm/yenileme uygulamalarının[5] en önemlilerinden birisi de "Sulukule"de gerçekleşen kentsel müdahalelerdir. Sulukule örneğinde Erkilet ve Yıldız'ın, yaptıkları çalışmanın sonuçları dikkat çekicidir. Sulukule'de kentsel dönüşüm projesi uygulanan konutlarda yaşayan yoksul kesimin, "kentin çeperlerinde yer alan sosyal konutlara gönderilmeleri" konusunda yapılan odak grup görüşmelerinde katılımcılar; grup dayanışmasının ortadan kalkacağı, kentin dışında iş olanaklarının olmayışı, sosyal konutlara ödeme yapmak durumunda oluşları, Roman toplumunun geleneksel enformel ilişkilerinin yürütülemeyecek oluşu ve yaşam kalıplarının dışına çıkmaları gibi nedenlerle tahliye olmak istemediklerini belirtmişlerdir (Erkilet ve Yıldız, 2010: 625). Ancak tüm bu karşı çıkışlara rağmen kentsel dönüşüme yönelik müdahaleler devam etmiş ve Romanlar kendileri ile özdeşleşen mekânlarından ayrılmak durumunda bırakılmışlardır.

Kente yönelik müdahalelerde ileri sürülen en önemli gerekçelerden birisi, "yapı ve yaşam riski"dir. Özellikle son 40-50 yıldır kentlerde yapı ve yaşam riski ortaya çıktığı belirtilirken, bu açıdan İstanbul'un kentsel problemlerine çözüm bulabilmek için kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir. Yaşanan 1999 depremi bu konuda önemli bir uyarıcı olarak görülmüş ve öncelikle deprem riskine karşı önlem alınmak üzere Ortadoğu Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi'nin işbirliği ile "İstanbul Deprem Master Planı" hazırlanmıştır (Göksu, 2010: 600-604) [6].

[5] En son kentsel dönüşüm müdahalelerinden birisi de Beyoğlu Piyalepaşa'da gerçekleşmektedir. 800 milyon dolarlık yatırımla 2018'de bitirilmesi planlanan projenin temel atma töreninde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, 60 yıl süren göçün İstanbul'da çarpık yapılaşmaya yol açtığını belirterek çözümü ise kentsel dönüşümde gördüğünü açıklamıştır. Topbaş: "Teknolojik gelişmelerle birlikte ülkemizde olduğu gibi dünya genelinde de ciddi bir kentsel dönüşüm yaşanmakta. Geçmişte kentsel dönüşüm dendiğinde tek tip evler şeklinde yerleşime gidiliyordu. Veya kentsel dönüşüm yapılan yerlerde sadece iş yerleri yapılıyordu. Zamanla bunun yanlış olduğuna kanaat getirildi ve iş ve yerleşim yerleri iç içe yapılmaya başlandı. Çünkü iş yeri olarak dönüştürülen bu eski yerleşim yerlerine hafta sonları kimse gitmiyordu" diyerek kentsel dönüşüm anlayışındaki değişimi ifade etmiştir

[6] 2000'li yıllarda başlayan proje çalışmalarından birisi de Tarlabaşı 1. Etap Yenileme Projesi'dir. Proje 5366 sayılı kanunla belediye ve özel sektör arasında Yenileme Yasası çerçevesinde ihale yöntemi ile yapılmıştır. Bu projede mülk sahipleri ve yaşayanlarla toplantılar yapılarak protokol

"Yapı ve yaşam riski" kavramlarının yanında bu kavramlarla ilişkili olan "sıhhıleştirme" kavramı da kentsel müdahalelerde önemli bir gerekçe olarak kullanılmaktadır. Sıhhileştirme ile konutların sağlıksız olması kastedilmekte ve yenileme/dönüşüm gündeme getirilmektedir (Şentürk, 2011b).

Konuta yönelik müdahalelerle olduğu gibi iş yerlerine yönelik müdahalelerde de genellikle iş yerleri birtakım uygulamalarla taşınmaya zorlanmaktadırlar. Mesela fabrikalara verilen su yüksek düzeyde ücretlendirilerek, desantralize etmekte zorlanılan işletmelerin alt yapı hizmetleri kesintiye uğratılarak veya işletmelere sık sık cezalar verilerek müdahale edilmektedir (Şentürk, 2011a: 316). Böylelikle işletmelerin iktisadi ve sosyal yönden geri kalmaları sağlandıktan sonra desantralizasyon kendiliğinden gerçekleşmektedir.

Desantralizasyonun gerçekleşmesinde, yerleşim için uygun arazi miktarının azalması sonucunda, kent içinde yer alan sanayilerin kendi arazi değerinin artması da etkili olmuştur. Bu durum kent merkezinde yer alan sanayilerin gelişmesinde engel teşkil etmiş ve sanayi, gelişme potansiyeli taşıyan, arazi fiyatları da kent merkezine göre çok daha uygun olan çeperdeki alanlara kaymayı tercih etmiştir. İstanbul metropoliten alanına ilişkin planlama çalışmalarında da "mekân yetersizlikleri, kullanım uyumsuzlukları ve kentsel değer artışları" nedeniyle yer değiştirmesi öngörülen sanayi alanları, "hizmet fonksiyonuna dönüşecek alanlar" olarak belirlenmiştir. Bu belirlemede İstanbul'daki mevcut sanayi alanlarının yüksek teknoloji ve bilişimle ilgili sektörlere doğru bir dönüşüm geçireceği ve bu dönüşümün teşvik edilmesi gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır (Baz, 2008).

Çevre Düzeni Planı'nda İstanbul'un ülke ekonomisinin canlılığı açısından önemi vurgulanarak bölgesindeki alt bölgelerle çok merkezli işbirliği oluşturabileceği belirtilmiştir. Ayrıca İstanbul il sınırlarında çok merkezli ve kademeli bir yapının oluşturulmasının teşvik edilmesi, sürdürülebilir bir gelişme imkânının yaratılması, kent içinde kalan sanayi alanlarının rehabilite edilmesi, dönüştürülmesi ve kentin dışına yönlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Böylece kentte kirli sanayi yerine

---

imzalanmıştır. Ancak proje, halkın katılımının yeterince sağlanmadığı, Roman halkın yerlerinden edildiği, tarihsel kent dokusunun dışında hareket edildiği ve toplumsal ve ekonomik açıdan topluma katkısı yönünden eleştirilmiştir (Göksu, 2010: 600-604).

yüksek teknolojili ve katma değeri yüksek sanayiye destek verilmesi gerektiği ifade edilmiştir (İBB, 2009). Bu durum İstanbul'daki Fordist üretim yapan sanayinin desantralizasyon sürecinin devam edeceğini göstermektedir.

2.4. İstanbul Metropoliten Planlama ve Mega Projeler

Türkiye'nin kentsel planlama deneyiminde planlamanın modernite ve rasyonellik esasları ve Batı kenti üzerinden tahayyül edildiği görülmektedir. Planlamanın ilk evresi olan 1870-1930 arasında Batı kenti aksaksız bir rasyonalite cisimleşmesi olarak düşünülürken, 1930-1980 arasında planlama, rasyonaliteyi var eden araç olarak ifade edilmektedir. "Mükemmel plan, mükemmel modern toplumun modeli olan mükemmel kenti var edecektir" anlayışının gerçerli olduğu bu yıllarda kentle birlikte toplumun da dizayn edilmesi amaçlanmaktadır (Tanyeli, 2004: 532-533).

1930'lu yıllar mükemmel kentlerin planlandığı ilk dönem olması açısından önemlidir. Bu yıllarla birlikte yurt dışından getirilen uzmanlar eşliğinde kentsel planlama çalışmaları yürütülmüştür. Geniş bulvarlar ve yollar, bağlantılar, meydanlar ve tiyatro, stadyum, park gibi sosyal donatı alanları ile kentler yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Osmanlı geleneksel kent dokusu belediyelerin istimlak yetkisi ile (İstanbul'da Haliç'in sanayi alanı olarak planlanması gibi) ortadan kalkmaya başlamıştır. 1936 yılında İstanbul'u planlamak için çağrılan Henri Prost kentin bir kısmını (Tarihi Yarımada, Beyoğlu, Üsküdar, Kadıköy) planlamıştır. Prost'un amacı kenti güzelleştirmek ve yeni yol bağlantıları ile kenti bütünleştirmektir. Prost kentin yol sistemini Paris örneğinden esinlenerek otomobil geçişine göre planlamıştır. Sanayi yatırımları için uygun görülen Haliç ise aynı dönemde kirliliğe teslim edilmiştir. Bir takım meydanların (Taksim gibi), parkların vs. donatı alanlarının oluşumu Prost'un planına göre uygulanmış ancak plan, kentin hızlı bir şekilde büyümesi sonrasında yetersiz kalmıştır.[7] Prost'un şehri terk ettiği 1950'den sonraki planlama çalışmaları ise günlük taleplere yanıt vermeyi

[7] Cansever'e göre Prost her ne kadar İstanbul için master plan hazırlamış olsa da, raporlarında şehrin gelişimine ilişkin aldığı kararların doğru olduğu görülmektedir. Levent'teki yerleşimlere şehrin korunması gereken kuzeye doğru gelişeceği gerekçesi ile karşı çıkması da onun ne kadar haklı olduğunu göstermektedir. Cansever, Proust'un İstanbul'a yaklaşımını Hausmann'ın Paris'e yaklaşımına benzetmekte ve tıpkı Hausmann gibi projelerinin gerçekleşmesinde merkezin iradesini çok yoğun kullandığını belirtmektedir (Cansever, 1993).

amaçlamıştır. 1956'da *,6785 sayılı İmar Kanunu ve 6830 sayılı İstimlak Kanunu* ile kentte çoğunlukla plansız biçimde trafiği rahatlatmak, kenti güzelleştirmek, dini yapıları restore etmek gibi nedenlerle büyük bir imar operasyonu gerçekleşmiştir. 7.289 binanın yıkıldığı bu süreçte pek çok tarihi yapı zarar görmüştür. 1957 yılında Almanya'dan getirilen şehir plancısı Högg'ün çalışmaları yetersiz görülerek, 1958'de İtalyan şehir plancısı Piccinato'nun yönetiminde İstanbul Metropoliten Alanı Planı hazırlanmaya başlanmıştır. Ancak bu çalışmalar 1960 Askeri Müdahalesi nedeniyle sekteye uğramıştır. Bu süreçte sanayinin kentsel yayılımı saçaklanmayı beraberinde getirirken Piccinato'nun, kentin omurgasını bir yol sistemi ile oluşturduğu ve bu yol üzerinde desantralize edilen sanayi ve yerleşmelerin yer aldığı planı, daha sonra yapılan planlama çalışmalarını etkilemiştir (Ensari Kara ve Ertuğal, 2010: 590-592).

Tekeli'ye göre Türkiye'de DPT'nin kuruluşuyla 1961'den sonra önem kazanan planlama anlayışının ortaya koyduğu "ulusal şehirleşme ve bölgesel adalet" politikalarına rağmen ülke ve bölge düzeyinde mekânın örgütlenmesine yönelik müdahaleler açısından başarılı bir planlama yapılamamıştır. Hızla gelişen kentler için oluşturulan planlar, emrivakilerin olduğu, ancak esnekliğin olmadığı bir anlayış nedeniyle etkili olamamıştır. Planlamanın ayrılmaz bir unsuru haline getirilen "üstten gelen çözümlemeler" de yeterli olamamıştır. 1960'ların ikinci yarısında İstanbul, İzmir ve Ankara'da İmar ve İskan Bakanlığı *Metropoliten Planlama Büroları* açmıştır. İller Bankası da büyük kentler için planlama yarışmaları düzenlemiştir. Bu dönemde fiziki planlama faaliyetleri yürütülmüş, kentsel koruma planları ve turizm alanı planları yapılmıştır. Ayrıca ilk defa İstanbul, İzmir ve Ankara'da kent içi ulaşım ve arazi kullanımı konusunda araştırmalar yapılmıştır (Tekeli, 2009b: 124-126).

1957-1960 yılları arasındaki şehirlerle ilgili yapılan ayrıntılı analizler (nüfus hareketleri-koruma-konut-liman-şehirsel gelişme stratejileri vs.) bölge planlama çalışmalarına önemli veriler sağlamıştır. Ülke ölçeğinde yapılan makro analizler sonrasında Marmara Bölgesi ve İstanbul Metropolü'nün ülkede, bölgede üstlenebileceği fonksiyonlar ve bölüşebileceği hizmet, yatırım ve fonksiyonlar tahlil edilmiştir. Böylece ülkede yapılan ilk kapsamlı ve bütünü gözeten çalışma olan *Doğu Marmara Bölge Planı* hazırlanmıştır (Cansever, 1993). 1963'te tamamlanan Doğu

Marmara Bölge Planı 1964'te tüm Marmara bölgesini kapsar hale getirilmiştir. 1966 yılında *Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu* kurulmuştur. Bu dönemde gecekondu alanları denetim altına alınmaya çalışılmıştır. 1972 yılında Dünya Bankası'nın dış finansmanını sağladığı *İstanbul Şehirsel Gelişme Projesi* yapılmıştır. 1973 yılında yapımı tamamlanan boğaz köprüsü ise metropoliten alanın gelişme dinamiğini belirlemiştir. 1984 yılında Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi hakkındaki *3030 Sayılı Kanun* ile Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu belediyeye devredilmiş ve 1990 yılında büro belediye bünyesinde oluşturulmuştur (Ensari Kara ve Ertuğal, 2010: 594-595).

1980 sonrasında ülkeyi Batı'dan koruyan ithal ikameci anlayış yerine, Batı ile birlikte ve onunla rekabet eden bir anlayışın geçerli olduğu bir sürece girilmiştir. Bu süreçte kentler ülke nüfusunun yarısını barındırırken gecekondu inşa edenlerin ikinci, üçüncü kuşakları da hem kentin sunduğu olanaklardan yararlanmış hem de ranttan pay almıştır. Tekeli'ye göre 1980 sonrasında "modern kent planlaması" kentten çekilmiştir. Merkezi yönetimin kentlerde turizm bölgesi oluşturma kararları ile çıkarılan af yasaları modernite projesinin öngörmediği bir dönüşümün yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreçte af yasaları kentin tamamındaki kaçak yapılaşmayı meşru hale getirmiş ve gecekondu alanlarında yeni imar hakları gündeme gelmiştir (Tekeli, 1998: 150-151).

Aslında 20. yüzyılın ikinci yarısında birçok ülkede "yeniden gelişme ve kenar mahallelerin temizlenmesi*"* ve kent bölgelerin sürekli büyümesi nedeniyle master planlar geliştirilmiştir. Master planlamada temel amaç düzenli gelişmeyi sağlamaktır. Böylelikle şehrin yayılması rasyonel hale getirilerek stratejik kararlarla kent yönlendirilmeye çalışılmaktadır (Thorns, 2010: 182). Tarihsel süreç içerisinde kentlerin yayılmasında öncelikle banliyöleşme tecrübe edilmiş, sonrasında ise kent merkezinin işlevlerini banliyöler de sunmaya başlamıştır. Soja'ya göre Postmodern kentleşmede merkezdeki desantralizasyon kenarda yeni alt kentler oluştururken, merkez de bu süreçte yeniden yapılandırılmaktadır. Bu durum sınırların ortadan kalkmasını, yeniden yer edinmeyi, kentsel yayılmayı, yoğun kentsel çekirdeklenmeyi, homojenliğin ve heterojenliğin artışını, parçalanmayı beraberinde getirmektedir (Soja, 2004: 250). Dünyadaki postmodern kentleşme sürecine benzer

biçimde, İstanbul'un coğrafyasındaki dönüşümü gerçekleştirmeye yönelik hazırlanan master planların, küresel sistemin etkisi altındaki mekânın dönüşümünü yakalaması, dış kentlerin, içteki kente benzemesinin dikkate alınıp alınmaması önemli olmaktadır.

1994 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 1/50.000 ölçekli olarak hazırlanan ve 1995'te revize edilen nazım planda, İstanbul'un ülke ve bölge kalkınması ile birlikte uyumlu büyümesi ve gelişmesi yanında; dünya ve bölge ülkelerinin (Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa ve İslam Ülkeleri) ekonomik yapıları ile bütünleşen ve bu yapılanmada öncü rol üstlenen, tarih, kültür, bilim, sanat, siyaset, ticaret, hizmet, ağırlıklı bir metropoliten kent olarak konumlanması ve kentin gelişmesinin dengeli biçimde oluşturulması amaçlanmıştır (Ensari Kara ve Ertuğal, 2010: 595).

Dengeli bir kentsel gelişimin amaçlanması 1990'lı yıllarla birlikte öne çıkarken, 1997'de alt ve üst yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi için İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Boğaziçi İnşaat Müşavirlik Anonim Şirketi (BİMTAŞ) kurulmuştur. 2005 yılında ise BİMTAŞ bünyesinde, İstanbul'un plan ve projelerini oluşturmak ve uygulamalara yön vermek üzere İMP kurulmuştur (Ensari Kara ve Ertuğal, 2010: 595-596). İMP'nin yaptığı en önemli çalışması ise İstanbul 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı olmuştur.

2006 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı ile İBB arasında imzalanan bir protokol sonrasında Bakanlığın 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın tüm planlama yetkilerini il bütününde İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB)'ne devretmesi ile 2006'da İMP tarafından hazırlanan 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı (İÇDP) 2023 yılına kadar geçerli olmak üzere İBB Meclisi'nde oybirliği ile onaylanmış ve plan 2009 yılında yasalaşmıştır. 1/25.000 ölçekli beşinci stratejik İstanbul Nazım Plan çalışmaları ise 2006 yılında başlamıştır. Çevre düzeni planının öngörüsü İstanbul'un küresel kentler hiyerarşisinde kademe atlayabileceği yönündedir. Böylelikle İstanbul'un bölgesinde servis, iletişim ve koordinasyon işlevleri ile ön plana çıkarılması amaçlanmaktadır. Plan sanayi temelli bir gelişim yerine, bilgi ve teknoloji temelli hizmet ekonomisine geçişi esas almakta ve ayrıca

küresel olarak rekabet edebilen ve ekonomik büyümeyi sağlamayı amaçlayan bir yapılanmayı ortaya koymaktadır (Diren, 2010: 586).

İÇDP kentin tüm eğlence, dinlence, konut, ticaret, sanayi alanlarını ve bunları birbirine bağlayan ulaşım sistemlerini belirlemektedir. Geçmiş üç nazım planından dördüncüsü olan bu nazım planının diğerlerinden farkı ise, uzun süredir iktidar olan siyasetin güçlü desteğini almış olmasıdır (Diren, 2010: 580). İÇDP'de İstanbul'un batısında Çorlu-Çerkezköy-Tekirdağ, doğusunda İzmit ve güneyde ise Yalova'ya kadar yayıldığı ve kentin yayılması sonrasında "ekonomik çıkarların ekolojik değerlere" üstün geldiği ifade edilmektedir. Şu anki durumda İstanbul'un coğrafi kapasitesinin çok üstünde bir nüfusu barındırmakta olduğu ve kentin varlığını sürdürebilmesinin nüfusun belli düzeylerde tutulması ile mümkün olabileceği belirtilmektedir. Planlamada, İstanbul odağa alınarak il ve tüm bölge düzeyinde "çok merkezli ve dengeli bir gelişme modeli" nin temel alındığı görülmektedir. Bu modelle orta büyüklükteki merkezlerin sayısının arttırılarak ara kademe kentsel çekim merkezleri oluşturulması ve aşırı yükü olan kentsel fonksiyonların ise ihtisaslaşmış kentler tarafından üstlenilmesi amaçlanmaktadır. İhtisas kentlerinin bu anlamda ülke genelinde yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi öngörülmektedir. Bunun için İstanbul'un bölgesindeki kentlerle işbirliğinin geliştirilmesi ve İstanbul'un gelecek vizyonuyla örtüşmeyen sektörlerin önce Marmara Bölgesi'ne daha sonra Anadolu'ya yöneltilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu şekilde oluşacak katma değerin bölge ve ülke geneline daha dengeli biçimde dağılmasının sağlanacağı öngörülmekte ve böylelikle İstanbul'un taşıdığı yükün hafifleyebileceği ifade edilmektedir (İBB, 2009).

İÇDP'de kentin su havzalarının ve ormanlarının yoğun olarak yer aldığı ve sürdürülebilirlik açısından önemli görülen kuzey eksendeki ekolojik değerlerin korunması için kentin kuzeyinin ekonomik gelişime kapalı tutulması gerektiği belirtilmektedir. Dolayısı ile kentin doğu-batı yönünde gelişmesi öngörülmekte ve ana merkezin sıçrayabileceği odaklar olarak alt merkezleri de içerecek şekilde doğrusal bir model esas alınmaktadır (İBB, 2009). İÇDP'de bağlantı yolları ile birlikte batı yönünde öngörülen hızlı tren projesi, yapımı tamamlanan Osmangazi Köprüsü (İzmit Körfez Geçişi Asma Köprüsü) ve İstanbul-Ankara-Eskişehir-Konya

yönünde gerçekleşen hızlı tren projesi tüm bölge ve ülke içinde yer alan iller arasındaki erişimin daha rahat gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır.

Planda, İstanbul kendi ülkesinde ve bulunduğu coğrafi bölgede "küresel ölçekte kültür ve turizm kenti" olarak konumlandırılmaktadır. Planlama ile İstanbul, Avrupa, Balkanlar, Karadeniz Havzası, Kafkaslar, Orta Asya, Orta Doğu ve Akdeniz Havzasını kapsayan üst bölge ekonomisinden daha fazla pay alabilmek için bölgenin yönetim hizmetlerine talip olmaktadır. Bu noktada İstanbul'un sahip olduğu potansiyeller başta kültür ve turizm olmak üzere finans, bilim ve teknoloji, kongre-fuar, spor, sağlık, yolcu ve yük transfer merkezi, moda, eğlence, uluslararası ilişkiler ve diplomasi olarak ifade edilmektedir.

Türkiye'nin en büyük nüfusuna sahip olan İstanbul'un[8] MİA gelişiminin, mevcuttaki Büyükdere-Maslak Aksı'ndan, Topkapı-Maltepe-Bayrampaşa yönüne doğru ilerleyeceği öngörülmektedir Kozyatağı-Ataşehir istikameti ise kentin doğu yakasında uluslararası finans merkezi olarak konumlandırılmaktadır. Planda birinci dereceden merkez olarak bu iki merkezle birlikte Bakırköy, Yenibosna Basın Aksı, Silivri ve Kartal'ın belirlendiği görülmektedir (İBB, 2009).

İÇDP'de sık sık çevresel sürdürülebilirlik açısından kentin kuzeye doğru gelişiminin önlenmesi gerektiği vurgulanmasına rağmen, 2011 genel seçiminde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kentin kuzeyinde iki yeni şehir, Kanal İstanbul gibi *çılgın projeler* ile Üçüncü Köprü ve Havalimanı projeleri ilk defa halka duyurulmuştur. Kentin kuzeyinde öngörülen bu mega projelerin yanı sıra, Marmaray ve diğer metro çalışmaları, Formula 1 Pisti (İstanbul Park), Olimpiyat Stadı ve yapım aşamasında olan Avrasya Tüneli gibi *büyük kamu yatırımlarının* asıl amacının, aşırı sermaye birikiminin kentsel mekânda yatırıma dönüşmesi olduğu ifade edilmektedir. Bu görüşe göre dünya ekonomisindeki değişimler aşırı birikim sorununun çözümünü kentsel mekânda bulmaktadır. Sermayenin kentteki gayrimenkul ve inşaat yatırımlarına yönelmesi ile ekonomik büyümenin sürdürülmesi amaçlanmaktadır.

[8] 2007'de toplam 12.573.836 olan İstanbul'un nüfusunun, 2023 yılı için beklenen nüfus projeksiyonu 16.000.000'dur (İBB, 2009).

Türkiye'de inşaat sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların 2000 yılında 22 milyon dolarken, 2007'de 735 milyon dolara çıkması da bu durumun bir kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca ülkedeki ulus-ötesi sermayenin varlığını açıkça gösterdiği inşaat sektörünün pek çok sektördeki harcamaları hızlandırdığı, istihdamı arttırdığı ve tüketimi de teşvik ettiği, dolayısıyla sermayedeki akışkanlığı kolaylaştırdığı belirtilmektedir. Sermayedeki akışkanlığın kolaylaşması için ise sermaye ile iktidar arasında büyüme koalisyonu kurulduğu ve kentsel mekân üzerinde çıkar birliği yapıldığı ifade edilmektedir (Yalçıntan vd., 2014: 50-53). Harvey'in görüşlerine benzer şekilde yapılan bu açıklamalar, Türkiye'deki sermaye birikim sürecinde, İstanbul'un önemli bir merkez haline getirilmeye çalışıldığını ortaya koymaktadır. Planlama ise bu noktada önemli bir araç olmaktadır.

İÇDP'de kente ulaşımla ilgili olanakların arttırılması için Çorlu Havalimanı'nın genişletilmesi ve Silivri-Gazitepe'de konumlandırılacak üçüncü bir havalimanı öngörülmektedir. Ancak bu öngörülerin aksine 3 Mayıs 2015'te ihalesi gerçekleştirilen, 2018'de bitirilmesi planlanan 3. Havalimanının, kuzeye yani Avrupa Yakası'nın Karadeniz kıyısına konumlandırılması pek çok kesimin dikkatini çekmektedir (Hürriyet Gazetesi, 2016a). Boğaziçi Köprüsü (1973) ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nden (1988) sonra İstanbul Boğazı'na yapılacak 3. Köprü'nün yeri de, 3. Havalimanı gibi kentin kuzeyi olarak belirlenmiştir.

> "Karadeniz sahil yolu ile birleştirileceği düşünülen üçüncü köprü ve bağlantı yolları ile İstanbul'un nefes alma alanı olan kuzey ormanlarının büyük oranda tahrip olacağı bilinmektedir. Diğer iki köprü inşaatından edinilen deyimler ve Mübeccel B. Kıray'ın saçaklanma teorisinden bilinen bir diğer gerçekse, köprü bağlantı yolları boyunca uzanan alanın da inşaat sektörüne konu olacağıdır" (Uğurlu, 2010: 10).

Planda yer almamasına rağmen, yapımına başlanan 3. Havalimanı ve 3. Köprü çalışmaları, Türkiye'de kentlere yönelik müdahalelerde merkezi yönetimin karar verme noktasında ne kadar güçlü olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Dikkatle incelendiğinde İstanbul'un küresel kent olma sürecinde oluşturulan İÇDP geniş ölçekte kentin bütününü ele almakta, stratejik planın daha mekânsal uygulanması için oluşturulan alt ölçekli planlar ise (1/5.000-1/1.000 ölçekli Nazım ve Uygulama İmar Planları) planlamanın esaslarını ve yönlendirmelerini

içermektedir. Diğer planlar gibi 1/25.000 ölçekli İstanbul Nazım İmar Planı'nda da vurgulanan hep "İstanbul'un küresel bir kent olması için gerekli çalışmaların yapılması" dır. Ancak planlarda küreselleşmenin yanında sürekli olarak çevresel sürdürülebilirliğe de vurgu yapılmaktadır. 1/25.000 ölçekli Nazım Plan'ın vizyonu da sürdürülebilirlik ilkesinin üç bileşenini içermektedir. Bunlar; "çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik dönüşüm ve gelişme, toplumsal sürdürülebilirlik" dir (Ensari Kara ve Ertuğal, 2010: 596).

İstanbul'un üst ölçekli planlamasında çevresel sürdürülebilirliğe sürekli yapılan vurguya rağmen öngörülen mega projelerden birisi olan *Yeni Şehir* projesinin Bakanlar Kurulu tarafından Afet Yasası gereği Rezerv Alan olarak görülen Karadeniz kıyısına yapılması dikkat çekmektedir. Projede, 2,5 milyona yakın kişinin konut alanı, oteller, liman ve marinalar, fuar alanları, üniversiteler, tema-parklar ile birlikte bir de "Dünya Finans Merkezi" yer almaktadır (Yalçıntan vd., 2014: 56).

Mega projelerin özel sektörün kısa sürede kazanç sağlaması için geliştirildiklerini ileri süren Borja ve Castells, mega projeler sadece bulundukları kentleri değil aynı zamanda kentlerin etki alanındaki bölgeleri, kent çeperini de kapsadığını ifade etmektedirler (Borja ve Castells, 1997:152). Yapılması planlanan ve bir kısmı uygulama bulan bütün mega projeler küreselleşme süreci ile birlikte kentin girişimciliğe açık hale getirildiğinin bir kanıtı olarak algılanmaktadır. Kentsel girişimcilik düşüncesi, önemli ölçüde İstanbul'u finans ve turizm gibi hizmet alanlarında geliştirmeyi öngörmekte ve inşaat sektörünün de bu yönde yatırımlarına devam etmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla mega projelerin gerçekleşmesi için atılan adımlar inşaat sektörü için çok cazip bir iş ortamı yaratmaktadır.

Keyder'e göre İstanbul'da kentsel girişimcilik İMP'nin plan ve projelerinden daha önce, yani şehrin nüfusunun 11 milyonu aştığı 1990'lı yılların ortalarında başlamıştır. Bu yılların popülist büyüme politikaları ile İstanbul küresel piyasalarda pazarlanan bir kent olarak konumlandırılmıştır. Yapılan plan ve projelerde, tüm şehri kapsayan "nezihleştirme" anlayışı ile birlikte İstanbul'un daha Avrupai bir görünüm kazanması düşüncesi ön plana çıkmıştır. Özellikle Avrupa Birliği (AB) uyum süreci gerçekleştiğinde, İstanbul'un yeni bir uluslar-üstü konum kazanarak daha geniş

ağlara dahil olan bağımsız ve özerk bir yapıya kavuşacağı öngörülmüştür. Önemli olan diğer bir konu da, küresel bir kent oluşturma vizyonu çerçevesinde geleceği planlanan İstanbul'un yerel yönetiminin, özellikle gayrimenkullere ilişkin konularda burjuva, medya ve vakıflar tarafından desteklenmesidir. Böylelikle küresel kent vizyonu etrafında şehri asaletine kavuşturacak projelerin yapımında "yerel yönetim" güçlendirilmiş olmaktadır (Keyder, 2010: 630-631). Nitekim Öktem'e göre de, "Küresel kent projesi hakim küreselleşme söyleminin argümanlarının yerel aktörlerce kabul edilip yorumlanması ile yine yerelde inşa edilmektedir" (Öktem, 2005: 63). Yerelde, küresel sermayenin kente yatırım yapması için oluşan rekabet ve kentsel girişimcilik ile "kent yönetimleri, kent merkezlerini mutenalaştırarak yaratıcı sınıfları, turistleri ve en önemlisi yatırımcıları kendilerine çekmek üzere amansız bir yarış" içine girmektedirler (Bourdin, 2005'ten akt. Yalçıntan vd., 2014).

İÇDP, gerçekleşmesini öngördüğü pek çok projede genellikle sermayenin beklentilerini ön plana çıkardığı ve "kamu yararı" kavramını dışarıda bıraktığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Turgut ve Erkan Biçer, 2000: 289). Nitekim Çavuşoğlu planı, sürekli kenti nasıl küresel kent statüsüne eriştirilebileceğinin yanıtlarını ararken, kentin daha insani ve yaşanılabilir kılınmasına değinmediği noktasında eleştirmektedir. Dolayısıyla İstanbul'un böyle bir planlama anlayışı ile altbölgesel bir merkez olmaktan kurtulamayacağına inanmaktadır (Çavuşoğlu, 2000: 124-126).

2.5. Türkiye Kentleşme Deneyiminde Kent Bölgeye Dönüşüm: Küreselleşme Sürecinde İstanbul'un Çeperinde Yer Almak

1980'li yılların başından beri küreselleşme kavramı kentsel mekân ile birlikte ele alınmaktadır. Kent sosyolojisi alanındaki çalışmalarda da küreselleşme sürecinin kentsel mekân üzerindeki etkisine çok sık vurgu yapılmaktadır. Sassen, ekonomik kontroldeki yoğunlaşmayla birlikte, küresel ağın kontrol ve yönetiminde anahtar role sahip olan kentlerde küreselleşmenin de artış gösterdiğini iddia etmektedir. Küresel ekonominin gelişimindeki bu bağlantılar, bölgesel açıdan da kendisini göstermektedir. Böylelikle dünya ekonomik aktiviteleri için önemli kent bölgeler oluşmaktadır (Sassen, 2001: 330). Daha çok bölgesel açıdan küresel süreçleri

değerlendiren Soja'ya göre de, bugün bir milyondan daha fazla sakini içeren geniş kent bölgeler küresel ekonominin önemli harekete geçirici gücü olmaktadırlar. Kent bölgeler sermaye için yenilik merkezleri olmanın yanı sıra, yenilikçi gelişim için de sinerji oluşturan yerler haline gelmektedirler (Soja, 2003: 279).

Castells'e göre iktidarın yoğunlaştığı bölgeler olan mega kentler küresel ekonomiye eklemlenmekte ve enformasyonel ağlarla bağlanmaktadırlar. Castells mega kentlerin hepsinin küresel ekonominin başat merkezleri olmadığını ancak bu kentlerin nüfuslarının önemli bir kısmının küresel ekonomiye bağlaması noktasında önemli işlevleri olduğuna dikkat çekmektedir. Castells'e göre mega kentler hem bölgeleri için hem de ülkenin tamamı için küreselleşmeye yönelik mıknatıs rolünü üstlenmektedirler. (Castells, 2008: 538-540).

Son yıllarda bölgesel yapılanmaların ekonomik ve politik değişimlerle beraber canlandığını belirten Scott, "küresel bir mozaik oluşturan kent-bölgeler" ile merkez-çevre arasındaki mekânsal yapının ortadan kalkmakta olduğuna vurgu yapmaktadır. Kent-bölgelerde imalat ve hizmet üretimi belli yığılma ve kümelenme biçimi oluşturarak bir araya gelmekte ve stratejik işbirlikleri ile rekabet avantajı meydana getirmektedir. Dolayısıyla her ne kadar ulaşım ve iletişimde yaşanan gelişmeler sınırların ortadan kalkmasını sağlasa da, kentsel yığılmalar önemini korumaya devam etmektedir. Küreselleşme sürecinde yakınlık bu noktada önem taşımakta ve pek çok firma yakınlığın avantajı ile ülkesel platformlar oluşturarak uluslararası piyasalarda rekabet etmektedir (Scott, 2004: 29).

Yeni mekânsal paradigmada şebeke (ağ) kavramı önem kazanmakta, rekabet yerini paylaşıma bırakmaktadır. Şebeke içinde yer almak bilgiye ulaşmak ve paylaşmak anlamına gelmektedir. Bu yeni mekânsal paradigma içinde kentler "yerel ve küresel ilişki ağlarının kesişme noktası olarak tanımlanmaktadır". Uluslararası önemdeki kentler arasındaki şebekesel ilişkilerin yanı sıra yerel şebekeler de önem kazanmaktadır. Kentler yerelde kendi kültürlerinin ve coğrafyalarının ürünüdürler ve bazı yerleşim birimleri yalnızca yerel üretim ağlarının bir parçasıdırlar. Yalnızca yerel üretim ağlarında yer alan yerleşim birimlerinden bir kısmının dış dünya ile bütünleşme yeteneği geliştirmesi dış dünya ile temasa geçilmesine neden olmaktadır.

Dolayısıyla yerelde yörenin birikimini değerlendirecek şebekeler oluşturabilen ve bu bağlantıları uluslararası ağlara taşıyan kentler başarı sağlayabilmektedirler (Eraydın, 1994: 67-69).

Ercan'a göre ise üretimin ağ biçiminde örgütlenmesi mekânlar arasındaki trafiği arttırırken üretimin de dünya çapında yeniden organize olmasına neden olmaktadır. Mekânın yeniden örgütlendiği bu süreçte, İstanbul'un dünya kenti mi yoksa uluslarası bir kent mi olduğu sorusunu soran Ercan "İstanbul'un yakın gelecekte 'dünya kenti' olma gibi bir potansiyeli" taşımadığını vurgulamaktadır. Ercan'a göre İstanbul sermayenin yönünün belirlendiği bir komut ve kontrol noktası olmaktan uzaktır, ancak uluslararasılaşan bir kent olma eğilimi içinde yer almaktadır. Dolayısıyla İstanbul, uluslarası trafik akışının gerçekleştiği bir mekândır ancak bu akışta tek yönlü bir ilişki söz konusudur ve kent etkileyen değil, etkilenen konumundadır (Ercan, 1996: 82-85).

Özellikle 1980'lerden beri *dünya kenti* haline getirilmeye çalışılan İstanbul'un küresel sistemde önemli roller üstlenmesine yönelik çabaların, 2000'li yıllardan sonra artış gösterdiği görülmektedir. Dünya ekonomisinin organizasyonu için son derece yoğunlaşmış komut noktaları olan küresel kentlerin, finansal ve uzmanlaşmış hizmet işletmeleri için kilit konuma sahip olduğu, yenilikçi endüstriyel üretimin mekânları olarak ön plana çıkmakla birlikte, bu yenilikçi ürünler için pazar oluşturduğu ifade edilmektedir (Sassen, 2001: 3-4). Küreselleşme sürecinde tüm dünyada meydana gelen mekânsal organizasyon değişikliklerinin, İstanbul'da mekâna yansıması küçük-orta-büyük ölçekli sanayi kuruluşları, hizmet sektörü kuruluşları ve özellikle 1990'lı yıllarda yaygınlaşan plazaların, alışveriş merkezlerinin ve kapalı konut alanlarının yer seçimlerinde ortaya çıkmaktadır. İstanbul Ticaret Odası'nın 1990-96 dönemindeki kayıtları incelendiğinde hizmet kuruluşlarının sayısında önemli bir artış (%62'nin üzeri) gerçekleştiği görülmektedir (Akın, 2000: 142)[9].

[9] Seçilen 10 alt sektörde artış şu şekilde gerçekleşmiştir: Gümrük komisyoncuları (%123.88), Emlak komisyoncuları (%78.79), Otel, lokanta, eğlence (%101.20), Özel eğitim ve sağlık kuruluşları (%378.71), Kara nakliyat, nakliye komisyoncuları, seyahat ve turizm acenteleri (%80.34), Banka, banker, sigortacılar (%90.11), Makine, rulman, bilgisayar (%105.12), Film, reklam, sinema, yerli film

Castells'in, mega kentlerle ilgili olarak belirttiğine benzer biçimde, İstanbul'un küresel sistemde önemli bir merkez olarak konumlanması, hem bölgeyi hem de ülkeyle birlikte her kesimi etkileyecek önemli sonuçlara yol açmaktadır. Dolayısı ile İstanbul'da dönüşen ve değişen her şey Türkiye'yi ve özellikle kentin bulunduğu bölgeyi yoğun biçimde etkilemektedir. Kıray, bu durumu şu cümle ile ifade etmektedir:

> "Bugünkü İstanbul'da en kaba çizgilerle belirlemek gerekirse eskisi ile kıyaslanamayacak ölçüde bir farklılaşma, uzmanlaşma, onunla beraber gelen örgütleşme oluşumu ile büyük ve orta sanayi bu büyük kentin içinden kaçmış, etkisi altındaki orta çaplı kentlere yerleşmiş, insanların çalıştıkları yerle oturdukları yer birbirinden gittikçe uzaklaşmış, bir evde oturanların kompozisyonu çok değişmiş, birden fazla insan günün çoğunu çok değişik amaçlarla evin dışında geçirmeye başlamış, çok geniş bir saha içinde çeşitli büyüklükteki yerleşmeler arasında çok hareketli bir ilişkiler düzeni kurulmuş, buna rağmen bu ilişkilerin yayıldığı bölgenin merkezindeki metropoliten kent, İstanbul, ekonomik, idari, sosyal ve kültürel ilişkilerde her şeye hakim kalmış ve kontrol eder olmuştur" (Kıray, 2007: 168).

Artık, İstanbul'un çevresindeki kentleri farklı yönlerden etkileyen bir metropol olmanın yanı sıra Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinin ve sermaye hareketliliğinin en yoğun gerçekleştiği metropolü haline geldiği sıklıkla ifade edilmektedir. Nitekim Keyder'e göre de,

> "İstanbul'un belli bir işlevi üstlenerek küreselleşmesi Türkiye'nin tümüne yönelik sermaye akımlarını da güçlendirecektir. Örneğin, İstanbul olduğu için Trabzon'da Karadeniz'e hizmet veren bir transit merkez kurulabilecektir veya yine bu sayede Zonguldak'ta veya İzmir'de tüm bölgeye ihracat yapacak kapasitede bir otomotiv sanayi oluşturulabilecektir. Yani İstanbul'un başarısızlığı, ülkenin geri kalan nüfusunu da bir ölçüde cezalandıracaktır" (Keyder, 1993: 100).

Eraydın'a göre küreselleşme sürecine eklemlenmek herkesin kazançlı çıkması anlamına gelmemektedir. Ancak sistemin dışında kalmak kentin, bölgenin veya ülkenin gelişme şansını azaltacağı için sürece dahil olmamak da iyi bir seçenek olarak görülmemektedir (Eraydın, 2001: 366). Dolayısıyla ülkenin uluslararası sisteme eklemlenmesi açısından öne çıkan metropolü olan İstanbul, hizmet sektöründe artan sayıda faaliyet alanı ve işkolu ile bankacılık ve finans ağlarının

---

ihracatçıları (%76.30), Sanayi mamulleri ihracatçıları (%120.93), Mensucat/tekstil (%95.45) (Akın, 2000: 142).

yönetim odağı olurken, hizmet işlevlerinde iktisadi bakımdan Türkiye'nin merkez bölgesi haline gelmektedir. Artık küresel metropoller içinde etkin pozisyon ve rekabet üstünlüğü sağlayan İstanbul, Tekirdağ ve Kocaeli'yi de içine alan bir kent-bölge konumunda yer almaktadır (Arlı, 2010: 516). Kıray'a göre de İzmit, Adapazarı, Bursa ve daha ilerideki kentler İstanbul metropoliten alanının etkisi altında yer almaktadır. "Sosyal ve mekânsal yönden son derece uzmanlaşmış mozaik halindeki bu alt bölgeler merkezin, yani İstanbul'un koordinasyonu ve denetimi ile birbiri ile etkileşmekte ve bütünleşmektedir"ler (Kıray, 2007: 169-170).

İstanbul Kalkınma Ajansı'nın hazırladığı 2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nda 2023 İstanbul Vizyonu; "yaratıcı ve özgür insanlarıyla, yenilik ve kültür kenti; özgün İstanbul" olarak belirlenmiştir. Gelişme ekseni olarak seçilen üç başlıktan birisi olan "küresel ekonomide söz sahibi, yüksek katma değer üreten, yenilikçi ve yaratıcı ekonomi" başlığında ise sanayide dönüşüm hedeflenmektedir. Sanayiye ilişkin dönüşüm hedefi, oluşturulan stratejiye yansıyarak "ileri teknoloji kullanan, yüksek katma değer üreten ve nitelikli işgücü istihdam eden bir üretim yapısının oluşturulması" olarak ifade edilmektedir (İstanbul Kalkınma Ajansı, 2014). Aslında yıllardır devam eden sanayinin desantralizasyonunda amaçlanan; İstanbul'un sanayideki ağırlığının hizmetler sektörüne doğru kaymasını sağlamak ve bununla birlikte sanayinin dengeli kalkınma için bir araç olarak kullanılmasını destekleyen bir politika oluşturmaktır (Baz, 2008).

Alt kentlerin oluşmasında ve bir şehrin çevresine doğru yayılmasında sanayinin çok önemli rolü vardır. Sanayi bir taraftan depolama, ulaşım gibi ihtiyaçlar dolayısıyla arazi kullanımı gerektirmekte diğer taraftan çalıştıracağı iş gücü için de başta konut olmak üzere ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar nedeniyle arazi kullanımını gerektirmektedir. 1970'li yıllarla birlikte İstanbul'un çeperine doğru yayılan sanayi, şehrin hemen yakınındaki belediyelerde ve köylerde yoğunlaşmaya başlamıştır. İstanbul'dan çok da uzağa gitmek istemeyen sanayicilerin tercih ettiği Tekirdağ ve İzmit il sınırlarındaki sanayi yayılması önemli ölçüde plansız olarak gelişmiş ve bu plansızlık kentlerin sanayiden yeterince faydalanmasının önüne geçmiştir (Tümertekin, 2009: 73-74).

İzmit'in de içinde yer aldığı Doğu Marmara Bölgesi, İstanbul'daki sanayinin desantralizasyonundan coğrafi açıdan çok fazla etkilenmiştir ve etkilenmeye de devam etmektedir. Bölge'nin İstanbul'a yakın olması ile birlikte doğal kaynaklara ve farklı ulaşım imkânlarına sahip olması da yatırımcılar açısından cazip olmasını sağlamaktadır. 1963 yılında İmar ve İskan Bakanlığı'nın hazırladığı Doğu Marmara Bölgesi Ön Planı'nda ve bölge planlama çalışmalarında İstanbul'daki sanayinin desantralizasyonunun daha çok Anadolu yakasında yer alan Gebze-Derince-İzmit-Adapazarı aksında öngörülmesi nedeniyle Güney Marmara'da sanayi gelişmesine ve altyapı yatırımlarına yönelik bir hareketlilik başlamıştır. Bu dönemde öncelikle Kocaeli, Gebze ve sonrasında ise İzmit ve Sakarya'da sanayinin yoğunlaşması ve bölgenin göç alması, kentlerin de hızlı bir şekilde büyümesine neden olmuştur. Doğu Marmara'daki yoğunlaşmaya yol açan sanayilerin bir kısmı İstanbul'dan desantralize olan kirletici sanayi iken, bir kısmı ise İstanbul'a yakın olmak isteyen yeni sanayi kuruluşlarıdır. Ayrıca bölgede İstanbul'dan daha düşük nitelikli işgücüne ihtiyaç duyan, daha geniş bir arazide, daha ucuz arazi fiyatıyla üretim yapmayı arzulayan ve emek yoğun sektörlerde bölgede yer almayı tercih eden firmalar da yer almaktadır (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, 2012: 13-16).

1966 Sanayi Nazım İmar Planı'nda büyümenin Doğu Marmara ile birlikte, Trakya alt bölgesi ve sonrasında İstanbul metropoliten sınırları içinde düşünülmesi gerektiği belirtilmektedir. 1972-79 dönemindeki 3. Kalkınma Planı stratejilerinde ise İstanbul'daki sanayi tesisleri teşvik dışında tutulmaktadır (Erkut ve Albayrak, 2004). Böylelikle teşvik dışında tutulan İstanbul sanayisi için çeperdeki sanayi odakları çekici hale getirilmiştir. Sanayinin doğuya doğru kaydırılmasında kentin batısındaki fonksiyonel gelişimin her iki yakada dengeli hale getirilmesi amacı etkin olmuştur. 1970'li yıllarda parçalı bir şekilde D-100 karayolu üzerinde Kartal- Maltepe-Tuzla hattında seyreden sanayi gelişimi, Çayırova-Gebze arasına kadar ulaşarak zamanla organize sanayi bölgeleri oluşmasına ve konut alanlarıyla da aralıksız bir yerleşimin doğmasına yol açmıştır (Albayrak, Salihoğlu ve Salihoğlu, 2015; Erkut ve Albayrak, 2004).

1980'deki Metropoliten Nazım Planı ile sanayinin desantralize edilmesini destekleyecek öneriler getirilmiştir. Kirletici olan sanayilerin metropol içinde yer

almaması, İstanbul'da "ileri teknoloji" ve "beceri-yoğun" sanayilerin kurulmasının teşvik edilmesi bu önerilerden bazılarıdır. Nitekim 1980'den 1990'a kadar bu sanayiler Tuzla ve İkitelli gibi organize sanayi bölgelerine taşınmıştır. Dolayısıyla 1960'lı yıllarda başlayan desantralizasyon süreci 1980'li yıllara gelindiğinde hız kazanmış ve desantralizasyon çevre illerdeki sanayi üretimini yoğunlaştırmıştır (Erkut ve Albayrak, 2004).

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'nın 2012'de İstanbul'daki sanayinin desantralizasyonu konusunda yaptığı çalışmada desantralizasyon, "nitelikli yatırımların artmasını sağlayacak bir adım" olarak değerlendirilmektedir. Geleceğe ilişkin oluşturulan senaryolarda da İstanbul'daki sanayinin Doğu Marmara'ya doğru genişlemesinin planlı bir şekilde yürütülmesine yönelik amaçlılık dikkati çekmektedir (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, 2012: 13-14).

Bölge içindeki merkezlerin birbirini destekleyecek sanayilerle gelişimlerini sürdürmeleri *kent bölge* haline gelmede son derece önemli bir unsur olmaktadır. Merkezin İstanbul olduğu böyle bir yapılanmada çeperdeki kentler merkezden yoğun destek almaktadırlar. Nitekim Kıray'a göre de İstanbul'da sanayinin desantralize edilmesi sonrasında uzaklaşan her sanayi birimi arkasında idare ve kontrol için merkezini bırakmakta ve bu merkezlerde artan sayıda beyaz yakalı memur istihdam edilmektedir (Kıray, 2007: 115). Ayrıca çeperdeki kentler sanayi gelişimlerini İstanbul'un etkisi ile sürdürmekte ve işyeri çeperdeki kentte olmasına rağmen vasıflı işgücü "kent merkezine ve ulaşım merkezlerine yakın olmak gibi gerekçelerle" yaşam alanı seçiminde hâlâ İstanbul'u tercih etmektedir (Albayrak, Salihoğlu ve Salihoğlu, 2015: 14). Bu durum İstanbul'un çeperindeki alt kentlerle ve diğer kentlerle yoğun bir insan trafiği ve ulaşım bağlantısı oluşturmasına neden olmaktadır. İstanbul ve çeperi arasında insan akışı yanında sanayi üretimi ve ticari ilişkiler nedeniyle sermaye hareketliliği de gittikçe artmaktadır.

Akışların mekânı haline gelen İstanbul'un sahip olduğu coğrafî avantajlar, yabancı yatırımcıların yatırım yapmalarında önemli rol oynamaktadır ve bölgesindeki diğer illerin de dünya piyasaları ile ilişki kurmalarına yardımcı olmaktadır. İstanbul'dan sonra Bursa ve Kocaeli yabancı yatırımların en çok yer aldığı kentler olarak öne

çıkmaktadır. Bölgenin beşinci çekim alanı olan Tekirdağ ise (özellikle Çorlu ilçesi) İstanbul'dan yoğun şekilde etkilenmektedir. Bursa, Kocaeli ve Çorlu'da yabancı yatırımcıların yoğunlaşmasının nedeni, yönetimsel açıdan İstanbul gibi yabancı sermayenin en çok tercih ettiği merkeze yakın olmaları ve İstanbul metropoliten alanının hinterlandına bağlı sistemin bir parçasını oluşturmaları olarak görülmektedir (Yavan ve Hamdi, 2003: 35-36). Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde (2014) de İstanbul metropolünün etkisi alanında bulunan Kocaeli, Tekirdağ, Bursa ve Sakarya gibi illerin, özellikle 1980'lerden sonra İstanbul'daki sanayinin desantralizasyonu nedeniyle milli gelir içindeki paylarını büyük oranda arttırdıkları vurgulanmakta ve bu illerin, ülkedeki gelir dağılımından aldıkları payın İstanbul'un dinamiklerine göre değişim gösterdiği ifade edilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 46).

Dolayısıyla Castells'in de belirttiği gibi kentlerin küreselleşmesi bölgeselleşmeyi tetiklemektedir."İleri hizmetler hatta bütün hizmetler metropol bölgelerin çevresine, daha küçük metropollere, daha az gelişmiş bölgelere, hatta daha az gelişmiş ülkelere yayılmış, merkezden uzaklaşmıştır" ifadesiyle Castells büyük metropollerin çevresinde oluşan yeni bölgesel merkezlerde, yeni iş merkezlerinin ortaya çıkmakta olduğuna ve her birimin diğerleri ile bağlantı kurduğuna dikkat çekmektedir (Castells, 2008: 515-516).

Küreselleşme bir taraftan da yerel olanı önemli hale getirmektedir ve artık kentler yerelde oluşturdukları işbirlikçi ağlarla daha büyük uluslararası ağlara dahil olmaktadırlar. Günümüzde kalkınmanın sağlanmasında "içsel gelişme modelleri" benimsenmekte ve yerel potansiyellerin değerlendirilmesi ön plana çıkmaktadır. "Yenilikçilik, insan sermayesi, sosyal sermaye ve ağsal ilişkiler ve bu ilişkilerle sağlanan sinerjiler" de önemli kavramlar haline gelmektedir. Eraydın'a göre bu kavramlar, Türkiye'nin ulusal politikalarına etki etmekle birlikte "kümelenme ve uzmanlaşma ile sağlanan dışsallıklar, birlikteliklerin sağladığı yaratıcılık ve yenilikçilik, iş ağları ile sağlanan ortak çıkarlar bölgesel gelişme yazınının üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir" (Eraydın, 2007: 8). Nitekim İÇDP'de *çok merkezli ve dengeli bir gelişme modeli* temelinde İstanbul'un kültür-turizm ve yüksek düzeyli bir hizmet merkezi olarak konumlanabileceği öngörülmektedir. Bunun için bölgede alternatif çekim merkezleri oluşturulması ve bu merkezlerin

pazara erişiminin sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Böylelikle bölge içinde görev dağılımının gerçekleştirilerek, "işlevsel ağlar" oluşturulabileceği ve bu sayede "bölgesel sistem"in rasyonel hale getirilebileceği ifade edilmektedir (İBB, 2009: 1). İÇDP'de tüm bölge kentleri arasındaki ulaşım bağlantılarının güçlendirilerek bu bağlantılarla birlikte Adapazarı-Bolu-Ankara ve Bilecik-Eskişehir-Afyon yönünde akışın rahatlatılması da öngörülmektedir. İstanbul'un merkezde yer aldığı böyle bir yapılanmanın daha "dengeli bir mekânsal gelişim"i sağlayacağının altı çizilmektedir (İBB, 2009: 5-6). Tekeli de, küreselleşme sürecinde İstanbul'da kentsel politikalar oluşturulurken yaşam kalitesinin yükseltilmesi için iki farklı sınır belirlenmesi gerektiğini belirtmektedir: Birincisi Pendik'ten Silivri'ye uzanan metropoliten alan, ikincisi ise Tekirdağ, İstanbul, İzmit, Adapazarı ve Bursa ya da 9 ili kapsayan Marmara Bölgesi alanıdır (Tekeli, 2001: 94-95).

Elif Karakurt Tosun, Türkiye'nin dünya ekonomisine en çok eklemlenmiş kenti olan İstanbul'un, bulunduğu coğrafi bölgedeki kentlerin imkânlarını kullanarak ve bu kentlerle etkileşim içinde bulunarak küreselleşme sürecinde yer alması gerektiği ileri sürülmektedir. Böylece, İstanbul, kurduğu bölgesel işbirlikleri ile dünya kentler hiyerarşisinde daha üst sıralarda yer alabilecektir (Karakurt Tosun, 2004). 2003 yılında yapılan "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" (SEGE) çalışmasında, Tekirdağ, Yalova, Kırklareli, Edirne ve Sakarya'nın İstanbul metropoliten alanı ardbölgesinde yer almaları nedeniyle gelişmekte oldukları belirtilmektedir. Çalışmada bölge içinde konumlanan Tekirdağ, İstanbul başta olmak üzere Kocaeli ve Bursa'dan sonra en gelişmiş dördüncü il olarak yer almaktadır. Yapılan incelemelere göre Sakarya'dan Tekirdağ'a kadar uzanan İstanbul metropoliten bölgesi, ülke genelinde metropoliten alan özelliği taşıyan tek bölge olarak görülmektedir (Dinçer, Özaslan ve Kavasoğlu, 2003: 62-79).

Bölgede yer alan Tekirdağ, İstanbul'un batısında yer alan bir merkez olarak, İstanbul ile bağlantılı olarak büyümekte, müdahalelere uğrayarak değişim ve dönüşüm yaşamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANIN ÇEPERİNDE BİR KENT: TEKİRDAĞ'DA KENTSEL MÜDAHALELER VE BÜYÜME

Tekirdağ, Marmara Bölgesi'nde, İstanbul'un hemen yanı başında yer alan bir ildir. Marmara Bölgesi'nde yer alan iller içinde İstanbul'un etkisini Kocaeli ile birlikte yoğun bir şekilde hisseden Tekirdağ, kentsel büyümesini de daha çok İstanbul'la olan ilişkisi ile sağlamaktadır. İstanbul ve Tekirdağ arasındaki bağlantı 1970'li yıllardan sonra İstanbul'dan desantralize edilen sanayinin Çorlu ve Çerkezköy ilçeleri başta olmak üzere Tekirdağ ilini yer olarak seçmesi ile yoğunlaşmış ve ilin İstanbul'un etkisini daha fazla hissetmesine neden olmuştur. Sanayinin desantralizasyonu sonrasında, Tekirdağ ve İstanbul metropoliten alanının etkileşimiyle oluşan yoğunluk, üretimden, nüfus hareketliliğinden, sermaye akışından ve ulaşımdan kaynaklanan nedenlerle yıllar itibariyle giderek artmıştır.

İstanbul'daki coğrafi dönüşümden çok yönlü etkilenen Tekirdağ'ın gelişiminin ele alınacağı bu bölümde, Tekirdağ'ın tarımdan sanayiye doğru gelişimi, Tekirdağ'a ilişkin planlarda yer alan öngörüler ve hedefler, İstanbul Metropoliten Alanı'nın Tekirdağ üzerindeki etkileri, Tekirdağ'da kentsel müdahaleler, gerçekleşmeyen TORSAB (Tekirdağ Organize Sanayi Bölgesi) projesi, planlama aşamasındaki kentsel dönüşüm çalışması, aktörlerin gelişmeye ve büyümeye yönelik çabaları ve küreselleşme sürecinde mekânın üretimi ve yeni kent projesi başlıkları altında ele alınmaktadır.

Bu bölümde derinlemesine mülâkatlardan elde edilen bulgulara ve doküman incelemeleriyle ulaşılan verilere yer verilmiştir. Verilerin elde edildiği sürecin nasıl gerçekleştiği ve verilerin ne şekilde analiz edilerek metne aktarıldığı bu noktada önemlidir. Araştırmada öncelikle doküman incelemeleri ile kavramsal ve kuramsal çerçeve doğrultusunda yarı yapılandırılmış mülakat soru formu oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış mülakat soru formu oluşturulduktan sonra, katılımcı listesi hazırlanmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde Molotch'un (1976) kentsel büyüme

makinesi kuramında ele aldığı, kentte etkili olabilecek aktörlere odaklanılmıştır. Bu aktörler; yerel yöneticiler, meslek örgütleri ve sivil toplum kurumlarının temsilcileri, gazeteciler, üniversite mensupları, arazi sahipleri, sermaye sahipleri ve emlak geliştiricilerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda kentsel mekanda yedi farklı grup ve bu grupları temsil edebilecek kurumlar belirlenmiştir. Kurumlarda yer alan isimlerin belirlenmesinde anahtar posizyonda görev yapan, etki ve tecrübe sahibi olan kişiler tercih edilmiştir. Mülakat listesi oluşturulduktan sonra görüşülmek istenilen kişilerin iletişim bilgilerine ulaşılmış ve telefon aracılığı ile randevu talep edilmiştir. Görüşmeler devam ederken, mülakat listesinde bir takım değişiklikler yapılmıştır. Değişikliklerin yapılmasında kartopu tekniğinin kullanılması ve bazı görüşmecilerin görüşme talebine olumsuz yanıt vermesi etkili olmuştur. Genellikle kararlaştırılan randevu tarihinde ve belirtilen yerde (katılımcının ofisinde veya iş yerinde) görüşmeler yapılmış ve bu durum mülakatların akışında gitmesini sağlamıştır. Mülakat listesinde yer alan bazı isimlerle ise görüşülememiş ve bu durum mülakat yapılmak istenen kişinin; bağlı bulunduğu kurumun aktif faaliyet göstermemesi (yalnızca sivil toplum kurumlarında yaşandı), araştırmaya vakit ayırmak istememesi, araştırma konusuna ilgi duymaması, mülakatın kurumuna ya da kendi şahsına sorun yaratabileceği endişesi gibi sebeplerden kaynaklanmıştır. Bahsedilen nedenler yüzünden özellikle yatırımcılarla görüşmekte problem yaşanmıştır. Mülakatlarda bazı katılımcıların birkaç statüde birden yer alması ve/veya farklı tecrübelere sahip olması bir katılımcıdan birkaç katılımcıdan elde edilebilecek verilerin elde edilebilmesine imkan sağlamıştır. Mülakata başlamadan önce araştırmanın konusundan, kapsamından ve öneminden bahsedilmiş ve sorular sohbet havası içinde sorularak katılımcıların rahatlaması sağlanmıştır. Bazı katılımcılar verdikleri bilginin bir tez çalışmasında kullanıcağı duygusu ile daha gönüllü bir şekilde cevaplar verirken, bazı görüşmeciler ise ses kaydı alınması nedeni ile tedirginlik yaşamış ve bazı sorulara (özellikle kentsel müdahalelerde merkezi yönetimin etkisine ilişkin soruda) siyasi olduğunu düşündükleri gerekçesi ile cevap vermek istememişlerdir. Cevap verilmek istenmeyen sorulara ilişkin kanaatler, dolaylı sorularla alınmaya çalışılmıştır. Mülakat listesinin Çerkezköy, Çorlu, İstanbul ve Tekirdağ merkezde yer

alan katılımcılardan oluşması[1] bu yerleşimler arasında zaman harcanmasına yol açmıştır. Mülakatlar ses kayıt programı ile kayıt altına alınmış ve kayıtların bir tanesi haricinde (teknik aksaklık nedeni ile) tamamı deşifre edilmiştir. Deşifreler yapılırken katılımcıların konuşmaları, ifade ettikleri şekilde kullanılmış ve tüm veriler metne aktarıldıktan sonra veriler analiz edilmiştir. Veri analizinde öncelikle deşifre edilen mülakatlar, analize hazır hâle getirilmiştir. Deşifre edilen metinler kodlanarak daha önceden belirlenmiş olan temalar altına alınmıştır. Temaların bazılarının alt temaları oluşturulmuş ve veriler arasında ilişki kurulmuştur.

Araştırma soruları için anahtar konumda olduğu düşünülen başlıklara yer verilen bu bölümde, alt başlıklar kullanılarak araştırma sorularının daha fazla aydınlatılması amaçlanmıştır. Sonuç ve değerlendirme kısmında ise araştırma sorularının yanıtları doküman incelemesi ve mülakat verileri ışığında genel olarak çözümlenmiştir.

3.1. Tarımdan Sanayiye Tekirdağ'ın Gelişimi

Türkiye'nin kuzeybatısında yer alan Tekirdağ'ın, kuzeyinde Kırklareli, doğusunda İstanbul, batısında Edirne-Çanakkale ve güneyinde ise Marmara Denizi yer almaktadır. Kuzey doğusundaki Çamlıköy ile Karadeniz'e kadar uzanan Tekirdağ'ın yüzölçümü 6.313 kilometrekaredir. Kentin tarihte bilinen en eski ismi Bisanthe'dir (M.Ö. 5. yüzyıl). Tekirdağ, Romalılar döneminde Rhadesthus, Bizans döneminde ise Rodosto olarak isimlendirilmiştir. Osmanlıların kenti fethi sonrasında yörükler yöreye yerleştirilmiş ve Tekirdağ'a önce Rodoscuk, sonraları ise Tekfurdağı adı verilmiştir. 1924 yılında ise kentin ismi, Tekirdağ olarak değiştirilmiştir (Serez, 2014: 6-7; Tekirdağ Valiliği, 1973: 20-21). Milattan önce beşinci yüzyılda bağımsız Traklar'ın yaşadığı Tekirdağ önce Greklerin, daha sonra ise Romalıların hakimiyetine girmiştir. Milattan sonra 843-1357 yılları arasında Bizans egemenliğinde olan kent, 1357'de Osmanlılar tarafından fethedilerek, imparatorluk topraklarına katılmıştır (Serez, 2014: 7-8).

> "Tekirdağ aslında Marmara'nın hemen kıyısında kurulması nedeniyle oldukça cazibeli bir kent. En başta İstanbul'dan gelen bir vatandaş için veya yurt dışından gelen bir

[1] Çorlu, Çerkezköy ve Tekirdağ İl merkezi (Süleymanpaşa) ilde yer alan ilçeler arasında en çok büyüyen merkezler olduğu için bu üç ilçede yer alan aktörlerle görüşülmüştür.

> vatandaş için çok cazip bir kent. Yani İstanbul'a yakınlığı, coğrafi konumunu öne koyuyorum, ulaşımı rahat, toprağı verimli, rahat, yaşanabilir bir şehir" (G3, Yerel Yönetici, 2016).

Tarih boyunca Trakya'nın en önemli merkezlerinden birisi olan Tekirdağ'ın, Asya'dan Avrupa'ya geçiş güzergahında bulunması ve İstanbul'un hemen yanı başında yer alması, kent topraklarının çeşitli savaşların ve akınların mekânı olmasına neden olmuştur. Osmanlı yönetiminde önce Rumeli Eyaletinin Vize sancağına bağlı kalan Tekirdağ yöresi, Tanzimat sonrasında ise Edirne vilayetine bağlı bir sancak olmuştur (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 22).

20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na göre Tekirdağ il olmuşsa da, Kurtuluş Savaşı nedeniyle örgütlenme hemen yapılamadığı için, Tekirdağ'ın il olarak ilan edilmesi 15 Ekim 1923'te gerçekleşmiştir. (Bayol, 2015: 198; Tekirdağ Valiliği, 1973: 49). 2012 yılına kadar il sınırları içerisinde 9 ilçesi bulunan Tekirdağ, yürürlüğe giren 6360 sayılı kanunla birlikte büyükşehir belediyesi haline getirilmiştir. 30 Mart 2014 yerel seçimlerine kadar fiili hizmet vermeyen Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, seçimlerin ardından Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi olarak yapılanmaya başlamıştır. Tekirdağ'ın Büyükşehir Belediyesi haline gelmesi ile birlikte, Tekirdağ il merkezi, Süleymanpaşa ilçesi adıyla kurulmuştur. 2012'ye kadar kasaba niteliğinde olan Ergene ve Kapaklı kasabaları da yeni yapılanmada ilçe belediyeleri olmuşlardır.[2] Böylelikle Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi; Süleymanpaşa, Çorlu, Çerkezköy, Marmara Ereğlisi, Malkara, Hayrabolu, Şarköy, Muratlı, Saray, Ergene ve Kapaklı ilçelerinden oluşan idari sınırlarla, daha fazla kaynak ve yetki ile tek bir il bütününü yönetir hale gelmiştir.

Tekirdağ'ın nüfusu 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar Türk ve Rumlardan oluşmaktayken bu yüzyılla beraber Yahudi nüfus da kasabada yer almaya başlamıştır. 1530'lara kadar kentte Rumların nüfusu daha fazla iken daha sonrasında göçlerle beraber Müslüman nüfusta artış yaşanmıştır. Tekirdağ'da yerleşen farklı

[2] Kapaklı'nın gelişimi önemlidir. 1986'da bir köy olan Kapaklı sosyal hareketlilik nedeniyle kentsel kullanıma açılmıştır. Sanayide çalışanların akınına uğrayan yerleşim kısa sürede tarımsal yapıdan sanayiye doğru bir değişim yaşamıştır. Sanayileşme toplumsal değişime etki ederek aile yapısını, akrabalık ilişkilerini, değer ve tutumları değiştirmiştir. Mesela sanayileşme depolitizasyona, toplumsal ve ulusal sorunlara ilgisizliğe, hemşehrilik dayanışmasına, dinsel tutumların güçlenmesine yol açmıştır (Aslan, 2002: 186-189)

etnik kimliklerden birisi de Ermenilerdir. Ermenilerin kasabaya 17. yüzyılın ortalarına doğru geldiği ifade edilmektedir (Serez, 2014: 22-25).

Geçen yüz yıl boyunca göçün en çok etkilediği kentlerden olan Tekirdağ, uzun süre Edirne ve İstanbul gibi çekim merkezlerinin etkisi altında kalmış ve bu nedenle yeterli gelişim sağlayamamıştır (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 22). Kentin 1927'de 14.569 olan nüfusu 1935'te 20.081, 1940'ta 17.081 ve 1945'te 14.780 olmuştur. Nüfusta meydana gelen bu dalgalanmanın şehirde yer alan askeri birliklerin kaldırılması ile oluştuğu ifade edilmektedir. Kentte Osmanlı dönemi süresince oluşan ve yirminci yüzyılın başlarına kadar bu özelliğini koruyan nüfus yapısı, Cumhuriyet'le birlikte değişiklik göstermiştir. Yirminci yüzyılda kenti önce Ermeniler daha sonrasında ise Lozan Anlaşması'yla Rumlar terk etmişlerdir. Yahudiler, Ermeni ve Rumların bıraktığı işletmeleri devralarak, ticaret ve zanaatkarlıkla uğraşmışlardır. İsrail'in kurulması ile birlikte Yahudi nüfus da şehri terk etmeye başlamıştır. Günümüzde, ana dilleri Rumca, Ermenice ve İbranice olan hemen hemen hiç kimsenin Tekirdağ'da yaşamadığı ifade edilmektedir (Serez, 2014: 28).

Her ne kadar ticaretin gelişimi açısından coğrafi konum çok uygun olsa da Osmanlı yönetiminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında il genelinde ticaretle ve zanaatla daha çok gayri müslimler ilgilenmiştir. Müslim kesimin önemli bir kısmının tarımsal üretimle meşgul olması, Balkanlardan göç edenlerin çoğunlukla tarımsal üretimle ilgilenmesi, Ermenilerin, Rumların ve daha sonra Yahudilerin kenti terk etmesi de kentteki ticari hareketliliğin azalmasına neden olmuştur.

Sahip olduğu bereketli arazileri sayesinde Osmanlı tarım ekonomisinin etkili bir şekilde uygulandığı sancaklardan birisi olan Tekirdağ, aynı zamanda İstanbul'un tüketim maddeleri ihtiyacının karşılandığı dolayısı ile pazarlamasının yapıldığı önemli bir merkez konumunda yer almıştır. Osmanlı döneminde kentin İstanbul'a olan yakınlığı ile birlikte ticari ilişkilerin de varlığı, devlet politikalarının kent üzerinde çok fazla etkili olmasına yol açmıştır (Göktepe, 2012).

Tekirdağ'da toplam 631.000 ha arazi vardır ve bunun %59.33'ü işlenen tarım alanıdır. 20. yüzyılın son çeyreğine kadar tarımsal üretimle ön plana çıkan

Tekirdağ'daki arazilerin hem makineli tarım yapmaya elverişli olması, hem de 1. sınıf olarak nitelendirilen verimli topraklar üzerinde yer alması, tarımın ilde gelişmesini ve toplumun daha çok çiftçilikle uğraşan, toprağa bağlı bir yapı göstermesini sağlamıştır (Tekirdağ TSO, 2015: 27).

Tekirdağ'ın sınır ve geçit niteliğine sahip olması, 19. yüzyılla birlikte farklı dönemlerde çok fazla göç almasına neden olmuştur. 1854-1859 arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Kırım'dan gelen göçmenler Malkara, Tekirdağ, Muratlı ve Saray'a yerleşmişlerdir. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrasında tekrar göç alan kent, Balkan Savaşları sonrasında ise Bulgaristan'dan göç almıştır. Lozan Anlaşması gereği yapılan mübadele ile Balkanlar'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerden 63.000'i Edirne ve Tekirdağ'a yerleştirilmişlerdir. 1931 ile 1934 yılları arasında Bulgaristan ile yapılan anlaşma sonrasında, Kırcaali ve Rodop göçmenleri Tekirdağ, Hayrabolu, Malkara, Muratlı ve Saray'a yerleşmişlerdir. 1934'te Romanya ve Bulgaristan'dan göçle gelenler, Çorlu ve Muratlı'ya yerleştirilmişlerdir. 1940'ta ise Yunanistan'da yaşanan karışıklıklar sebebiyle Tekirdağ, Yunanistan'dan göç almıştır. II. Dünya Savaşı devam ederken Tekirdağ, Alman tehlikesine karşı nüfusunu Anadolu'ya sevk etmek zorunda kalmış ve kent toprakları önemli ölçüde boşaltılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında da kent göç almaya devam etmiştir. 1951-1979 ve 1989'da Bulgaristan'dan göçe zorlanan 250 bin göçmenin bir kısmı Tekirdağ'a yerleşmişlerdir (Serez, 2014: 50-53).

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın belli dönemlerinde göç alan Tekirdağ'ın toplumsal yapısını göçmenler çok fazla etkilemiştir. Balkanlardan yoğun olarak gelen göçmenlerin kültürel dokusu her ne kadar Tekirdağ'ın yerli nüfusundan çok büyük farklılık oluşturmasa da göçmenlerin göç esnasında yaşadıkları toplumsal travma, yeni yerleşilen bu topraklardaki sosyal dokuya yansımıştır.

Göçmenler yoğunlukla tarımla meşgul olmuşlar ve kendilerine verilen imkânlarla tarımsal üretime katkıda bulunmuşlardır. Muratlı ilçesinde, Cumhuriyetin ilk yıllarında göçmenlerden oluşan bir yerleşim kurulmuş ve devlet tarafından göçmenlere büyük destek verilmiştir. Göçmenlerle büyüyen Muratlı ilçesinin nüfusu

1957 yılında 5.000'i geçmiş ve böylelikle yerleşim, ilçe belediyesi haline getirilmiştir (Turnacı, 2010).

Tekirdağ'a Balkanlardan ve Batı Trakya'dan göçle gelenlerin, daha önceden de göç mazisi olduğu ifade edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde İç Anadolu Bölgesi'nden, özellikle Konya-Karaman yöresinden Batı Trakya ve Balkanlar'a yerleştirilenlerin, yirminci yüzyıla gelindiğinde tekrar göç etmek durumunda kaldığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla Balkanlardan Tekirdağ'a göçle gelenlerin (bir takım farklılıkları olsada) Anadolu insanıyla ortak kültürel özelliklere sahip olduğu vurgulanmaktadır (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016; G1, Yerel Yönetici, 2016). Nitekim sosyo ekonomik açıdan bakıldığında 20. yüzyılın sonlarına kadar Balkanlar'dan Tekirdağ'a göçle gelenlerin yerli halka benzer biçimde tarımla meşgul oldukları görülmektedir.

Yer aldığı coğrafi konumuyla sınır ve geçit niteliğine sahip olan Tekirdağ'ın bu özelliğinin ilin gelişiminde kısıtlayıcı etkenlerden birisi olduğu ifade edilmektedir (Gezici, 1991:59). Sınır ve geçit olma özelliğinin yanı sıra verimli tarım arazilerinden kaynaklanan yüksek gelir seviyesinin ve Balkanlardan aralıklarla gelen göçün, Tekirdağ'ın toplumsal yapısını önemli ölçüde etkilediği belirtilmektedir (G20, Akademisyen, 2016; G18, Araştırmacı, 2016). Tekirdağ'ın toplumsal yapısını, kendisi Tekirdağlı olan bir görüşmeci şu cümlelerle ifade etmektedir.

> "(Tekirdağ'da) Bir kere çok naif, çok kalender, çok düzgün, çok hoşgörülü, çok kibar insanlar yaşar. Böyle devlete yük olmayan insanlar burdadır. Kapıyı bir kere çalar, bir kere ister, verdi verdi vermedi bir daha o kapıyı çalmayacak kadar onurlu, kendisine söz söyletmeyecek kadar da güzel naif insanlar yaşıyor burda. Çok da samimiler. Eğlenme zamanı eğlenirler. T.C. devletine çok bağlılardır. Atatürk ilke ve inkılaplarına çok bağlıdır. Tekirdağ, hatta Trakya, biraz tembellik var bizde, girişimcilik kültürü çok zayıf, bizim çiftçiler babası, atası, dedesi, ceddi ne ürettiyse onla yetinirler. Bakın burda, buğday, ayçiçeği tarımı vardır, kanoloya da devlet çok destek verdiği için geçmişlerdir. Alternatif ürün bulayım da, ha bunu şöyle yapayım, böyle yapayım, çevireyim, demez bizim köylümüz. Sonra çok gezmeyi de sevmiyolar. Trakya'da kalmışlardır. Gidin, köylerde 7 yıldır, 8-10 yıldır köyden çıkmamış adamlar yaşar" (G11, Yatırımcı, 2016).

Tekirdağ'da ekonomik yaşam yüzlerce yıl tarıma dayalı olarak gelişmiş olmasına rağmen katılımcılar Tekirdağ'daki aile yapısının, tarımsal ekonomilerde söz konusu

olan geniş aileden ziyade *çekirdek aile* özelliklerine sahip olduğu ifade edilmektedirler (G37, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016; G19, Akademisyen, 2016; G13, Yatırımcı, 2016).

> "Tamamen daha küçük çekirdek aile yapısı. Çok nadirdir Tekirdağ'da dedeler, anneler, çocuklar işte felan torunlar bir yerde yaşasın, çok nadirdir. Hepsi ayrı, çekirdek aile şeklinde yaşar. Köyde bile, akrabamız, eşimiz, dostumuz, arkadaşımız var, tabi orda bile daha bu oluşmuş durumda, çekirdek aile yapısı oluşmuş durumda. Daha bireysel bir yaşam var. Topraklar bölünür çoğunlukla çocuklar arasında ve bireysel olarak devam ederler. Doğu'da bunu görmeyiz, daha çok aşiret veya ağalık veya diğer sistemler devam eder. Böyle burası" (G3, Yerel Yönetici, 2016).

Verimli tarım arazileri, göçün etkisi, Türkiye'nin pek çok yöresine nazaran gelir seviyesinin yüksek olması[3], Tekirdağ'da birliktelik kültürünün oluşmamasında ve toplumun bireyselliğe yönelmesinde önemli etkenler olarak görülmektedir.

> "Ekonomik durumu yüksek olduğu zaman, insanlar da daha çok bireyselleşiyor. Yani burdaki insanların çoğunun ekonomik durumu iyi. Çünkü ciddi anlamda büyük arsaları var buranın yerli insanlarının" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'da gözlemlenen bir diğer önemli durum da yerli halkın, kentin değişiminde ve dönüşümünde aktif rol almakta pek gönüllü olmaması ve/veya değişimi gerçekleştirmek yerine değişimi başkalarından beklemesidir. Bu durumu görüşmecilerden bir kısmı, Tekirdağ halkının Batılı ve modern görüntüsü altında, aslında değişime direnç gösteren, tutucu ve muhafazakar özelliklere sahip olması ile açıklamaktadır (G2, Yerel Yönetici, 2016).

> "Tekirdağ şey tutucudur da az çok. Muhazafakar ve tutucudur. Değişim seksenden sonra, hızlı bir değişim burda oldu"(G37, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'a ilişkin eski belgeler incelendiğinde, tarım dışı sanayinin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte işletme sayısında artış görülse de 1970'li yıllara gelindiğinde 50-59 arası işçi çalıştıran 12, 100 ve daha yukarı işçi çalıştıran 7 işletme olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla ilde 1970'li

[3]"Türkiye'nin nüfusu içindeki payı %1'in biraz üzerinde olan Tekirdağ'ın GSYH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)'dan aldığı pay da %1 civarındadır. İller itibariyle kişi başı gelir rakamları 1987-2001 yılları için mevcuttur. Bu rakamlar, Tekirdağ'ın da aralarında yer aldığı TR21 bölgesindeki illerde kişi başına gelirin söz konusu dönem boyunca Türkiye ortalamasının üzerinde seyrettiğini göstermektedir. Burada dikkati çeken bir nokta da Tekirdağ'da kişi başına gelirin Türkiye ortalaması ile arasındaki farkın 1990'lı yılların başında hızla artmış olmasıdır" (İzmen ve Özbay Daş, 2014:27).

yıllara kadar sanayideki istihdam oranı çok düşük seviyede kalırken tarım en çok istihdam yaratan sektör olarak ön plana çıkmaktadır (Tekirdağ Valiliği, 1973: 46).

1970'li yıllardan sonra büyük sanayi işletmelerinin Tekirdağ'da yer seçmesiyle birlikte sanayi üretimi ilin ekonomisinde önemli hale gelmeye başlamıştır[4]. Yirminci yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise tarım, verimli araziler ve yaygın makine kullanımına rağmen, Tekirdağ'ın değişim ve dönüşümündeki başat rolünü kaybederek yerini sanayiye bırakmıştır.

3.2. Sanayinin Tekirdağ'da Yer Seçmesi ve Sanayiyle Gelen Büyüme

Metropollerin tarihsel gelişimleri incelendiğinde, merkezde gelişen sanayi işlevlerinin zamanla hizmet işlevlerine dönüşmesi yönünde bir eğilim olduğu görülmektedir. Metropoliten merkezin, kentin yükünü kaldıramaması sonrasında sanayinin desantralize edilmesi ve farklı gelişim merkezlerinin ortaya çıkması ise, kentsel alanda çok merkezli (çekirdekli) bir yapılanmanın oluşumunu kaçınılmaz kılmaktadır. Nitekim araştırmaya katılan bir görüşmeci de, Tekirdağ'daki sanayi gelişiminin metropoliten yayılma nedeniyle gerçekleşmiş olduğunu ifade etmektedir.

> "Tekirdağ bir tercih aslında, insanlara bağlı değil. Çorlu tercihini sanayiden yana kullandı, yok böyle bir şey, oradaki çevre faktörleri, iklim faktörleri, ulaşım hatları, jeopolitik konumunuz itibariyle size zaten bir şey biçiliyor. Siz içine sığmaya çalışıyorsunuz. O anlamda da ne varsa buraya taşıdı. Sanayiyi taşıdı, lojistiği taşıdı işte enerji depolama tesisleri, liman olarak geldi" (G20, Akademisyen, 2016).

Gelişmiş ve az gelişmiş pek çok ülkede, bölgeler arasında belli bir takım merkezlerde oluşan yığılma, bölgeler arasında dengesizliklere yol açmıştır. Kaynakların dengesiz dağılımını ortadan kaldırmak ve merkezlerdeki yoğunluğu azaltmak için yeni odakların oluşturulmasına yönelik politikalar oluşturulmuştur. Bölgeler arası dengesizlikleri azaltmaya yönelik benimsenen bu politikalarla, "büyüme merkezi" uygulamalarına gidilmiştir ve aşırı yığılmış metropollerin yükünü hafifletmek için orta büyüklükteki kentler gelişim merkezi olarak seçilmiştir (Gezici, 1991: 2).

[4] Tekirdağ, Türkiye genelinde geliri giderini karşılayan iller sıralamasında 2015 yıl sonu itibariyle 4. sırada yer almaktadır (Tekirdağ Valiliği Brifingi, 2016).

Türkiye'nin en büyük metropolü olan İstanbul'daki aşırı sanayi yığılmasın önüne geçmek ve dengeli bir gelişim sağlamak için Trakya Bölgesi'nde yer alan Tekirdağ ili büyüme merkezi olarak seçilmiştir. Böylelikle Tekirdağ, İstanbul metropoliten alanındaki yığılmadan payını, sanayinin desantralize edildiği bir yerleşim birimi olarak almaktadır. Nitekim görüşmeciler de hizmet işlevlerinin ön plana alındığı İstanbul'dan desantralize edilen sanayinin, Tekirdağ il sınırlarında yer seçmesiyle başlayan fonksiyon paylaşımının, Tekirdağ'ı çok yönlü etkilediğini ifade etmektedirler (G35, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016; G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G8, Yerel Yönetici, 2016; G9, Yerel Yönetici, 2016; G31, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016; G13, Yatırımcı, 2016; G17, Basın, 2016).

3.2.1. Çerkezköy'de Sanayi Gelişimi

Tekirdağ'daki sanayi gelişimi ilk olarak 1972'de DPT'nin aldığı bir kararla, Çerkezköy'ün kalkınmada öncelikli birkaç yöreden birisi olarak ilan edilmesiyle başlamıştır. Bu kararla, Çerkezköy'de yatırım yapacak sermaye sahiplerine %50 gümrük muafiyeti indirimi ve yatırım indiriminden faydalanabilme imkânı tanınmıştır. Bölgede yatırım yapacaklara bankalardan kolay kredi bulma imkânının sağlanması da sanayicinin, kalkınmada öncelikli yörelere yatırım yapmasında çekiciliği arttıran bir diğer faktör olmuştur. Dönemin Bayındırlık ve İskan Bakanı Turgut Toker'in İstanbul sanayisi için Çerkezköy'ü seçmesi sonrasında, Çerkezköy'de kamulaştırma yapılmış ve 1973'te Çerkezköy OSB'nin kurulmasına karar verilmiştir.[5] (Kaya, 2013: 321-323; Tekirdağ Valiliği, 1973: 40; Gezici, 1991: 93-95). 1972'de başlayan süreç, katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

[5]"Bakanlığın yönetmeliğine göre OSB kurulması için girişimcilerin ihtiyaçlarını karşılayacak bir yerel girişimciler odası bulunması gerektiğinden, Çerkezköy'de arazi satın alan iş adamları tarafından 1973 Ekim ayında Çerkezköy Sanayi Derneği kurulmuştur. Dernek vasıtasıyla hükümetin çeşitli düzeydeki yetkilileri ile görüşülerek alt yapı tesislerinin ancak bir OSB kurulması ile çözülebileceğine karar verilmiştir. Bunun için Çerkezköy Sanayi Derneği, Çerkezköy Belediyesi ve Tekirdağ Valiliği bir araya gelerek Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesi Müteşebbis Teşekkül Heyeti'ni kurmuştur. Bu sayede OSB kurulması için Bakanlığın kamulaştırdığı büyük bir arazı satın alınmıştır. Çerkezköy'de bir gümrük idaresinin kurulması, İstanbul'la demir yolu ve kara yolu bağlantılarının güçlendirilmesi, alt yapı çalışmalarının yapılması, derin kuyulardan su çekilmesi için gerekli izinlerin alınması, işçilerin servislerle köylerden getirilmesi, beyaz yakalılara lojman tahsisi gibi imkânlar da sağlanarak yatırımcılar açısından bölge daha da cazip kılınmıştır. Çerkezköy için atılan bu adımlardan sonra ilçe

> "Çerkezköy'de Hikmet Uğraş diye bir belediye başkanı (1960-1974) vardı. CHP'liydi (Cumhuriyet Halk Partisi) bu. Orhan Öztrak'larla iyi yakındı... Bu teşvik şeyi çıktığı zaman CHP 1974'de iktidardı. Bu teşvikleri ordan çıkardılar. Burasını Organize Sanayi Bölgesi ilan ettirdiler. Buraya akın başladı. Ne bileyim Halit Narin'den tut bir sürü... İthalat teşvikiyle kurdular, fabrikalarını oraya kurdular... Trakya'yla bağı hiç olmadı. Bir de TEM yolu açılınca bunlar tamamen İstanbul'un komşu, arka mahallesi gibi gelip gidiyorlar... İlk önce burda tekstil fabrikaları başladı. İlk önce o tekstil fabrikaları birinci el de değildi... Avrupalılar özellikle İtalyanlar, kirli sanayiden kurtuldular. Bizimkiler de burda tekstil üretiyoruz diye kalktılar... yahu Hintli firma bile geldi Çorlu-Lüleburgaz arasına yerleşti. Burada 1.300 fabrika vardı ve 1.300 az değildir" (G17, Basın, 2016).

> "Çerkezköy, 1980'li hatta 1970'li yıllarda küçük bir demiryolu kasabası. Yaklaşık o yıllarda, yetmişüçte 3.000 falan nüfusu var. Kalkınmada öncelikli yöreler kapsamına alınmasıyla Çerkezköy'de sanayi tetikleniyor...Asıl süreç seksenli yıllardan sonra ...ama o yıllarda gene Türkiye'nin sayılı sanayicilerinden buraya bir şey var, ilgi var. O ilgi doğal olarak burda organize sanayi bölgesinin temellerini de atıyor" (G14, Yatırımcı, 2016).

Tekirdağ'da diğer yerleşim birimleri yerine Çerkezköy'ün kalkınmada öncelikli yöre olarak seçilmesi, daha çok Çerkezköy'ün toprak verimliliğinin düşük olmasına, demiryolu bağlantısına ve İstanbul'a ve Avrupa'ya yakınlığına bağlanmaktadır.

> "(Çerkezköy) O zamanlar oralar çok kumsaldı. Çorlu'da, Tekirdağ'da olmazdı. Oralarda çok bereketli topraklar vardı. Çorlu'daki o derenin kenarına bakarsak bir dönümde 500-600 kilo buğday vardı. Orada 300 kilodan fazla alamazsın. Oranın kumsal olduğu bir kere belli yani" (G17, Basın, 2016).

> "(Çerkezköy'ün kalkınmada öncelikli yöre haline getirildiği dönemde Tekirdağ'ın üst düzey yerel yöneticisi olan görüşmeci) bana kimse sormadı (sanayi nerede yer seçsin diye) devletin politikasıydı, o nedenle orayı (Çerkezköy'ü) seçtiler" (G1, Yerel Yönetici, 2016).

Çerkezköy OSB'de 1984'e kadar pek çok problem çözülmüş ve İstanbullu sanayicilerin bölgede yatırım yapmasına yönelik tanıtımlara ağırlık verilmiştir. 1984'te hükümet, İstanbul'dan Bilecik, Gebze ve Çerkezköy'e gidecek sanayicilere kolay kredi imkânı sunmuştur. Bu gelişmelerle birlikte 1985 ve 1986'da pek çok sanayi işletmecisi, Çerkezköy'de fabrika inşaatına başlamıştır. 1988'de Anavatan Partisi'nin sunduğu özel teşvikler de, özellikle tekstil sektörünün bölgeye taşınması

1977'de kalkınmada öncelikli bölge kapsamından çıkarılmıştır" (Kaya, 2013: 326-328). Ancak kurulmuş olan OSB'nin varlığı, sanayiciler için önemli olduğundan, bölgeye yönelik yatırımlar devam etmiştir (Gezici, 1991: 95).

açısından etkili olmuştur. 1997'ye gelindiğinde ise bölge artık uluslararası firmalar açısından da cazip hale gelmiş ve 7 yabancı yatırımcı bölgede yer seçerek faaliyetlerine başlamıştır. Böylelikle 1972'ye kadar tarım ve hayvancılığın yapıldığı küçük bir kasaba olan Çerkezköy, 1990'ların ortalarına gelindiğinde 18.000 çalışanı ve yaklaşık 100 işletmesi olan bir sanayi yerleşimi haline gelmiştir (Kaya, 2013: 328-330). Çerkezköy OSB'nin ilçe açısından önemini görüşmecilerden birisi şu şekilde açıklamaktadır.

> "Karma OSB'lerin güzel bir örneğiyiz. Hem istihdam açısından bugün çorapçılarda kaç bin kişi çalışıyor, beyaz eşyada bakıyorsun, hem işgücü var istihdam yönünden, hem teknolojik yönden de çalışmalar var... Yani şunu söyleyeyim; Çerkezköy OSB denilince aslında işte buraların, Çerkezköy'ün şeyi kuruluş gerekçesi gibi geliyor bana, yani bir OSB olmasa Çerkezköy'ün, Kapaklı bilhassa, bir küçük belde şimdi ilçe oldu, kim bilir olmazdı, yani buralarda bu gelişmeler söz konusu olmazdı. Sanayi burada tamamen itici etken" (G14, Yatırımcı, 2016).

3.2.2. Çorlu'da Sanayi Gelişimi

Tekirdağ'da sanayileşmeden en çok etkilenen ilçelerden birisi de Çorlu'dur. Tekirdağ'ın en büyük nüfusuna sahip olan ve İstanbul'un ard bölgesinde yer alan Çorlu, Türkiye'de sanayinin geliştiği "yeni sanayi odakları"[6] olarak tanımlanan ilçelerden birisi olarak ön plana çıkmaktadır (Öcal, 2006: 87-88). Çorlu'nun sahip olduğu bir takım özelliklerin yatırım açısından ilçeyi çekici hale getirdiğini bir görüşmeci şu şekilde ifade etmektedir:

> "Çorlu cazibesini her zaman daha fazla koruyor. İşte İstanbul'a yakınlığı, buradaki sanayinin çok gelişmiş olması, sanayicinin de buraya gelmesinin ana nedenlerinden bir tanesi. Buradaki su kaynakları, oldukça düz, engebesiz, düzgün arazilere sahip olması, işte hazır eleman bulabilme özelliği, Avrupa'ya yakınlığı, deniz ulaşımı, demiryolu ulaşımı, her türlü İstanbul'a yakınlığı burayı cazip hale getirdi ve bu cazibe hala devam ediyor" (G36, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

[6]Yeni sanayi odakları "ulusal düzeyde geleneksel bölge merkezlerinin ekseninde gerçeklesen mekânsal gelisme egilimlerini kırarak birkaç büyüme merkezi etrafında gerçeklesmekte olan kutuplamıs büyüme egilimlerine karsı alternatif bir gelisme egilimini gündeme tasımaktadır. Bu ilçelerde iktisadi faaliyetlerin sanayi ve hizmetler sektöründe yogunlastıgı, buna paralel olarak sanayi, ticari ve mali kurumlar istihdamının toplam istihdam içindeki paylarının yüksek oldugu görülmektedir" (Öcal, 2006: 87-88).

1950'li yıllara kadar adeta bir garnizon kenti[7] olan Çorlu'daki sanayi gelişimi, bu yıllarda deri imalatı ile başlamıştır. Çorlu'daki ilk sanayi alanları ise 1960'lı yıllarda oluşmaya başlamıştır. Çorlu'da kurulan ilk sanayiler, tarıma dayalı olan sanayilerdir ve kentin çevresinde yer seçmişlerdir. 1950-59 yılları arasında Çorlu' da on kişiden fazla çalışanı olan 17 kadar sanayi tesisi mevcuttur. 1970'li yıllarda karayolu bağlantısının güçlendirilmesi Çorlu'daki sanayi gelişimine ivme kazandırmış, sanayi çeşitlenmeye başlamış ve sanayide istihdam edilen kişi sayısı artmıştır. 1980-1989 yılları arasında, çalışan sayısı beş bine yaklaşmış, fabrika sayısı ise doksanı geçmiştir. Bu yıllarda fabrikalar çevreye, özellikle E-5 karayolunun etrafına doğru yayılmaya başlamıştır. 1990 yılında çalışan sayısı sekiz binin, 1995 'de ise on beş binin üzerine çıkmıştır.1991-1992'de 165 olan sanayi tesisi sayısı, 1996'da 370'e, 1997 yılında ise 454'e yükselmiştir. 1997'de çalışan sayısı 30.174 olmuştur (Sazak, 2002: 97).

Çorlu'nun, sanayi yerleşimi için makro ölçekli bir planı olmadığından, sanayi alanları ilçenin çevresi ile bağlantısını sağlayan ana ulaşım aksları üzerinde oluşmuştur. Özellikle 1990 sonrası sanayi gelişiminin oluştuğu alanların tümü mevzi planlar doğrultusunda yapılanırken, Edirne aksındaki sanayi tesisleri ise kısmen 1/25.000 ölçekli Büyükkarıştıran Çevre Düzeni Planı'nın getirdiği kararlar doğrultusunda yapılanmışlardır. Böyle bir yapılanma ise Çorlu'daki sanayi yerleşimleri arasında kopukluk oluşmasına neden olmuştur (Öcal, 2006: 91).

Çorlu'daki sanayi gelişiminde, sanayicilerin önce köylülerin arazilerini satın aldığı, bu arazilere fabrikalarını kurduktan sonra işletme ruhsatına sahip oldukları ifade edilmektedir (G13, Yatırımcı, 2016; G17, Basın, 2016; G14, Yatırımcı, 2016). Bu şekilde fabrika ve tesislerin kurulması Çorlu'da sanayi yerleşiminin önemli ölçüde plansız olarak gerçekleşmesine neden olmuştur. Çorlu'daki ilk planlı sanayi çalışması ise 1997 yılında kurulan Deri Organize Sanayi Bölgesi ile gerçekleşmiştir.[8]

[7] Çorlulu olan bir katılımcı, sanayi öncesindeki Çorlu için şunları ifade etmektedir; "Çorlu'da ne vardı? Çorlu'da hiç bir şey yoktu askerden başka. Balkan savaşlarından ötürü çok şey olmuş, askeri mekân olmuş. Bir kolordu, bir tümen vardı. O zaman tabi 1959" (G17).

[8] "Bugün 130 Hektar alana kurulmuş bulunan Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesi, 118 adet Deri Fabrikası, yıllık 25.000.000 küçükbaş, 50.000 ton büyükbaş hayvan derisi işleme kapasitesiyle Türkiye´ deki deri üretiminin %37 sini gerçekleştirerek, 10.000 çalışanı ile ülke ekonomisine istihdam

3.2.3. Tekirdağ'da Sanayi Kümelenmesi ve Göç

1977 yılında kalkınmada öncelikli yöreler kapsamından çıkarılan Çerkezköy'de sanayinin yine de gelişmeye devam etmesinin nedeninin, Çerkezköy OSB'nin daha iyi teknolojik altyapı imkanları sunması ve firmalara yatay genişleme ortamı sağlaması olduğu ifade edilmektedir (Gezici, 1991:95).

Dolayısıyla sanayinin gelişiminde organize sanayi bölgeleri önemlidir. Çünkü OSB'ler sanayicilere sundukları alt ve üst yapı, kümelenme, ağ oluşturma ve pazar gibi imkânlarla pek çok cazip fırsatlar sunmaktadır. Bu fırsatların da etkisiyle 2000'li yıllarla birlikte deri sanayicileri İstanbul Kazlıçeşme'den ayrılarak Çorlu'ya yerleşmiş, 1980'lerden sonra ise tekstil fabrikalarının Çorlu E-5 yolu civarında ve Çerkezköy hatlarında yer almaya başlaması ile birlikte kağıt, elektronik ve yağ fabrikaları da bölgeye gelmiş ve sonuçta Çorlu büyük bir sanayi bölgesi olmuştur (Öcal, 2006: 87-88). Tekirdağ'daki OSB'lerin, ilin sanayi gelişimindeki rolünü Tekirdağ Çevre ve Şehircilik İl Müdürülüğü'nde yönetici olan katılımcı şu şekilde ifade etmektedir:

> "Şimdi şöyle, devletin (destek) sağlamasına da gerek yok, tekstil yapacaksan boyahanesinden tutun, su altı şeyine kadar Çerkezköy OSB'nin içinde var. Hammaddeyi de ordan alabiliyor, ürünü de satabiliyor. Ara ürünü üretiyorsa hammadde, ara ürün dahil satacağı pazar da aynı bölgenin içinde olduğu için başka bir yerde yapma şansı yok. İstanbul'a göre hâlâ çok ucuz, şu an her halde 200 dolarlarda arazi fiyatları ve İstanbul'da belediye de istemiyor şehrin içinde kalanları, Topkapı'da olsun, İkitelli'de olsun. Onlara bir baskı unsuru uyguladı ve arazileri de bir an önce orada konuta dönüyor, dönmek istiyor. Yani çok büyük fabrikalar" (G34, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'da 13 adet OSB ve 1 adet ASB (Avrupa Serbest Bölgesi) vardır.[9] Tekirdağ, İzmit ile birlikte en çok OSB'ye sahip olan ikinci ildir. Bu OSB'lerden 8 tanesi Islah

---

yaratan, dünyanın dört bir yanına ihraç eden çok önemli bir sanayi merkezi olmuştur" (Çorlu Deri OSB, 2016).

[9] Tekirdağ'daki organize sanayi bölgeleri; Çerkezköy OSB (1973), Çorlu Deri OSB (1997), Hayrabolu OSB (1994), Malkara OSB (2001), ASB (1996), Ergene-1 OSB (2012 tarihinde tüzel kişilik kazanmıştır), Ergene-2 OSB (04.07.2012 tarihinde tüzel kişilik kazanmıştır), Velimeşe OSB (04.05.2012 tarihinde tüzel kişilik kazanmıştır), Veliköy OSB (08.06.2012 tarihinde tüzel kişilik kazanmıştır), Muratlı OSB(08.06.2012 tarihinde tüzel kişilik kazanmıştır), Karaağaç OSB (11.12.2012 tarihinde tüzel kişilik kazanmıştır), Türkgücü OSB (04.07.2012 tarihinde tüzel kişilik kazanmıştır), Veliköy Yalıboyu OSB'den (27.09.2013 tarihinde tüzel kişilik kazanmıştır) oluşmaktadır (Tekirdağ Valiliği, 2016).

OSB çalışmaları ile OSB statüsüne kavuşturulmuştur. "2014 yılında Süleymanpaşa ilçesinde kurulan Tekirdağ OSB (TORSAB) için Tekirdağ Bölge İdare Mahkemesi'nin yürütmeyi durdurma kararı mevcut olup; OSB'nin faaliyete geçebilmesi için mahkeme kararının sonucu beklenmektedir" (Tekirdağ Valiliği, 2016: 36).

Tablo 3.1. Tekirdağ İli OSB Bilgileri

OSB Adı	Kuruluş tarihi	Alanı (Ha)	Çalışan Sayısı	Çalışan Fabrika Sayısı	Toplam Parsel Sayısı	Tahsis edilen veya dolu parsel sayısı	Doluluk Oranı (%)
Çerkezköy	1976	1.251	60.000	269	375	-	80
Çorlu Deri	1997	120	5.000	158	235	235	67
Malkara	1994	105	297	10	54	53	59
Hayrabolu	1994	105	295	8	49	49	89
Ergene-1	2012	438	9.000	55	133	Tahsis Yoktur	51
Ergene-2	2012	732	13.760	126	268	-	45
Türkgücü	2012	839	21.500	187	487	-	39
Muratlı	2012	367	4.379	70	185	-	74
Velimeşe	2012	300	2.003	39	107	-	43
Veliköy	2012	356,9	4.700	51	173	-	29
Yalıboyu	2012	210,7	600	31	102	-	45
Kapaklı	2013	37,9	1.711	19	36	-	58
Tekirdağ	2014	426	Yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir	-	-	-	-
ASB	1996	200	3.500	60	150	Tahsis 144	96
TOPLAM	-	5.489	126.745	1.083	2.354	-	60

Kaynak: Tekirdağ Valiliği, İl Brifingi, Tekirdağ, Ocak 2016, s.36.

Çerkezköy ve Çorlu'da kümelenmeye başlayan ve yatırımcıya cazip fırsatlar sunan sanayi gelişimi ile birlikte Tekirdağ, ekonomik açıdan güçlenerek, Türkiye'nin sosyo- ekonomik gelişmişlik sıralamasında ilk on il içersinde yer almaya başlamıştır. İlde sanayinin sürükleyici sektör olması, istihdam verilerine de yansımıştır. Tekirdağ valiliğinin verilerine göre;

> "1970'de sanayi dalında çalışan nüfus, tüm çalışan nüfusun %5'i iken, 1985'de %11,34'e, 1990 yılında %16,07'ye ve 2000 yılında %25,63'e yükselmiştir". (Tekirdağ Valiliği, 2016: 35).

Türkiye'de sanayi istihdamının toplam istihdam içindeki payı (Nüfus ve Konut Araştırması 2011 verilerine göre) %27,2 iken, Tekirdağ'da sanayinin toplam istihdam içindeki payı %46,6'dır. Dolayısıyla Tekirdağ'da çalışan her iki kişiden neredeyse birisi sanayi sektöründe istihdam edilmektedir. Bu durum sanayinin ilin ekonomisinde çok önemli olduğunu göstermektedir (İzmen ve Daş, 2014: 40).

Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli'nin birlikte yer aldığı TR21 Bölgesinde 2014 yılı işsizlik oranı %7,6 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye genelindeki işsizlik oranı ise 2015 yılı Ekim ayı verilerine göre %10,5 olarak gerçekleşmiştir (Tekirdağ Valiliği, 2016: *39).* İzmen ve Özbay Daş, işsizlik oranının düşüklüğünün eleman temini konusunu ilin yatırım ortamının en önemli konularından birisi haline getirdiğini belirtmektedirler (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 4). Nitekim katılımcılardan bir kısmı da hızlı bir şekilde göç almış olmasına rağmen, Tekirdağ'da işletme sahiplerinin işçi bulmakta sorun yaşadığını ifade etmektedirler (G37, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

> "Yani bizde artık şu anda, Çerkezköy'de işçi bulmak çok zorlaştı. İş beğenmeme var artık Çerkezköy'de. Kendimden de pay biçeyim, benimde sanayide bir fabrikam var. Her gün güvenlikte elli tane, yüz tane müracaat var. Müracaatların hepsine şöyle bakın hepsi bir yerde çalışıyor. Acaba biz elli lira fazla verip de. Yer değişimi var şuanda, yani iş beğenmeme var. Yani Çerkezköy'de veya çevrede en büyük sıkıntı şuanda Çerkezköy'de işin çok olması belki de"(G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

İstanbul, Kocaeli ve Bursa ile beraber Türkiye sanayisinde önemli bir yer tutan Çorlu, sahip olduğu çok gelişmiş ve verimli sanayisi ile tam anlamıyla bir sanayi kenti görünümünü almıştır. Hatta Çorlu, sanayinin getirdiği hızlı gelişimden ve hareketliliğinden dolayı "Küçük İstanbul" adı ile anılır olmuştur (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 36). Nitekim bazı katılımcılar da sanayi gelişimi ile birlikte Çorlu'nun değişimini "Küçük İstanbul" ifadesi ile ele almışlardır (G9, Yerel Yönetici, 2016; G2, Yerel Yönetici, 2016).

Tekirdağ'da gıda sektörü Süleymanpaşa, Şarköy, Muratlı, Hayrabolu ve Malkara ilçelerinde; deri sektörü Çorlu'da, tekstil sektörü ise Çorlu ve Çerkezköy ilçelerinde

yoğunlaşmıştır. Sanayinin en yoğun olduğu bölgenin ise Çorlu-Büyükkarıştıran arası D-100 karayolunun sağlı sollu civarı, Velimeşe, Veliköy, Yulaflı, Türkgücü, Muratlı-Büyükkarıştıran yolu ile Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesi olduğu görülmektedir (Tekirdağ Valiliği, 2016: 35).

Tablo 3.2. Tekirdağ İli Genel Sanayi Verileri

Sanayi Siciline Kayıtlı Tesis Sayısı	2.537
Sanayi Tescilli Tesislerdeki Toplam Çalışan Sayısı	135.655
Tesis Başına Düşen Ortalama Çalışan Sayısı	53
Küçük Sanayi Sitesi Sayısı	6
Ticaret ve Sanayi Odası Sayısı	5
Ticaret ve Sanayi Odaları Toplam Üye Sayısı	14.356

Kaynak: Tekirdağ Valiliği, İl Brifingi, Tekirdağ, Ocak 2016, s.35.

Çorlu'daki sanayi kümelenmeleri gelişimi beş ana sanayi aksında değerlendirilmektedir (Öcal, 2006: 95-97):

- İstanbul-Edirne Karayolu (E-5) Çevresi**;** tekstil ve deri ağırlıklı olmak üzere ayçiçeği yağı, kağıt, makine imalatı, dondurma fabrikaları
- Çorlu-Tekirdağ Yolu**;** ayçiçeği yağı fabrikaları ile tas ocakları yoğunlukludur
- Çerkezköy Yolu; tekstil sektörü ön plandadır
- Organize Sanayi Bölgesi (Tabakhaneler); Deri sektörü yer almaktadır
- Çorlu-İstanbul (Türkgücü köyü)-M. Ereglisi Yolu; tekstil ağırlıklı bir kümelenme vardır

Tekirdağ'da sanayi için yetiştirilmiş nitelikli insan kaynağı bulma sorunu olduğu ifade edilmektedir. Sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü nedeniyle 1980'lerden sonra özellikle 1990'ın ikinci yarısından itibaren ülkedeki sanayileşme politikasına bağlı olarak Tekirdağ'a yönelik göç hızlanmıştır. 1989'da Balkan ülkelerinden gelen dış göç de, hem genel nüfusu, hem de ildeki nitelikli insan sayısını arttırmıştır. 2008 sonrasında Tekirdağ ülkedeki net göç hızında birinci sıraya yükselmiştir (İzmen ve Özbay Daş, 2014. 37).

Desantralize olan sanayinin daha çok tekstil, deri gibi sektörlerde kümelenmesi ve bu sektörlerde çalışan kesimin daha çok vasıfsız işgücüne ihtiyaç duyması, göçle gelenlerin önemli bir kısmının vasıfsız mavi yakalı olarak istihdam edilmelerine neden olmaktadır. Ancak Çerkezköy'de tekstil kadar olmasa da yine de önemli sayıda işçi çalıştıran *makine sanayi* gibi sanayiler de yer almaktadır ve bu sanayiler vasıflı işçiye olan gereksinimi arttırmaktadır.

> "Yörede yatırımcıların üzerinde durdukları en önemli sorun vasıflı işgücü sağlama güçlüğüdür. Öte yandan altyapı ve sosyal-kültürel kurumlaşmadaki yetersizlikler de gelişimedeki olumsuz faktörler arasında yer almaktadır" (Gezici, 1991:95).

İstanbul'dan desantralize edilen sanayinin Tekirdağ'ın Çerkezköy ve Çorlu ilçelerinde yer seçmesi bu ilçelerin nüfusunu hızla arttırmıştır. Nitekim ildeki sanayiyle gelişen ilçeler ile diğer ilçelerin nüfuslarındaki değişim incelendiğinde sanayinin yol açtığı nüfus büyümesi çok daha açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 3.3. Tekirdağ'ın Bazı İlçelerindeki Nüfus Değişimi (2007-2012)

Yıl	Çerkezköy	Çorlu	Hayrabolu	Malkara	Merkez	Muratlı	Saray	Şarköy
2007	131.723	225.244	36.942	56.484	161.136	25.962	44.540	29.395
2012	188.712	273.362	34.478	54.121	176.848	26.341	46.999	29.991

Kaynak: (TÜİK, 2016a)

> "Malkara, Şarköy, Tekirdağ Merkez, Hayrabolu bakir, çok ciddi göç almadı... Çorlu, Kapaklı Çerkezköy, Ergene bunlar büyük çapta göç aldılar. Türkiye'de Bulgaristan'dan gelip yerleşilen ikinci yer Çorlu'dur. Bulgaristan göçmeni de Çorlu'ya çok yerleşti. Saray ilçesi de bakir bir ilçemizdir, tarım ve ormancılıkla geçinir. Çorlu, Çerkezköy'ün nüfus ve göç yapısı buraların kültürünü değiştirdi" (G10, Esnaf, 2016).

TÜİK verilerine göre 2007-2015 yılları arasında Türkiye'deki illerin nüfus artış hızı incelendiğinde, Tekirdağ'ın sürekli olarak Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Tekirdağ'ın en hızlı büyüyen iller sıralamasında ilk sıralarda yer alması ilin çok önemli bir çekim merkezi olduğuna işaret etmektedir. Tekirdağ'da 2009 yılında yaklaşık 783.000, 2012'de ise 852.000 olan nüfusu miktarı, 2015'e gelindiğinde 938.000'e yükselmiştir. 2014-2015 yılları arasında Tekirdağ binde 54.4 göç alırken, binde 33.9 göç vermiştir. 2015 verilerine göre doğum hızı Türkiye

ortalamasından düşük olan Tekirdağ'da oluşan nüfus artışı, göçün hızla devam ettiğini göstermektedir (TÜİK, 2016a).[10]

Tablo 3.4. Tekirdağ İlinde Yıllık Nüfus Artış Hızı (2007-2015)

	Yıllık nüfus artış hızı (‰)							
	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Tekirdağ	56,5	16,1	18,7	39,0	26,7	25,7	36,2	33,8
Türkiye Ortalaması	13,1	14,5	15,9	13,5	12,0	13,7	13,3	13,4

Kaynak:(TÜİK, 2016a)

3.2.4. Sanayi Gelişiminin Yol Açtığı Sorunlar

Çerkezköy'le başlayan sanayi gelişiminin yol açtığı sonuçlar incelendiğinde ilk etapta *göç* olgusu dikkat çekmektedir. Nitekim katılımcılar da sanayiyle birlikte gerçekleşen göçün bölgeyi çok yönlü olarak etkilediğini ve önemli sorunlara neden olduğunu ifade etmişlerdir. 1970'li yılların ortalarından itibaren Türkiye'nin çok farklı yörelerinden, Trakya Bölgesi'nden ve Balkanlardan gelen göç Tekirdağ'daki demografyayı önemli ölçüde değiştirmiştir. Katılımcılar özellikle Trakya Bölgesi ve Balkanlardan göçle gelenlerin sosyo-kültürel özelliklerinin, Tekirdağ'ın sosyo-kültürel özelliklerine daha yakın olduğunu, Anadolu'dan ve İstanbul'dan gelenlerin ise sosyo-kültürel açıdan farklı özelliklere sahip olmaları nedeniyle sanayiyle gelişen ilçelerde kozmopolit bir yapı oluşturduğunu belirtmişlerdir (G37, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

> "Bizim burada inanılmaz bir göç oldu sanayinin gelmesiyle birlikte. Özellikle genç insanların çoğu geldiler burada fabrikalarda çalışmaya başladılar, kendilerine bir hayat kurdular, akrabalarını çağırdılar, mahalle oluşturdular. Çorlu'da, Ergene'de aynı yerden gelen insanların oluşturduğu mahalleler var artık. Dernekleri var. Karadenizliler, Samsunlular işte Erzincanlılar daha sonra Karslılar vs. bu tarzda bir yerleşim dokusu oluşturdular. Ama tabi nedir, böyle olunca kozmopolit bir yapı oluştu burada" (G15, Yatırımcı, 2016).

[10] 2007-2012 yılları arasında Batı Marmara Bölgesi'nde en fazla göç alan ve göç veren il Tekirdağ olmuştur (TC. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 36).

TÜİK 2007 verilerine göre Tekirdağ'a göç eden nüfun önemli bir kısmı 17.383 kişi ile İstanbul'dan gelmektedir. İstanbul'u 2.631 kişi ile Edirne takip etmektedir. Tekirdağ'a en çok göç veren diğer il ise 2.359 kişi ile Kırklareli'dir. Daha sonra 1.775 ile Samsun, 1.360 Erzurum ve 1.272 kişi ile Tokat illeri gelmektedir. 2015 yılında Tekirdağ'a diğer illerden göç edenlerin sıralamasına bakıldığında 23.170 kişinin İstanbul'dan, 2.701 kişinin Edirne'den, 2.193 kişinin Kırklareli'den, 1.604 kişinin Tokat'tan, 1.507 kişinin Van'dan geldiği görülmektedir. Dikkat edilirse Tekirdağ'a en çok göç veren ilk üç il 2007-2015 yıllarında aynı kalmıştır. Dolayısıyla Tekirdağ bir taraftan bulunduğu bölgeden oldukça fazla göç alırken Türkiye'nin farklı kesimlerinden de göç almaktadır (TÜİK, 2016b).

Trakya Alt Bölgesi'ndeki en büyük nüfusa sahip olan Tekirdağ'da oluşan kozmopolit yapı, karmaşayı ve sorunları beraberinde getirirken, yerli halkın göçün azalmasına yönelik arzu duymasına da neden olmaktadır.

> "Biz bütün Avrupa'yı besleriz. Hem sanayi, hem tarım birlikte. Yalnız buradaki nüfus yoğunluğunun arttırılmaması lazım. Çünkü burası göç alan bir bölge, üstelik çok vasıfsız bir göç var. Bu toplumun yapısını da etkiledi, çok olumsuz etkiledi. Ben şimdi Trakyalıyım. Bu bölgenin bir ahlak yapısı var... Şimdi bu yapı değişti. Göçler sosyal yapıyı, ahlak yapısını, her şeyi dejenere etti"(G18, Araştırmacı, 2016).

Hızlı göçün yarattığı sorunlara ek olarak, yaklaşık %80'i verimli (korunması gerekli) tarım topraklarından oluşan Tekirdağ'da, sanayinin bu topraklarda yer seçmesi, bir taraftan verimli tarım topraklarının daralmasına ve sanayinin plansız bir biçimde gelişmesine neden olurken diğer taraftan çevre kirliliğine, tarımsal üretimde verimsizliğe, kentsel hizmetlerde yetersizliğe yol açmıştır (İBB, 2009: 18-19). Sanayideki plansızlığı Tekirdağ Ergene Derin Deşarj A.Ş.'de yöneticilik yapan görüşmeci şöyle açıklamaktadır:

> "Trakya'daki bu gelişme 3-5 yıllık bir olay değil. 1970'li yıllara dayanıyor ve 1970'li yılların öncelikleriyle günümüzdeki öncelikler çok farklı. 1970'li yıllarda insanların öncelikle zaruri ihtiyaçları, efendim ticaretin gelişmesi, herhangi bir iş bulma ve sanayinin gelişmesiydi. Burda buna herkes sıcak bakıyordu. Sanayi gelsin de nereye gelirse gelsin. Artık Türkiye'nin refah seviyesi arttıkça insanların öncelikleri de değişmeye başladı. Sanayi gelsin ama, diye diğer cümleler kurulmaya başladı. Bu da insanların hem bilgi seviyesinin, hem gelişmişlik seviyesinin, hem de algılama

> seviyesinin ileri boyutlara ulaştığını, artık insanların önceliklerinin ekonomi yanında çevre, çevre yanında sağlık olmaya başladığını görmekteyiz" (G12, Yatırımcı, 2016).

İstanbul'un sanayisini ve nüfusunu Trakya'ya yönlendirmesi, en fazla Meriç-Ergene Havzası'nı etkilemektedir. Havza'da, plansız ve kontrolsüz bir biçimde gelişen sanayi bölgeleri ve buna bağlı olarak hızla artan nüfus, Ergene Nehri'ni aşırı derecede kirletmektedir. Bölgede endüstriyel, evsel ve tarımsal kökenli atık suların tamamı doğrudan ya da dolaylı olarak Ergene Nehri'ne deşarj edilmektedir. Trakya'da çok sayıda yerleşim merkezinin içinden akan Ergene Nehri'nin tarımsal sulama amaçlı olarak da faydalanılması, sanayinin yol açtığı sorunları arttırmakta ve su kirliliğine ek olarak; toprak kirlenmesi, çoraklaşma ve tarımsal ürün kalitesinde bozulma yaşanmaktadır (G9, Yerel Yönetici, 2016; G33, Siyasetçi, 2016).

Sanayinin yol açtığı kirliliği önlemek için atılan en önemli adımlardan birisi sanayinin ıslah edilmesidir. Tekirdağ Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nde yöneticilik yapan görüşmeci plansız olarak Tekirdağ'a yerleşen ve çevreyi aşırı şekilde kirleten sanayinin, ıslah edilerek OSB haline getirilmesine ilişkin süreci şu şekilde açıklamaktadır:

> "OSB yapılanmalarına önce baktığımızda sanayinin belli yerlerde kümelendiğini gördük. Yani, böyle 30-40 tane fabrikanın olduğu yerler görüldü. Havza koruma eylem planının kapsamında da sanayinin kontrol altına alınması için, organize bir hale gelmesi için, alt yapıdan yararlanılması, bir bütünü oluşturması için bu çalışmalar başlatıldı. Sadece bunların artık kesin sınırlamalarını belirlemiştir. Sınırlar belirlendikten sonra önce içerisi yoluyla, içerisi dolduktan sonra, içeride yatırım yapılacak yer kalmadıktan sonra diğer yerlere yapılacak diye kararlar alındı. Tabi İstanbul'dan çıkan, desantralize olan sanayi işte eğer Avrupa'ya yönelik bir işlem yapıyorsa ve bunu karayollarıyla taşıyorsa ilk gözünü açtığı Tekirdağ'dır. Hemen Çerkezköy-Çorlu ilk bulunduğu sanayi alanına yerleşmek istiyor. Bu planlar onun için çıkarıldı. Bu manada baskı çok, ama biz 2009 yılında çıkan büyük ölçekli Çevre Düzeni Planı ile bazı kirletici vasfı olan tesisleri engellendik. Tesisler buraya gelemedi, Kocaeli bölgesine, Sakarya bölgesine gitti" (G35, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Çevrede ve Ergene nehrinde oluşan kirliliği önlemek için Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti tarafından, 2011 yılında"Şafak Harekatı" adıyla bir proje oluşturulmuş ve kamuoyuna ilan edilmiştir. Bu projenin yol haritası ise; "Ergene Havzası Koruma Eylem Planı" ile ortaya konulmuştur. Plan kapsamında Çerkezköy, Çorlu Deri, ASB,

Velimeşe, Veliköy, Karaağaç, Ergene I, Ergene II ve Türkgücü olmak üzere 9 adet Organize Sanayi Bölgesi ile Yalıboyu adlı Islah Organize Sanayi Bölgesini içine alan bir projenin gerçekleşmesi için sanayi bölgeleri bir araya gelmiş ve Tekirdağ Ergene Derin Deniz Deşarj A.Ş. kurulmuştur. Tekirdağ Ergene Derin Deniz Deşarj A.Ş., Tekirdağ sınırlarındaki organize sanayi bölgelerinden kaynaklanan endüstriyel ve evsel atık sular için, Marmara Denizi'ne Derin Deniz Deşarj Sistemi'nin proje, inşaat ve işletilmesi işlerini gerçekleştirmektedir. Proje ile atık suların ileri biyolojik arıtma tesislerinde arıtıldıktan sonra kollektör hattıyla toplanması sağlanacak ve arıtılmış atık sular kara kısmından sonra, kıyıdan yaklaşık 5 km açıkta ve yüzeyden 47 metre derinlikte denize deşarj edilecektir. Böylelikle Ergene Nehri'ne kontrolsüz sanayi atık suyu deşarjı engellenmiş olacaktır (Ergene Derin Deniz A.Ş., 2016).

Trakya'da sanayinin yol açtığı kirliliğe karşı yıllar içersinde bir duyarlılık oluşmuştur. Katılımcılar sanayinin gelmesine karşı olmamakla beraber gelen sanayinin *kirletici olmayan sanayi* olmasını istemektedirler (G5, Yerel Yönetici, 2016; G21, Akademisyen, 2016). Bu noktada konu çevre ve bölgenin hayat kaynağı Ergene nehri olunca, kişisel görüşler, düşünceler bir kenara bırakılmakta ve herkes tek bir ses olarak Ergene'nin kurtarılmasını istemektedir (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016; G10, Esnaf, 2016).

> "O kirliliğin altında şöyle söylemek lazım şu an nereye akıyor, Ergene nehrine akıyor. O da denize akıyor. Şu an toprağa da işliyor, en azından toprağa işlemeyecek. Şimdi mesela Uzunköprü'den çıkan her pirinçte kalıntı var şuanda. Yani yediğimiz her pirinçte, mısırda, kanolada, ayçiçeğinde en azından o olmayacak" (G34, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

> "Muratlı caddesinin Çınarlı mahallesinde evimizi 1986 yılında kendimiz yaparken Muratlı deresinden kum taşırdık kendi traktörümüzle, kürekle oradan römorka kum doldururduk. Dere balık kaynıyordu, şimdi o dereden kum almamız mümkün değil, burnunu rahatsız edecek derecede sanayi atığı kokusu vardır. Bugün o yörede yaşayan insanlar bundan muzdaripler" (G10, Esnaf, 2016).

Bölgede sanayileşme, çevre kirliliğinin yanı sıra plansız yerleşime neden olmuş ve artan nüfusun alt ve üst yapı ihtiyaçlarının karşılanamamasına yol açmıştır. Sunulan hizmetlerin, artan nüfusun talebini karşılayamaması, büyümenin dengesiz olmasına

ve sosyo-ekonomik kalkınmada sorunlarla karşılaşılmasına yol açmıştır (Trakya Kalkınma Ajansı, 2013: 32).

> "Sanayileşme olunca bu format da değişti, demografik yapı değişti, sosyal, kültürel yapı değişti. Kentleşme sürecinde kaos oldu. Yetişemedi, göçle gelen duruma planlama yetişemedi ve şu anda Tekirdağ büyük bir plansızlık içinde bocalayan ve şehircilik olarak gelişimi tamamlayamayan ve zorluk çeken bir süreçte. Bu sorunlar daha da yoğunlaştı. Büyükşehir olmasıyla bütünşehir olunca sorunlar daha da büyüyor ve bunların çözümü için bana göre bölgeye göçün önlenmesi gerekiyor" (G18, Araştırmacı, 2016).

Sanayileşme Tekirdağ'da ekonomik açıdan rakamları üst sıralara taşısa da, başından itibaren sanayileşmenin plansız yürütülmesi, sanayileşmenin geleceğini de riske atmaktadır. Bölgedeki sanayileşmenin temelde "tekstil, giyim, kimya, metal" gibi az sayıda sektörde ve daha çok düşük teknolojili alanlarda yoğunlaşması (Tekstil ve giyim tüm istihdamın %50'sini oluşturmaktadır) ve bu tür sanayinin yol açtığı çevre sorunları nedeniyle sanayi tıkanma riski ile karşı karşıyadır (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 14). Nitekim katılımcılar da sanayinin bölgenin geleceğini riskli hale getirdiğini ifade etmişler ve duydukları endişeyi dile getirmişlerdir (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G20, Akademisyen, 2016; G17, Basın, 2016).

Sanayinin getirdiği çevre kirliliği ve göçün yol açtığı olumsuzlukların yanı sıra sanayi firmalarının yönetim merkezlerinin Tekirdağ'da yer almaması da sanayinin olumsuzluklarından birisi olarak görülmektedir. Çünkü Çorlu ve Çerkezköy'de artan sanayi kuruluşlarının ve fabrikaların çoğunun merkezinin İstanbul'da bulunması, işletmelerin Çorlu'dan çok İstanbul'a ekonomik katkı sağlamasına yol açmaktadır (Öcal, 2006: 95). Tekirdağ'daki sanayileşmenin yerli sermayeden kaynaklanmaması bunun en önemli nedeni olarak görülmektedir. Dolayısıyla bölgede yatırım yapan fabrika ve üretim tesislerinin, bölgedeki ucuz arazi, işgücü ve ulaşım gibi olanaklardan yararlanırken asıl Tekirdağ'a refah getirecek hizmetleri İstanbul'dan karşılamaları ve genel merkezlerini İstanbul'da bulundurmaları bölge halkı tarafından eleştirilmektedir. Çünkü işletmelerin genel merkezlerinin İstanbul'da yer alması fabrikaların vergisinden Tekirdağ'ın pay alamamasına yol açmaktadır (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 5). Görüşmecilerden birisi bu konuda şunları ifade etmektedir:

> "...Fakat tabi bizim sanayi ile sıkıntılarımız var. Nasıl var derseniz, bütün sanayi kuruluşları Tekirdağ'da fakat Tekirdağ'a katkısı belki de yüzde on, yüzde on beş. Neden? Vergi dairelerinin hepsi İstanbul'da olduğu için. Bütün kiri, çöpü, pisliği Tekirdağ çekiyor, paraların hepsi İstanbul'a gidiyor. Bunun mücadelesini yapıyoruz. Zaten vergi dairelerini buraya taşırsak o zaman Tekirdağ çevresi biraz daha değişecek diye düşünüyoruz" (G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Fabrika ve tesislerin önemli bir kısmının vergilerini İstanbul'a ödemelerinin yanı sıra gerek işverenlerin, gerek yönetici konumunda çalışanların İstanbul'da ikamet etmesi ve Çorlu, Çerkezköy, Kapaklı, Ergene gibi ilçelerde yoğunlaşan nüfusun daha çok asgari ücretle çalışan işçi ailelerinden oluşması sosyo-ekonomik farklılaşma düzeyinin de düşük olmasına neden olmaktadır (Daniş, 2010: 117).

3.3. Çevre Düzeni Planı'nda Tekirdağ İle İlgili Öngörüler ve Hedefler

Türkiye açısından Trakya Alt Bölgesi, İstanbul-Marmara Bölgesi ve Avrupa'ya yakınlığı ve içsel potansiyelleri ile gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle İÇDP'de bölgenin, "bir geçiş ve gelişme alanı" olarak görülmesi dikkat çekmektedir.

1/100.000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı'nda (TABÇDP) Trakya Alt Bölgesi'nin, tarımsal üretim değerleri ve jeopolitik özellikleri ile ülke içinde stratejik bir öneme sahip olduğu ifade edilmektedir. İstanbul başta olmak üzere ülkenin diğer kentlerinden gelerek, Çerkezköy ve Çorlu'ya yığılan sanayinin, Ergene Havzası'nda yol açtığı kirlilik ve susuzluğun ise tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir. TABÇDP'ye göre bölgede tarımın uzun dönemde negatif yönde etkilenmesi ise, işsizliğe ve nüfus kaybına, özellikle kırsal alanlardan göçlere neden olmaktadır. Bu süreçte bölgede, Edirne ve Kırklareli nüfus kaybı yaşarken, Tekirdağ ise sanayi gelişimine paralel olarak nüfusu hızla büyüyen bir il haline gelmektedir (TABÇDP, 2009: 1).

"Sürdürülebilirlik, kırsal kalkınma ve nüfus kaybının önlenmesi, sanayi gelişiminin planlarla sınırlandırılması, entegre ulaşım sistemleri ile desteklenen işlevsel bağlantıların kurulması" ilkeleri ile hazırlanan TABÇDP'de Tekirdağ'a ilişkin öngörülerden birisi, özellikle Çorlu ve Çerkezköy'deki sanayi alanları nedeniyle kırsal ve kentsel alanlarda nüfus artışının devam edeceği yönündedir. Planda,

Tekirdağ'daki nüfusu etkileyen en önemli etkenlerden birisi, İstanbul Metropoliten Alanı'na ve bu alanda yer alan Silivri'ye yakınlık olarak görülmektedir. Silivri ve Tekirdağ arasında 1.500.000-2.000.000 arasında bir nüfusun yer alması ve iki yerleşim birimi arasında günlük iş-konut ilişkisi nedeniyle fonksiyonel bütünlük oluşması öngörülmektedir (TABÇDP, 2009: 2).

TABÇDP'de Tekirdağ'da sanayi ağırlıklı bir gelişimin devam etmesi nedeniyle, "tarımın toplam çalışan sayısı içindeki payının %39'dan %18'e düşmesi ve sanayi sektörü istihdamının %26'dan %31'e, hizmetler sektörü[11] istihdamının ise %35'ten %51'e yükselmesi beklenmektedir" (TABÇDP, 2009: 4).

Trakya Alt Bölgesi ülkenin en önemli tarımsal merkezlerinden birisidir. Bölgede "Mutlak Korunacak Tarım Arazileri" grubunu oluşturan tarım arazisi alanı bölgedeki dağılımda önemli bir yere sahiptir. Bölgede yer alan üç ilin yüzölçümü, Türkiye'nin yaklaşık %2,32'lik bölümünü oluştururken, Alt bölgede yer alan Mutlak Korunacak Tarım Arazileri, Türkiye Mutlak Korunacak Tarım Arazilerinin %8,23'lük kısmını oluşturmaktadır. Planda çok sık, Trakya Alt Bölgesi'nde yer alan ve bölgenin %69'luk bölümünü içeren tarımsal arazilerin kullanımlarının sürdürülmesi ve korunması üzerinde durulmaktadır (TABÇDP, 2009: 8). Planda, Trakya Alt Bölgesi'nde tarımsal araziler üzerinde Tarımsal Organize Bölgeleri (TOB)[12] ve Tarımsal Alt Bölgeler (TAB)[13] kurulması önerilmektedir. Özellikle TOB'larda kirletici sanayiye ve tarımsal ürünlerin doğrudan işlenmediği sanayiye izin verilmeyeceği vurgulanmaktadır (TABÇDP, 2009: 10-11). Tarıma elverişli arazileri olan Tekirdağ'ın merkez ilçesi olan Süleymanpaşa, Marmara Ereğlisi, Çerkezköy, Malkara, Şarköy, Saray ve Hayrabolu ilçelerinde TAB ve/veya TOB önerilmektedir (TABÇDP, 2009: 10-11). Ancak 1/25.000 Ölçekli Tekirdağ İl Çevre Düzeni

[11] Plandaki hizmetler sektörü öngörüsü sanayi istihdamındaki artışla da yakından ilgilidir. Çünkü planda bir sanayi sektörü çalışanının beraberinde 2 hizmet çalışanını çektiği ifade edilmektedir.

[12] "Tarımsal organize bölgeleri (TOB), besicilik, süt sığırcılığı, meyvecilik, sebzecilik, seracılık, çiçekçilik vb. tarımsal üretim ve ürün işleme faaliyetlerinin bir arada yapıldığı, disipline edildiği, tek elden sevk ve idare edildiği ve desteklendiği alanlardır" (TABÇDP, 2009: 10).

[13] "Tarımsal Alt Bölgeler; Sanayi fonksiyonlarının kesinlikle yer almayacağı, tarım ve hayvan yetiştiriciliğini destekleyen, hububat, meyve, sebze üretimi için uygun tarım alanları, meralar, mantarcılık, orman ürünleri, sebze ve çiçek yetiştiriciliği için seralar, depo veya soğuk hava deposu, mandra vb sadece 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu'nun 3. maddesinde tanımlanan "tarımsal amaçlı yapılar" fonksiyonlarını barındıran alanlardır" (TABÇDP, 2009:11).

Planı'nda (TİÇDP) TAB ve TOB önerisine yer verilmemekte, yalnızca "Sanayi alanlarında yerel kaynak çeşitliliğine göre kırsal kalkınmayı destekleyen, özellikle hayvancılık ya da tarıma dayalı sanayi fonksiyonları teşvik edilecektir" ifadesine yer verilmektedir (TİÇDP, 2015: 13). Katılımcılar da TAB ve TOB'lardan bahsetmemişler ancak Tekirdağ'da tarım ve hayvancılığın özellikle Malakara, Saray, Hayrabolu ilçelerinde ön plana çıktığını ifade etmişlerdir.

> "Örneğin Şarköy, Malkara, Hayrabolu tarıma yönelik bir ekonomik yapı var. Yaklaşık yüzde 80'i, yüzde 90'ı tarım ve hayvancılığa endeksli. Örneğin Malkaramızdaki hayvancılık Türkiye'nin lider bölgelerinden biridir, çok gelişmiş teknoloji ile kooperatiflerin birlikteliğiyle güçlü bir yapı oluşturmuş durumda. Halkın da bu yönde kazancına ciddi katkılar verdiğini düşünüyorum. Hayrabolu da yine verimli topraklar olan bir bölgemiz… Saray, Karadeniz'e kıyısı olan bir ilçemiz orada da hem hayvancılık, hem tarım, hem de sanayi sektörü olan bir bölgemiz. Son yapılan çalışmayla Saray bölgemizde termal su bulundu" (G33, Siyasetçi, 2016).

TABÇDP'de bölgedeki gelişmenin çevre kentler ya da yerleşmelerle fonksiyonel bağlantıların kurulması ile birlikte gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla belirlenen kimlikler, kırsal merkezler, hizmet merkezleri, lojistik merkezler ve sanayi merkezleridir. 2007 verileri temelinde planda bölgede beş grupta merkezler kademelendirilmiştir. Bu kademelendirmede Tekirdağ Merkez ve Çorlu 1. Kademe, Çerkezköy 2. Kademe, Malkara, Hayrabolu, Muratlı, Saray ve Şarköy 3. Kademe, Marmara Ereğlisi ise 4. Kademede yer almakta ve Tekirdağ'daki nüfus yığılmasını önlemek için diğer merkezlerdeki çekiciliğin arttırılması gerektiği vurgulanmaktadır (TABÇDP, 2009: 18-19). TİÇDP ise Tekirdağ il merkezi, hizmet alanlarına yoğunlaşacak 1. Kademe Merkez, Çorlu ve Çerkezköy'ü sanayi ve sanayinin hizmet ihtiyaçlarının giderildiği 2. Kademe Merkez, Marmara Ereğlisi ile Muratlı'yı sanayinin hizmet ihtiyaçlarının giderildiği 3. Kademe Merkez, Şarköy'ü turizmle öne çıkacak 3. Kademe Merkez, Malkara, Hayrabolu ve Saray'ı ise kırsal merkez özelliği ile 4. Kademe merkez olarak değerlendirilmekte ve ilçelerin gelişimlerini bu yönlerde sürdüreceği ifade edilmektedir (TİÇDP, 2015: 29). Katılımcılar, Tekirdağ'daki ekonominin temelde tarım ve sanayi ile birlikte bu alanların gereksinim duyduğu hizmet sektörü ile biçimleneceğine şu ifadelerle dikkat çekmektedirler:

> "Ekonomik yapı olarak Türkiye'de kendi kendine giderlerinden fazlasını üretebilen, ekonomisine katkı yapabilen birkaç ilden bir tanesi Tekirdağ. Bunu da sanayiye borçlu. Çorlu-Çerkezköy bölgesinde başlayan sanayi ciddi bir aşamaya geldi, oralarda ciddi bir potansiyel var. Bunun dışında tarımda mekanizasyon sağlanmış. Verimli tarım alanları olmasının yeri var. Dolayısıyla tarımın, ekonomisinde önemli bir yeri var. Dolayısıyla ekonomisini bu iki unsura bağlayabiliriz. Birinci aşamada sanayi, ikinci aşamada da tarım. Turizm konusu çok gelişmiş değil bu bölgede, alt yapı imkânları konusunda da çok yetersizlikler var. Turizmin kendisi uzun vadede potansiyeli olabileceği düşünülecek bir sektör ama şu an itibariyle hali hazırda bölgeye çok büyük katkısı yok ekonomik anlamda" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

> "Tekirdağ tabi merkez, biraz daha tarım, hizmet sektörü, memurların ağırlıklı olduğu bir yer. Onun dışında sanayi çok az. İşte bir kaç tane fabrika var, un fabrikaları var dumansız sanayi dediğimiz, bu bölgede makine şudur budur işte Tekirdağ'a özgü şeyler var ama çok böyle kapsamlı bir sanayi yok. Şimdi liman var. Limandan dolayı bir şey geleceği bekleniyor ama şu ana kadar oradan da çok bir hareketlilik gelmedi. Son senelerde bir öğrenci şehri, bir miktar ilçeler sanayi tabi, Çerkezköy, Çorlu, Kapaklı, Muratlı, Saray'ın Beyazköy kısmı sanayi ağırlıklı. Diğer ilçeler ise, Hayrabolu, Malkara tarım, oralarda da OSB açıldı ama şu anda onlar da yağ falan, tarım üzerine. Yine tarım endüstrisi var Şarköy'de. Biraz turizm diyebiliriz orada şu ana kadar bir şey yok sanayi anlamında, tarım anlamında da orda yine üzüm, kiraz vs. meyvecilik yapılıyor" (G34, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ il merkezinin hizmet ve nüfus büyüklüğü açısından baskınlığını koruyarak bir hizmet merkezi olarak geliştirilmesi öngörülmektedir. Bunun sebebi ise bölgede Tekirdağ'ın "sanayi ve üretiminin odak noktalarına, bölgesel ölçekte hizmet vermesi öngörülen liman alanlarına ve dolayısı ile nüfussal büyümenin merkezine sahip olması" olarak görülmektedir. Bu nedenle "Tekirdağ il merkezinin 1/100.000 İstanbul İÇDP'sinde önerilen Silivri çekim merkezi ile birlikte, hinterlandını Trakya Alt Bölgesi'nin oluşturduğu yönetim, kültür, turizm, ticaret ve eğitim merkezi" olması planlanmaktadır (TABÇDP, 2009: 19).

Hizmet fonksiyonlarında ihtisaslaşarak bölgede öne çıkmaları beklenen Tekirdağ ve Çorlu'da "hizmet, ticaret, finans, eğitim, fuar ve turizm-kültür aktiviteleri"nin yoğunluk kazanması ve desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bölgenin üst kademe hizmet merkezlerinden birisi olacağı belirtilen Tekirdağ Merkez'in yaklaşık 600.000 nüfusa hizmet vereceği öngörülmektedir. TABÇDP'de liman ve liman arkası fonksiyonlar ile gelişeceği öngörülen Tekirdağ Merkez'in, uluslararası lojistik fonksiyonunu da üstleneceği de vurgulanmaktadır. 1. Kademede yer alan ve en

büyük nüfusa sahip olan Çorlu'ya ilişkin öngörü ise, gelecekte de kentin yine bölgenin en fazla nüfusuna sahip olacağı yerleşim olması yönündedir (TABÇDP, 2009: 22).

Nüfus artışlarının devam edeceği belirtilen Çorlu ve Çerkezköy, sanayideki gelişiminin yol açtığı nüfusa yönelik hizmet ihtiyacının giderilmesi noktasında, hizmet sektörü ile gelişmesi öngörülen merkezlerdir. Çorlu Hava Limanı'nın da bu noktada gelişmesi beklenmektedir. Marmara Ereğlisi ve Muratlı'nın ise "sanayi ve tarım alanlarının lojistik ve hizmet ihtiyaçlarını karşılayacak 3. Kademe Merkezler olarak" gelişmesi öngörülmektedir. (TABÇDP, 2009: 20). Lojistik merkez olarak konumlandırılan Muratlı'nın, ağırlıklı olarak sahip olduğu demir yolu bağlantısı ile Tekirdağ limanlar bölgesine ve sanayi bölgelerine hizmet götürmesi, uluslararası yük ve yolcu taşımacığında kullanılacak Çorlu Havaalanı ve İstanbul-Bulgaristan, İstanbul-Yunanistan banliyö hatları ile de bağlantısının kurulması düşünülmektedir (TABÇDP, 2009: 23).

TABÇDP'de, sanayi gelişiminin mevcut planlı sanayi alanları ile sınırlandırılması ve teknoloji ağırlıklı, çevreye duyarlı bir yapı kazandırılması önerilmektedir.[14] Planda, sanayi ile birlikte, serbest bölge, araştırma geliştirme merkezi, fuar alanları gibi fonksiyonların da yer alması hedeflenmektedir. Ayrıca Marmara Ereğlisi ve Çerkezköy-Çorlu-Büyükkarıştıran aksı dışında kalan sanayi alanlarında, yerleşimlerin baskın özelliklerine göre tarım ve hayvancılığı destekleyecek sanayi fonksiyonlarının teşvik edilmesi öngörülmektedir (TABÇDP, 2009: 26).

2023 yılında İstanbul ve Trakya Alt Bölgesi'nde denizyolu ile gerçekleşecek ticaret hacminin 2006 yılına oranla yaklaşık %100 artması beklenmektedir. Haydarpaşa Limanı'nın faaliyetlerine son vermesi, Ambarlı Limanı'nın ise orta vadeli kullanımlar için rehabilite edilmesi stratejisi doğrultusunda Tekirdağ liman alanlarının, liman yükü açısından stratejik öneme sahip olacağı ifade edilmektedir. Marmara Ereğlisi Limanı'nın enerji limanı fonksiyonunu koruması, Nato Limanı'nın askeri liman olarak kalması, Tekirdağ Limanı'nın ek kapasitelerle geliştirilmesinin

[14] Ergene Havzası'nın sanayi merkezi olan Tekirdağ'daki planlı ancak yapılaşmamış sanayi alanı yaklaşık 4.805,5 ha (toplam sanayi alanının yaklaşık %50'si) iken mevcut sanayi alanı 4.164 ha dır (TABÇDP, 2009: 25).

yanında Barbaros'ta yeni bir limanın kurulması önerilmektedir. Böylelikle Gümüşyaka'dan Barbaros Limanı'na kadar uzanan liman alanları ile sanayi alanları ve lojistik alanlarının desteklenmesi öngörülmektedir (TABÇDP, 2009: 27). Nitekim katılımcılar da Tekirdağ'ın liman fonksiyonları açısından önemli olduğunu ve lojistik hizmetler açısından da gelecekte kilit bir konumda yer alacağını ifade etmektedirler.

> "Liman özellikle Asyaport'la direkt Haydarpaşa'ya alternatif olacağı ve o limanların buraya kayacağı düşünülüyor... Dolayısıyla sanayi anlamında zaten İstanbul'dan Tekirdağ-Lüleburgaz tarafına kaçış var. Liman anlamında Asyaport, Akport, Marmara Ereğlisi'ndeki Martaş ki Nato Limanı vardı Yeniçiftlik'te o yarım kaldı. Bunların da farklı şekilde tekrar faaliyete geçeceği söyleniyor. Marmara denizine kıyımız olması, mevcut ve potansiyel limanların yapılacağı ve Tekirdağ'ın lojistik üs olacağını tahmin etmek zor değil" (G9, Yerel Yönetici, 2016).

> "Çanakkale Otoyolu'nun olması, Üçüncü Havalimanı, yine hızlı tren projesi bunlar Trakya Bölgesi'nin, Tekirdağ'ın halihazırda güçlü olan altyapısının bir kat daha güçlendirecek. Bu da lojistik anlamda, lojistik merkez anlamında Tekirdağ'ın rolünü güçlendirecek. Bizim bununla ilgili yaptığımız çalışmalar var; Trakya Bölgesinde Lojistik Mastır Plan diye. Trakya Bölgesi'nde Tekirdağ ön plana çıkıyor. Marmara Bölgesi'nde hatta sadece Marmara değil, Güneydoğu Avrasya Bölgesi'nde ön plana çıkan bir kent, Asyaport'un gelmesi de artı bir şey bu süreçle ilgili. Hatta temel noktası" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Lojistiğin yanı sıra deniz ve doğanın sunduğu imkanlar, Tekirdağ'ın turizm faaliyetleri açısından da gelişim gösterebileceğine yönelik tahminlere yol açmaktadır. Özellikle Tekirdağ ilinin Merkez, Saray ve Şarköy ilçeleri agro-eko turizm[15] potansiyeline sahip yerleşimler olarak görülmektedir (TABÇDP, 2009:32).

> "Trakya'nın kendine özgü yöresel ürünleri mevcut, hayvancılık bölgemizde gelişmiş vaziyette. İşte Trakya'nın peyniri meşhur. Küçük baş hayvan eti, işte Trakya kıvırcığı denilen bir şey var, eti meşhur. Yemek; özel Trakya'ya özgü köfteler var, her ilin hemen hemen var. Tekirdağ'ın işte köftesi meşhur. İçecekleri meşhur. Şarabı, alkollü içecekleri çok meşhur. Bunların da alıcısı ciddi anlamda var. Özellikle İstanbul'un keşmekeşliğinden, trafiğinden sıkılan insanlar bir şekilde hafta sonları şehir dışına çıkarak kendilerini rahatlamak arzusu içindeler. Tekirdağ da çok yakın. Bir saatlik bir yolculuktan sonra Tekirdağ'a gelip, Tekirdağ'daki yöresel tatları sunan, son

[15]"Agro-eko turizm ve eko turizm iç içe geçmiş iki kavramdır. Eşzamanlı ve ziraatla birlikte gelişen bir turizm modelini tanımlayan sözcüklerdir. Kırsal alanlarda yaşayanlar tarafından verilen turizm hizmeti olarak tanımlanabilir. Amaç kitle turizmiyle, beton yığınlarından oluşan dev oteller ile çevreyi yok eden, tüm ülkeleri, tüm toplumları birbirinin kopyasına dönüştüren turizm anlayışına karşı bir alternatif oluşturmak ve bu amaç doğrultusunda kırsal alanın, köyün ve orada yaşayanların özelliklerini, kültür birikimlerini yüceltmektir" (TABÇDP, 2009:33).

> zamanlarda iyi restoranlar da açılmaya başlandı. Bu restoranları ziyaret ediyorlar, alışverişlerini yapıyorlar ve akşam İstanbul'a dönüyorlar. Yani hafta sonu turizmi açısından baktığımızda çok elverişli bir bölge" (G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Planda ayrıca Şarköy ve Tekirdağ Merkez'de yat turizminin geliştirilmesi önerilmektedir. Mevcut limanların özellikle İstanbul'la bağlantısını güçlendirecek deniz otobüsü seferleri için uygun alan belirlenmesi ile deniz ulaşımının geliştirilmesi de hedeflenmektedir. Turizm açısından Marmara Ereğlisi, arkeolojik turizminin destekleneceği alan olarak belirlenmiştir. Tekirdağ Merkez'de yapılan yamaç paraşütü, Şarköy'de yapılan sörf gibi doğa sporlarının geliştirilmesi ve aralarında bağlantı noktaları oluşturulmasının yanında doğa ve spor turizminin bir arada değerlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılması önerilmektedir (TABÇDP, 2009: 33; TİÇDP, 2015: 34-35).

> "Tekirdağ, konum itibariyle aslında bir turizm kenti. Çünkü coğrafi konumu itibariyle, ciddi avantajları olan bir bölge, hemen yanıbaşında İstanbul gibi bir metropol var. Bunun yanında da geçiş rotası üzerinde olduğu için, Yunanistan, Bulgaristan'dan Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin uğrayabileceği, bu potansiyeli olan bir kent. Son zamanlarda da büyükşehir olmasıyla birlikte ciddi bir potansiyel taşıyor" (G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "... turizme çok açık bir yer, deniziyle, Trakya'nın batı tarafının havasıyla, ordaki ekolojik yapısıyla, yani yamaç paraşütünden tutun, sörfünden tutun, trekkinginden tutun çok farklı. Dağ turizmi, çok farklı özelliklere sahip" (G5, Yerel Yönetici, 2016).

Planda bölgenin karayolu ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Karayolu bağlantısının yanı sıra hem Avrupa ve komşu ülkelerle hem de çevredeki kentlerle ilişkilerin yoğunlaşması açısından Avrupa transit demiryolu ağının, Trakya'yı boydan boya geçecek hızlı tren hattıyla ve Marmaray'la entegre olması sonucunda, stratejik önemde bir yatırımın gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Bu noktada hızlı tren hattının yük ve yolcu taşımacılığına hizmet edecek şekilde bölge içinde kurulacak bağlantılarla desteklenmesi gerektiği de belirtilmektedir (TABÇDP, 2009: 35, TİÇDP, 2015: 42-43).

Ulaşımla ilgili diğer bir öneri ise, hem Yunanistan'la hem de İstanbul'la bağlantıların güçlendirilmesi kapsamında, bölgenin güneyinden geçecek yeni bir demiryolu hattının kurulması önerisidir. Bu hattın Silivri, Marmara Ereğlisi, Tekirdağ, Malkara,

Keşan, İpsala güzergâhını izleyerek Yunanistan ile bağlantı sağlaması düşünülmektedir. Bu demiryolu hattı ile amaçlanan, D110 numaralı İstanbul-Tekirdağ karayolundaki mevsimsel ve günübirlik turizmin yol açtığı yoğunluğu, hızlı ve güvenli bir ulaşım alternatifi oluşturarak azaltmak ve Marmara kıyısında yer alan Marmara Ereğlisi ve Tekirdağ limanları arasındaki bağlantıyı güçlendirmektir. Böylelikle limanlar bu demiryolu aksını kullanarak İstanbul il sınırları içerisindeki diğer limanlara, Çorlu havalimanına ve yurtdışı bağlantılarına erişebilirliliklerini arttırabileceklerdir. Tekirdağ limanları böylelikle "sahip oldukları etkin ve verimli demiryolu bağlantıları sayesinde ülkenin tamamından ve yurtdışından erişilebilir durumda olacaktır" (TABÇDP, 2009: 36). Bu amaçla 2010 yılında Muratlı-Tekirdağ demiryolu hattı kurularak, üretim merkezleri ile liman arasında önemli bir bağlantı oluşturulmuştur. Banliyöye dönüşeceği tahmin edilen bu alanlar arasında, yolcu ve yük taşımacılığının, demiryolu ve liman bağlantılarının sağlanması TİÇDP'de de vurgulanmakta ayrıca Çorlu Havalimanı'nın, Tekirdağ Limanı'nın ve Asyaport Limanı'nın geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir (TİÇDP, 2015: 42).

TABÇDP ile uyumlu olarak hazırlanan 1/25.000 Ölçekli Tekirdağ İl Çevre Düzeni Planı'nın (TİÇDP) vizyonu "Hizmet ve kültür odaklı gelişen, sosyal ve ekonomik açıdan yüksek refah seviyesine sahip, çevreye duyarlı bir Tekirdağ" olarak belirlenmiştir (TİÇDP, 2015: 1). TİÇDP'de çevresel sürdürülebilirlik konusundaki hassasiyet nedeniyle bölgede mevcut yasal sanayiler dışında kirleticiliği yüksek sanayilere kesinlikle yer verilmeyeceği belirtilmektedir (TİÇDP, 2015: 13). Yine TİÇDP'de OSB alanlarında doluluk %75 oranına ulaşıncaya kadar, OSB alanları dışındaki planlı sanayi alanlarında yeni yapılacak sanayi yatırımlarına izin verilmeyeceği vurgulanmaktadır (TİÇDP, 2015: 13).

3.4. İstanbul Metropoliten Alanının Tekirdağ Üzerindeki Etkileri

Sahip olduğu fiziksel yakınlık ile İstanbul'un etkisini diğer yerleşimlere nazaran daha fazla hisseden Tekirdağ, tarımsal üretimi ve limanlarıyla İstanbul'u her zaman desteklemiştir. Ancak, İstanbul ve Tekirdağ arasında tarih boyunca devam eden bu ilişki, 1970'li yılların ortasından başlayarak farklılaşmaya ve yoğunluğunu arttırmaya

başlamıştır. Katılımcılar da bu yıllardan itibaren İstanbul'un Tekirdağ üzerindeki etkisinin arttığını vurgulamışlardır.

> "(Tekirdağ'daki büyüme) İstanbul'daki işte büyüme süreci ile yoksa yerelde bir çaba yok. İstanbul merkezde yapılan projeler, planlar kapsamında, yapılan bir takım yatırımlar kapsamında kentte bir büyüme söz konusu . Sanayi geldi, nüfus arttı. Ne oldu, İstanbul'daki inşaatçı buraya geldi." (G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde "metropollerin alt merkezlerle[16] ve etki alanlarında yer alan yerleşimlerle işbirliklerinin geliştirilmesi ve bazı işlevlerini bu alanlara kaydırması"nın sağlanması amaçlanmakta ve ulusal merkez niteliğindeki bu kentlerin küresel ölçekte rekabet edebileceği işlevlerin desteklenmesi öngörülmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 103). Dolayısıyla küresel kent olma sürecinde Türkiye'nin en büyük metropolü olan İstanbul'un bazı işlevleri çeperdeki yerleşimlere aktarılmakta ve çeperdeki alt merkezlerle İstanbul metropoliten alanı arasında işbirliği gelişimi desteklenmektedir. İstanbul metropolünün alt merkezlerinden birisi olarak tanımlanan Tekirdağ ise İstanbul'un merkezde yer aldığı kent bölge içerisinde bir alt merkez olarak gelişimini sürdürmektedir. Tekirdağ'ın bu gelişimini görüşmecilerden birisi şu şekilde ifade etmektedir:

> "En büyük değişim sanayinin buraya gelmesiyle seksenli yıllar, yani Tekirdağ'ın değişiminin başlaması sanayiyle birlikte oluyor. İstanbul'daki sanayinin buraya gelmesi sonrasında, onunla beraber göç geliyor, onunla beraber ekonomi gelişiyor" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

3.4.1. İstanbul'un Kazandırdıkları ve Kaybettirdikleri

Tekirdağ, sahip olduğu coğrafi konumu itibari ile Marmara Bölgesi içinde İstanbul metropoliten alanından en çok etkilenen yerleşimlerden birisidir. Trakya Bölgesi'nde yer alan iller, İstanbuldaki hızlı gelişim nedeniyle 1955-1985 yılları arasında önemli ölçüde İstanbul'a göç vermiş ve bölgenin ülke nüfusundaki payı % 3,02'den %2,15'e düşmüştür (Gezici, 1991:59).

[16] "Metropol alt merkezleri, metropollerin etki alanında bulunan ve onlarla fonksiyonel ilişkileri yoğun olan Endüstriyel Büyüme Odaklarıdır" (İzmen ve Özbay Daş, 2014:13).

1970'li yılların sonlarıyla birlikte İstanbul metropoliten alanının aşırı yığılması ve bazı faaliyet kollarının Trakya'ya aktarılması ile birlikte İstanbul ve Tekirdağ arasındaki ilişki farklılaşmaya başlamıştır. Tekirdağ bu süreçle birlikte; (1) büyük bir metropolün sunduğu sosyal ve kültürel imkânlara (2) ulaşım kolaylığına (3) küresel ticari pazara yakınlığa ve (4) İstanbul'dan desantralize edilen sanayinin Tekirdağ'da oluşturduğu istihdam olanaklarına erişmiştir. Ancak İstanbul'un Tekirdağ üzerinde bir takım olumsuz etkilerinin olduğu da katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Bu olumsuzluklar şunlardır; (1) İstanbul'dan Tekirdağ'a desantralize edilen sanayinin çevrede yarattığı kirlilik (2) sanayiyle birlikte oluşan nüfus artışının yol açtığı problemler (3) fabrikaların genel merkezlerinin İstanbul'da yer alması nedeniyle bu firmaların hizmet ihtiyaçlarının giderileceği iş alanlarının Tekirdağ'da gelişmemesi (4) genel merkezleri İstanbul'da yer alan firmaların vergilerinden Tekirdağ'ın yararlanamaması (5) sanayi işletmelerinin yönetim kadrosunun İstanbul'da ikamet etmesi sebebiyle beyaz yakalıların, şehre ekonomik ve sosyo-kültürel farklılaşma açısından yapacakları katkının oluşmaması (6) sunduğu olanaklar ve ulaşım kolaylılığı nedeniyle Tekirdağlıların hizmet ihtiyaçlarını İstanbul'dan gidermesi nedeniyle hizmet sektörünün gelişmemesi (7) sanayi işletmelerinin sahip ve yöneticilerinin ili sahiplenmemesi (G3, Yerel Yönetici, 2016); G28, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G34, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016; G31, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016). Bu noktada katılımcıların aşağıdaki ifadeleri önemlidir:

> "İstanbul'un kazandırdıkları tabii insanların yaşam standardı yükseliyor. Ordan giyiniyor, alışveriş yapıyor, aradığını daha kolay alabiliyor. Kaybettirdikleri de işte en önemlisi çevreyi kaybettirdi ve insanlar ekosistemle daha huzursuz yaşıyorlar" (G20, Akademisyen, 2016).

> "İstanbul'daki firmaların fabrikaları geliyor ama vergisel açıdan bakınca Tekirdağ olarak yararlanamıyoruz. Tamamen İstanbul'da. Daha önce kulakları çınlasın Antep valimiz Ali Yerlikaya'nın bir tabiri vardı; İstanbul'da 1 metrekarelik yerde oturan müteşebbisler, Çorlu'da 30.000-40.000 metrekarelik yerde iş yapıyorlar, rahat rahat geçiniyorlar, vergilerini orda veriyorlar. Bu konuda Tekirdağ'a bir katkı sağlamamız lazım, merkezlerini buraya getirmemiz lazım ve bakınca zaten Tekirdağ'da fabrikası olan çok büyük işletmeler var fakat merkezleri burada değil, burada Tekirdağ kökenli holding bulamıyorsunuz. Neden yok? İstanbullu gelmiş araziyi almış fabrikayı yapmış

> ama merkez İstanbul'da, satış İstanbul'da, pazarlama İstanbul'da. Ama atığıdır, çevre kirliliği, fabrikada çalışan işçi, hepsi burda" (G16, Basın, 2016).

İstanbul'dan desantralize edilen sanayi tesislerinin genel merkezlerini İstanbul'da bulundurmalarının sebeplerinden birisi de bu işletmelerin sahiplerinin Tekirdağlı olmamasına dayandırılmaktadır.

> "Yine Tekirdağ'da yer seçen sanayicilerin önemli bir kısmının Tekirdağ'lı olmayışı, sanayicisinin yüzde doksanı Anadolu'dan gelen, yani sahipleri Anadolu'dan gelen insanlar. Yani Trakyalı yok fabrika sahibi ve bunların üretimi de Tekirdağ adına değil ve bunların hep vergi kayıtları da İstanbul. Dolayısıyla Tekirdağ tek başına hiçbir zaman bir şehir olamayacak. Yani büyükşehir gibi olacak ama o erki olmayacak, iktidar şeyi hani bir tabir var, iktidara gelebilirsiniz ama iktidar olamazsınız, deniyor ya. Büyükşehir olabilirsin ama hiç bir zaman tek başına bir karar verici şey olamazsın yani çünkü İstanbul sana çoğu şeyi dayatacak yani, bunun ötesi berisi yok. İstanbul büyüdükçe sanayisini, tesisini bazı şeylerini sana yükleyecek, sana bunları taşıtacak yani, onun için çok da bağımsız bir büyükşehir olacağına inanmıyorum, tamam yönetimsel olarak olur büyükşehir ama İstanbul'la hep koordineli gitmek zorunda tek başına yapacak değil, yapmak ister ama İstanbul boğacak"(G22, Akademisyen, 2016).

> "İstanbul'a yakın olması bizim bölgenin avantajlarından, tabi bunun dezavantajları da var. İstanbul'a yakın olduğu için, sanayi kuruluşlarının burdaki kenti tam sahiplenme konusu, biraz topal kalıyor açıkçası" (G14, Yatırımcı, 2016).

Katılımcıların önemli bir kısmı sosyal imkânların Tekirdağ'da gelişmemesini, bu imkânların İstanbul'da olması sebebiyle insanların İstanbul'u tercih etmelerine bağlamaktadır. Dolayısıyla yatırımcıların, Tekirdağ'da sosyal-kültürel imkânlara yönelik yatırım yapmamalarının sebebi, İstanbul'un etkisi olarak görülmektedir.

> "... yatırım yaparken biraz daha düşünüyorlar. Mesela otel, 5 yıldızlı otel birkaç sene önce geldi. O bile Tekirdağ'a geç geldi. Çünkü niye? Yakında İstanbul'da bir sürü otel var. Dolayısıyla İstanbul'un dezavantajları da var bölge ile ilgili. Ama bu tamamen bence yönetimle ilgili" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Her ne kadar İstanbul'un etkisinin yönetilebileceği ifade edilse de katılımcıların bir kısmı İstanbul'un hiçbir katkısı olmadığını belirtmektedir. Bu noktada sanayi nedeniyle gelen nüfusun yol açtığı sorunlar, Trakya'nın verimli arazilerinin ve Ergene'nin kirlenmesi, yer altı su kaynaklarının tükenme noktasına gelmesi özellikle vurgulanmaktadır.

> "Hayır hiçbir şey kazandırmıyor. Şöyle kazandırmıyor; pisliğini buraya bırakıyor, efendim kirliliğini buraya bırakıyor, bunun yanında hepsinin merkezleri İstanbul'da, alışverişini İstanbul'dan yapıyorlar, vergilerini İstanbul'a ödüyorlar. Buraya hiçbir katkıları yok. Sadece belirli bir istihdam sağlamış oluyorlar ama bunun karşılığını fazlasıyla alıyorlar ama buraya bir şey vermiyorlar, katkı yok" (G36, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'da yer seçen işletme sahiplerinin ve beyaz yakalı yönetim kadrosunun özellikle İstanbul'da ikamet etmeyi sürdürmesi, Tekirdağ'da sosyal yaşamın ve bu kesimin getireceği ekonomik katkının oluşmaması anlamında önemli bir kayıp olarak görülmektedir (G29, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Şu an da zaten yüzde doksan beşi (beyaz yakalıların) belki de İstanbul'u tercih ediyor, İstanbul'dan geliyor. Beyaz yakalıların hiçbiri burada kalmıyor. Akşam olduğu zaman yani şöyle bir şey söyleyeyim ben, gündüz buranın nüfusu dört yüz bin, üç yüz elli bin civarında. Akşam olduğu zaman nüfus yüz bine düşüyor Çerkezköy'de, siz düşünün artık. Buranın ne kadar sadece gündüz hareketli olduğunu, geceleyin hiç bir tane burda beyaz yakalının kalmadığını. Ben şöyle bir şey söyleyeyim, bu konuda yaşadığım bir olay; biz bu oda seçimlerine girdiğimizde sanayicilerle birlikte sohbet ediyorduk, listemize sanayici arkadaşlarımızdan da koymuştuk. Bunun en yakın örneği meclis başkanımız Faruk Ferdi diye bir abimiz var, yetmiş, yetmiş beş yaşlarında, sağ olsun. Yaklaşık on beş sene oldu, Çerkezköy'de fabrikalarda sanayici bu arkadaşımız. Biz seçimlere onu çağırdıktan sonra arkadaşlarla çalışmaya başladığımızda Çerkezköy'ün esnaflarını ziyarete başladığımızda, a Çerkezköy'de böyle bir yer mi varmış, a şurası da mı varmış, a burada pastane varmış, gibi. Bu arkadaşlarımızın hepsi otobandan Çerkezköy'e gelip tekrar akşam olduğu zaman beşte, mesai bittiği zaman otobandan İstanbul'a dönen arkadaşlarımız" (G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Beyaz yakalı olarak Tekirdağ'da çalışan kesimin İstanbul'u ikamet yeri olarak seçmesinin şehre getirdiği olumsuz etkinin yanı sıra, İstanbul'dan desantralize edilen sanayinin beraberinde getirdiği mavi yakalı işgücünün yarattığı olumsuzluklar da ifade edilmektedir.

> "... İnsanlar sanayi geldiğinde büyük bir göç olacağını, bu göçün sosyal problemlere yol açacağını düşünüyorlar ve bunu düşünmekte haklılar. Çünkü geçmiş dönemlerde gerçekten gerek Çorlu, Çerkezköy bölgesinde yaşanan olaylar, gerekse İstanbul'daki olaylar veya Anadolu kentlerinde sanayiyle özdeşleştirilen şehirlerde sosyal problemlerin çok olduğunu herkes biliyor, aşikar ve görüyor. Haberlerde en çok suç oranı orda, en kötü kentleşme oralarda, gecekondulaşma orda olduğu için altyapı sorunları hat safhada. Tabii kimse huzurlu yaşarken sorunlarla uğraşmak istemez,

belediye hizmetlerinden şahane bir şekilde yararlanırken bir anda bunlar kısılsın istemez...” (G11, Yatırımcı, 2016).

İstanbul’un etkisi ile gerçekleşen büyümenin getirdiği zararların yanında, büyümenin ve İstanbul’un hemen yanı başında olmanın birtakım olumlu etkileri olduğu ve bu etkilerden yararlanılması gerektiği de vurgulanmaktadır (G33, Siyasetçi, 2016; G29, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

“İstanbul’la artık komşu olduk. Komşu değil artık iç içe olduk. Şimdi bunu değerlendirmemiz gerekiyor. Neyini değerlendirmemiz gerekiyor? İstanbul yanımızda bir devlet, 20 milyonun üzerinde bir nüfusu var, bunu Trakya olarak değerlendirmemiz gerekiyor” (G28, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

“Belli açılardan, bence faydası zararından daha çok İstanbul’un. Bi kere ekonomik gelişimin şu andaki Trakya Bölgesi’ndeki, Tekirdağ’daki temel sebebi, İstanbul’daki nüfus. İstanbul çünkü Türkiye’nin şu anda tam olarak odağı. Ekonomik faaliyetlerin, ticari faaliyetlerin hepsinin merkezi İstanbul. Çok ciddi bir nüfus hareketi var. Dibindeyiz, çok yakın mesafesindeyiz, dolayısıyla bu ciddi bir etkileşim burda oluşturuyor. Mesela bunlardan bi tanesi çok dikkat ettiniz mi bilmiyorum ama burda ikinci konutlar. Tekirdağ’daki ikinci konutların büyük bir kısmı İstanbul’daki insanlara ait” (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

“... Ama olumlu yönlerine de bakıldığında İstanbul bir dünya kenti. İnsanların bir saat gibi, bir buçuk saat gibi kısa bir sürede İstanbul’a ulaşması da büyük kazanç. Merkez olduğu için Tekirdağ’ın bir bakıma cazibesini de o arttırıyor... Tekirdağ alt yapısıyla, şehirciliğiyle, hizmetleriyle tamamladığında Tekirdağ’a da göç olacağını düşünüyorum. İnsanlar yolda 3-4 saat ulaşımda vakit geçireceğine Tekirdağ’da rahat erişebilecek noktalarda bulundukları taktirde bunun farkını da hissedeceklerdir” (G19, Akademisyen, 2016).

İstanbul’daki sanayinin desantralize edilmesiyle başlayan sürecin getirdiği sıkıntılarda yalnızca sanayi işletmelerinin sorumlu tutulmaması gerektiği belirtilmektedir. Bu görüşe göre sanayinin Tekirdağ’a gelme süreci iyi yönetilememiştir. Uzun yıllar devam eden bu süreç sonrasında bölgede sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan yaşanan problemler büyük boyutlara vardıktan sonra çözüm arayışlarına girişilmesi ise geç kalınmış müdahaleler olarak görülmektedir (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

“Sanayi birdenbire geldi. Ne yaptık ilk önce adamlara şunu diyemedik, ya Çerkezköy beldesinin şurası, evet sanayi alanıdır, ama bunun haricinde hiçbir yerde sanayi kuramazsınız, bunu diyemedik. Ne yaptık? Adamlar arazilerini aldılar, arazilerini

> aldıktan sonra belediyenin başına oturdular dediler ki, ben buraya fabrika kuracağım. Neye ihtiyacımız vardı? İstihdam, her zaman şikayet ettiğimiz bir konu. Aman ya fabrika gelsin de buraya işte benim de çoluğum çocuğum çalışır. Eyvallah, ama o beraberinde orda bir çarpık sanayileşme, bu tarafta çarpık bir sanayileşme. E orada işte organize sanayi kuruldu, organize sanayi doldurulamadı sonradan müdahaleler oldu ama o da bize beraberinde neyi getirdi? Hiç olmaması gereken yerde biz bir baktık birden bire pıtırak gibi sanayi tesisleri oluşmaya başladı. Kafamızı biz sonradan vurmaya başladık. 25 sene önce, 30 sene önce yapamadığımızı kalktık bugün yapmaya uğraşıyoruz" (G31, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Yani bir tarafta şey var, dünyanın en büyük şehirlerinden bir tanesi, İstanbul metropolü. Bir tarafta daha küçük bir şehir var yanında. Dolayısıyla burada bu sürecin yönetilmesi gerekiyor. Bu sizin süreci nasıl yönettiğinizle ilgili bir şey. Fayda zarar olayı. Bunun başında bence biraz önce söylediğimiz gibi şehir gelişmemiş dedik. İnsanlar eğitimli, Türkiye ortalamasının üzerinde ama sosyal imkânlar zayıf mesela. Bu bir tezat aslında" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

1980'lerden sonra İstanbul'da hizmet üretimine yönelik yatırımlar önem kazanmaya başlamıştır. Nitekim Castells'e göre de metropollerde ileri hizmetlere yönelik yatırımlar önemli miktarda artmakta ve yoğunlaşmaktadır (Castells, 2008: 509). Katılımcılar eğitim, kültür, kongre-fuar, yüksek teknoloji üretimi ve lojistik gibi alanlara yönelik ihtiyaçların İstanbul'dan giderildiğini belirtmişlerdir.

> "Bence Tekirdağ'ı olumlu etkiler İstanbul'un bu anlamlarda (küresel faaliyetler) gelişmesi. Özellikle finans gibi böyle daha niteliksel işlerle ilgili yoğunlaşması. Çünkü İstanbul'un şu anda vizyonunda sanayi yok. İstanbul sanayi istemiyor. Şu anda finans merkezi, yüksek teknoloji üreten bir uluslararası ticaret merkezine dönmek istiyor. Dolayısıyla bu fonksiyonlar bize her anlamda faydalı. Bunlara odaklanmak gerekiyor"(G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Metropolün yanında olmak, onun sunduğu avantajlardan faydalanmak isteyenler için önemli bir kazanç getirirken, hizmet ihtiyacının İstanbul'dan giderilmesi, yörede bu tür ihtiyaçların karşılanmasına yönelik talep oluşmamasına, talebin oluşmaması arzın sunulmayışına ve dolayısıyla kentsel gelişime bir engel olarak görülmektedir. Anadolu'da "Anadolu Kaplanları" olarak nitelendirilen kentlerdeki büyüme ve gelişimenin nedeni de bir ölçüde, bu kentlerin İstanbul gibi büyük bir metropolün yanı başında olmamaları yüzünden kendi ihtiyaçlarını kendilerinin üretmeye mecbur kalmaları olarak görülmektedir (G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Bi Kayseri'si, Gaziantep'i mecbur kaldılar çünkü İzmir'e, Ankara'ya, İstanbul'a ulaşmak onlar için zor olur. İstanbul dediğim gibi yanı başımızda. Burda bulamadığımız şeyi orada bulabildiğimiz için belki de o yüzden biraz da" (G9, Yerel Yönetici, 2016).

> "Şöyle örnek vereyim, Çanakkale'deki gazeteci arkadaşlarımız kendi bölgelerinde firmalarının reklamlarını taşıyabilirken, biz burada taşıyamıyoruz. Çünkü buradaki firmalarımız şunu söylüyor; bizim iş olmuyor ki reklam vereyim, ben kendimi zor geçindiriyorum. Ama Çanakkale öyle değil. Niye? Adamın satış yapması lazım kendi bölgesine. Bu konuda rahatlıkla reklam verebiliyor, işini oradan yapabiliyor. Büyümeye imkânları var orada, büyümeye engel bir yer yok çünkü, İstanbul 4 saat yol...O yüzden kendi kendine yetmeye çalışıyor ve büyümeyi sağlıyor" (G16, Basın, 2016).

Ancak, Tekirdağ'ın kentsel büyümesini sağlamak için artık İstanbul'un sunduğu avantajlardan daha fazla yararlanılması gerektiği ve bunun yollarının yerelde araştırılarak bulunması gerektiği ifade edilmektedir.

> "İstanbul'un arka bahçesi olarak burayı görmemek lazım. İstanbul tabi artık metropollükten çıkmış, artık megapol olmuş. İstanbul'a yakın olmak, aslında avantajlarından faydalanma noktasında düşünmek lazım. Biz istesek de istemesek de insanların ekonomik durumları refah durumları veya avantajlarını bu şehrin yöneticilerinin bunu görüp buna göre önlem alması gerekir. Ha İstanbul'dan pay alacak, İstanbul'daki en büyük pay, teknik insanların veya becerikli insanların ikna edilmesi noktasında olacaktır. Yakın, gidip gelmesi kolay, ordaki insanları bi Doğu'ya, İç Anadolu'ya götürmek var, bi Tekirdağ'a getirmek var. İstanbul'un büyümesine, gelişmesine katkıda bulunmuş insanları getirmenin çok büyük bir avantaj olacağını düşünüyorum." (G12, Yatırımcı, 2016).

Tekirdağ'ın, İstanbul'un "arka bahçesi" olduğuna yönelik çok sık vurgu yapılmaktadır. Arka bahçe nitelendirmesinin kullanılmasının sebebi ise İstanbul'un problemlerinin, taşıyamadığı yüklerin, göz önünde bulunmasını istemediklerinin mekânı olarak Tekirdağ'ın görülmesinden duyulan endişe ve rahatsızlıktır (G17, Basın, 2016).

> "İstanbul bizi şu an arka bahçe olarak görüyor. Yani ön bahçeyi süslersiniz ama arka bahçeye ne bulursanız atarsınız, kötü sanayisini de, olmadık olaylarını da buraya atıyor. Tabi ağırlıklı olarak yakın bölgelerine işte Saray, Çerkezköy, Kapaklı ve Çorlu bölgelerine. Bu taraf daha uzak kaldığı için daha az eziyet içinde. Çorlu'nun son 20 yılına bakınca onbin, yirmibinlerden şu anda nüfusun beşyüzbinlere gitmesi, bu zaten onun eseridir. Bu konu hakkında bizler de çalışıyoruz. Arka bahçe olmak istemiyoruz" (G16, Basın, 2016).

> "İstanbul'un doymuşluğu, önceden Tekirdağ, İstanbul'un arka bahçesi deniliyordu,bu tabir tabi pek hoşumuza gitmiyor ama şimdi artık Tekirdağ İstanbul'un bir ilçesi gibi ilgi görüyor, onu söyleyebilirim. Zaten yatırımlardan, İstanbul merkezdeki fabrikaların bu bölgeye taşınması, merkezdeki tüm fabrikalar şehir dışına çıkarılmak zorunda kalınca o fabrikaların hepsi bizim bölgemize geldi. Yani şehir İstanbul'un itici gücüyle birlikte son 10 yılda ciddi değişime uğradı" (G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Katılımcıların bir kısmı, İMP tarafından hazırlanan TABÇDP'yi, İstanbul'la Trakya Bölgesi'ni özellikle Tekirdağ'ı yoğun biçimde etkileşime sokarak, İstanbul'un yükünü hafifletmeyi öngördüğü için eleştirmektedir (G18, Araştırmacı, 2016; G16, Basın, 2016; G17, Basın, 2016).

Yerelde İstanbul'la birlikte oluşan büyüme farklı yönlerden eleştirilse de bölgeye ilişkin planlarda ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde sanayinin ülke genelinde dengeli gelişimi ve mevcut içsel potansiyellerden daha iyi yararlanmak için büyüme odaklarının geliştirilmesi önerilmektedir. Böylelikle dinamik yatırımları ve nitelikli işgücünü kendine çekebilen rekabetçi şehirler ve kent bölgeler oluşturulması ve kent bölgelerin küresel sistemle entegrasyonlarının sağlanması yoluyla küresel sistemde üst aşamalara çıkılması hedeflenmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 3). İstanbul metropoliten alanının çeperinde yer alan ve İstanbul'la neredeyse kesintisiz yerleşim oluşturan büyüme odaklarından birisi olarak Tekirdağ, İstanbul kent bölgesi içinde konumlandırılmaktadır.

3.4.2. Küresel Kent Bölge Oluşumunun Görünümleri

Tekirdağ, bulunduğu coğrafya açısından gelişime elverişli bir konumda yer almaktadır. İlin hem Avrupa kıtasında yer alması, hem de İstanbul'a yaklaşık 132 kilometre mesafede olması, coğrafi açıdan bulunduğu konumu daha da önemli hale getirmektedir. Deniz, kara ve hava ulaşımına elverişliliği ve demiryolu bağlantısına sahip oluşu da erişebilirlik açısından kenti değerli kılmaktadır. Özellikle sahip olduğu limanlar, Tekirdağ'ın küreselleşme sürecinde öne çıkan özelliği olmaktadır.

Tekirdağ Limanı ve limanla bağlantılı ulaşım aksları bu izlenimi güçlendirmektedir. Nitekim Eraydın'a göre küreselleşme sürecinde kıyı bölgeler önemli gelişimlerin yaşandığı yerler haline gelmektedirler. Türkiye'de doğudan batıya doğru yaşanan göç ile kıyı kentlerde turizm ve ticaret alanında önemli boyutlarda büyüme

yaşanmakta ve kıyıdaki kentler dikkat çekmektedir. Dünya ile bütünleşme sürecinde kıyı alanların uluslararası çevre ile etkileşim kurma kapasitesinin yüksek olması bu bölgelerde gelişimin devam edeceğini göstermektedir (Eraydın, 2001: 385).

Küreselleşme sürecinin hız kazandığı 1980'lerden sonra metropoller hizmet sektöründe yoğunlaşırken, sanayi de metropolün çeperindeki kentlere, kasabalara veya ülkelere doğru desantralize edilmiştir. Keyder'e göre İstanbul metropoliten bölgesi 1990'lardan sonra coğrafyasını genişleterek büyümüş, daha küçük ilçeler kente eklemlenirken, doğuda Kocaeli ve batıda Tekirdağ'ın endüstriyel gelişimi ile yönetim birimleri birbirine karışmıştır. İstanbul böylelikle bölge sınırları belli olmayan biçimde, çevresine doğru dağılmıştır (Keyder, 2010: 630). Nitekim İÇDP'de de sık sık İstanbul'a bölgesel hatta ülkesel ölçekten yaklaşılması gerektiği vurgulanmaktadır (İBB, 2009: 14). Katılımcıların bir kısmı da Tekirdağ'ın ilçeleri için *banliyö* nitelendirmesini kullanmakta ve İstanbul'un çevresindeki yerleşimler üzerinde etkili olduğunu ifade etmeye çalışmaktadırlar (G21, Akademisyen, 2016).

> "Bu dönemde (şu an) zaten Tekirdağ'ın bazı ilçeleri işte Çorlu, Çerkezköy, Marmara Ereğlisi İstanbul'un banliyösü niteliğinde, yani burdaki sanayiciler günübirlik sabahleyin işlerine gelip, akşam evlerine döndükleri bir şey o bölgeler. İstanbul'un banliyösü olarak nitelendiriliyor. Diğer Tekirdağ ve Şarköy bölgesinde, İstanbul, turistik açıdan günübirlik veya konaklama yaparak hafta sonunda tatillerini geçirdikleri bir alan olarak değerlendiriliyor" (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'ın İstanbul'la kurduğu ilişkinin bir diğer yönü de yazlık ikinci konutlardır.Tekirdağ yazlık ikinci konut alanları ve deniz turizmi ile İstanbul'un karmaşasından kurtulmak, dinlenmek isteyenler için önemli bir merkez olarak cazibesini arttırmaktadır. Hızlı tren gibi ulaşım araçları ile yazlık konutların kalıcı konutlara çevrilme olasılığı da Tekirdağ'a yatırımcıların ilgisini arttırmaktadır.

> "Tekirdağ'ı İstanbul'un mahallesi gibi görmeye başladım ben. Çünkü her gelen İstanbullu, her gelenin yazlığı var. Ben bile yabancıyım. Bizim yazlığın olduğu yerde 4-5 tane Tekirdağlı var, 30-40 tane İstanbullu var. Çok çabuk gelebiliyorlar, çok çabuk dönebiliyorlar. Yatırım için ideal çünkü İstanbul'un içinde 2 saat sürüyor zaten bi yerden bi yere gitmek" (G39, Emlak Geliştirici, 2016).

İstanbul, Türkiye ekonomisinin dörtte birini oluşturmakta ve her zaman yatırımcılar için çekim merkezi olma işlevini korumaktadır. İstanbul'un sahip olduğu özellikler

nedeniyle yatırımcılar İstanbul'a yakın olmak istemekte ve metropolün çeperindeki yerleri üretim için seçmektedirler. Bu noktada Tekirdağ, İstanbul'dan desantralize olan sanayi işletmeleri veya İstanbul'a yakın olmak isteyen yeni sanayi yatırımları için önemli bir çekim merkezi olmakta ve sanayi yatırımları ile gelişmektedir. Tekirdağ'ın konumunun avantajlarından faydalanan sanayici, ürünlerini hem daha ucuz hem de daha kolay biçimde üreterek küresel pazarlara ulaştırmaktadır. Bu durum Tekirdağ'ın, sanayiciler açısından cazip olmasının en önemli sebeplerinden birisi olarak görülmektedir (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 14).

Kıray, Türkiye'de tarımsal alanda değişimin, pazar için üretimin ve sanayileşmenin gerçekleşmesiyle ve ulaşım ile haberleşmenin etkinliğinin artmasıyla birlikte *metropoliten bölge* olgusunun gittikçe hız kazanacağını belirtmektedir (Kıray, 2007: 106). Kıray'a göre bu süreçte, metropolün kontrol ve koordine ettiği bir yapı meydana gelmekte ve firmalar üretim tesislerini çeperde konumlandırırken genel merkezlerini ise metropoliten merkezde tutmaktadırlar (Kıray, 2007: 168). 1980'li yıllardan itibaren, İstanbul'dan sanayinin desantralize edilerek çepere yayıldığı süreçte, Tekirdağ'ın gelişiminin de daha çok İstanbul'un kontrol ve koordinasyonuyla şekillendiği görülmektedir Hatta çeperdeki yerleşimlerde yer alan işletmelerin pek çoğunun, İstanbul Metropoliten Alanı'nda genel merkezilerini veya ofislerini bulundurmalarının sebeplerinden birisi, küresel sistem ile daha kolay ilişki kurarak büyümek olarak görülmektedir.

> "Şimdi bakın Tekirdağ'da şu anda bir tane konteyner limanı yapılıyor (Asyaport). Niçin yaptılar? İstanbul'un yükünü hafifletmek için. Yani herkes İstanbul'a çalışıyor. Bunun yanında birçok fabrikalar işte İstanbul'dan kalktı bu bölgeye geldi, gelmeye de devam ediyor. İstanbul için düşünülen şu; bu tür bütün sanayi kuruluşlarının Trakya'ya aktarılması ve İstanbul'da beyaz yakalıların oluşması. Böyle bir çalışma var" (G36, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

İstanbul'daki sanayi fonksiyonlarına ilişkin oldukça fazla yük alan Tekirdağ, İstanbul'la ilişkilerini özellikle 1990'lı yıllar boyunca arttırarak devam ettirmiş, 2000'li yıllardan sonra ise sanayi dışındaki alanlarla ilişkili olarak fonksiyon paylaşımına yönelmiştir. Bu durumun Tekirdağ'daki büyüme sürecinin devam etmesine yol açtığı ifade edilmektedir.

> "İstanbul büyüyorsa çevresindeki iller de büyüyecek. Ben burdayım (İstanbul'da) diyor yatırımcı veya ticaretçi veya iş adamı diyor, bi tane de oraya şube açayım veya bir tane de yatırım orada yapayım. Yani merkezi İstanbul'da olup da, burda da iş yapmayı düşündüklerini görüyorum" (G3, Yerel Yönetici, 2016).

OECD ülkelerinde nüfus yoğunlaşmasının az sayıda bölgede toplandığı görülmektedir. Buna rağmen son yıllarda büyük metropollerde nüfus büyümesi yavaşlarken kırsal niteliği baskın merkezlerde ise daha hızlı bir nüfus büyümesi yaşanmaktadır. Türkiye'de Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşan nüfusun hareketliliğinde de benzer bir durum oluşmakta, metropolün yakın çevresindeki bölge ve yerleşimlere doğru yayılma eğilimi nedeniyle çeperde sanayi kentleri gelişmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 22).

Marmara Bölgesi'ne ilişkin oluşturulan plan ve projelerin, İstanbul'u göz önüne almadan yapılmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan sonra Tekirdağ ile İstanbul arasındaki ulaşım bağlantılarının arttırılmış olması ve gelecekte hızlı tren, demir yolu, kara yolu gibi yatırımlarla arttırılmaya devam edecek olması, bu yatırımların tüm Marmara Bölgesi'nde yaygınlaştırılması İstanbul'un merkezde yer aldığı "kent bölge" oluşumunu güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Namık Kemal Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan görüşmeci, Türkiye'nin ve özellikle İstanbul'un koordine ettiği kent bölge oluşumunu değerlendirirken Türkiye'nin kentlerinin özgünlüğünün dikkate alınması gerektiğini şu şekilde ifade etmektedir:

> "Amsterdam'da yaşıyorsanız, Rotterdam'da çalışabiliyorsunuz bir saatlik bir tren yolculuğuyla. Burası için de çok farklı olmayacaktır... Ama Türkiye'ye özgü durumu da göz ardı etmemek gerekiyor. Çünkü Avrupa'daki kentler biliyorsunuz tek merkezli, tarihi çekirdek etrafında gelişmiş yerler, onun için periferi onlar için çok önemli. Bizde tam tersi, zaten periferi eskiden yoktu yeni bir kavram ama zaten çok merkezli bir kent yapısı olduğu için biz aslında bu farklılıkları yok ederek homojenleştiriyoruz. Kötü durumdayız bence yani o tarafta çeşitliliğe, farklılığa açık bir düzen, ağ ilişkisine gidilirken burda o farklılıkları yok edip homojenleştiriyoruz ama mesela buraya trenin gelmesi burayı homojenleştirecek mi, evet, kısmen homojenleştirecek ama ekonomik anlamda da hani fragmanlaşma yaratmayacak. İstanbul gibi güçlü bir yer bir tarafta, küçük zayıf kendi halinde bir yer diğer tarafta olmayacak" (G21, Akademisyen, 2016).

Sassen'e göre kentlerin büyümesi, çoğunlukla yüksek uzmanlığa sahip işlemlerle bağlanmış küresel ağları örnek alarak biçimlenmektedir. Küresel kent

fonksiyonlarının gelişimi eski düzenlerin dinamik gelişimlerinin yanı sıra, bu kentlerin yeni bir ekonomik, politik ve mekânsal düzende altyapısal, yapısal ve politik gelişimi anlamına gelmektedir (Sassen, 2002: 30). İstanbul'un küresel kent olmasına yönelik çaba doğrultusunda uluslararası birtakım organizasyonlar, çeşitli fuarlar, kongreler düzenlenmekte, metropolün finansal gelişimi için Ataşehir'de büyük bir finans merkezi kurulmakta, Maslak gibi merkezlerde ise pek çok uluslararası şirketin şubeleri yer almaktadır. Küresel finansal akışın İstanbul'da düğümlenmesi ve insan, bilgi, teknoloji, turizm ve kültür akışının yoğunlaşması için, bu alanlardaki hizmetlerin geliştirilmesi ve metropolün ağır sanayiden arındırılması gerekmektedir. Dolayısıyla İstanbul'daki vizyon, metropolün mevcut sanayi üretimini çevredeki diğer kent merkezlerine yönlendirmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Çevredeki kentler ise küresel akışta yer alabilmek için İstanbul ile etkileşim kurmaktadırlar. Bu durum, çevredeki kentlerin İstanbul'u düşünmeden küresel ağ içinde hareket etmelerinin pek mümkün olmaması ile açıklanmaktadır (G8, Yerel Yönetici, 2016).

> "(İstanbul'un) Tekirdağ'ın küresel bir kent olmasını sağlayacağını pek düşünmüyorum. Bizim için burası İstanbul'un yan bahçesi. Yani esas para orda dönecek..." (G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "İstanbulsuz bir Tekirdağ düşünmek çok şu an olası değil. İstanbul'u yalıtalım, İstanbul'dan bağımsız olalım İstanbul'u düşünmeyelim bence bu çok doğru bir yaklaşım değil. Dolayısıyla ne düşünürsek düşünelim İstanbul'u düşünmek zorundayız ki mesela yollar yapılıyor, insanlar İstanbul'dan geçiyor, Avrupa'dan gelip bizden geçiyorlar. İstemesek bile İstanbul'la bir ilişki içindeyiz" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

İstanbul, bölgede planlama, kontrol ve koordinasyon fonksiyonları ile öne çıksa da, Trakya bölgesiyle kurduğu bir takım ilişkilerde Trakya'ya bağımlı olmaktadır. Doğal kaynaklar bu noktada önemlidir. Özellikle İstanbul'un sürekli artan nüfusunun şu anki ihtiyacı ve gelecekte yaşanabilecek "su" problemini çözebilmek için Trakya Bölgesi'nin su kaynaklarını kullandığı ifade edilmektedir (G5, Yerel Yönetici, 2016).

> "İstanbul'un bütün kentler için temel yarattığı sıkıntı oradan bakarak kentleri tasarlamaya çalışıyor. Şöyle oluyor, planlama yapıyor. Biz diyoruz şöyle yapalım; İstanbul kendine bakarak değil, çevresindeki kentlere bakarak kendini planlasın diyoruz, bizim tezimiz bu. Ama diyor ki, sanayimi atıyorum, okulları atıyorum diyor.

> Nereye atıyorsun? Tekirdağ'a atıyorum. Atıyorsun da, suyu Istrancalar'dan, su alcam Ergene'den alıcam, bak yanlış yapıyorsun, her şeyi atıyorum diyorsun, oradaki kaynakları alıcam diyorsun, burda bir tezat var. Dolayısıyla İstanbul'un kendini dışarıdaki şehirlerde sıkıntı yaratmayacak şekilde koordine etmesi lazım" (G20, Akademisyen, 2016).

Çeperiyle kurduğu ilişkilerle çok merkezli bir gelişim sağlamayı amaçlayan İstanbul'un küreselleşmeye yönelik attığı adımlar, uluslararası bağlantılarını arttırmaktadır. İstanbul'un bölgesindeki diğer kentler, özellikle finans, insan kaynağı, bilgi üretimi, pazarlama, ar-ge, teknoloji gibi alanlara yönelik olarak İstanbul'dan yoğun biçimde yararlanmaktadırlar.

> "Çevredeki iller gelişme sürecini en az İstanbul kadar hızlı yapabilirse planlama bunun üzerinden gidebilirse o zaman İstanbul üzerindeki baskı azalacaktır. İstanbul işte mesela Kocaeli de dolmak üzere gerçi, Tekirdağ bu konuda daha bakir. Tekirdağ üzerinden bazı yatırımlar buraya kaydırılarak, eğitim olabilir, yani çok müsait, sanayi kaydı. Son beş yılda İstanbul'da yapılan yatak sayısı öncesindeki yatak sayısıyla hemen hemen aynı, her gün bir otelin açılışı var neredeyse ve otel yatırımları her geçen gün artıyor. İşte kongre sayısı arttı. İstanbul'un ağırladığı turist sayısına baktığımızda Antalya'yı geçti, giderek de Avrupa'nın en önemli turizm merkezlerinden biri olacak" (G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "(İstanbul'un küreselleşmesinin Tekirdağ'a etkisi) Mutlaka olacaktır. Belki süreç uzayabilir, mutlaka etkileyecektir. Bu şeye bağlı, bu şehrin elitleri dediniz ya bahsettiğiniz eğer bunun altyapısını hazırlarsa, bu değişim kısa sürede gerçekleşir aksi taktirde zorunlu olarak değişecektir diye düşünüyorum. Yani bu, esnafın, bakkalın, marketin alışveriş merkezlerine karşı direnmesi gibi bir olay. Er geç bunlar etkilenecektir" (G19, Akademisyen, 2016).

İstanbul'un postmodern kentsel yapılanmalara benzer biçimlere doğru dönüşüm gösterdiği ifade edilmektedir. Bu noktada geçmişte İstanbul'un dışı olarak nitelendirilen sanayi bölgelerinin artık yeni merkezler oluşturduğu ve hizmet üretiminin gerçekleştiği yerler haline geldiği görülmektedir. Hatta yalnızca konut alanı olarak değerlendirilen kenar kentlerin kentleştiği bir süreç yaşandığı görüşmecilerden birisi tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Aslında İstanbul'un eski periferisi kalmadı. Yani periferi tamamen yeni kent merkezi alanlarına geldi. İşte karşı tarafta Kartal tarafı, işte yine Avrupa yakasında başka başka bölgeler. Ama bu tarafa doğru merkezler oluşacak gibi, hatta bu işte AB'nin politikalarında da vardır; hani periferiyi kırsal olandan ayıran şey eskiden evet yapılı olmayan çevreydi, şimdi ise tamamen orada yeni bir mekânsallık oluşturulması, o

> yüzden de periferiyi geliştirmek yönünde, desteklemek yönünde hep bir adım var" (G21, Akademisyen, 2016).

Castells'e göre metropoliten alan ve çeperinde oluşan orantısız yoğunlaşma ve yayılma *büyük metropoliten bölgeleri* meydana getirmektedir. Büyük metropoliten bölgeler, şehirlerin bir karışımını oluşturmakta ancak -kırsal, merkez ve periferi- şeklindeki kentsel devamlılığın zorunlu parçası olmamaktadırlar (Castells, 2002: 549). İstanbul çok merkezli bir yapılanma ile yeniden dizayn edilirken, Tekirdağ'ın da yalnızca İstanbul'la değil Trakya'nın diğer kentleri Edirne ve Kırklareli ile birlikte geleceğinin şekillendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Nitekim bölgesel çalışmalarda *TR21 Trakya Bölgesi;* Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'dan oluşan bir bütün olarak ele alınmaktadır. Katılımcılar da Tekirdağ'ın küresel kentler ağında konumlanabilmesi için Trakya bazında düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedirler (G18, Araştırmacı, 2016; G33, Siyasetçi, 2016).

Katılımcılar Tekirdağ'ın, küresel akışın sunduğu fırsatlardan yararlanabilmesi için Türkiye'nin küresel kentler ağına en çok eklemlenen metropolü olan İstanbul'un sunduğu pek çok cazip imkânı değerlendirmesi gerektiğini belirtilmektedirler. Bu noktada mevcut durumda İstanbul'daki küresel akıştan Tekirdağ'ın çok fazla faydalanamadığını ancak bu akışın yöreye önemli katkıları olacağını ifade etmektedirler.

> "Sizin nüfusunuz 1 milyon, İstanbul 15 milyon. Orada bir dev var, siz de burada o devin gölgesinde yeşermeye, büyümeye çalışan birisiniz. Dolayısıyla Tekirdağ'ın ticareti de, turizmi de, sanayisi de her şeyi İstanbul'a bağlı. İstanbul'dan ayrılacağım ayrı yaşayacağım derseniz böyle bir şey demek saçma olur. Dolayısıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesinin bütün kurumlarını, tüm doğal varlıklarını, İstanbul'un her şeyini biz değerlendirmeliyiz" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

> "İstanbul birçok büyük toplantılara, büyük belirli organizasyonlara ev sahipliği yapıyor. Fakat bu bölgeye hiçbir katkısı olmuyor organizasyonların. Neden, çünkü bu bölgeye ulaşımınız yok. Yani İstanbul'daki büyük bir toplantıya siz Tekirdağ'dan birilerini alıp götürmeye kalkarsanız bu trafiğin içine sokarsanız toplantıya adamı yetiştiremezsin" (G16, Basın, 2016).

Şu anki konumu itibariyle Tekirdağ'ın, sanayi üretimi ve limanlardan kaynaklanan ilişkiler dışında küresel sistemdeki akıştan yararlanamadığı belirtilmektedir. Bunun en önemli sebebi, kentin sanayi üretimi ve limanlar dışında sunduğu olanakların

yetersizliğidir. Bu noktada lojistik açıdan bağlantıların arttırılması, İstanbul'daki uluslararası turizm akışının Tekirdağ yönüne çevrilmesine yönelik yatırım ve tanıtımların yapılması, eğitimde öncü çalışmaların yaygınlaştırılması önemli adımlar olarak görülmektedir.

> "...(Tekirdağ'ın küresel sisteme eklemlenmesi) bunu galiba yapmak çok zor Tekirdağ için. Hangi anlamda bağ kurulabilir? Ancak sanayi alanında network kurabilir ve zaten kurmuş durumda, hafif çelik fabrikaları var mesela Çorlu'da, Kanada'da da faaliyet gösteren firmalar bunlar, Kıbrıs'a yapı yapan firmalar. O anlamda hakikaten bi anlamda küresel olduklarını söyleyebiliriz. Belki bunlar sayıca çoğalırsa o anlamda bir bağ kurulabilir" (G21, Akademisyen, 2016).

3.4.3. Mega Projelerin Çeperde Yarattığı Etki

İstanbul'daki kentsel büyüme, sanayi yatırımları ile birlikte 1950'li yıllardan sonra ivme kazanmıştır. 1970'lerde başlayan sanayinin kentin çeperine doğru yayılma süreci, 1980'lerde yoğunlaşırken, sanayinin bıraktığı boşluklar, hizmet fonksiyonları ile doldurulmuştur. İstanbul'da hizmet sektörünün büyümesi, nüfus artışını dolayısıyla metropoliten büyümeyi hızlandırmıştır. İstanbul'un kentsel büyümesi pek çok sorunu beraberinde getirmiş ancak büyümenin önüne geçilememiştir. Nitekim Castells de, oluşturduğu tüm sorunlara karşın metropollerin büyümeye devam edeceğini belirtmektedir. Çünkü Castells'e göre megakentler (1)küresel ölçekte ekonomik, teknolojik ve toplumsal dinamizmin merkezleridir, (2) kalkınmanın fiili motorudurlar, (3) ülkelerinin ekonomik kaderi mega kentlerin performansına bağlıdır, (4) kültürel ve siyasi yenilik merkezleridirler ve (5) her tür küresel ağla bağlantı kuran noktalardır (Castells, 2008: 545).

İstanbul, Castells'in işaret ettiği özelliklere sahip bir metropol olarak, hem Türkiye, hem de Ortadoğu nüfusu açısından önemli bir çekim merkezi olmaktadır. İstanbul'un cazibesinin artmasında oluşturulan ve/veya uygulanan mega projelerin önemli bir yeri vardır ve mega projelerin etkisi İstanbul'la sınırlı değildir. İstanbul'a yönelik plan ve projelerin gerçekleşmesi çeperini de etkilemekte ve Tekirdağ'ın da bir takım kamu yatırımlarından faydalanmasının önünü açmaktadır. Halkalı-Tekirdağ hızlı tren projesi, *Marmara Altın Ringi* olarak nitelendirilen Marmara Bölgesi'ndeki bütün illeri birbirine bağlayacak otoyol projesi, Üçüncü Köprü ve Üçüncü Havalimanı'na

bağlantı yolları ile Tekirdağ'ın erişim alternatiflerinin artması ve kolaylaşması, Çanakkale Boğazı Köprüsü'nün yapımına ilişkin çalışmalar,[17] Asyaport, Tekirdağ Limanı ve diğer limanların ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi, Çanakkale-İstanbul otoyolunun Tekirdağ sınırları içinden geçmesi ve İstanbul'dan sanayi desantralizasyonunun devam etmesi Türkiye'deki diğer illere kıyasla İstanbul'un Tekirdağ üzerindeki etkisini arttırmaktadır (Tekirdağ TSO, 2015: 52-55). Nitekim katılımcılar da İstanbul'a ve bölgeye ilişkin mega projelerin Tekirdağ'ı etkilediğini ve/veya etkileyeceğini ifade etmektedirler (G34, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016; G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G35, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016; G16, Basın, 2016).

> "(Mega projelerin) Direkt zaten etkisi içindeyiz, etkilemeye de başladı. 3. Köprü'nün Kınalı'ya kadar geçişi, Kınalı'dan da Çanakkale Boğazı geçişi projelendirildi, kamulaştırılmaları başlanıyor, Çanakkale tarafına kamulaştırılmalar oldu. Tekirdağ tarafına da sarkacağı söyleniyor. Çanakkale Boğazı'yla birlikte daha sonra da İzmir otogarına bağlanacak. Hatta haritalarımıza da işlendi. Şu an Çanakkale otoyolu yeni ve bunlar tabi erişilebilirlik anlamında imkânlar arttığı sürece ki hızlı trenden bahsediliyor, yeni bir proje İpsala'dan İstanbul'a doğru ki Avrupa hızlı tren hattı var zaten daha harekete geçmedi ama kamulaştırmaları devam ediyor" (G9, Yerel Yönetici, 2016).

Çevre düzeni planlarında mega projelerin, bölgesel gelişimi desteklediği ve bölgedeki etkileşimi arttırdığı ifade edilmektedir. Nitekim İÇDP'de, Ambarlı Limanı'na alternatif olarak görülen limanlardan Tekirdağ ve Yeniçiftlik limanları ile Gebze, Bandırma ve Mudanya arasındaki Ro-Ro hatlarının güçlendirilmesi ve Ro-la bağlantılarının kurulması ile birlikte İstanbul'a hizmet edilmesi öngörülmektedir. "Çok merkezli gelişim" açısından çok önemli bir adım olarak görülen bu öngörünün gerçekleşmesi ile Ege ve Marmara bütünlüğü oluşturularak, kamyon trafiğinin Ro-Ro hatlarına yönlendirilmesi amaçlanmaktadır (İBB, 2009).

İstanbul ile Çerkezköy arasında hızlı tren hattının kurulması, Çorlu'dan Marmara Ereğli'sine demiryolu bağlantısının oluşturulması ve Avrupa bağlantılarının sağlanması planlanmaktadır. Oluşturulan bağlantılar sayesinde Tekirdağ, Türkiye'nin

[17] İhale aşamasında olan Çanakkale Boğaz Köprüsü'nün 2019-2020 yıllarında muhtemelen tamamlanarak hizmete açılması planlanmaktadır. İstanbul istikametini 55 kilometre kısaltacak olan körünün üzerinde aynı zamanda raylı sistemin yer alması, köprüyü daha önemli hale getirmektedir (Hürriyet Gazetesi, 2016b).

Avrupa'ya ve dünyaya açılan kapısı konumuna gelecektir. Dolayısıyla tüm bu ulaşım bağlantılarının Tekirdağ'daki nüfusu daha da arttıracağı öngörülmektedir (G33, Siyasetçi, 2016; G3, Yerel Yönetici, 2016).

> "Bahsettiğiniz (mega) projeler şu haliyle, söylemleriyle ivme kazandırmış durumda. Bunların bir de faaliyete geçmesi durumunda büyük bir akım olacaktır. 3-5 yıl içersinde bu zaten fark ediliyor, emlak fiyatlarında, arsa fiyatlarında, diğer yatırımlarda ciddi bir farklılık var. Yani Hürriyet mahallesinde 150 liralık olan daireler şu an 350-400-500'e gidiyor. Bunlar tetikliyor. Tekirdağ'ın cazibesini arttırıyor. Eğer hızlı tren ulaşımı, Çanakkale Boğazı bunlar da gelişirse, üçüncü köprü, ben daha da artacağını düşünüyorum" (G19, Akademisyen, 2016).

> "... Kanal İstanbul ile Tekirdağ arasında yeni bir şehir oluşturma durumu da söyleniyor ne kadar doğru bilmiyorum ama Çatalca bölgesinde yaklaşık 1 milyon nüfusa sahip yeni bir şehir oluşturma da söyleniyor ki imkânsız şeyler değil bunlar. Yani bu taraf Türkiye'nin batıya açılan yakası şey gibi bi Silivri, Çatalca gibi Tekirdağ da tamamen İstanbul'un etkisi altında olan bir şehir ki bu son otoyollarla, hızlı trenle daha da erişilebilir olcak ki, 3. Havalimanı'nın da bu tarafta olması banliyö haline getirecek" (G9, Yerel Yönetici, 2016).

> "...Tekirdağ ciddi bir konuma geliyor, adeta Avrupa'yla karayolunu bağlayan boğaz haline geliyor" (G12, Yatırımcı, 2016).

> "... bütün sanayisini buraya gönderiyor, yazlıkçılarını buraya gönderiyor yani burda İstanbul belediyeleri Çanakkale planları yapıyor, hepsi buradan geçiyor. Dolayısıyla bunun hepsi birer külfet-nimet ilişkisi, karşılıklı ilişkilerle nimet haline getirebiliriz bunları" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

İstanbul'da 2023 vizyonu doğrultusunda planlanan ve yürütülen mega projelerin hayat bulmasının ve İstanbul'daki sanayinin ilerleyen yıllarda Tekirdağ'a üretim tesislerini taşımaya devam edecek olmasının, ilde mavi ve beyaz yakalı eleman ihtiyacını arttıracağı belirtilmektedir. Elemana duyulan ihtiyacın giderilebilmesi için Tekirdağ'ın dışarıdan göç alması gerekecektir. Göçün önlenebilmesinin alternatifi ise hızlı tren gibi ulaştırma araçlarının gelişmesiyle birlikte çalışanların İstanbul'dan günü birlik seyahat etmesi olarak görülmektedir (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 39).

3.5. Tekirdağ'da Kentsel Müdahaleler

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru Türkiye'nin en çok göç alan yerleşimlerinden birisi haline gelen Tekirdağ'ın uğradığı kentsel müdahalelerin neler olduğunu

saptamak, Tekirdağ'daki büyümenin nasıl oluştuğunu ve büyümenin toplumsal ve mekânsal açıdan ne gibi sonuçlar doğurduğunu anlamak açısından önemlidir.

Tekirdağ'ın en çok göç alan ilçeleri Çorlu ve Çerkezköy'dür. Trakya Bölgesi'nin en büyük nüfuslu yerleşimi olan Çorlu'nun sanayiyle birlikte yoğun göç alması sonucunda artan konut ihtiyacı, verimli tarım alanlarının bir kısmının imara açılmasına sebep olmuştur. Benzer şekilde Çerkezköy'de de hızlı nüfus artışı, altyapı hizmetlerinin kentte yetersiz kalmasına ve plansız kentleşmeye yol açmıştır (Öcal, 2006: 95).

Çorlu'nun kentsel planlaması, 1990, 1991, 1992 yıllarında revizyon çalışmaları yapılan ve 1988 tarihinde onaylanmış olan 1/5.000 ölçekli ve 1/1.000 ölçeli Nazım Planlar ile yapılmıştır. 1994 tarihinde ise, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca Çorlu'nun 1/25.000 ölçekli *Büyükkarıştıran Mevkii Çevre Düzeni Planı* onaylanmıştır. Kentin konut gelişiminin güneye doğru yönlendirildiği ve sanayi alanları ile konut alanlarının birbirinden ayrılması için kent içinde bir ulaşım aksı oluşturulduğu görülmektedir. Bu planların Çorlu'nun hızlı gelişiminin gerisinde kaldığı, kentin ihtiyaçlarına ve gelişme eğimlerine cevap veremediği belirtilmektedir. 1/25.000 ölçekli Çorlu Çevre Düzeni Planı'nın belirlediği sınırların dışındaki alanlarda, mevzi planlar doğrultusunda parçalı biçimde sanayi yatırımları gerçekleşmiş ve plana aykırı durumlar meydana gelmiştir. Özellikle tarım fonksiyonu verilen alanlarda sanayi ve konut gelişimi oluşmuş ve bu durum plansız kentleşmeye yol açmıştır. 2002 yılında Çevre Bakanlığı'nca 1/25.000 ölçekli *Çorlu Çevre Düzeni Planı* onaylanmış ve planda 2030 yılı için Çorlu'nun nüfus projeksiyonu yaklaşık 500.000 olarak hesaplanmıştır. Bu planda Türkgücü, Tekirdağ, Çerkezköy ve Edirne'den oluşan 4 yol aksı boyunca sanayi alanları planlanmıştır (Öcal, 2006: 88-89). Çorlu'daki kentsel gelişimi, aynı zamanda uzun yıllar Çorlu'da gayri menkul danışmanlığı yapmış olan görüşmeci şu şekilde ifade etmektedir:

> "Eski Çorlu'yu şöyle anlatırlar; hastaneyle postane arası. Yani bu dediğim yer ortalama iki kilometrelik bir bölge. 2 kilometrelik bir bölge ama şimdi Omurtak Caddesi dediğimiz en hareketli, hatta eski E-5'i bütün Avrupa'ya bağlayan yolken, işte yeni yeni yerler açıldı ama öyle bir sistem oluştu ki şimdi şehri üçe böylebiliriz; zengin, orta, fakir. Kendiliğinden bu oluştu. Bölge kendi kendine ister istemez bölündü, zenginlerin oturduğu bölge ayrı oldu, orta gelirlilerin oturduğu bölge ayrı

> oldu, fakirlerin oturduğu bölge ayrı oldu" (G36, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

Çorlu'da olduğu gibi Çerkezköy'ün sanayiyle gelişiminde de yoğun bir göçle karşılaşılmış ve göçle gelenler ilk etapta derme çatma yapılarda ve hatta ahırlarda konaklamak veya kendi apartmanlarını kendileri yapmak zorunda kalmışlardır. 1974'de çalışmalarına başlanan 100.000 nüfus öngörülü imar planı ancak 1982'de uygulanmaya başlanmış ve bu yıllar içersinde Çerkezköy plansız, yasadışı ve sorunlu bir kentleşme biçimini almıştır (Kaya, 2013: 330-331).

1989'da belediyenin yasadışı konutlara izin vermeyişi, işçilerin Çerkezköy'e yakın köylere yönelmesine ve bu köylerin nüfuslarının artarak belediye statüsü kazanmasına yol açmıştır. Böylelikle bu küçük belediyelerde de plansız bir yapılaşma biçimi oluşmuş ve bölgede okul, yol, sağlık kurumu, kanalizasyon gibi halkın ihtiyaç duyduğu alt yapı ve üst yapıya yönelik yatırımlar ancak 1990'larda gerçekleşebilmiştir. Bu yıllarda ve hâlâ devam eden biçimde sosyal ve kültürel ihtiyaçların giderilmesi noktasındaki yatırımlar da yıllar içinde çok fazla gelişim göstermemiştir. 2004 yılına gelindiğinde Türkiye'nin konut piyasasındaki hareketlilik benzer biçimde Çerkezköy'de de oluşmuş ve konut üretiminde yaşanan patlama sonucunda, çok katlı yapılar inşa edilmiştir (Kaya, 2013: 331-333).

Plansız yerleşme yalnızca Çorlu ve Çerkezköy'de değil Tekirdağ Merkez'de de pek çok soruna neden olmuştur. Tekirdağ Merkez'deki plansız yerleşimin. en önemli nedenlerinden birisi imar planlama noktasında oluşan problemler olarak görülmektedir. Kent merkezinde son derece düzensiz bir yapıda gelişen konut üretimi ve imar afları, şu an düzeltilmesi zor, hatta, neredeyse imkânsız sonuçlara yol açmıştır.[18] Katılımcılardan birisi bu durumu şu cümlelerde ifade etmektedir:

> "... o zaman imar çok kolaydı şu anki gibi değil. Yani o zamandan gelen çarpıklık şu anda devam ediyor. Yani biraz Hürriyet Mahallesi bunu aşmış durumda. Yüzüncüyıl (Mahallesi) işte şöyle böyle diyebiliriz. Öbür tarafları sayma zaten, dar yollar, araba

[18] Tekirdağ'daki yeşil alanlar incelendiğinde ise; kişi başına düşen yeşil alanın İmar Kanunu'nda en az 10m² olması gerektiği belirtilirken Tekirdağ'da 5m²'den az olduğu görülmektedir… Tekirdağ'daki yeşil alanlar merkezde küçük parklar, çay ve çocuk bahçeleri olarak bulunmaktadır. Parklarda özellikle çocuk parkı ile spor sahasında donatı (bank vs.) ve gölgeleme elemanlarının sayıca yetersiz kaldığı görülmektedir (Saatçı, 2012:138).

parkı olmayan yerler. Tekirdağ hakikaten çarpık, yani yaşanacak bir yer ama şehirleşme konusunda sıkıntılı" (G39, Emlak Gelişitirici, 2016).

1949 yılında yapılan Tekirdağ Merkez'in ilk imar planı, 1958 yılında değiştirilerek yenilenmiştir. 1960 yılında, kent merkezini kapsayan, 1/500 ölçekli imar planları oluşmuşsa da, bu planlar şehrin gelişimi açısından yeterli görülmediği için 1974-1978 ve 1980-1981 yıllarında, İller Bankası İmar Planlama Daire Başkanlığı tarafından imar planları yapılmıştır. Ancak bu planlar da zamanla şehrin gelişimi karşısında yetersiz görüldüğü için değişikliğe uğramıştır. Kentte, 1989, 1990, 1993 yıllarında ıslah imar planları yapılmış ve uygulanmıştır. 1991 yılında Trakya Üniversitesi tarafından Tekirdağ'ın tarihi yapılarının korunması için *koruma amaçlı imar planı* yapılmış ve onaylanmıştır. Daha sonraki yıllarda yer yer imar planlarında revizyon yapılarak kent gelişimini sürdürmüş ve 1998 yılında, kent bütününe yönelik imar planlama çalışmaları yeniden başlamıştır. 2001 yılında, 1/5.000 ölçekli Tekirdağ Nazım İmar Planı ile 1/1.000 ölçekli uygulama imar planları belediye meclisince onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. 2002 yılında ise eksik kalan kısımlarda 1/1.000 ölçekli uygulama imar planlarının yapılmasıyla günümüzde geçerli olan imar planına kavuşulmuştur (Paşalıoğlu, 2007: 18).

Tekirdağ merkez ilçesinin 19. yüzyıl sonuna kadarki mekânsal yerleşimine bakıldığında evlerin denize dik olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Bu yerleşim biçimi yüzlerce yıl denizin etkisinin kentin her sokak ve caddesinde hissedilmesini sağlamıştır. Ancak 1970'li yıllarla birlikte kentin bu planlaması bozulmuş ve deniz kıyısının prestij alanı haline gelmesi ve oluşan yüksek rant sonrasında, deniz kıyısına paralel uzanan çok katlı konutlar yapılmıştır. Geçmişte tatil yeri özelliğindeki Değirmenaltı ve Altınova mevkiinde yer alan konutlar da, nüfustaki artış, altyapı ve ulaşım imkânlarının gelişmesi ile kentle birleşerek sürekli yerleşim yeri haline gelmişlerdir (Şimşek ve Korkut, 2009: 319). 1970 yılında belediyede yöneticilik yapmış olan katılımcı, bu yıllarda imar konusunda belediyenin yetkisinin sınırlı olmasının ve himayeci ilişkilerin varlığının kentin tarihsel süreç içinde oluşturduğu denize dik yerleşimi ortadan kaldırdığını şu cümlelerle ifade etmektedir: [19]

[19] "Kent merkezinde bulunan mahallelerde taban alanı kullanımının yüksek, parsel büyüklüğünün düşük olup kat adetleri 3-4 arasında değişmekte olan genelde bitişik nizam yapıların bulunduğu ve

> "Tekirdağ'ı rezil ettiler. Tekirdağ'ın yeni sahili böyle olmamalıydı. Aslında Tekirdağ esasında dikey olması lazımdı" (G1, Yerel Yönetici, 2016).

Eski kent merkezinde kentsel sit alanı içinde kalan eski ahşap evler ve bunlarla uyuşmayan betonarme yapıların oluşturduğu plansızlık, şehir merkezine gidildiğinde hemen dikkati çekmektedir. 20. yüzyıla kadar kentte konutlar daha çok ahşap ve iki katlı olarak inşa edilirken, 1970'lerden sonra kent merkezlerinde yer alan bu ahşap yapılar yıkılarak ya da bakımsız bırakılarak yok edilmiştir. Yıkılan ahşap konutların yerine veya bunların hemen yanı başındaki parsellere ise eski kent dokusuna uymayan, depreme dayanıksız, çoğunlukla denize paralel, gelişigüzel betonarme konutlar inşa edilmiş ve kent merkezi karmaşık bir hale getirilmiştir.

1991 yılında, Tekirdağ merkez ilçesinin eski kent merkezinde, kentsel sit ve etkileme alanlarını kapsayan *Koruma Amaçlı Imar Planı* yapılmıştır (Paşalıoğlu, 2007: 18). Günümüzde Tekirdağ il merkeziyle birlikte Şarköy ve Çorlu ilçelerinde tarihi değeri olan ve koruma altına alınan, ancak önemli bir kısmı restore edilmemiş olan pek çok ahşap yapı vardır. Bu yapıların kente nasıl kazandırılacağı ve tarihi kent merkezinin nasıl dönüştürüleceği sorununu katılımcılardan birisi şu cümlelerle ifade etmektedir

> "(Tarihi kent merkezinde dönüşüm) Yapılamaz, bu kent merkezini olduğu gibi bırakacaksınız başka çare yok. Sit alanı da yapamıyoruz, koruyamıyoruz, bir kısmı çöküyor. Şu oluyor bu oluyor ve Peştamalcı Caddesi'ni görüyorsunuz, berbat bir yer, yıkıntı halinde" (G1, Yerel Yönetici, 2016).

Katılımcılar tarafından özellikle Tekirdağ'ın eski kent merkezinin tarihi dokusunun korunması ve ortaya çıkarılması ifade edilirken, tarihi dokuyu bozan, gerek görsel, gerekse yapısal olarak dönüşüme uğraması, yıkılması gereken pek çok binanın, eski kent merkezinde yer almaması gerektiği vurgulanmaktadır (G3, Yerel Yönetici, 2016)).

> "Ben olsam şu mahalleyi komple Odunpazarı (Eskişehir) yaparım yani Ertuğrul Mahallesi'ni. Çünkü eski evler var burda, Odupazarı'ndan daha güzel yerler var bizde, gezdim ben, ama yatırım yok. Yani turizm konuştuk hiçbir tur buraya gelmiyor, mesela Eskişehir'de var dimi... ama yani bizi bazen de öyle tanımıyorlar ki, inanılır

enerji etkin pasif sistem parametrelerine hiçbir şekilde uyulmadığı gözlemlenmektedir. Binalar yeteri kadar güneş ve rüzgardan yararlanamamaktadır. Bu sebeple doğal havalandırma olmadığı için kış aylarındaki kirli hava şehir merkezine çöküp dağılmamakta ve yaz ayları da olduğundan daha sıcak geçmektedir"(Saatçı, 2012:133).

> gibi değil. Yani Uçmakdere'miz var, Şarköy'ümüz var" (G39, Emlak Gelişitirici, 2016).

Bu noktada eski kent merkezine yönelik yapılacak müdahalelerle kentin tarihi dokusunun meydana çıkarılması, *şehrin yüzünün gözünün açılması* beklenmekte ve böylelikle eski kent merkezinin, bir kültür, sanat ve turizm bölgesi olması arzulanmaktadır.

> "Buralar bir kültür ve sanat veya turizm bölgesi olursa İstanbul'u daha rahatlatır. Düşünebiliyor musun? İstanbul'da insanlar boğuluyor" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Ancak Tekirdağ, beyaz yakalı profesyonellere ve işletme sahiplerine, kültür sanat ve turizm açısından elverişli olanaklar sunmadığı için, yaşanılması gereken yer olarak düşünülmemekte ve beyaz yakalılar hafta içi her gün Tekirdağ ve İstanbul arasında seyahat etmektedirler. Dolayısıyla, Tekirdağ plansız kentleşme ve sosyo-kültürel aktivitelerin eksikliği nedeniyle beyaz yakalı elemanlar ve üst düzey yöneticiler için cazip görülmemektedir (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 31; Daniş, 2010: 117).

> "Niye burayı tercih ediyorlar bu ilaç fabrikaları? Kaynağı İstanbul olduğu için tercih ediyorlar. İstanbul'da şu anda arazi fiyatları yüksek, yer bulamıyor ama Tekirdağ'da, Gebze'de bulabiliyor. Dolayısıyla buraya geliyor, fabrikasını kuruyor, bir ayağı da İstanbul'da. İstanbul'dan insan kaynağını buraya getirmeye çalışıyor. Sadece İstanbul'dan mı getiriyor? Hayır, bizim bölgeden de çok insan çalışıyor. Mesela bizim şunu düşünmemiz lazım niçin beyaz yakalı insan, ki benim tanıdığım çok insan var, Tekirdağ'da çalıştığı halde niçin Tekirdağ'da oturmuyor, İstanbul'da oturuyor, gidip geliyor? Bence bu soru Tekirdağlıların sorması gereken asıl soru bu" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'da çevre kirliliği ve sosyal problemler yaşanmaması için büyümenin önüne geçilmesi gerektiği de ifade edilen görüşler arasındadır. Geçmişte liman yatırımı ve fabrikalar gibi kentin büyümesini sağlayan, turizm alanlarını yok eden, verimli tarım arazilerini tarım dışı kullanan veya kirleten yatırımlara izin verilmesi kente yapılan önemli müdahaleler olarak görülmektedir.

> "Şimdi şehir merkezinde, bir turizm bölgesinde, böyle bir liman kenti olması çok yanlış. Çünkü bunların yapılabileceği çok uygun yerler olmasına rağmen kolaya gidip hep böyle. Bizim mesela Çukurova'daki topraklara yapılanlar gibi verimli topraklara, bu toprak kaybıdır. Aynı şekilde buradaki lojistik alanında, buradaki taşımacılık sirkülasyonu içinde, çevre kirliliği ve bu gemiler vasıtasıyla gelen kültür düzeyi düşük

> insanların burada yaratacağı handikapları da düşünmek lazım" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Özellikle Çerkezköy, Çorlu ve etrafındaki sanayi gelişiminin yol açtığı sorunlar nedeniyle Tekirdağ Merkez'de sanayiye yönelik olumsuz bir algı oluştuğu görülmektedir. Nitekim bu olumsuz algı, kentte oluşturulmaya çalışılan kimliğe de yansımaktadır ve katılımcıların bir kısmı sanayinin Tekirdağ'ın kimliğini belirleyen temel özellik olmaması gerektiğini ifade etmektedirler (G1, Yerel Yönetici, 2016; G18, Araştırmacı, 2016; G19, Akademisyen, 2016; G25; Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016, G26, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016). Nitekim İzmen ve Özbay Daş da Tekirdağ'da oluşan sanayi karşı tutuma dikkat çekmekte ve şunları ifade etmektedirler:

> "İçinde yer alan sanayi işletmeleri için kümelenme avantajları sağladığı kadar çevre kirliğinin önlenmesi açısından da önemli olmasına rağmen, Tekirdağ halkının bir bölümü yeni OSB kurulmasını istememektedir. Örneğin merkez ilçede kurulması planlanan bir OSB, başvuru üzerine iptal edilmiştir" (İzmen ve Özbay Daş, 2014:53).

Bir kentin kimliği, o kentin misyonunun temelini oluşturacak ve herkesin bu misyonu sahiplenmesine ve oluşturulan planlar doğrultusunda hareket etmesine etki edecektir. Tekirdağ'ın kentsel kimliği sorgulandığında katılımcıların çok çeşitli yönlere vurgu yaptığı, *tarım, sanayi, lojistik, turizm, kültür, eğitim* gibi alanlar içinde, en çok *tarım ve sanayinin* öne çıktığı ancak daha çok *kültür, eğitim, turizm* yönünde arzuların olduğu görülmektedir (G20, Akademisyen, 2016; G5, Yerel Yönetici, 2016; G33, Siyesetçi, 2016).

> "Bence bugüne kadar zaten kimlik belirlenememiş. Maalesef, yani bu çalışmalar yapılmamış. Tekirdağ'ın eksiği de hep bu olmuş. Gelecek günübirlik planlarla, yani bir beş yıl, on yıl sonrası düşünülerek planlama çalışması yapılmamış. Tekirdağ gelecekte hangi kimlikle yoluna devam edecek bunun çalışmasını yapmadığımız için bu düşünülmemiş" (G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Bizim istediğimiz kimlikli bir kent. Yani Süleymanpaşa'nın mutlu kent olması" (G7, Yerel Yönetici, 2016).

Tarih boyu liman kenti olarak faaliyet gösteren Tekirdağ'ın il merkezinde canlı bir ticari yaşam oluşmuş ancak ticaret ve liman faaliyetleri Tekirdağ'ın temel kimliği haline gelememiştir. Bu noktada "Tekirdağ iline genel olarak bakıldığında belirli bir

fonksiyonun öne çıkıp kent kimliğini oluşturmadığı, çeşitli bütünleyici fonksiyonların bir arada bulunduğu" vurgulanmaktadır (Paşalıoğlu, 2007: 17). Kimliğin belirlenememiş olması planlamaya ve uygulamaya da yansımaktadır. Özellikle Tekirdağ kıyı şeridinin plansız bir yapılaşmaya sahne olması kentteki plansızlığın uygulamadaki örneğini oluşturmakta ve kıyıların ne estetik ne de kullanım açısından halkının gereksinimlerini tam olarak karşılayamadığı ifade edilmektedir (Şimşek ve Korkut, 2009: 319).

Kimliğin tam olarak belirlenememesi veya belirlenen bir takım başlıkların sahiplenilmemesi kente yönelik müdahalelerde yerli aktörlerin (müdahalenin gerçekleşmesine yönelik veya gerçekleşmemesine yönelik) etkisini de sınırlamaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı, şimdiye kadar kentin elitlerinin ve halkın birlikte gerçekleşmesini istedikleri ortak bir hedefin oluşmadığını belirtirken, bazı katılımcılar ise pek çok konuda ortak hareket edemeseler de kentte bir üniversite kurulması için bir araya gelebildiklerini belirtmişlerdir (G26, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016, G16, Basın, 2016).

> "Üniversite kurulması için bir çaba gösterdiler, belediye başta herkes. Zaten üniversite vardı adı değişti. Yani bağımsız oldu. Orada bir sorun yok, hemen hemen herkes istedi. Liman nasıl oluştu, işte kıyılarda yerel yönetimin pek fazla söz hakkı yok, merkezi yönetim yani çevre bakanlığı, bayındırlık bakanlığında. Onlar yetki sahibi. Onlara gelen talep doğrultusunda araştırma yapılıyor. Sonrasında başvuruda bulunan kurum talebiyle bakanlık araştırıyor. Onlar imar planı yapıyor, onlar onaylıyor"(G27, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'da 2006 yılında kurulan Namık Kemal Üniversitesi'nin gelişmesi bir taraftan öğrenci ve personel artışına yol açarken diğer taraftan konut talebini arttırmaktadır. Kentte üniversitenin yanı sıra limanların varlığı ve hizmet sektörünün de gelişmeye başlaması inşaat sektörünü canlı tutmaktadır. Deprem riskinin yüksek olduğu Tekirdağ'da eski binaların yenilenmesine yönelik çalışmalar, inşaat sektörünün önümüzdeki dönemde de canlılığını sürdüreceğini düşündürmekte ve kentsel büyümeye katkı yapmaktadır (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 31).

Kentsel müdahalelerde ve büyümede siyasetin yoğun etkisi vardır. Nitekim Tekirdağ Merkez'in kentsel büyümesini sağlayan Namık Kemal Üniversitesi ve Tekirdağ Limanı merkezi yönetimin aldığı kararlar sonucunda gerçekleşmiş ve kentte önemli

bir dönüşüm yaşanmasına yol açmıştır. Dolayısıyla sahip olduğu güç nedeniyle siyaset kentsel mekanda karar verici konumda yer almaktadır. Şentürk, kentlerin dönüşümünde yasal gücü elinde bulunduran siyasi iktidarın kimliğinin, bazen yerel yönetim bazen ise merkezi yönetim olabileceğini belirtmektedir. Bu noktada önemli olanın ise merkezi veya yerel yönetimin kente ilişkin yaklaşımı veya gelecek tasarısı olmaktadır (Şentürk, 2011a: 2).

3.5.1. Merkezi Yönetimin Etkisi

Kentsel müdahalelerin gerçekleşebilmesi ancak gücü elinde bulunduranların kararları ve uygulamaları ile mümkün olabilmektedir. Harvey, kentsel müdahalelerin, kapitalist yeniden üretimde zorunlu koşul olan kriz durumlarına yönelik bir çözüm olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Harvey'e göre sermayedarların etkin rol oynadığı bu süreçte, devletin düzenleyici mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır (Harvey, 2015: 9).

Logan ve Molotch da yol yapımı, sanayi yatırımı, vergi muafiyeti, arazilerin tahsisi, alt yapı hizmeti ve iş hukuku gibi düzenlemelerin kurumsal düzeyde, sadece yerel ve merkezi hükümet tarafından gerçekleştirilebileceğini belirtmektedirler (Logan ve Molotch, 2007: 42). Dolayısıyla merkezi yönetimin kararları kentsel müdahalelerin gelişimi ve yönü açısından belirleyici etkenlerden biri olmaktadır.

Üst ölçekli planlamalar, kentsel müdahalelerde önemli araçlardan birisidir ve üst ölçekli planlarda devletin önemli bir yetkisi vardır. 2009 yılında yasalaşan 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzenin Planı Tekirdağ'ı da içine alan önemli bir alanının geleceğini, İstanbul'u merkeze alarak planlamıştır. Bu plan doğrultusunda hazırlanan 1/100.000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı'nın öngörüleri de Tekirdağ'ın 1/25.000 ölçekli planına yansıtılmıştır. Planlamada Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetkisinin olmasının merkezi yönetimin üst ölçekli planlar ile kentlere müdahale etmesinin önünü açtığı belirtilmektedir.

> "Merkezi hükümet bu 1/100.000'likleri yaparken/yaptırırken Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yoluyla bir müdahalede bulunuyor tabi" (G3, Yerel Yönetici, 2016).

> "644 sayılı kanunnameye göre Çevre ve Şehircilik Bakanlığı her türlü planda ilave değişiklik, yeni plan yapabiliyor. Belediye ancak bunlara dava açabiliyor ya da planlara itiraz edebiliyor. Bu davalar kaybedilirse planlar hayata geçiyor. Öyle bir durumumuz var. (Marmara) Ereğli'deki termik santral (üst ölçekli planda yer almamasına rağmen Bakanlığın onayladığı), biz buna itiraz ettik, dava açtık, davası şu anda sürüyor" (G9, Yerel Yönetici, 2016).

Çevre düzeni planının öngörüsü İstanbul'un küresel kentler hiyerarşisinde kademe atlayabileceği yönündedir. Böylelikle İstanbul'un bölgesinde servis, iletişim ve koordinasyon işlevleri ile ön plana çıkarılması amaçlanmaktadır. Plan sanayi temelli bir gelişim yerine, bilgi ve teknoloji temelli hizmet ekonomisine geçişi esas almakta ve ayrıca küresel olarak rekabet edebilen ve ekonomik büyümeyi sağlamayı amaçlayan bir yapılanmayı ortaya koymaktadır (Diren, 2010: 586). İstanbul'un sanayisizleşerek büyümesi ise çeperde yer alan Tekirdağ'ın sanayileşme ile büyümesine neden olmaktadır. Bu süreçte merkezi yönetimin etkisi bir görüşmeci tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

> "... Bakanlık bir planlama yaptı, Trakya'yı da içerisine alan bir planlama yaptı... Şu andaki çevre düzeni planlarına baktığımız zaman 2023'te Tekirdağ'ın nüfusu bir buçuk iki milyon. Şu anda 950.000 nüfusu olan bir yer, bir buçuk-iki milyon nüfus ne demektir düşünebiliyor musun? Bunu yaratacak bir gelişme alanı yok, altyapı yok, altyapımız yok. Şehirdeki yaşanan olayları (alt yapı çalışmalarını) gözlerimizle görüyoruz. Bir de belediyenin hükümet tarafından bazı şeylerden de mağdur edilmesi (merkezi yönetimle yerel yönetimin farklı partilerden olması nedeniyle) ve dolayısıyla alt yapı hizmetleri oluşamadığı gibi, yeni alanların yaratılması. Devlet maalesef bu konuda destek olacağına tam tersine müdahale ettiğinden, istediğimiz şekilde bir gelişme sağlanamıyor" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Dolayısıyla Tekirdağ'ın modern bir görünüme kavuşamamasının en önemli sebeplerinden birisi merkezi yönetimin Tekirdağ'a yeterince maddi kaynak ayırmaması ve yatırım yapmaması olarak görülmektedir.

> "Sosyo ekonomik göstergeler Tekirdağ'ın göç alma hızına ayak uyduramadığını ortaya koymaktadır. Hızlı gelişme ve yoğun göç alma sosyal hayata ilişkin göstergelere yansımaktadır. Sanayileşmeyle ilgili olan kişi başı elektrik tüketimi bir tarafa bırakıldığında, ilköğretimde öğretmen başına öğrenci sayısı, yüzbin kişi başına hastane yatak sayısı, bin kişi başına halk kütüphanelerinden yararlanma sayısı, belediyelerde kişi başına temin edilen günlük su miktarı gibi göstergelerde Tekirdağ gelişmişlik seviyesinden hiç beklenmeyecek biçimde alt sıralarda yer almaktadır. Bin kişiye düşen 183 hastane yatağı ile Tekirdağ Türkiye'deki iller arasında alt sıralarda

bulunmaktadır. Bu da Tekirdağ'da ekonomik gelişmişliğin sosyo-kültürel gelişmişliğe dönüşemediğini göstermektedir " (İzmen ve Özbay Daş, 2014: 45).

Kaynak aktarımının diğer illerden daha az olmasının nedeninin Tekirdağ'daki ekonomik verilerin diğer illere nazaran daha yüksek olmasından kaynaklandığı belirtilmektedir (G5, Yerel Yönetici, 2016). Katılımcılar bu durumu şöyle izah etmektedir:

"Şimdi şöyle merkezi idare yatırımları ile ilgili belli kriterler var. Merkezi idare kamu kaynağını dağıtırken, mesela bunlardan bir tanesi nüfus, ikincisi gelişmişlik göstergeleri, bu bir kriter. Bunları baz alıyor. İşin siyasi boyutu haricinde nüfus ve gelişmişlik göstergeleri temel kriter uzun yıllardır. 20-30 yıllık sürece baktık dediğiniz gibi toplam kamu yatırımları içerisinde Tekirdağ ilinin almış olduğu pay seksenli yıllar içerisinde ortalarda, orta altında hatta. Sonraki yıllarda bu yükseklere çıktı, ortalardan 25-30'lara yükseldi ama mesela ben şeyi biliyorum, 2002 ve daha öncesinde 59-60'ıncı sıralardaydı aldığı kaynak bakımından. Bir ara yükseldi. Sonuçta Tekirdağ, devlet ekonomisine katkı yapan ilk 10 içerisinde. Dolayısıyla bu kadar katkı yapan bir kentin kamu payından aldığı pay, merkezden kaynaklı, burada düşük. Dolayısıyla buradaki insanlar da yöneticiler de, niye az kaynak alıyoruz şeklinde lobi yapıyor. Bu lobiyle biraz bu değişti. Ama daha da değişmeye ihtiyacı var. Dediğiniz gibi hani Tekirdağ, Türkiye'nin batısında, okumuş insanlara sahip olan bir yer, gelişmiş olan bir kent kimliği olması lazım ama baktığımız zaman aslında öyle değil. Dolayısıyla altyapı, sosyal anlamda bunları bir an önce geliştirmek gerekiyor. Bunun için de kamu yatırımlarının, kamunun daha doğrusu bunu fark ettiğini ve yatırımları artırdığını düşünüyorum. Bunlardan bir tanesi ıslah OSB'ler. Islah OSB'ler ile ilgili bir proje var. Yani 3 milyar TL'lik bir rakamdan bahsediyorlar" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

"Halil Başol mesela, ticaret bakanıydı. Başka kim vardı? Orhan Öztırak mesela... Onlar daha çok Anadolu için bişey yapmayı tercih ettiler ki haklılardı yani. Buranın o kadar ihtiyacı yoktu. Geçim sıkıntısı şu bu. Ama o dönemlerde Anadolu'da sıkıntı vardı. Şimdi her zaman söylerim bi yerde çark dönmesi lazım ki öte yana yardım yapılsın. Burda çark döndü kazandılar, öte yana yatırım yaptılar. Benim gördüğüm o oldu yani" (G1, Yerel Yönetici, 2016).

Merkezi yönetimin yatırımlarının gecikmesinin en önemli sebeplerinden birisi, Trakyalıların siyasetçilere karşı "oy" gibi önemli bir baskı unsurunu kullanmaması olarak görülmektedir. Trakya insanının sosyo-kültürel yapısının ısrarcı ve sorgulayıcı olmaması, elindekilerle yetinmesi, birliktelik kültürünün oluşmaması, kentlilik bilincinin gelişmemesi bu durumun altında yatan etkenler olarak öne çıkmaktadır

(G18, Araştırmacı, 2016; G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G33, Siyasetçi, 2016; G38, Emlak Gelişitirici, 2016).

> "Şöyle söyleyeyim, kenti sahiplenme arzusu zayıf ama Trakya halkında bu yok. Yani Ankara'dan bişey istemek, hükümetten, devletten bişey istemek... Biz kendi kendimize kavruluruz, kendi kendimize hallederiz. Burada böyle bir halk yapısı var. Kimseye boyun eğme düşüncesinde değiller, bu da gelişimi bir hayli geri bırakmış. 1980'de Sakarya'ya geziye gitmiştik okulla. Şu anda ki Tekirdağ gibiydi. Geçen sene bir hasbelkader yolumuz düştü, şu an Tekirdağ'ın 8-9 katı bir yer. Onun dışında doğudaki kentler de gelişmiş. Çünkü şehirler istiyorlar orada. Biz burda istemiyoruz. Yani şey sadece burası değil, Kırklareli de böyle küçük kalmış, Edirne de gelişemiyor, küçük kaldı. Bu devletin vermemesinden değil, bizim alamamamızdan. Ben öyle düşünüyorum" (G16, Basın, 2016).

> "Ben birçok kenti gezdiğim zaman oralarda yapılan yatırımları gördükten sonra bu kente geldiğimde devletin bu kente neredeyse hiç bir yatırım yapmadığını hissediyorum... Devlet bizi sevmiyor herhalde. Bir de istatistiklere baktığınız zaman, devletin resmi kurumlarından yapılan açıklamalara baktığınız zaman, Tekirdağ devlet bütçesine yaptığı katkı bakımından sürekli ilk 10'un içerisinde. Bazen 7 oluyor, bazen 8 oluyor, bazen 6 oluyor. Sürekli ilk 10'un içinde. Ama devletten aldığı pay oranında (il sıralamasında) 35'lerden daha gerilerdeyiz. Bazen 50'lere düşüyoruz, 55'lere düşüyoruz" (G8, Yerel Yönetici, 2016).

> "Devlet organize sanayi bölgelerini kurmadan, herkesin kafasına göre inşaatları yapmasına izin vermede çok büyük hatalar yapmıştır. Şu anda onlar düzeltilmeye çalışılıyor"(G13, Yatırımcı, 2016).

> "Size bir şey söyleyim, ordaki yapı (OSB) yerli yapı değil. Dışardan geldi, burda tekstil kurcaksın dedi. Devlet kurdurdu onu. (Devlet) Kendini düşünüyor, başka bişey düşünmüyor. Ama bizim Tekirdağ'da birlik beraberlik yok kabul etmek lazım, maalesef yok, sermayesinin birleşmesine imkân yok... (yatırımlar konusunda) Valla merkezi yönetim Tekirdağ'ı pek kale almadı. Yani kendi şeyine bıraktı, nasıl olsa bunlar çiftçilikle geçiniyorlar, rahatları iyi. Bizde sıkıntı yok, kimsenin istediği bişey yok. Yatırımlar daha çok Doğu'ya, Ege'ye ve Orta Anadolu'ya oldu. Trakya'ya, nasıl olsa geçiniyorlar dendi ve İstanbul'un bi kısım sanayisi Trakya'ya dağıldığı için Trakya'yı kimse kale almadı. Yani zaten dediğim gibi ben doğma büyüme Tekirdağlıyım, elli altıda başladı sahil yolu yapıldı. Bir çevreyolu sonradan sonraya yapıldı, zorla yapıldı. Başka ne var Tekirdağ'da? Hiçbir şey yok" (G1, Yerel Yönetici, 2016).

Her ne kadar Tekirdağ geçmiş dönemlerde mecliste, bakanlık düzeyinde temsilcilere sahip olmuşsa da, gerek hükümette, gerekse muhalefette yer alan seçilmiş milletvekillerinin kentin büyümesine ve gelişmesine yönelik eylemlilik noktasında

yeterince çaba harcamadığı ifade edilmektedir (G29, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Burda siyasetçiyle taban arasında bir uyum yoktur. Trakya'nın özelliği, siyasetçi Trakyalının ağzına bir parmak bal çalıyor, oy alıyor. Seçimden sonra her şey bitiyor. Kendi işine bakıyor. Hiçbir siyasetçinin Trakya'nın kalkınmasına hiçbir katkısı olmadı. Hayraboluluyum ben. Halil Başol yıllarca 3 dönem mi, 4 dönem mi ticaret bakanlığı yaptı. Süleyman Demirel'in bir numaralı bakanı. Hayrabolu'ya zırnık katkısı olmamıştır. Unutuyorlar, buranın insanında takip etmek, istemek gibi bir şey yok, gidiyor o, birileri karşısında el pençe duruyor" (G18, Araştırmacı, 2016).

Hükümette yer alan parti ile Tekirdağ'ın genel siyasi tercihlerinin örtüşmemesi de yatırımların ve büyümenin önünde önemli engellerden birisi olarak görülmektedir.

> "Hükümette Trakya halkına farklı gözle bakıyor. Görüşleri ve düşünce yapıları Trakya halkının görüş ve düşüncelerine uymuyor. Artı uymayınca buranın halkından gereken oyu alamıyorlar, alamadıkları için de buraya cazibeli yatırımlar yapmıyorlar" (G29, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Çoğu hizmetleri almıştır ama yeterli düzeyde midir, derseniz, bakıldığında İstanbul'a yakın bir kentin daha farklı konumda olması gerekirdi. Yerel yönetimlerle merkez uyum içersinde, koordineli çalıştıkları taktirde bir takım şeyleri başarmak daha kolay. Tekirdağ biraz bu noktada muhalefette kalmıştır, daha doğrusu bunun da yansımaları olmuştur" (G19, Akademisyen, 2016).

> "Evet koordinasyon yok, siyasi ilişkiler, yani, hükümetle yerel yönetimde farklılık varsa hükümetin desteği az oluyor farklı yere. Burdaki pasif kalıyor, çalışmıyor veyahut zaten işi bilen insanlar yok" (G37, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

Katılımcılar arasında merkezi iktidardan farklı bir siyasi partiden olan belediye yönetimlerinin merkezi yönetim tarafından desteklenmediğine yönelik yaygın kanaat olmasına karşılık, Tekirdağ belediyesinde geçmiş dönemde üst düzey yöneticilerinden olan ve farklı siyasi partilerden olmalarına rağmen, merkezi iktidarla yerelde çalışan görüşmeci şunları ifade etmektedir:

> "Ben arıtma tesisi olmayan bir şehrin gelişmiş, hatta şehir dahi olmayacağını düşünerek arıtma ve altyapı projesi başlatmıştım. Çevre Bakanlığı onayladı. İller bankasıyla görüştük, Japonya'dan merkez bankasından kredi tahsis ettik, 25 yıl içinde geri ödemeli olarak faizsiz... Yaptık ve başlattık, devam ediyor durum. Böyle yani, (merkezi yönetimden) destek isterseniz, uygun görülürse destek oluyor veya siyaseti karıştırır karıştırmaz onu bilemem, o konuda yorum yapmak da istemem çünkü ben

> doğru bir proje ile gittiğim zaman onun (iktidarın) bir desteğini gördüm" (G3, Yerel Yönetici, 2016).

Bazı katılımcılara göre merkezi yönetimin yatırımları da olmasa Tekirdağ'da neredeyse hiç bir yatırım gerçekleşmeyecektir (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "... daha önce Trakya Üniversitesi'nin bir bölümü vardı burda, Ziraat Fakültesi 2006'dan sonra ciddi bir üniversite oldu, hatta şu an belki Trakya Üniversitesi'yle boy ölçüşüyor. Değirmenaltı diye bi bölge oluştu. Bu üniversitenin etkisi. Kurulmasaydı ne olacaktı? Yani üniversite kurulmasaydı, devlet çevreyollarını yapmasaydı, havaalanı yapılmasaydı, tren yolu ve otobanı yapmasaydı, limanı yapmasaydı acaba Tekirdağ'ın durumu ne olurdu diye onu düşünmek lazım" (G12, Yatırımcı, 2016).

Tekirdağ Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nde yönetici olan bir görüşmeci, merkezi yönetimin şehrin gelişimine yönelik yeterince yatırım yapmadığını ileri süren bazı katılımcıların aksine, devletin Tekirdağ'ın iyi bir gelişim sağlaması için gerekli çalışmaları yaptığını şu cümlelerle ifade etmektedir:

> "Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü olarak şehir daha kontrollü, daha düzgün gelişsin diye bazı tedbirler aldık, bazı iyileştirmeler yaptık. Bunlar doğrultusunda şehrimiz aslında daha iyi ilerliyor. Bu çalışmaların olmaması durumunda Tekirdağ'ın İstanbul'un banliyösüne dönme ihtimali, İstanbul'un bir varoşu olma ihtimali çok yüksekti, hâlâ daha yüksek potansiyelde ama büyük ölçekli yaptığımız planlamalarda bunları kontrol altına aldık. Daha kontrollü, daha emin adımlarla ilerliyoruz" (G35, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Bu noktada pek çok kamu kurumunun, Tekirdağ'ın gelişimine yönelik yaptığı çalışmalar ve yatırımlar olduğu belirtilmektedir.

> "... birden susuz kalabiliriz. Bunun için kaynaklar çeşitlendirilmeye çalışılıyor. Şu an işte Devlet Su İşleri'nin gerek içme suyu baraj çalışmaları olsun, direk sulama için olsun, devletin hem tarıma, hem hayvancılığa yönelik verimliliği arttırmak için yaptığı çalışmalar olsun, gerek sanayi gelişmeleri olsun, gerek ticari gelişmeler olsun, gerek devlet demir yolları olsun, liman çalışmaları bunlar Tekirdağ'ı cazibe merkezi yapıyor" (G35, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Tekirdağlıların merkezi yönetimden kentin gelişimi için gerekli yatırımların yapılmasını sağlayacak istekte bulunmadıkları da ifade edilen görüşler arasındadır. Toplumda bireyselliğin ön plana çıkması sebebiyle, Tekirdağlı aktörlerin daha çok bireysel çıkarlara yönelik merkezi yönetimden istekte bulundukları belirtilmektedir.

İki dönem Tekirdağ milletvekili olarak mecliste yer alan katılımcı, bu duruma yönelik görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

> "Trakyalıların daha çok özel istekleri olur. Yatırım olarak istemezler. Özel istekleri için gelir. Ankara'ya kadar gelir. Her türlü talepte bulunur. Ama buraya bunu yapalım, buraya bunu getirelim, istemezler. Onun için mücadele etmezler. Hep beklerler. Belediye başkanı yapsın, milletvekili yapsın. Hiç kimse taşın altına elini koymasın. Yani sen de gel buraya bir imza at veya gel burada bir eylem yapalım desek kimse kıpırdamaz" (G29, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Merkezi yönetimin kaynakları kullanılarak yapılabilecek yatırımların az olmasının sebeplerinden bir diğerinin İstanbul'un etkisi olduğu ifade edilmektedir. İstanbul'dan yöre halkının eğitim, sağlık, sosyo-kültürel vs. ihtiyacını tatmin etmesi ve kentte bu ihtiyaçların yaratılması için mücadele etmemesinin de bu duruma yol açmış olabileceği belirtilmektedir.

> "... İstanbul bize çok yakın olduğundan dolayı belki de burası çok da böyle kale alınmadı. Her işimizi İstanbul'da halledebiliyorduk aslında" (G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Bi şekilde buraya yatırım yapmıyorlar. Ben Doğu'ya falan da gittim, her tarafı gezdim. Gaziantep mesela, Urfa bile mükemmel. Yani bizim Tekirdağ'ın öyle olması mümkün değil. Yani ama niye yatırım yok bilmiyorum. Batı'ya yatırım yok. Sadece biz değil yani Edirne, Kırklareli hepsi. İstanbul'a bağlıyız ya bence o yüzden. Yok yatırım, yani stadyumumuz yok, en kötü şehirlere gidiyorsun, stadyumu var. Yani şu an aklıma gelmiyor ama tiyatro salonlarımız, kültür merkezlerimiz hiç bir şey yok" (G39, Emlak Geliştirici, 2016).

1984 yılından sonra imar yetkisinin belediyelere geçmesi ile merkezi yönetimin kentler üzerindeki etkisi kısmen azalmıştır. Ancak yine de devlet özellikle verdiği teşviklerle belli bölgeleri yatırım için cazip kılarak, yasal düzenlemelerde değişikliklere giderek veya kentin gelişmesi için stadyum, tiyatro, kültür merkezi, hastane, spor merkezleri, toplu konut yapımı, kentsel dönüşüm çalışmaları, okul, üniversite, kara-hava-deniz-demir yolu ulaşım yatırımları vs. gibi araçlarla kentlere müdahale edebilmektedir. Süleymanpaşa Belediyesi'nde yöneticilik yapan görüşmeciler, kentin sahil kısmının doldurulması ve bu sayede sahil boyunca yürüyüş ve bisiklet yolu ile kentin kişisel ulaşıma açılması için bir proje geliştirdiklerini, bu projeyle Ankara'ya kadar gittiklerini, Tekirdağ'ın

milletvekillerinin tamamından destek aldıklarını ancak merkezi yönetimin kentin gelişimini sağlayacak böyle bir projeye bir takım yasal gerekçelerle (karayolu ile erişim sağlanabilecek alanlarda denizin doldurulmaması gerektiği gibi) izin vermediğini ifade etmişlerdir (G4, Yerel Yönetici, 2016; G6, Yerel Yönetici, 2016; G7, Yerel Yönetici, 2016). Sahil projesi için çaba harcayan bir katılımcı, geçmişten günümüze Tekirdağ'ın merkezi yönetimden yeterince yatırım ya da teşvik alamamasını şu şekilde açıklamaktadır:

> "Ben hep şöyle bakıyorum. Ankara'ya gidin. Bunlara (yatırımlara) karar verilen yerlerde gezin. Çevre Şehircilik'te gezin, eski Bayındırlık'ta gezin, geçmişe dönük, ben şöyle görüyorum, Trakyalılar çok iyi yöneticiler yetiştirememiş. Ankara'da çok iyi temsil (edilmiyoruz), yani ben bunu vekiller olarak demiyorum, bakanlıktaki bürokratlar, yani bakanlıktaki (Tekirdağlı) bürokratımız az. Bakın bizim genel planlamamızda hatalar var. Bizde memleketçilik çok üst safhada" (G6, Yerel Yönetici, 2016).

3.5.2. Yerel Yönetimin Etkisi

Türkiye'de 1980'den sonra özellikle yerel yönetim kanununda yapılan değişikliklerle birlikte kente yönelik müdahalelerde yerel yönetim daha etkin hale getirilmiştir. Kentsel müdahaleler genellikle kentin dönüşmesini, modernleşmesini ve büyümesini amaçlamaktadır. Molotch'a göre kentsel büyümede yerel yönetimin önemli etkisi vardır. Çünkü dinamik bir siyasi güç olarak yerel yönetim, devletin bir fonksiyonu olmanın yanı sıra "büyüme" için anahtar rol oynamakta ve kentsel arazilerin dağıtım politikalarının belirleyicisi olarak sistemin kritik öğelerinden birisini oluşturmaktadır (Molotch, 1976: 313).

Pahl'a göre de kentin kaynaklarını elinde bulunduran ve bu kaynakların nasıl dağıtılacağına karar veren kent yöneticileri, şehirde yaşayanların kaderinin belirlenmesinde önemli bir güce sahiptir. Çünkü yönetimsel açıdan kent, politik ve bürokratik süreçlerle alınan kararlar doğrultusunda kaynakların dağıtımına konu olmaktadır. Kentin dağıtılan en önemli kaynakları ise "arazi, çeşitli biçimleriyle sermaye (insan, sosyal, kültürel), kurulu çevre (ev ve endüstri ve ticaret binaları) ve sosyal kaynaklar (ulaşım, eğitim, sağlık ve eğlence)dır" (Thorns, 2010: 30-31).

Yerel yönetimin kentin gelişmesi için en önemli aktörlerden birisi olduğu belirtilmektedir. Çünkü yerel yöneticiler, kentin sorunlarının çözümünde bakanlıklarla, bürokrasiyle yakın temas kurarak, kurumların harekete geçmesinde etkin rol oynayabilecek potansiyele sahip olarak görülmektedir. Nitekim eski üst düzey yerel yönetici olan bir görüşmeci, Tekirdağ'da kentsel gelişimin sağlanmasında yerel yönetimin önemine şu şekilde vurgu yapmaktadır;

> "... Altınova kavşağında dokuz kilometrelik bir yol, tek gidiş geliş yoldu. Bizim Ankara'da bakanlıkla olan bütün mücadelemiz sonucunda buradaki yol bu hale geldi... Hiç köprü yoktu düşünün, İstanbul'un hemen dibinde, İstanbul'da bak binlerce üst geçit, alt geçit var. Tekirdağ'da 2004 yılına kadar hiç bir tane köprü yoktu, yaya geçilen bir köprü bile yoktu. Bir şehir düşünün çevre yolu yok, şehir uluslararası bir geçitte, Yunanistan güzergahında düşünün, hiçbir köprü yok, yaya için alt geçit yok ve tabii Tekirdağ'da dolayısıyla İstanbul'un hemen dibinde küçük bir kasaba görüntüsü bile olmayan, hatta Hürriyet gazetesinde haber çıkmıştı Tekirköy manşeti vardı 2003 yılında... yani yerel yönetim hangi siyasi partiye mensup olursa olsun 15 günde bir, Ankara'ya gitmesi lazım, taleplerini iletmesi lazım ki bakanları, genel müdürleri, müsteşarları harekete geçirsin .Çünkü 81 tane vilayet var. Her milletvekili, her belediye başkanı veya sivil toplum örgütü bir şeyler kapmaya çalışıyor" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

Tekirdağ'ın ilçelerinin mekânsal yerleşimine bakıldığında plansız kentleşme hemen dikkat çekmektedir. Plansız kentleşmenin yıllar içerisinde nasıl oluştuğu, sanayiyle gelişen ilçelerde ve Tekirdağ il merkezinde modern kentsel görünüme ulaşmakta niçin zorluk yaşandığı sorusu da zihni meşgul etmektedir ve bu noktada yerel yönetimin etkisinin sorgulanması önem taşımaktadır.

> "(Kentsel planlama) Bu konuda yerel yönetime, merkezi yönetimden daha çok görev düşüyor. Tabi burada şehrin dinamiklerini bilmek, ona göre planlamalar yapmak, yeni yerler oluşturmak, yatırımcıya ya da şehre kolaylık göstermek, avantajlı yöntemler geliştirmek gerekiyor. Tabi bunlar kolay şeyler de değil" (G35, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Yerel yönetimde yaşanan himayeci ilişkiler, yerelde kaynakların adil dağıtımının ve kentlerin gelişiminin önündeki en önemli engellerden birisi olarak görülmektedir (Tekeli, 2001: 151). Katılımcılar bu konuda şunları ifade etmektedir:

> "Seksenli yıllardan önce imar planı yapılıyordu, o onaydan geçiyordu. Belediye meclisinin yetkisi yoktu, yani kararın hemen hemen tüm yetkisi bakanlıktaydı. Seksenlerden sonra, yani ihtilalden sonra yerel yönetime yetki verdiler. Burda

> onaylandı, millete geçti. Şimdi size bişey söyleyim, esasında Tekirdağ merkez denildiği zaman herkes birbirini tanıyor, sana geliyor, rica ediyor, ya benim bi işim var şöyle olsun böyle olsun derken kıramıyorsunuz" (G1, Yerel Yönetici, 2016).

> "10.000 metrekare tarlanız varsa işte yoluydu falan filan. Bunu yapmadıkları zaman siz gidiyorsunuz gelişen bir yer. Ya belediyeye işte, bu bizim on bin dönüm yerimiz var buraya imar ver. Olur, diyorlar, bir bakalım. Mevzi imar denilen hadise. Mevzi kısmi. Nasıl yapalım? Ya sizin kaç bin metrekare? ...ya bizden çok alma başkan, işte iki dönümünü al, şurdan yol verirsin, falan filan. Olur mu, falan. Size diyorlar ki, şu kadar yerimiz var. Tabi yol böyle de geçiyor, öbür türlü de geçiyor. Yani bizim şehircilik anlayışıyla gelişmiş ülkelerdeki gibi burayı açtım planlayayım, ben parsellerimi koydum, senin parselin bu git, ne yaparsan yap, bunu demiyorlar. Bu uygulamadan sonra daha halen Trakya'da çoğu yerde buna şahit olduğum için diyorum, Çerkezköy'de de var, Çorlu'da da var. Gelişen yerlerde plan yok" (G14, Yatırımcı, 2016).

Kentin gelişimi açısından yerel yönetimin en önemli aktörlerinden birisi belediye başkanıdır. Tekeli, "Toplumdaki değişik grupların projeler geliştirmesini özendiren, bunların uygulanmasını kendi başarısı olarak gören, kamu alanında gelişen görüşleri bu alanın bir parçası olarak etkilemeye çalışan, ama ortaya çıkan sonuçlara duyarlı, farklılıklara hoşgörülü, alenileşme mekânını yaratarak kendisini himayecilik yapamaz hale getiren bir başkan modeli"nin kentlerin gelişimi açısından başarılı sonuçlar orya koyacağını ve çoğuluculuğu sağlayacağını ifade etmektedir (Tekeli, 2001: 152). Nitekim mülakatlarda katılımcılar da kentin gelişmesinde ve modernleşmesinde nitelikli, vizyonu geniş, rekabeti destekleyen, girişimciliğe açık yerel yöneticilerin son derece önemli olduğu belirtmişlerdir. Katılımcılar bu noktada geçmişten günümüze Tekirdağ'daki yerel yöneticilerin bu özelliklerin çoğuna sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir (G5, Yerel Yönetici, 2016; G11, Yatırımcı, 2016).

> "Gerçekten hırslı çalışkan bir belediye başkanı gelmedi" (G38, Emlak Gelişitirici, 2016).

> "Tekirdağ şanssız, biz rekabet ortamı yaratamıyoruz. Neden yaratamıyoruz? Yani ilerisini görmüyoruz. Sanayinin, ticaretin gelişmesiyle, ihracatın gelişmesiyle rekabet olur. Sen belediye yerel yönetimi olarak bana rekabet ortamı sunmazsan olmaz" (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "(Gelişmemişlik) Bu biraz da idarecilerden kaynaklı. İki dönem buraya iyi bir belediye başkanı gelirse bi şeyler kazandırırsın" (G16, Basın, 2016).

> "Yerel yönetim burda hiç çalışmamış. Bu biraz fazla açık mı oldu bilmiyorum ama bu aslında yapılaşmanın çok daha, bizim ufkumuzun geniş olması gerektiğini düşünüyorum... Sonuç olarak tabi yerel yönetimlerin iyi çalışmadığını düşünüyorum çalışsaydı şu anda Çerkezköy bir kat daha Çerkezköy olurdu" (G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Yerel yönetimde katılımcılık ilkesinin benimsenmesi ve halkın yönetime dahil edilerek kararlarda etkin hale getirilmesi önem taşımaktadır. Tekirdağ'da halkın yerel yönetimi denetleme, kararlarda yönlendirici olma noktasında önemli eksiklikleri olduğu, yerel yönetimin de bu noktada teşvik edici olmadığı belirtilmektedir.

> "Halk saç ayağını tamamlayamıyor. Seçileni denetleme, yönetme hakkı var. Sadece seçiyor. Birisi diyor, hadi şuna oy kullanalım, böyle oy kullanıyor. Ondan sonra, seçimden sonra bunların hiçbirini yapmıyor, seçiyor, seçimin ertesi günü bitti. Mantalite bu. Bu mantaliteyle yerel yönetimin iş yapması, çaba sarf etmesi mümkün değil" (G18, Araştırmacı, 2016).

Mülakatlarda Tekirdağ il merkezinde halen devam eden alt yapı çalışmaları, yerel yönetimin kente yaptığı müdahaleler noktasında en çok söz edilen konular arasında yer almaktadır. Geçmişte yerel siyasetle meşgul olmuş ve şu anda esnaflık yapan bir görüşmeci, bu konuda şunları ifade etmektedir:

> "...uzun yıllar ihmal edildiği için şehrin (Süleymanpaşa) ana merkezinde bir değişiklik olmadı. Özal'lı yıllardan bu tarafa alt yapıyla boğuşuyoruz. Şehrin yeni açılım yerleri var. İstanbul'a doğru açılan yerlerin (Hürriyet Mahallesi) yapılaşması daha modern ama merkez hiç gelişmedi. Büyükşehir olarak bakirlikte birinciyiz, iç düzenlemede, geri kalmışlıkta birinciyiz. Şu an görüyorsunuz şehrin her yerinde alt yapı çalışması var. Aslında olması gereken şehrin bir bölümünün alt yapı çalışmasının yapılıp, o kısmı yaşanacak hale getirdikten sonra diğer bölümüne geçilmesi gerekiyor. Akılla durgunluk veren bi çalışma. Ama uygulama yanlış. Tüm şehre gerek yok! Bu şekilde insanlara yaşam alanı kalmadı" (G10, Esnaf, 2016).

Henüz arıtma tesisi olmayan ve hali hazırda her mahallesinde hummalı bir alt yapı çalışması süren Tekirdağ'daki alt yapı çalışmaları büyükşehirleşme ile başlamıştır. Katılımcılar büyükşehir belediyesinin yapacağı çalışmalar neticesinde yıllardır bir türlü bitmek bilmeyen alt yapı çalışmaları gibi sorunların çözümlenebileceğini ifade etmektedirler. Ayrıca yerel yönetimin mali açıdan gelirlerinin ve idari açıdan yetkilerinin artmasının ilde önemli değişikliklerin gerçekleşmesini sağlayabileceğini

vurgulanmaktadırlar (G1, Yerel Yönetici, 2016; G3, Yerel Yönetici, 2016; G22, Akademisyen, 2016).

> "Büyükşehir belediyesi vergiden daha fazla pay alıyor. Eskiden atıyorum kişi başına 10 liraysa şimdi 50 lira gidiyor, bu büyükşehrin bir avantajı..." (G2, Yerel Yönetici, 2016).

> "Belediye bir yerden sonra taleplerle baş edemiyordu, şimdi nispeten oturdu... Büyükşehir onları da etkiledi tabi, daha önce daha başlı başına hareket ediyorlardı, şimdi büyükşehir olunca bir sürü yetki geçtiği için daha derli toplu oldu. Büyükşehrin yetkisi olan bölümler, ilçeleri de diyeyim daha bi kendine getirecektir. İlçeler ne yapacaklarını bileceklerdir, büyükşehir az çok yönlendirecek ilçeleri onun için. Çorlu, Tekirdağ'ın en fazla nüfus artışı olan yeri. Nüfus artışı fazla olan yerlerde talepler de çok oluyor, sadece konut değil her şey çoğalıyor ve bunlara da yetişmek pratik olarak her zaman mümkün olmuyor, bir karmaşa oluyor. Zamanla oturacaktır diye düşünüyorum" (G27, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Büyükşehir belediyesinin yerelde sağlayacağı canlılığın yanı sıra halkın talebi ve uygulamalara desteğinin de yerel yönetimin harekete geçmesi ve çaba harcaması açısından itici bir faktör olarak görülmektedir (G3, Yerel Yönetici, 2016; G4, Yerel Yönetici, 2016).

> "... Tekirdağ'ın büyümesi için işte üniversite buna etken, sanayi etkendir. Yapılacak her yatırım etkendir. Çok basit, yani doğalgazı getirmeye çalışıyoruz, kömürcüler kızıyor bize, çevreyolu yapıyoruz, şehir geçişindeki esnaf kızıyor bize. Ulaşımı özelleştiriyoruz, taksici kızıyor bize. Ne yaparsanız çarşı esnafı yürüyor üzerimize. Tekirdağ'ın kaybetmesinin en büyük sebebidir çarşı esnafı. Ama çarşı esnafı gömleğini, ayakkabısını çarşıdan almıyor. Gömlekçi ayakkabıyı Tekirdağ'dan alıyor ama komşudan almıyor, herkes orada ama böyle bir yapı var, değişimi kabul edemeyen bir yapı var" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

Kentsel müdahalelerde modernleşme arzusu önemli amaçlardan birisi olmaktadır. Tekirdağ'da modernleşmeye yönelik yapılan en önemli müdahalelerden birisi ise modern tüketim alışkanlıklarını teşvik eden bir alışveriş merkezinin, şehrin merkezine inşa edimesi olarak görülmektedir. Tekirdağ merkez ilçedeki alışveriş merkezinin kurulmasında etkisi olan yerel yönetici, yaşanan süreci şu şekilde anlatmaktadır:

> "Şimdi Tekirdağ Sanayi ve Ticaret Odası koordinatörlüğünde bir kooperatif kuruldu. 135 kişi bir araya geldi, şehrin İstanbul istikametinde yaklaşık 25 kilometre uzakta arazi aldılar. Bize plan değişikliği için geldiler görüştük, konuştuk, neyse kabul edildi,

> orada bir alışveriş merkezi yapılacak hale gelindi. 90 dönüm bir arazi. Hadi bakalım biz yönetim olarak gerekeni yaptık. Hadi yapın, dedik, altyapıyı her şeyi hazırladık, arkadaşlar sadece plan değişikliği yaptılar, orada bıraktılar... İşte insanlar genelde şöyle yaparlar, kendileri fazla bir şey yapmaz yapılan şeyi eleştiriler, daha sonra (şu anki) Tekira Alışveriş Merkezini yapmak için o arazinin sahibi geldi onaylanmış planlarla. Müteahhitle anlaşmış, hayır deme şansımız yoktu, çünkü arazi vatandaşa ait, mülkiyet hakkı var, yapmış yasalara uygun. Bizim, hayır onaylamıyorum, deme hakkımız, yetkimiz yoktu" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

Kentte bir araya gelen aktörlere, bir alışveriş merkezi kurmaları için yerel yönetim olarak destek verdiklerini ancak bu desteğin karşılıksız kaldığını ifade eden görüşmeci, yapılan müdahaleyi, kentin gelişmesi, modernleşmesi, değişime kapalı kalmaması gereği ile açıklamaktadır.

> "Tekirdağ'ın gelişmesi lazım, modernleşmesi lazım, ticaretinin, ekonomisinin, şehrin kentsel dönüşümün vs. bir sürü şeyin olması lazım. Bunun olması için bazı riskleri de göze almak lazım. Bunun olması için de bazı yatırımları yapmak lazım. Siz eğer kapanırsanız, hiçbir şey istemiyorum kabul etmiyorum, derseniz o zaman yine eski o, Tekirköy havasıyla devam edersiniz. Dolayısıyla orayı Tekira Alışveriş Merkezi olmasıyla birlikte, Yapı Kredi ile İş Bankası arası dediğimiz 100 metrelik bir mesafe çarşıydı, o kadardı. Tekira'dan önce o kadarlık bir alandı, hayat orada dönüyordu.Tabii ki bu yeterli değil. Diğer bölgedeki insanlar alışverişi yapamıyor, mülkleri değerlenmiyor, öbür türlü kiracı gelmiyor, para ödemiyor, iş yapamıyor böyle bir döngü vardı. O dediğiniz bölge (yerli esnafın bulunduğu çarşı) kiralar çok ciddi fahiş fiyatlara çıkmış, yaya yolu, araç yolu karışmış böyle bir ilden bahsediyoruz" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

Yapılan alışveriş merkezi; çarşı esnafına verdiği maddi zarar nedeniyle, kentin modern bir yapıya kavuşmasını sağlamasıyla ve yapıldığı yerde yarattığı sosyo-mekânsal dönüşüm ve getirdiği rantla önemli bir müdahale olarak görülmektedir (G28, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Alışveriş merkezlerinin açılması buranın esnafına zarar verdi. Mesela Tekira'nın şehir merkezinde olması buranın çarşısını bitirdi. Bizim bugün esas merkez şu Muratlı Caddesi'nden Yapı Kredi'ye kadar olan bölümdür, esas ticari alan. Burası öldü. Şu an da, ticaret Tekira'nın olduğu yere kaydı, tabi o taraftaki mağazalarda daha büyük, daha geniş metrekare olarak, büyük ve canlılık oraya doğru gidiyo. Ha burda değer bakımından da kaybediyor artık ve şimdi bu Tekira'nın o bölge daha canlı olacaktır" (G37, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

Katılımcıların bir kısmı alışveriş merkezi örneğinde olduğu gibi yerel yönetimin yatırımların önünün açılması, desteklenmesi yönünde teşvik edici olması gerektiğini

belirtmekle beraber, kentte bu noktada birkaç örneğin dışında önemli eksikliklerin olduğunu vurgulamaktadırlar.

> "Mesela Ramada Otel, özel o bölge, aslında konut alanı olmasına rağmen şehrimize isim yapmış bir konaklama turizm firmasının otel yapması için orda bir imar düzenlemesine gidildi. Buna benzer şeyler aslında çoğaltılabilir... Bu şehre gelip, potansiyeli gören yatırımcıların, kanunsuz bişey yapma anlamında değil de, onların o işi yapabilmesine imkân sağlayacak düzenlemelerin kararı alınmalı" (G9, Yerel Yönetici, 2016).

> "Bakın şimdi Tekirdağ'da (il merkezi) yatırım yapacak yatırımcıya arazi gösteremiyoruz. Yatırımcı buraya gelemiyor. Yani ne, OSB olmadığı için. Artı, şimdi dumansız sanayi bölgesi dediğimiz bir yer var. Orda araziler özel mülk, kamunun değil. Bu da rant. Tesisler kuruluyor, bu tesisler burada kurulmaya çalışılınca bin bir zorluk çıkarılıyor. Bu sefer yerel yönetim izin vermiyor, ruhsat vermiyor, inşaat yaptırmıyor, depolama alanı olarak kullanılmasına izin veriyor, imalata dönük yatırımlara izin vermiyor. Tekirdağ'da imalat yapcak küçük orta boy işletmeler dahil, zorla ruhsat alarak iş yapmaya çalışıyor. Tekirdağ'da yerel yöneticiler girişimcilere olsun, yatırımcılara olsun kolaylık sağlamıyorlar. Bu konuda meslek odalarıyla da iletişimleri kopuk. Yani birlikte hareket dediğin sıkıntı burda. Bu uzun yıllardır aynı, yani şimdi kısa dönemde olan değil yani" (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Orada yerel yönetim önemli bi kere, onun altyapısını yerel yönetim olarak hazırlamalısınız, mesela dumansız sanayi projesi... yanlış bir proje olduğunu sonra anladım. Şöyle yanlış bir proje; belediye önce orayı kamulaştırmalıydı, altyapısını hazırlayıp sanayiciye uygun fiyatla satmalıydı. Maalesef rant haline geldi orası. Bizim daha önce 10 liraydı dönümü, 15-20-200-300-400 oldu. Şimdi yatırımcı gelmiyor. O ona sattı 10'a, o ona 20'ye, o ona 100'e, o ona 400'e. Dört beş tane el değiştirdi. Bugün kimse gelmiyor" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

1980'li yılların başı ile birlikte belediyelerin imar planlama yetkisine kavuşmasının Tekirdağ'da plansız yerleşimin de önünü açtığı belirtilmektedir. İmar planlarının yapılmasında yetkisi olan yerel yönetimin, gerek sanayi işletmelerinin yer seçiminde, gerekse konut yerleşiminde yaptığı planların ve aldığı kararların kentin sağlıklı mekânsal gelişimini engelleyen en önemli etken olduğu ifade edilmektedir.

> "Bir vesileyle Çanakkale'ye gittim. Çanakkaleliler kendilerini idare edecek bir belediye başkanı seçmişler. Çanakkale deniz ulaşımının da olduğu bir yer Çanakkale'nin merkezindeki yollara ulaşımlara baktım, Tekirdağ'dan 30 sene önde. Çanakkale durup dururken böyle olmadı. Türkiye için önemli bir konumu ve tarihi var ama bunun yarısı kadar da Tekirdağ'ın var. Tekirdağ bu konuda hâlâ daha büyük bir köyse ben bunu mahalli idarecilerin bu konuda çok da maharetli olmayışlarında buluyorum" (G10, Esnaf, 2016).

> "Hiçbir ilçesinde arazi kullanımı iyi planlanamadı. Burayı transfer edecek sanayi başta olmak üzere çevreyi gözetmeksizin çimento ve tekstil sanayileri çok plansız ve başıboş planlandı maalesef. Tekirdağ'ın en önemli eksiklerinden bir tanesi Tekirdağ'ı sahiplenecek bu süreçte kişi veya kurumlar olmadı. Yani ayağı yere basan, ülkeyi tanıyan, dünyayı tanıyan siyasi temsilcileri veya halk örgütlenmeleri, dernekler, sivil toplum örgütleri olmayınca burası çok boş, at koşturulacak bir meydan oldu ve çok kötü bir arazi planlaması, felaket kötü oldu. Çok önemli tarım arazileri, çok önemli doğal kaynaklar, su kaynakları, Ergene gibi tarih boyunca etrafına huzur saçmış, bereket saçmış yerlerin yok oluşunun götürüleri çok fazla oldu" (G20, Akademisyen, 2016).

Tekirdağ'da yerel yönetimler bir taraftan, mekânsal gelişimi modern yaşam imkânlarını sunacak şekilde yönlendirememekle ve plansızsız yerleşime göz yummakla eleştirilirken diğer taraftan da, İstanbul'a çok yakın bir mesafede olmanın sunduğu avantajlardan yeterince yararlanamamakla ve yararlanılmasına imkân sağlayacak alt ve üst yapı çalışmalarını, teşvikleri sunmamakla eleştirilmektedirler.

> "Türkiye'nin en büyük limanı (Asyaport) hazırlanmışsa bunun arka planında antrepo alanının, lojistik alanının belirlenmesi gerektiği veya bu lojistik alanların içerisinde sanayi veya üretim gruplarının yerlerinin ayrılması gerektiğini düşünüyorum" (G35, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

> "Özellikle İstanbul'u rahatlatması açısından çok önemli stratejik konuma sahip olmasına rağmen maalesef buranın yerel yönetimi ile özellikle sanayiciler tarafından, bunlar halen görülmemekte veyahut görmemezlikten gelinmektedir" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Tekirdağ'da akıllı, iyi yöneticilerle İstanbul'un bütün kültürel çalışmaları, faaliyetleri buraya alınabilir. Ama onun için yapılması gereken bazı tesisler var olmalı" (G37, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

> "... o kadar büyük bir sahilimiz var, sahilde balık lokantalarımız bile yok. O kadar eksik bir ildeyiz. Normalde misal ben bir Samsun'a gittim. Samsun Belediye Başkanı 1.000 dönüm üzerinde sadece denizi doldurmuş. Ondan sonra farklı projeler yapmış oraya" (G28, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'da modernleşme adına bir takım adımların 2000'li yıllardan itibaren atılmaya başlandığı ifade edilmektedir. Tekirdağ Merkez'de yer alan Hükümet Caddesi boyunca sıralanmış olan pek çok küçük dükkan, 2010 yılı ile birlikte yıkılmaya başlamış ve böylelikle eski kent merkezindeki tarihi yapıların ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Şehre çirkin bir görünüm verdiği düşünülen yapıların yıkılmasına yönelik müdahalelerde, kentin güzelleştirilmesi, turizme açılması ve bir

kent meydanı oluşturulması gibi amaçlar benimsenmiştir. Bu doğrultuda bir takım kamu binaları da yıkıma uğramıştır. Yerel yöneticilerle yapılan görüşmelerde eski kent merkezindeki yıkımların oluşturulan planlar doğrultusunda gelecekte de devam edeceği belirtilmektedir (G4, Yerel Yönetici, 2016; G6, Yerel Yönetici, 2016; G7, Yerel Yönetici, 2016; G9, Yerel Yönetici, 2016).

> "(Süleymanpaşa Belediyesi yönetimi olarak) Biz şehrin merkezinin de handikapa uğramaması için, ilk başta bizden öncekilerin de hazırladığı plana sadık kaldık. Kamulaştırmalarla kent meydanı oluşturmaya çalışıyoruz " (G6, Yerel Yönetici, 2016).

Yine Tekirdağ'ın merkez ilçesi Süleymanpaşa'da rekreasyon alanı olarak sahil projesinin gerçekleşmesi için müdahalelerde bulunulmaktadır. Böylelikle kent sakinlerinin sahilden daha fazla yararlanması amaçlanırken, turizm açısından da kente hareketlilik kazandırılmak istenmektedir.

> "İşte 1-1.5 kilometrelik şu sahil bandını kullanırken, oluşturulabilecek çok daha geniş yürüyüş yolları ve rekreasyon alanları ile sahilin önemli ölçüde kullanılabilir halde getirilmesi gibi öngörülerimiz var" (G4, Yerel Yönetici, 2016).

Kente müdahale etmenin farklı açıklamaları yapılmaktadır. Yapılan açıklamalar içinde daha çok, zamanla kentte ortaya çıkan sosyal ve mekânsal ihtiyaçların müdahaleleri kaçınılmaz kıldığı vurgusu öne çıkmaktadır. Eski üst düzey yerel yöneticilerden olan katılımcı, kentsel müdahalelerin nedenlerini şu şekilde açıklamaktadır:

> "Toplumsal bir istek var birincisi. Yani bir kere önünü açmalısınız toplumun. Siz yerel yönetici olarak seçilip bir göreve geldiyseniz toplum sizden bir hizmet bekliyor. Sizden beklemediği bir hizmet varsa bile, eğer arkasında durduğunuz, inandığınız bir düşünceniz var ise, onu da aktarabilmeniz, eğer toplumdan onay aldıysanız, onu gerçekleştirmeniz gerekiyor. Yani şimdi biz kent merkezindeki o sıra dükkanların hepsini yıkarken, belki o dükkan sahipleri, hayır, diyordu. Ama ben biliyordum ki bizim yaptığımız araştırmalarda bütün halk arkamızda, herkes çok memnun orası açıldığı için, o eski bedestenin etrafı açıldığı için" (G3, Yerel Yönetici, 2016).

Mülakatlarda katılımcıların önemli bir kısmı Tekirdağ'da kentsel müdahalelerin olması gerektiğini, müdahalelerin kaçınılmaz olduğunu, çünkü plansız kentleşmenin üstesinden gelmenin başka yolu olmadığını belirterek, müdahaleler sayesinde modern ve planlı bir kentleşmenin mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir (G34,

Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016). Hatta görüşmecilerden birisi *müdahale* kavramından rahatsızlık duymuş ve görüşlerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

> "Müdahale olarak böyle bir söz kullanılması hoş değildir, müdahale değildir aslında. Yani bu şehre çomak sokuyormuş gibi hoş değil. Müdahale olarak görmek doğru değildir. Yapılan çalışma bu şehirde yaşayan insanların yaşamını kolaylaştırmaya yöneliktir. Önümüzdeki süreçte gerçekten Tekirdağ büyük göç alması beklenen bir bölge, hem yeni şehir merkezinin oluşturulması hem de mevcut olan şehrin yeniden kentsel dönüşüm projesine sokulması, şehri daha modern bir görüntüye kavuşturacaktır. İnsanların daha ferah ve daha huzurlu olacağı düşüncesindeyim" (G33, Siyasetçi, 2016).

3.6. Kentsel Girişimcilik ve Yerel Aktörlerin Tekirdağ'ın Gelişimine Etkisi

Kentsel gelişim ve iş büyümesine yönelik ortaya çıkan "kentsel girişimcilik" kavramı, içinde çeşitli çelişkileri barındırmakla birlikte, yönetimleri kentsel nüfus için bir takım tesislerin kurulması gibi konular üzerinde odaklanmaya itmektedir. Harvey'e göre kentteki çeşitli aktörlerin eylemlerinin "yenilikçi ve girişimci" özellikler taşıması gerektiğine inanılmaktadır. Buna göre daha güvenli ve iyi bir yaşam için kentsel yönetimler yeni girişimlerin yaratılmasına direkt veya dolaylı olarak destek sunmakta ve çeşitli roller oynamaktadırlar. Dolayısıyla yerel yönetimlerin, altyapı, konut, vergi indirimi, kültürel ve sosyal cazibe alanları oluşturma gibi konularda ve eski cazibe mekânlarını ekonomik aktivitenin yeni biçimleri olarak sunma bağlamında duyarlı olmaları beklenmektedir (Harvey, 1989: 4). Tekirdağ'da bir dönem yerel yöneticilik yapmış olan görüşmeci, sermayenin şehre gelmesi açısından yerel girişimciliğin önemini şu cümlelerle ifade etmektedir

> "Biz de mesela doğalgazı getirirken bunu düşündük altyapıyı, tüm yağmur suyu giderleri, kanalizasyon ve içme suyunun tamamen yapılması ve arıtma tesisinin yapılması, denizin temizlenmesi, dışarıya lağımın akmaması için bu alt yapıyı yapmamız, doğalgazın getirilmesi işte bunların hepsi yatırımcının buraya gelmesi için (kenti) cazip hale getirecek şeyler" (G3, Yerel Yönetici, 2016).

Kentlerin büyümesinde ve gelişmesinde kentin farklı aktörlerinin çaba ve girişimleri son derece önemli olmaktadır. Katılımcılar, Tekirdağ'da sanayi ile büyüyen ilçelerde veya Tekirdağ'ın merkez ilçesi Süleymanpaşa'da tarihsel süreç içerisinde artan nüfusun çok farklı ihtiyaçlarının giderebileceği modern hizmet alanlarının

oluşturulmadığını ifade etmektedirler. Bu durum beyaz yakalı olarak ifade edilen işgücünün İstanbul'da ikamet etmesinin en önemli nedenlerinden birisi olarak görülmektedir (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016; G14, Yatırımcı, 2016). İzmen ve Özbay Daş'a göre de "Kentin sosyal yaşamının sınırlı olması, nitelikli işgücünün Tekirdağ'da yerleşik olmasını engelleyen önemli bir unsurdur" (İzmen ve Özbay Daş, 2014:51).

İlçelerde modern sosyal yaşam için gerekli olan yapıların geliştirilmemesinin yanı sıra sağlıksız yapıların yenilenmediği veya onarılmadığı, kentlerin plansız büyümesine müsade edildiği de ifade edilen görüşler arasındadır.

> "Türkiye'deki çarpık kentleşmenin en güzel örneklerden biri Tekirdağ. Maalesef inanılmaz bir kentleşme yaşamış geride bıraktığımız yıllar içerisinde. Yani bulvarı olmayan, dar sokaklar, caddeler ve işte kat yüksekliklerine baktığımızda dengesizlik, birleşme kültürünün olmamasından dolayı işte bir tane caddesi var Tekirdağ'ın Süleymanpaşa ilçesinin; Hükümet Caddesi. Hükümet Caddesi üzerinde yer alan binalara baktığımızda cepheler 2 metre-3 metre. Yandaki komşuyla anlaşamadıkları için o çözümü üretememişler. 3 komşu bir araya gelip buraya güzel bir bina oturtalım dememişler" (G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'ın en hızlı büyüyen ilçesi olan Çerkezköy'deki sanayi gelişimi önemli bir girişimcilik örneğidir. Kaya, sanayi gelişiminin ilk yıllarında dönemin Çerkezköy belediye başkanı Hikmet Uğraş'ın, kamu kaynaklarını ve özel sektörü çekmek için gösterdiği çaba ile yerel girişimciliğin önemli bir örneğini sunduğunu belirtmektedir. Sanayicilerin kasabada geniş araziler alarak yerleşmeye başlamasından sonra ise sanayicilerin kurduğu Çerkezköy Sanayi Derneği yerel girişimciliğin ana aktörü olarak kalkınmayı sağlamıştır (Kaya, 2013: 333).

Molotch, bir firmanın kentte yer alan bir şubesinin büyüme ile dolaylı olarak ilgilenebileceğini ve büyümede daha az rol oynayacağını belirtmektedir (Molotch, 1976: 316-317). Ancak Molotch'un iddiasının aksine, Çerkezköy örneği, yereldeki yatırımları büyük olan firmaların yerel gelişimleri takip edeceğini ve büyümede etkili olabileceğini göstermiştir. Çünkü Çerkezköy'e ilk gelen firmalar büyük araziler alarak büyük yatırımlar yapmışlar ve bu durum onları yerel olarak hareket etmeye

zorlamıştır. Dolayısıyla Çerkezköy'deki büyümede kamu kurumları ve özel sektör kuruluşları arasındaki ortaklık büyümede etkili olmuştur (Kaya, 2013: 334).

Tekirdağ'da kentsel girişimcik olgusu sorgulandığında genellikle girişimciliğin olmadığı yönünde ifadelerle karşılaşılmıştır. Nitekim "Trakya Bölgesi Girişimcilik Oranı ve Profili Tespiti Araştırması" da Türkiye genelindeki potansiyel girişimci oranının %9 olmasına karşın Trakya Bölgesinde bu oranın %2,5 olduğunu tespit etmiş ve bölgedeki girişimci kültürün ne kadar zayıf olduğunu ortaya koymuştur (Trakya Kalkınma Ajansı, 2013:70-71). Girişimciliğin zayıf olmasına yönelik anlatılan farklı hikayelerde, bireyselliğin ön plana çıkması, iş yapmayı sevmeme, risk almak istememe, elindekiyle yetinme gibi etkenler öne çıkmaktadır.

> "Bak bizi Coca Cola fabrikasına götürdüler, Bakırköy'e. Orada bizim Aydın var Diktaş'ın abisi. Aydın, gel şuraya bak, adamı tanıdım orda bak sen girsene şu Coca Cola fabrikasına, Trakya bayiliğini al, dedim. Ne alacam be, ne alacam ulan, bizim 500 dönüm tarla var orda, hizmetkarlık mı yapacam, dedi" (G17, Basın, 2016).

> "Bir arkadaşım var 3.000-4.000 dönüm gibi bir arazi işliyor. Yıllardır amcası da böyle bir yer işletiyor. 8.000-10.000 dönüme yakın bir arazi yani ve şunu sordum, niye burada bir un fabrikası ya da yağ fabrikası kurmuyorsunuz, kim uğraşacak, dedi. Fabrikada 50-100 kişi çalıştıracağım, onlarla muhattap olacam, şimdi beş kişiyle hallediyoruz işi. Çünkü motoru var, makinesi var. Beş tane adam..." (G16, Basın, 2016).

Girişimciliğin zayıf olmasının sebeplerinden birisi de yöredeki arazilerin verimliliği ve verimlilikten kaynaklanan gelir seviyesinin yüksekliği olarak ifade edilmektedir. Tekirdağ'a ilişkin ekonomik veriler incelendiğinde gelir seviyesinin, Türkiye ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim Tablo 3.5'de yer alan 2015 verilerine göre de Tekirdağ, orta ve üst gelir grubundaki hanelerin oranı sıralamasında ilk dört il içerisinde yer almaktadır.

Dolayısıyla tarımdan elde ettiği gelir, geçimine rahatlıkla yeten Tekirdağlılar yeni bir takım arayışlara girmenin, risk almanın gerekli olmadığını düşünmektedirler (G39, Emlak Gelişitirici, 2016; G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G8, Yerel Yönetici, 2016; G11, Yatırımcı, 2016; G20, Akademisyen, 2016; G22, Akademisyen, 2016).

Tablo 3.5. 2015 Yılı İllere Göre Orta ve Üstü Gelir Grubundaki Hanelerin Oranı

Sıralama	İl	Oran (%)
1.	Ankara	58,9
2.	İstanbul	56,2
3.	Kocaeli	53,5
4.	**Tekirdağ**	**51,6**
5.	Bartın	50,6
6.	Zonguldak	50,0
7.	İzmir	49,8
8.	Antalya	45,5
9.	Kırklareli	45,4
10.	Bolu	44,6

Kaynak: (TÜİK, 2016c)

> "... rahatlık var. Eskiden tarım vardı. Tarımda arazi Türkiye'nin diğer illerine göre biraz daha büyük olduğu için yetiyordu, ya ben yeterim. Yani çok fazla kendini zorlamıyor... Anadolu insanı gibi değiliz. Yani biraz daha bir rahatlık var" (G5, Yerel Yönetici, 2016).

> "Tekirdağ'ın kendi merkezi veya ilçelerindeki girişimcileri sanayiye biraz yabancı insanlardır. Tarım insanıdır. Büyük çapta Balkanlar'dan gelmişler, oralarda tarımla geçinmişler, burada da tarım insanıdır. Daha ziyade, sanayiye öncülük etmiş insanlar, çorak toprakların (Anadolu) insanları diyebilirim. Hâlâ biz kendi yağımızda kavrulma gayretindeyiz" (G10, Esnaf, 2016).

> "Yani, Trakya halkı hiçbir zaman istemez. Trakya halkı toprağı para yaptı, sanayileşmeden sonra, herkes satıp satıp yemenin hesabını yaptı. Hiç kimse devlete çokta saldırmadı, yani veya hiçkimseye saldırmadı. Bize de şunu yapın, bunu yapın, mantığı olmadı. Bizim Trakya halkı maalesef çalışmasını da sevmez, öyle yani" (G30, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "...Arazi fiyatları yükseliyor, arazi fiyatı yükselince köylümüz arazisini satıyor. Bu sefer kendisi öyle bir duruma düşüyor ki işte onunla çocuğunu evlendiriyor, bir ev alıyor, bir şey yapıyor, zannediyor ki o hep devam edecek ama bir süre sonra bakıyor ki her şey tıkanmış kalmış ve hiçbir şey kalmamış. Ondan sonra sattığı yere gidiyor diyor ki fabrikaya, Benim oğlumu işe alır mısınız? İşte bekçilik yapsın burada. O da diyor ki, siz kendi toprağınızı koruyamadınız, benim yerimi nasıl koruyacaksınız?.Ben senin oğlunu işe almam, böyle bir duruma geldik. Hiç iyi durumda değiliz, acı gerçek. Daha da kötü günler bizi bekliyor" (G36, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

Kentin büyümesine yönelik nüvelenen bir takım girişimlerin de genellikle sonuçsuz kaldığı ifade edilmektedir. Aktörlerin bir araya gelmelerinin zorluğundan ve birlikte

iş yapma kültürünün zayıflılığından sık sık bahsedilirken, bireyselliğin ön plana çıktığı ve yerel aktörlerin bireysel çıkarlarının kentin büyümesi sonrasında oluşacak uzun vadeli çıkarlara tercih edildiği belirtilmektedir.

> "Siz Tekirdağ gibi bir yerde, biz burayı kültür şehri yapacağız, turizm şehri yapacağız, yapamazsınız ki, paranın olmadığı bir yerde hiç bir şey yapamazsınız ki. Kayseri'ye gidin, para var her şey var. Ankara'ya gidin her şey var. Bugün Eskişehir'in giriş çıkışında sanayi var, ama hayat var, her şey var. Şimdi siz sanayinin gelmediği, yatırımın gelmediği yerde hangi turizmi yapacaksınız?... Dedim ya tutucu bir şey var. Tekirdağ büyümesin, gelişmesin, hep biz yönetelim. Büyürse ticaret başkalarında olur, sivil toplumlar başkasına geçer, yerel yönetimler başkasına geçer, her şey değişir gibi bir korku var. İşin özü bu. Ne kadar küçük tutarsanız o kadar kontrol birilerinin elinde olmaya devam eder" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

İzmen ve Özbay Daş'a göre "Tekirdağ'ın yatırım ortamının önündeki en temel sorunlardan birisi de ilin sorunları ve gelişi(mi) konusunda aktörler arasında fikir birliği oluşturulamaması ve bu konuların merkezi idareye etkin biçimde aktarılamaması olduğu görülmektedir" (İzmen ve Özbay Daş, 2014:48).Tekirdağ'ın girişimci bir kent olmasının yolunun ise daha çok bir liderin öncülüğünde oluşturulacak birlikteliğe bağlı olduğu ifade edilmektedir. Bu noktada özellikle yerel yönetimin, valiliğin ve ticaret ve sanayi odasının öncü rol üstlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

> "(Girişimci bir kent olabilmesi) Birincisi cabbar bir belediye başkanı olması lazım, iki hırslı bir vali olması lazım, bu ikisi arasında da iyi bir ilişki olacak. Sen yaptın, ben yaptım değil, el ele verecekler. Çok kısa zamanda çok yol alınır" (G38, Emlak Gelişitirici, 2016).

Yerel örgütler ile yerel yönetim arasındaki iletişim kopukluğunun ve işbirliğinin olmayışının da kentin büyümesine yönelik çalışmaların sonuçsuz kalmasında önemli bir faktör olarak öne çıktığı ifade edilmektedir (G11, Yatırımcı, 2016).

> "Böyle bir sinerji yok bu şehirde... Konya şu anda uçuyor. Ama neden? Konya'ya bir şey yapılacak, şu saydıklarımızın hepsini (şehrin ileri gelenleri) orada görürsünüz. Hem ileri gelenler, hem siyasi, hem sivil toplum örgütleri, eğer Konya'da o yapılacaksa, Konya'ya yapılır. O Kayseri'ye yapılacaksa, Kayseri'ye yapılır. O Malatya'ya olacaksa o mutlaka Malatya'ya olur. Antep'te öyle. Şimdi Tekirdağ'da biraz önce bahsettiğimiz gibi bu kopukluk olduğu için bir türlü bu insanları biraraya getiremediğiniz için, Tekirdağ'da böyle oluşmaz.Tekirdağ'a bakacaksın sonra cevabı yazacaksın, yani Tekirdağ'da bugün vekiller, sivil toplum örgütleri, siyasi parti

> başkanları, belediye başkanları bir araya gelip bir yemek yememişlerdir iki seneden beri. Şu söylediğim birimleri toplayıp herkesin önüne mikrofon koyun, iki kelime herkes bi etsin ya, doğrudur yanlıştır boşver tartışmayalım ama kayda alalım belki ondan feyz alacağız .Herkes iki kelime bir şey söylesin mikrofondan, otur bakalım, bi 50 kişiyle otur" (G31, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Tekirdağ'ın gelişiminin istenen düzeyde gerçekleşmemesinde,Tekirdağ'da bulunan üretim tesislerinin genel merkezinin İstanbul'da yer almasının etkisi olduğu belirtilmektedir. Çünkü bir kentin, bir firmanın verigisinden faydalanabilmesi için firmanın genel merkezinin o kentte yer alması gerekmektedir. Dolayısıyla Tekirdağ'daki üretimden doğan kazancın vergisinden İstanbul'un pay alması Tekirdağ'ın maddi gelirlerinin olması gerekenden daha düşük gerçekleşmesine neden olmaktadır (G19, Akademisyen, 2016; G36, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016; G22, Akademisyen, 2016; G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G14, Yatırımcı, 2016).

> "Burda fabrika açıp vergisini İstanbul'da veren var. Buranın yerlisi olsaydı vergisini de burda verecekti, bu vergi de dolaylı olarak katkı sağlayacaktı. Olumlu avantajlar, yatırımlar yapacak, evini burda yapacak daha refah seviyesi yüksek olacaktır. Eşine, dostuna, akrabasına, sokağına, bahçesine katkısı fazla olacaktır çünkü gelişmişlik seviyesi ona bir şekilde etkisini gösterecektir" (G12, Yatırımcı, 2016).

Tekirdağlı olan ve Balkan kültürüne ilgi duyan bir görüşmeci, kentsel girişimcilik konusunda Tekirdağ'ın durumuna ilişkin görüşlerini şu cümlelerle aktarmıştır:

> "(Tekirdağ) Girişimci bir kent çok zor. Bunu bölgedeki insanların daha rahat koşullarda, ikliminden ekonomisine kadar daha ezilmemiş olmalarına bağlayabilirim. Dünya kültürüne sahip olmamalarına bağlayabilirim mesela çok biriktirme yoktur Balkan kültüründe diye düşünüyorum.Yeme, içme, gezme tozmaya çok daha düşkün. Ezilmişliği yok. Zora gelemez ama sizin söylediğinizin olabilmesi için (büyüme koalisyonu) dışardan gelen yatırımcıların el atması gerekir. Ama biliyorsunuz onların da merkezi İstanbul olup buralarda şubeleri olduğu için kentle çok ilgileri yok. Bu nedenle onlar da buranın derdiyle dertlenecek grupta pek olamaz. İşletmesi burda ama yaşantısı İstanbul'da. O yüzden bir ivmeye dair ümidim yok" (G20, Akademisyen, 2016)

Kentlerin büyümesinde yerel aktörlerin etkili olduğu ifade edilmektedir. Çünkü farklı konularda yerel elitler arasında bölünmüşlük olsa da sıradan insanların veya elitlerin büyümeden sağlayacakları bir çıkar söz konusudur (Molotch, 1976: 309-310). Ancak, Tekirdağ'da aktörlerin bir araya gelerek kentteki yatırımların önünü açacak

bir koalisyon oluşturamadıkları, oluşan birkaç girişimin de koalisyona karşı oluşan muhalefet nedeniyle ve/veya yeterince destek sağlanamadığı için sonuçsuz kaldığı ifade edilmektedir (G19, Akademisyen, 2016).

> "(Koalisyon) Yok yani şu anda olan o yani, kötü olan o, elit dediğimiz yani, aydın dediğimiz böyle lokomotif olacak toplum menfaatine üretecek, denetleyecek yaptırım gücü olan. Neden yok? Böyle bir kültür yok... Burda tabi yerel yöneticiler ilişki kurmuyor. Herkes birbirinden bekliyor. Bu saç ayağı kurulmazsa herhangi bir yönden (Tekirdağı'ın) öne çıkması mümkün değil" (G18, Araştırmacı, 2016).

> "Yok, hiç öyle bir oluşum yok, onun sıkıntılarını yaşıyoruz zaten. Böyle olsaydı sorunların çoğunu aşardık. Biz yönetilmezdik, bizi yönetecek adamları biz seçerdik. Kısacası maalesef böyle bir oluşum yok. Keşke olsa. Bir ara bir kısa bir bundan 15 sene önce bir araya geldik. İki toplantıdan sonra bitti. Ufak bakıyorlar, hemen ilk anda kendi çıkarları, biraz global düşünme, ortak menfaat, gelecek diye bir şey yok" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Büyüme koalisyonlarının oluşumunda halkın desteği önemlidir (Molotch, 1976). Ancak katılımcıların bir kısmı Tekirdağ'da halkın yeterince kentlilik bilincine sahip olmamasının ve bireyselliğin ön plana çıkmasının kentin gelişiminin ve büyümesinin önünde engel oluşturduğu ifade edilmektedir (G2, Yerel Yönetici, 2016).

> "Şu anda Tekirdağ'ın bir şeye odaklanması mümkün değil bence. Çünkü halk o bilinçte değil. Ben bir kişi gelmişti buraya, benim de işim vardı belediye meclisinde. 5 yıldızlı otel yapacakmış, otelin 5 yıldızlı olması için ancak 6 katlı oda sayısı yetiyormuş falan anlattı, anlattı, şunu yapcaz, bunu yapcaz, şöyle böyle, çıktı. Dedi ki meclisten birisi, boşver ya benim oğlum mu yemek yiyecek, eğlenecek orda. Kabul etmiyoruz, dedi. Turistler gelecek, esnaf yiyecek falan değil, benim oğlum mu yiyecek dedi. Tekirdağ'da turizm çok zor, çok zor... Düşünmüyor gezeceğini, alışveriş yapacağını, kentin kazanacağını düşünmüyor. O benim çıkarım ne, onu düşünüyor" (G38, Emlak Gelişitirici, 2016).

Girişimci olmak aynı zamanda risk almak demektir. Girişimcilikte kazanmak kadar kaybetmek de vardır. Yüzyıllar boyunca çeşitli akınların ve göçlerin uğrak yeri olan Tekirdağ'da göçmenlerin yoğun olarak yerleşmiş olmasının risk alma ve girişimci olma kültürünün gelişimini kısıtladığı ifade edilmektedir. Ayrıca Tekirdağ'ın sosyal dokusunun göçmenlerle örülmüş olmasının, farklılıkların bir potada eritilmesinde, tek bir yürek olarak kentin sahiplenilmesinde ve kimlikli bir kentin oluşumunda engel oluşturduğu ifade edilmektedir (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G39, Emlak Gelişitirici, 2016).

> "Balkan Harbi'nde, Bulgarlar işgal etmiş, Yunanlar işgal etmiş, Çerkezler gelmişler. Yani Tekirdağ'da ben buraya yatırım yaparsam ne olur, düşüncesi var. Ya giderse, gelecek korkusu var. Yani onun tesiri çok burda. Yani hikaye o yani, o korku var. Her seferinde dediğim gibi Balkan Harbi'nde Yunanlar gelmiş, Bulgarlar gelmiş, Ruslar gelmiş, Almanların büyük tehdidi var. Trakya tamamen risk altındaymış, başka bişey değil onun korkusu var" (G1, Yerel Yönetici, 2016).

> "Yani bizim toplum yapısı buna müsait değil. Ya bunu, kimse bunu algılayamıyor Trakya Bölgesi'ni herkes sanıyor ki Anadolu'dan daha farklı, Avrupa'ya daha yakın falan öyle bir şey yok. Trakya'nın sosyolojik yapısı Anadolu'dan da kötü. Ama neden? Burası kozmopolit, göçmen kökenli. Ben Boşnağım, mesela Arnavut'u var, Çingene var hepsinin farklı kültür yapısı, farklı şeyler. Bunları tek böyle bir kültürde yapmanız mümkün değil, ben Tekirdağlıyım diyor ama siyaset meydana gelince hemen bir kimlik ortaya çıkıyor" (G18, Araştırmacı, 2016).

> "Sosyolojik olarak baktığın zaman ana kütle Balkanlardan gelen göç ise, o zaman bunlar geldikleri yer itibariyle, kozmopolit bir yapıda, çok renkli, çok dilli, çok dinli bir ortamda yaşayan, insanları farklılıklarıyla kabul eden, hümanizması yüksek olanların yaşadığı bir kent. O bakımdan toleransı çok yüksektir Tekirdağ'ın ama diğer taraftan baktığınız zaman bu ana kütlenin geliş zamanı işte 1923 dersen 90 sene, ama mesela Karadenizli hemşerilerimiz var gelişi 60-65 seneyi buluyor, Balkanlardan göçle gelenler Tekirdağlı, ama onlar hâlâ laz veya Karadenizli diye, yani bir Süleymanpaşalıklık veya Tekirdağlılık ortak paydası burada oluşturulamamış. Bununla ilgili bir belki sosyolojik, başlı başına bir çalışma yapıp bunu gidermek lazım" (G4, Yerel Yönetici, 2016).

Kentin girişimciliğe açık hale getirilmesinde yerel yönetime önemli roller düştüğü belirtilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde Tekirdağ'da yerel yönetimlerin kentte girişimcilik yapmak isteyen sermaye sahiplerine, gerekli olanakları sunmadığı veya sunmakta yetersiz kaldığı ifade edilmektedir.

> "Dediğim gibi dışardan gelenlere köstek oluyorlar. Mesela belediye bana çok köstek olmuştur, biraz destek olsalar şu anda ikiye katlanırdım" (G38, Emlak Gelişitirici, 2016).

> "Çerkezköy'ün şansı yerlisinin, dışardan gelen iş adamlarının ellerini taşın altına koyarak bu işi başarmaları. Bizim yöneticilerimiz o zaman naptı? Bunu istemediler. Tekirdağ lojistik bir yer, burası sakin bir bölge, insanlar gelsin konaklasın yesin içsin gitsin. Dünya da bunlarla kalkınıyor,bizimkiler tarımla kalkınıyor. Neden? Çoğunun toprak bütünlüğü var, bozulcak diye korkuları. Çerkezköy bunu başardı ama dışardan gelen insanların büyük gayretleri ve çabalarıyla. Bizim insanımız bunu başaramadı. Bizde birlik ve beraberlik ne kurumlar arasında, ne şahıslar arasında var. Kurumlar birbirinin kuyusunu, insanlar birbirinin kuyusunu kazmaya çalışıyor, bunlarla birlik beraberlik olmaz... Toprak kaybettik! Burdaki toprakları ekseniz senede yüzmilyon

> para kazanırsınız ama o tesislere 400-500 milyon dolarlık bir yatırımın karşılığında ekonomiye katacağı değer o kadar yüksek ki. Göç alacakmış, alsın" (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).
>
> "Alt yapıyı oluşturmadan sermaye gelir mi? Yeni yerler oluşturmadan insanlar yerleşebilir mi? Islah OSB'ler oluşturmadan sanayi buralara gelebilir mi?" (G19, Akademisyen, 2016).
>
> "Yani kentin girişimcilerle ilgili bir açılımı yok. Yönetimin de bir açılımı yok. Gelen girişimciler de açıkçası umduklarını bulamıyorlar. Bazı kıstaslar önlerine konuluyor. Kentin imar yapısı önlerine konuluyor. Yani bir otel yatırımcısı geldiği zaman burada özel bazı uygulamalar görmek ister. Yani belediyeler de elini taşın altına koymaları gerekiyor. Otel yatırımcısına ayrı bir uygulama sunmaları gerekiyor. Biraz daha cazip hale getirmeleri gerekiyor yatırımcı açısından, arazi ile ilgili, mimari yapısıyla ilgili yani diyelim ki beş katsa otel şimdi dört katlı beş katlı bir otel burada olmaz İstanbul'u görüyorsunuz. Siz kırkbin metere kare inşaat hakkınız varsa, İstanbul Belediyesi diyor ki, 40 bin metre kareye isterseniz üç kat isterseniz 50 kat. Ben sana izin veriyorum ama 41 bin metre kareye izin vermem, diyor. Yani bizim buradaki kültürümüzde, buradaki belediyecilik anlayışımızda böyle bir şey yok malesef. Yatırımcıya biraz yardımcı olmak gerekiyor, yatırımcının önünü açmak gerekiyor. İşte arazi teşvikleri olabilir, bir takım indirimler, vergisel anlamda olabilir, imar yapısıyla ile ilgili bir takım avantajlar sunulabilir. Bu burada yok. O yüzden yatırımcı Tekirdağ'a çok fazla sıcak bakmıyor ticari anlamda" (G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Ancak yerel yönetimin, girişimci ortamın yaratılması konusunda kentin ileri gelenleri tarafından, diğer aktörler tarafından desteklenmemesi halinde başarılı olamayacağının da altı çizilmektedir.

> "Tekirdağ'da yerel yönetim, merkezi yönetim, üniversite bir araya gelerek kafa yormalı. Yerel yönetime bu süreçte önemli görevler düşüyor" (G19, Akademisyen, 2016).
>
> "Şimdi dinamiklerin tamamını harekete geçirilmeli. Belediyeye bıraktığınız zaman bir yerde seçimi düşünüyor, halkın tepkisi oluyor. Ama herkes harekete geçmeli. Siz Tekirdağ'ı ayaklandırmak istiyorsanız valisinden, işadamı, sivil toplum örgütleri, ticaret odaları. Sizin dediğiniz (büyüme koalisyonu) burada biraz sıkıntılı"(G2, Yerel Yönetici, 2016).

Yerli sermayenin kentsel alanda yatırıma dönüşmemesi ve istihdam yaratacak sektörlere yatırılmaması nedeniyle de girişimci bir kültürel ortamın oluşmadığı, sermaye sahiplerinin sermayelerini daha çok bankalara veya gayrimenkule yatırdığı ifade edilmektedir (G2, Yerel Yönetici, 2016).

> "Şimdi şöyle, girişimcilik bi kere kültürel bişey. Biraz Trakya insanı girişimcilikte zayıf, genel itibariyle zayıf. Sermaye, şirket kurmaktan ziyade gayrimenkul konusunda ağırlıklı. Dolayısıyla Tekirdağ'da tarım, insanların büyük bir çoğunluğu tarımla uğraşıyor, oradan tam bir çıkış yolu yok" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Trakya Kalkınma Ajansı'nın yaptığı bir çalışmaya göre 2013 yılında Tekirdağ'daki girişimci sayısı 1190, Kosgep tarafından desteklenen kişi sayısı ise 52'dir. Oysa ki Kosgeb'in Türkiye genelinde desteklediği kişilerin ortalaması 71'dir (Trakya Kalkınma Ajansı, 2013:70). Nitekim katılımcılar da Anadolu kentlerindeki girişimci iklimin, Trakya'da ve Tekirdağ özelinde oluşmamasına sık sık dikkat çekmekte ve Anadolu'daki gelişmiş kentlerle karşılaştırma yapmaktadırlar. Özellikle Anadolu'nun çeşitli kentlerindeki büyümeyi örnek göstererek, bu kentlerdeki girişimci zihniyetin, birlikte iş yapma kültürünün ve oluşan koalisyonların önemli olduğunu belirtmektedirler.

> "Kişisel hesaplar nedeniyle Tekirdağ kaybediyor. Anadolu kentlerinde şehre sahip çıkma, üretme düşüncesi var. Tekirdağ'da bireysellik öne çıkıyor... Anadolu kentlerinin bir misyonu var. Burada o misyonu bulamazsınız" (G19, Akademisyen, 2016).

> "Türkiye geneline baktığımızda marka olan kentler var. İşte Gaziantep, Denizli şimdi buraları girişimciler yaptılar. Yani burda biz Samsun'a gittik, Mersin'e gittik, burda kamu kurumu, meslek örgütleri, yerel yöneticiler, elitler birlikte proje yapıyorlar, şehrimizi nasıl geliştiririz, diyorlar" (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "(Tekirdağ'da) Yapılan yatırımlara baktığımızda hep Anadolu'dan gelen iş adamlarının yatırımlarını gözlemlersiniz. Burda eksik olan olgulardan biri de birlik, beraberlik olgusu. Tekirdağ başta olmak üzere Trakya genelinde çok ortaklı kuruluşlara rastlamanız mümkün değil. Genelde bireysel, daha küçük hedeflerle yola çıkılmış ama işte, 3-5 arkadaş bir araya gelelim daha ulusal ya da uluslararası marka oluşturalım, düşüncesi bu güne kadar oluşmamış" (G23, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Yalnız sosyo-kültürel faaliyetler alanında değil, şehri yapılandıracak inşaat gibi önemli bir sektörde dahi kentin girişimcisinin olmadığına dikkat çekilmektedir (G24, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016; G11, Yatırımcı, 2016). Trakya'lı olmayan pek çok müteahhidin faaliyet gösterdiği Tekirdağ'da, Anadolu'dan gelmiş bir müteahhit olan görüşmecinin ifadeleri bu noktada önemlidir;

> "Evet, işte ben inşaat yapıyorum Hayrabolu'da, geldi dedi ki, ya ne uğraşıyorsun burda, git memleketine, dedim, gitmem. Niye, dedi. Memlekette hep akıllı adamlar var, dedim , orda bişey olamam ki, burda hep sizin gibi tembeller var, dedim. Orda iş bile yok, dedim. Siz yatıyorsunuz, dedim. Bak oraya gitsem iş bulamam, dedim. Kalkın siz de iş yapın, dedim. Hayrabolu'da bi tane inşaat mühendisi var, dedim. Yapın siz de, niye yapmıyorsunuz, tembel tembel oturuyor, akşama kadar dedikodu, kahvede orda burda napmış, ne almış, ne satmış, hâlâ da bu kültür vardır. Bana göre dışardan gelenler Tekirdağ'a daha faydalı oluyor... Ben aşağı yukarı 38 senedir uğraşıyorum (Tekirdağ'da). 1000 tane işçi çalıştırdıysam içlerinde ancak 10-15 tane Tekirdağlı vardır... Yapmazlar, yok, şunu düşünüyor, ben diyor beş gün çalışayım o para bana bir ay yetsin, beş gün çalışayım bir ay yatayım, çok para alayım onla geçineyim" (G38, Emlak Gelişitirici, 2016).

Tekirdağlıların "iş yapmayı sevmemeleri"nin, sermaye birikimi oluşturmalarında ve bu birikimi kentsel alanda yatırıma dönüştürmelerinde önemli bir eksiklik yarattığı ifade edilmektedir (İzmen ve Özbay Daş, 2015:20)

> "İşte Erzurumlusu, Bayburtlusu, Trabzonlusu, Kardenizliler felan var. Diyorlar biz buraya geldik, bunlar bizi diyor, Trakyalılar bizi eleştiriyor ama buraya harfiyatı biz getirdik, apartmanı biz yaptık, kepçe, greyder yoktu biz getirdik, bu şehre çok katkılarımız oldu. Yine dışardan gelen yapacak ve yapılan da dışardakine satılacak. Kendi içinde ticaretçisini, sanayicisini, iş adamını da yetiştiremiyor, yapsa da ona satacak hali yok" (G22, Akademisyen, 2016).

> "Bizim Trakya'lı rahatı sever. Sıkıntıyı sevmez. Borçtan korkar. Onun için de böyle büyük yatırımlara kredi kullanarak girmediği için, arazi sahipleri de oldukları için onunla yetiniyorlar. Büyük projelere girmiyorlar. Ama dediğim gibi Anadolu'dan gelen diğer yatırımcılar her türlü riski göze alıp bu işlere girebiliyorlar. Risk işi tabi. Sonunda ticarettir. Kazanç da var zarar da var. Batmak da var çıkmak da var. O bakımdan daha çok tabi yabancı yatırımcılar, Anadolu'dan gelen insanlarımız müracat edip bu yatırımlara giriştiler... Bir de dediğim gibi elinde olanla yetinmeye çalışıyor riski sevmiyor, borçtan korkar" (G29, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016)

Mevzu kentin gelişimi ve büyümesi olduğunda herkesin bireysel çıkarlarını bir kenara bırakması gerektiği ifade edilmektedir. Özellikle, *biz* duygusunun oluşması ve bir koalisyonun kurulmasında ideolojik farklılıkların engelleyici olduğu belirtilmekte ve ideolojilerin üstünde olan bir liderliğin geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

> "...öncü kurum sivil toplum örgütlerinden biri olabilir, mahalli idare olabilir, devletin tayin ettiği vali veya valinin görevlendireceği birim müdürleri. Tabiki bu önemli hatırı sayılır insanların koordinesinde olması lazım ya da bu belediye başkanları, vali veya vali adına gelebilecek insanlar olabilir. Onların önderliğinde böyle bir şeye doğru yönelme, bir önder lazım... siyasiler biraz arka planda durmalı, çünkü bizim

insanımızın önemli bir bölümü bu olaya ideolojik bakabilir. Böyle baktığı zaman da bize mani olur" (G10, Esnaf, 2016).

"Daha çok kendi başlarına hareket ediyorlar. Ama bu tür projelerde üniversite mesela herkesin ortak paydası olduğu için koalisyon olduğu için değil de herkes destek verdi. Sivil toplum örgütleri, biz meslek odaları olarak, zaman zaman kendine yakın olanlar bir araya gelmeye çalışıyoruz işte" (G27, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

"Mesela şey konusunda biçok kişi hemfikir yani bu ıslah osbleri ve merkezi arıtma tesisleri gibi bilhassa koalisyon var yani orda hem merkez hem yerel yönetim beraber çalıştılar. Mesela bu çok zor oluştu ama oluştu. Bu herkes ortak çıkar gördüğü yerde buluşabiliyor ama herkesin ortak çıkarına gelmesi lazım" (G32, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Bir hedef doğrultusunda hedefe ulaşmak için ısrarcı olma, yılmadan hedefin peşinden gitme arzusunun eksikliği girişimciliğin önündeki bir diğer engel olarak görülmektedir. Mülakatlarda yerel aktörlerin merkezi yönetimin yatırımlarını çekmek için Ankara'daki bürokratlarla ve siyasetçilerle sürekli temas kurmasını, ısrarcı ve baskıcı olmasını doğru bulmadığını belirten bir görüşmeci bu noktada görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

"(Israrcı olmamaları hususunda) Varsın bana yatırım beş sene geç gelsin. İnandığım gibi, düşündüğüm gibi yaşamaya devam ederim. Ben Cumhuriyet'in yasalarına, kanunlarına, çağdaş demokrasiye uygun bir yaşam tarzını benimsemiş bir insanım, bu kentteki insanların çoğunluğu da bu davranışta" (G8, Yerel Yönetici, 2016).

2013 yılında Trakya Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan TR21 Trakya Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı'nda, bölgedeki işbirliği kültürünün ve sosyal dayanışmanın geliştirilmesi konusuna odaklanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Raporda Trakya'da pek çok sivil toplum kuruluşu olmasına rağmen bu kuruluşların bölgedeki etki ve etkinliklerinin sınırlı olduğu, kamu-özel sektör-sivil toplum kuruluşları arasında işbirliklerinin oluşturulması ve desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir. Raporda yine Trakya'nın girişimcilik potansiyeli açısından Türkiye ortalamasının altında bir seyir gösterdiği ifade edilmektedir (Trakya Kalkınma Ajansı, 2013: 15). Nitekim katılımcılar tarafından da Tekirdağ'daki kentsel gelişimin istenilen düzeyde oluşmamasında yönetimi zorlayacak, yerel yönetim üzerinde baskı unsuru oluşturacak ve halkın bilinçlenmesini sağlayacak sivil toplum kurumlarının eksik olduğu vurgulanmaktadır (G20, Akademisyen, 2016).

> "Maalesef öyle bir kültür (girişimcilik) yok. Çünkü, var ya burada herkesin keyfi yerinde, maddi durum iyi olduğu için. Aman bana dokunmayan yılan bin yaşasın, zihniyetinde. Bizim bunları yıkmamız lazım. Yani buradaki yaşayan bireylerin vatandaşların bir kere katılımcı olması lazım. Onlarla ilgili sivil toplum örgütlerinin arttırılması, aktif hareket etmek durumunda olması lazım" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "... buranın iç dinamiklerinin iyi çalışması lazım" (G14, Yatırımcı, 2016).

> "Şimdi belki ikiyüzün üzerinde dernek vardır ama ancak üç beş tanesi aktiftir. Onun dışındakiler hemşehri dernekleri, kuşçular derneği gibi dernekler... Şu anda sivil toplum kuruluşları içersinde yerel yönetime baskı yapacak hiçbir dernek yok" (G37, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

Logan ve Molotch, kentsel mekânda değişim değeri ile kullanım değeri arasında çatışma olduğunu ifade etmektedirler. Bu değerler arasındaki çatışma şehrin şekillenme sürecinde ortaya çıkmakta ve insanlar bu süreçte ya bir araya gelmekte ya da birbirlerinden ayrılmaktadırlar (Logan ve Molotch, 2007: 2). Görüşmelerde bir takım aktörlerin mekanın değişim değerini önde tuttuğu bazılarının ise kullanım değerini öne aldığı farkedilmiştir. Nitekim katılımcılardan birisi mekanın kullanım değerinin önemli olduğunu başından geçen şu olay ile açıklamıştır:

> "Çok yıllar önce, böyle yerleşime açılan bir yerde (Çorlu) müdahil olduk, davalar açtık, yerleşime açılıyor diye. Vali beni çağırdı, ben de öğretim üyesiydim, dedi ki Hocam, ben bir şey anlayamadım, buyrun sayın valim, dedim, sizin dediğiniz gibi (arazi sahipleri kentsel büyümeyi arazileri daha da değerleneceği için arzu ederler), dünyanın heryerinde bu iş böyle yürür, ben baktım, dedi, bunun etrafındaki arazinin de çok fazlası sizin ailenize ait ve siz burayı mahkemeye veriyorsunuz (yerleşime açılmaması için), dedi. Evet, dedim. Yani biraz enteresan saplantıları, takıntıları olan bir adamım. Yani benim gözüm midemden büyük değildi. Ben çocukların ve yaşayan insanların bu bölgede huzurlu sağlıklı yaşaması gerektiğine inanırım. Ben o bölgedeki buğdayın, ayçiçeğinin, arpanın daha sağlıklı verimli yetiştirilip komşularımızın daha iyi beslenmesi gerektiğini düşünenlerdenim. Biz iptal ettirdik o projeyi" (G20, Akademisyen, 2016).

Dolayısıyla Tekirdağ örneğinde kentsel mekanın girişime açık hale getirilmesi noktasında bir uyumun sağlanamamasında, Logan ve Molotch'un belirttiği gibi aktörler arasındaki kullanım değeri ile değişim değeri arasındaki çatışma etkili olmaktadır. Bunun en önemli örneklerinden birisi de Tekirdağ Organize Sanayi Bölgesi (TORSAB) girişimidir.

3.6.1. Kentte Hayat Bulamayan Bir Proje: TORSAB

Tekirdağ eski valisi Ali Yerlikaya öncülüğünde, Tekirdağ'da istihdam oluşturacak, kentin büyümesini sağlayacak yatırımların gerçekleşmesi amacıyla, 2013 yılının Ekim ayında TORSAB projesi ortaklığı kurulmuştur. Tekirdağ merkez ilçesi olan Süleymanpaşa'ya bağlı Nusratlı, Yağcı ve Karahisarlı köylerinde yer alan 4.200 dönümlük bir arazinin kamulaştırılması ile kurulması planlanan TORSAB'ın bölgede modern, çevreye duyarlı bir OSB olacağı ifade edilmiştir. Ancak projenin gerçekleşmemesine yönelik olarak açılan davalar sonrasında proje iptal edilmiştir. Kentin büyümesine yol açacak böyle bir proje için oluşan koalisyon ve projenin gerçekleşmemesinin sebepleri, Tekirdağ'daki aktörlerin etkileşimini, kentsel mekâna yönelik arzularını anlamak açısından önemlidir. Dönemin Tekirdağ Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı'nın ifadeleriyle;

> "TORSAB 2013 yılının Ekim ayında yüzde 51 Tekirdağ Valiliği, yüzde 49 Tekirdağ Ticaret ve Sanayi Odası ortaklığı ile kuruldu. 6 ay gibi kısa bir süre içerisinde müteşebbis heyeti oluşturularak yer tespiti yapıldı. Bakanlıktan kuruluş ile ilgili izinler alındı. Bakanlar Kurulu'ndan kamulaştırma ile ilgili iznimiz çıktı. Başbakan ve Cumhurbaşkanı onayından geçerek kuruluşunu tamamlamış olduk. Bu süreç içerisinde yaklaşık 200 ulusal ve uluslar arası firma organize sanayi bölgesi içerisinde yer almak istedi. Çevreci ve üretime önemli katkı sağlayan ve istihdam alanında dengeli sanayi bölgesi ortaya çıktı. Ancak Tekirdağ'da son günlerde bilgisi olmadan fikri olan insanların itirazları ile TORSAB'ın kurulmaması ve yer tespitinin yanlış olduğuna yönelik Danıştay'a ve İdare Mahkemesine açılmış dava var" (Milliyet Gazetesi, 2016).

> "O zaman Tekirdağ valisi yeni bir proje var dedi. Ali Yerlikaya. TORSAB kurulmuştu. TORSAB'ın başına geçmemi istedi, bende TORSAB'ın başına geçtim. Bir sene Tekirdağ Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasından planlamasına herşeyiyle uğraştım... ve Türkiye'nin en elit, en kalburüstü, en kaliteli firmaları bizden yer almak için sıraya girdi ve biz bütün yerleri sattık. 50'şer dönümlük 65 parselimiz vardı. Fakat daha sonra Tekirdağ'daki olayları bilirsiniz, sivil toplum kuruluşları, ziraat mühendisler odası, bazı sanayiye karşı olan, sermayeye karşı olan gruplar birleşerek bize dava açtılar... Sanayi olmasın, burada yeteri kadar sanayi var, Tekirdağ merkezde bir sanayiye ihtiyaç yok... biz istemiyoruz, tuzumuz kuru, dediler. Şu anda büyükşehir belediyesinde 7.000 tane iş başvurusu vardır. Madem tuzları kuru. 20-25 bin kişinin istihdam edileceği sanayi bölgesi kuracaktık. Böyle olaylar olunca sayın valimiz dedi ki, bu projeyi iptal ediyoruz, dedi. Bir sene içerisinde biz projeyi iptal ettik" (G13, Yatırımcı, 2016).

> "TORSAB projesini şikayet ettiler orada. İstemediler. Aslında kötü bir şey değildi. Niye değildi, orada ki yatırım bacalı sistem değildi. Kirliliği yoktu. Yani ha orada

> olmuş, ha 15 kilometre ileride olmuş fark etmezdi. Yani hep çekememezlik aslında" (G29, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Dönemin Tekirdağ Valisi öncülüğünde ve Tekirdağ Ticaret ve Sanayi Odası'nın desteği ile planlanan OSB kurma çalışması, o dönemin yerel yönetimi tarafından da desteklenmiştir. Dönemin üst düzey yerel yöneticisi projenin gerçekleşmemesini şu şekilde açıklamaktadır:

> "İki sebepten (gerçekleşmedi), birincisi tam ne yapılacağını anlatamadılar, biraz kapalı kapılar arkasında oldu o iş. Biraz valimiz üstlendi bunu, ama buranın halkının bir huyu vardır, emrivakiye gelemez. Buraya bu olacak diyemezsiniz, mutlaka görüşüp ikna etmeniz lazım. Bunlar olmadı burda. E ne yapıldı? Burada belirledikleri bir bölge için biz burayı kamulaştırıyoruz dediler, vatandaş da tepki gösterdi. Benim arazimi nasıl alırsın, nasıl kamulaştırırsın, dedi... kamulaştırma diye baktığınız zaman TORSAB'ın yaptığı şu; vatandaştan 3 liraya alacak, sanayiciye 5 liraya satacak. Direkt vatandaştan almıyor orayı, yani kamulaştırıyor. Ne kadar diyor, 3 lira, 5 lira. Alıyor, sonra TORSAB'a devrediyor. TORSAB ne yapıyor, sanayiciye diyor, sana şu kadar metrekare yer vericem ama metrekaresi 15 lira, 20 lira. Tabiki altyapı çalışmaları olacak TORSAB'ın, fiyat farkı koyacak ama aradaki fark çok. Vatandaş buna itiraz etti, mahkeme yoluna gitti. Bilirkişi tarafı da, vatandaş tarafında olunca kamulaştırma beklentileri çok üst düzeye çıktı. İşte 3 liraya alıp da ben onu 15-20'ye satamam dediği için şu anda rafa kaldırıldı" (G16, Basın, 2016).

Molotch'a göre büyüme konusunda "büyüme iş yapar" iddiası kentsel büyümeyi arzu edilir bir amaç haline getirmektedir. Bu iddia ticaret odası, inşaat firmaları ve yerel elitler tarafından tehditkar bir şekilde ilan edilmekte; siyasi ofisler ve başyazarlar, devlet adamları bu iddiayı konuşmalarının bir parçası yapmaktadırlar. Büyüme bu aktörler tarafından kârlılık olarak değil, iş imkânı olarak lanse edilmektedir. Oysa ki yerel büyümenin yerel işsizlik üzerinde uzun dönemli olarak çok az etkisi vardır. (Molotch, 1976: 320-322). TORSAB'a karşı çıkanların işsizlikle ilgili iddiası, Molotch'un tezi ile örtüşmektedir.

> "TORSAB'da yer alan firmalardan bir tanesi istihdam sağlayabilir mi açısından da baktığımızda, iddia 15 bin istihdam sağlayacağı. Mesela en büyük yeri alanlardan bir tanesi Koleksiyon Mobilya. Koleksiyon Mobilya buradaki fabrikasını oraya (TORSAB'a) taşıyacak, dolayısıyla bir istihdam alanı açmıyacak. Yani buradaki çalışanlar orada çalışmaya devam edecekti" (G4, Yerel Yönetici, 2016).

TORSAB için vaad edilenlerin gerçeği yansıtmadığını ifade edenler, böyle bir projenin gerçekleşmemesinin gerektiği üzerinde durmakta ve "kullanım değerinin"

"değişim değeri"nden önemli olduğunu belirtmektedirler. Tekirdağ'a ilişkin planlarda, merkez ilçede OSB öngörülmemesi ve diğer OSB'ler dolmadan sanayi alanlarında yatırım yapılmaması gerektiği için TORSAB'ın haklı olarak iptal edildiğini vurgulamaktadırlar.

> "Başta yirmi beş binlikte ve yüz binliklerde (planlar) yok, zaten onlarda olmadığı sürece olmaz. Onun dışında sizin söylediğiniz sebepler tarım alanı olması, büyük bir organize sanayi olması Çerkezköy'de, Çorlu'da oralar zaten dolmak üzere. Şu anda planlarda mevcut sanayi organize olmayıp da, sanayi olarak planlı yerlerde bile sanayiye izin verilmezken, bizde organize sanayi olması, Tekirdağ merkezin kimliğine uymuyor diye düşünüyorum. Dumansız sanayi alanımız var zaten, o bölge de boş" (G27, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "(TORSAB) biz aslında sanayiye karşı bir duruş yapmadık, birinci sınıf tarım arazilerine yapılmasına karşı durduk" (G4, Yerel Yönetici, 2016).

> "Şöyle söyleyim TORSAB'ın kurulmasında özellikle yanılmıyorsam 3-4 tane sivil toplum örgütü, ziraat mühendisleri odası, mimarlar odası şey olarak yeriyle ilgili ben sanayiciyim aileden de gelen bir şey olarak TORSAB'a ben ne şahıs olarak, ne partimiz olarak, ne belediye olarak karşı değiliz. Doğru yerde yapılsın diye,o zaman da vali, bir yer önerdi fakat şehre yakın olduğu için hatta ben de geldim ya dedim burası eğer olmuyorsa başka yerde de bu alan düşünülebilir yani şehre yakınlığından dolayı, verimli tarım arazisi olduğundan dolayı sıcak bakılmadı ve öyle kaldı şu an da da rafta duruyor. Mahkeme süreci devam ediyor böyle bir durum var. Yoksa TORSAB olsun, dumansız sanayi alanımız var Tekirdağ'da, onunda üçte biri dolu, TORSAB da eğer yeri bulunursa olması gerekli. Kesinlikle karşı değiliz" (G5, Yerel Yönetici, 2016).

Dolayısıyla Tekirdağ'da önemli bir iş sahası yaratacak ve kentsel büyümeyi sağlayacak olan TORSAB projesinin gerçekleşmemesini, kentin bir kısım elitleri olumlu karşılarken, elitlerin diğer kısmı ise TORSAB'ı kaçırılmış önemli bir fırsat olarak değerlendirmektedirler. Bu durum kentin ileri gelenlerinin ortak bir noktada buluşarak "biz" duygusu oluşturmasına engel olmuş ve neticede proje hayat bulamamıştır.

> "Planlama yapılması gerekiyor. Şimdi burdaki kanaat önderlerine soruyoruz OSB gelsin mi? Adam, hayır, diyor. Hayır dediğin şeye bakacaksın önce. Burda 3 kişi bir araya gelip karar alıyor, gidiyor mahkemeye veriyor aldığı karar gereği... Bi bakıyosun tak, bu işi organize ediyorlar. Kardeşim biz bu şehirde yaşayan tacir, tüccar, esnaf, kanaat önderi, sivil toplum örgütü yöneticisi, vali, belediye başkanı yav bize hiç

kimse bişey sormıycak mı? Hiçkimse oturup biraraya gelip bu şehirle ilgili 5 kişinin aldığı kararı tartışamayacak mı?" (G11, Yatırımcı, 2016).

Tekirdağ'ın geleceğini ilgilendiren konularda her kesimin kanaat önderinin fikrinin alınması gerektiği ifade edilmektedir. Tekeli, yerel yönetimin hizmet vereceği alanlara ilişkin olarak, mahallelinin yaşam biçimini etkileyecek imar kararları gibi konuları katılıma duyarlı konular olarak değerlendirilmektedir. Katılıma duyarlı olan konularda karar verilirken çoğulculuk esasının dikkate alınması gerektiğini vurgulayan Tekeli, demokratiklik ve etkinliğin ancak bu şekilde bir arada gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. (Tekeli, 2001: 96-97).

"(TORSAB'ın yeri) Bak, şu karşıyı görüyor musun? Burası şehrin ana aksı, burada gölet var, burada meyvecilik ve sebzecilik yapılıyor. Tekirdağ'ın ana gelişim alanı içerisinde, sanayiye çevirdiğin zaman Tekirdağ'ın gelişimini engeller. Yalan söylüyorlar! Adamlar gelecekte orayı İstanbul'dan şurdan burdan malzemeleri oraya taşıyarak orayı Ar-ge gibi kullanacaklardı. Yalan söylüyorlar ki orada 360 tane çıktı bana geldi bizim burda yaşam alanlarımız gidiyor diye her cuma günü eylem yaptık orada... Asyaport olmasaydı ben burayı düşünmezdim, diyor. Bir Asyaport'un menfaatleri için bu memleketin geleceğini heba edemez. Vali yolcudur, ben hancıyım. Burada benim yaşama alanım hakkında sen karar veremezsin! Buranın halkının karar vermesi lazım! Vatandaş da bayram etti" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Ancak bu görüşün aksine bazı katılımcılar Asyaport limanının, Tekirdağ için önemli bir potansiyel olduğunu, sanayi üretimi ve lojistik anlamda desteklenmesi gerektiğini çünkü ancak bu şekilde limanın kentin ticari yaşamına önemli katkılarının olacağını ifade etmektedirler.

"(Asyaport) O liman orada varken sanayinin o bölgeye bir talebi olacaktır. Adam limana yakın olmak için gelecek, diyecek ki belediyeye, ben bir depo yapacağım, 2000 metrekare bir depo yapacağım, diyecek. Bunun iznini alacak. Zamanında burada(Çorlu-Çerkezköy) hep depo vardı... Islah OSB'lerde de bunlar affedildi. Aynı şeyler burada Tekirdağ'da da olacak diye Vali Bey özellikle organize sanayi bölgesi orada olsun, toplayalım bunları bir tarafta burada ki, tarım toprakları yağmalanmasın diyerek organize sanayi bölgesini orada o yüzden kurdu...yani bunlar hep iyi yatırımlardı, ama maalesef olmadı" (G13, Yatırımcı, 2016).

"TORSAB projesi gerçekleşmeliydi bana göre çünkü eğer TORSAB gibi bi proje gerçekleşmezse Süleymanpaşa, Çorlu ve Çerkezköy'ün çok gerisinde kalacak. Şu an gerisinde zaten" (G12, Yatırımcı, 2016).

Dönemin valisi Yerlikaya'nın, TORSAB için yatırımcılara sunduğu şartların Tekirdağ'ın gelişimi açısından önemli fırsatlar sunduğu, ancak bu fırsatların yerel yönetim tarafından değerlendirilmediği de belirtilen görüşler arasındadır.

> "Bakın sıkıntı şu, Çorlu'daki bulunan firmaların hiçbiri Tekirdağ il sınırında, merkezleri burada değil. Üretimi burada yapıyorlar, vergisini İstanbul'da veriyorlar. Biz bunu önlemek için onlara dedik ki Vali Bey özellikle dedi, fabrikanı buraya kurarsan vergi daireni Tekirdağ'a taşıyacaksın ve hepsi de bu şekilde geldiler. Onların hacmini düşündüğümüz zaman bizim Tekirdağ'ın vergiden alacağı pay inanılmaz, yaklaşık 100-150-200 milyon lira civarında artış olacaktı yani. Çok ciddi bir rakam. Büyükşehir'e biz bunu anlatamadık. Anlamadı büyükşehir" (G13, Yatırımcı, 2016).

TORSAB'ın iptal edilmesi için çaba harcayan meslek odası yöneticisi, iptalin gerekçesini şöyle açıklamaktadır:

> "Birincisi oranın tarım toprağı olması, iki bu bölgenin sulama açısından potansiyel olarak çok iyi olması, üç ana akslarda olması, gelişmeyi engellemesi. Biz bu talepler sonucunda bir dava açtık ve haklı görüldük, iptal edildi. Üst mahkemeye devredildi, kapandı, olay kapandı" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

3.6.2. Tekirdağ'da Kentsel Dönüşümün İmkânı

Gelişmiş ülkelerdeki kent merkezleri, sanayinin desantralize edilme süreci sonrasında çöküntü bölgesi haline gelirken, bu çöküntü alanları hizmet mekânlarına dönüştürülerek kentsel dönüşüm/yenileme çalışmaları ile yeniden üretilmektedir. Böylelikle 1970'li yıllarla birlikte yaşanan aşırı birikim krizi çözümü yine kentsel mekânda bulmakta ve küresel düzende değerleri yenilenen kentler, küresel rekabet içerisinde yerlerini almaktadırlar (Türkün ve Kurtuluş, 2005: 13).

Tekirdağ'da kentsel dönüşümü gündeme getiren özellikle iki yerleşim birimi dikkat çekmektedir. Birisi Tekirdağ il merkezindeki Aydoğdu Mahallesi ve civarındaki yerleşimler, diğeri ise Çorlu'daki Kore Mahallesi olarak bilinen Hıdırağa Mahallesi'dir.

> "Çorlu'da Hıdırağa Mahallesi dediğimiz, Roman vatandaşlarımızın ikamet ettiği bu bölgeye gelen İstanbul istikametinden herhangi bir yerden veyahut nereden gelirse gelsin bir yabancının girdiğinde, eyvah ben nereye geldim, diyebileceği çok kötü bir görünümle şehre bir giriş var. Bunun aynı örneğini, Tekirdağ istikametinden gelirken bizim eski sanayi bölgesi ve civarında da görüyoruz... Bir de eski sanayi dediğimiz bölgede bir kentsel dönüşüm şart, çok acil olarak. Çünkü o kadar kötü bir görünüm, o

> kadar eski yapılar, o kadar çarpık yapılar var ki, buna çare bulmaları lazım. Aynı şekilde Tekirdağ'da işte Aydoğdu Mahallesi, eski adıyla Çiftlikönü'nün şimdiki adıyla Hürriyet Mahallesi o bölgelerin bazı yerlerinde kentsel dönüşüm şart" (G36, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

> "Kentsel dönüşüm projesi uygulanması lazım. Bana göre Çorlu'nun girişinin çok çirkin bir görünümü var. Eski sanayi bölgesinde yeni bir kentsel dönüşüm projesi bana göre uygulanması lazım. Orada da çok salaş binalar, dükkanlar var. Oraların düzenlenip güzelleşmesi lazım" (G29, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Kentin güzelleşmesi ve çirkin yapılardan kurtulması kentsel müdahalelerin oluşmasında en önemli etkenlerden birisi olmaktadır. Tekirdağ İl Merkezinde yer alan Aydoğdu-Zafer mahalleleri kentin esteteğini bozduğu ifade edilen ve bu noktada öne çıkan yerleşimlerdir. 2004-2009 yılları arasında bu mahalleler için söz konusu edilen kentsel dönüşüm, kentin gündemini uzun süre meşgul etmiştir. Her ne kadar kentsel dönüşüme ilişkin olarak Tekirdağ'da şimdiye kadar yapılan tasarı ve planlar henüz gerçekleşmemiş olsa da, gerçekleştiği takdirde kentte mekânsal ve toplumsal açıdan önemli sonuçlara yol açacak bir müdahale olarak görülmektedir. 2004-2009 yılları arasında üst düzey yerel yöneticilik yapmış olan katılımcı, kentsel dönüşüme ilişkin o dönemki süreç hakkında şu bilgileri vermektedir:

> "Aslında bizim amacımız şuydu, Roman mahallesi var o bölgede. Orada 1.100 tane vatandaşın evleri tek tek TOKİ Bölge Müdürlüğü ile tespit edildi. Biz anlaşma yaptık TOKİ ile. Genel Müdürlük hepsine orada ev yapılacaktı, 50 lira, 100 lira aylık ödemelerle. Gerçekten yok durumunda olanların da lehine. O bölgeyi oraya (Karadeniz mahallesindeki TOKİ konutlarına) taşıyacaktık. Orası yıkılıp Zafer Mahallesi'nin büyük bir bölümü kentsel dönüşüme sokulacaktı, şehirde farklı bir hava oluşacaktı" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

TOKİ ile Adalet ve Kalkınma Partisi'nden seçilen yerel yönetim tarafından yapılan ortak çalışmalar sonuçsuz kalmış ve yerel yönetim Tekirdağ İl Merkezi'nde planladığı kentsel dönüşümü gerçekleştirememiştir. Projenin gerçekleşmesinin temel sebebi, projenin seçim dönemine denk gelmesi ve Aydoğdu Mahallesi ve civarındaki Roman vatandaşların tepkisi olarak görülmektedir (GK, Yerel Yönetici, 2016). Nitekim dönemin yerel yöneticisi olan görüşmeci, vatandaşın tepki gösterdiğini ancak tepkilere rağmen böyle bir müdahalenin gerekli olduğunu ifade etmektedir.

> "Tekirdağ'da mevcut yıllar öncesine ait çok ciddi şekilde ruhsatsız bina çok fazla, kesinlikle buraya şu anda büyükşehirin müdahale etmesi lazım, şirket kurması lazım,

> çok hızlı hareket etmesi lazım, zaman hızla geçiyor ve Çınarlı Mahallesi, Aydoğdu mahallesi, Zafer Mahallesi kırmızı bölgedeyiz, deprem bölgesindeyiz. Hem kentsel estetik açısından, hem deprem açısından bir an önce TOKİ'yle beraber, büyük firmalarla beraber bunun yapılması lazım. Çünkü bu oluşumlar ortaklıkla yapılabiliyor, İstanbul'daki gibi işte Kiptaş, TOKİ, şahsi özel müteahhitler de bunu yapıyor. Buralara girip buraların temizlemesi lazım" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

Tekirdağ Merkez'de 2009-2014 yılları arasında yönetime seçilen CHP'li yerel yönetim, Romanların yoğunlukla yer aldığı bölgeyi de içeren bir alanı 5393 sayılı belediye kanununun 73. maddesine göre "kentsel dönüşüm gelişim alanı" ilan etmiştir (GK, Yerel Yönetici, 2016). Ancak bu durum vatandaşların konutlarının satışını yapamamaları gibi birtakım sorunları beraberinde getirdiği için kentsel dönüşüm gelişim alanında konutu olan vatandaşların mağdur edilmesine yol açmıştır. 2009-2014 döneminde Tekirdağ'da "kentsel dönüşüm gelişim alanı" ilanı sonrasında herhangi bir uygulamanın gerçekleşmemiş olması, oluşan mağduriyetin hala devam etmesine yol açmaktadır.

> "Aydoğdu mahallesi bizim çingene dediğimiz vatandaşlarımızın ağırlıkta olduğu bir bölge. Onların yaşam tarzlarına uygun bir şey yapmak gerekiyor bence. Sulukule gibi olmamalı. Nasıl yaşıyorlarsa onların yaşamını iyileştirecek birşey. Onların mekânlarını dönüştürerek, onları da daha uygun hale getirecek ve sosyal olarak da dönüştürecek şeyler yapılmalı bence. Belediyelerde kentsel dönüşüm rant elde etmeden yapılamıyor, sıkıntı orada. Dediğim yapılacaksa oradan kurumlar hiçbir gelir elde edemez, edemediği gibi para harcarlar. Şu anda geçerli olan kentsel dönüşümlerde rant elde ediyor. Rant elde ediliyor derken, kurumlar orasını dönüştürmek için para harcamıyor. Harcamamasının sebebi de burada bir birim konut varken beş birim konuta yükseltiyor, aradaki farktan kazanarak dönüşüm sağlıyor. Böyle olduğu zaman bir anlamı kalmıyor. Oradaki dokuyu, yaşam tarzını yok ediyorsun" (G27, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Tekirdağ merkez ve ilçelerinde çok acil bir kentsel dönüşüme ihtiyaç var. 2-3 gün evvel yine Tekirdağ'daydım. Sokak aralarında gezerken yıkık, harap olmuş birçok binanın, ahşap yapıların, artık bütün özelliğini kaybetmiş ama tarihi eser olarak hâlâ tanımlanan yerlerin, çok büyük tehlike arz ettiğini, en ufak bir kıvılcımla mahalleyi yakabilecek durumda olduğunu gözlemliyoruz. Bu çok kötü bir şey. Buna bir çare bulmaları lazım, bu binalar ya onarılmalı, ya yapılmalı" (G36, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

Katılımcıların önemli bir kısmı tarafından kentsel dönüşüm projeleri vasıtasıyla eski kent merkezine (EKM) müdahale edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Çünkü

EKM'deki yapılar sağlıksız, ruhsatsız, depreme dayanıksız olarak görülmekte ve kentin estetik görünümünü çirkinleştirdiği belirtilmektedir.

> "(EKM'deki konutların)%60-70 diyebilirim onların hepsi kaçak diyebilirim. 2 katlı, 3 katlı ama şu 8-10 yılda yıkılıp yenileri yapılıyor. Baya var ama bu tamamen yapılan bişey değil, yani bireysel" (G39, Emlak Gelişitirici, 2016).

> "Müdahale olarak görmek doğru değildir. Yapılan çalışma bu şehirde yaşayan insanların yaşamını kolaylaştırmaya yöneliktir. Önümüzdeki süreçte gerçekten Tekirdağ büyük göç alması beklenen bir bölge, hem yeni şehir merkezinin oluşturulması hem de mevcut olan şehrin yeniden kentsel dönüşüm projesine sokulması şehri daha modern bir görüntüye kavuşturacaktır, insanların daha ferah ve daha huzurlu olacağı düşüncesindeyim" (G33, Siyasetçi, 2016).

2014 ağustos ayında Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi'nin yapılanma sürecinde CHP'li yerel yönetim tarafından *Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Planlama Şube Müdürlüğü* kurulmuştur. Müdürlüğün kurulur kurulmaz yaptığı işlerden bir tanesi de planlı, sürdürülebilir bir kentsel dönüşümün nasıl gerçekleştirilebileceğinin araştırılması olmuştur. Bu amaçla Kocaeli ve İstanbul'da yürütülen kentsel dönüşüm projeleri incelenmiştir. Bu incelemeler sonrasında öncelikle bir master plan çalışması yapılması gerektiğine karar verilmiş ve kentsel dönüşüme üst ölçekli bakmak için İstanbul Teknik Üniversitesi ile Temmuz 2015'te ortak hizmet projesi olarak, bir master plan protokolü imzalanmıştır (GK, Yerel Yönetici, 2016).

> "Burda da kentsel dönüşüm başlasın artık. Turizmden bahsediyoruz bitane tarihi ev kalmamış. Bunları bul, tespit et, bir mahalle yarat, bir sokak yarat, bi caddemiz olsun bizim, ne bileyim trafiği kapa. Çarpık kentleşme dediniz, yık, birleştir. Kentsel dönüşüm, İstanbul başarıyla yapıyor, büyükşehirler yapıyorlar, Kayseri yapıyor, Gaziantep yapıyor. Git Gaziantep'i gör. Gaziantep eski kent merkezini ne hale getirdi, müthiş" (G11, Yatırımcı, 2016).

> "İstanbul Teknik Üniversitesi'nden uzman ve akademisyenlerin yürüttüğü ve 2016 yılı sonunda bitecek olan master plan çalışması; ön hazırlık, mevcut durum analizi, sentez, master plan ve Aydoğdu Mahallesi'ni içeren beş aşamadan oluşmaktadır. Master plan; Süleymanpaşa ilçesindeki 7000 ha büyüklükteki alanda, afet riski taşıyan alanların belirlenerek zemin durumu veya üzerindeki yapılaşma nedeniyle risk teşkil eden bölgelerin tespitinin yapıldığı (şu anda bu yapılıyor), bu kapsamda etaplamaların ve yol haritasının belirlendiği, proje sınırları içerisinde veya yakın çevresinde yeni yerleşim olarak kullanılabilecek rezerv yapı alanlarının tespit edildiği ve uzun vadeli dönüşüm finansal modellerinin ortaya konularak, yöntem ve metodların belirlendiği planı tanımlamaktadır" (GK, Yerel Yönetici, 2016).

Master plan ile sadece Romanların yoğunlukla yaşadığı Aydoğdu mahallesinde değil, yaklaşık Tekirdağ merkezde yer alan 7-8 bölgede çalışıldığı (Altınova, Hürriyet, Çınarlı, Zafer mahalleleri bunların arasında yer almaktadır) ancak alanların sınırlarının henüz belirlenmediği ifade edilmektedir.

> "(Kentsel dönüşüm projesi) Var ama birşeye oturmadı daha açıkçası veri topluyorlar şu an. (Gerçekleşebilir mi?) Gerçekleşebilir ama belediyenin siyasi şeyler gütmemesi lazım. Bu bir ihtiyaç bunu kabul etmesi lazım. Bu ihtiyacın yapılması lazım, herhangi bir hesaba girmeden yapılabilir. Bunu yapan onlarca il var. Bir de kentsel dönüşüm şey diye düşünülmemesi lazım, Romanları şehir dışına çıkarmak olarak düşünülmemesi lazım" (G34, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

Özellikle *niçin Aydoğdu mahallesi kentsel dönüşüm için düşünülüyor,* diye sorulduğunda, Aydoğdu mahallesinin "yaşam çevresi olmadığı, konut diye içine girilen yerlerin yapı sınıfına dahi girmediği, sıhhı olmadığı, deprem riski taşıdığı" gibi gerekçeler gösterilmektedir (GK, Yerel Yönetici, 2016).

> "Ben anlamıyorum İstanbul'da da Sulukule'den başlanıyor, burada Aydoğdu'dan başlanıyor. Çünkü buraların hem yeri zemini sağlam, hem konum olarak çok iyi bir konumda olduğu için öncelikle buralara girilmeye çalışılıyor. Buradaki insanlar yerinden yurdundan ediliyor" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Kentsel dönüşüm kaçınılmaz halde geldi. Eğer ki kentsel dönüşümü biz gözardı edersek, buralardaki bölgeler atıl konuma düşecektir, yeni tarım arazilerinin heba olmasını sağlayacağız. Bunun da engellenmesi için şehir merkezinde yeniden yapılaşma kaçınılmaz" (G33, Siyasetçi, 2016).

Tekirdağ il merkezinde yapılan kentsel dönüşüm master plan çalışmasında eski kent merkezinde yer alan konutların yaklaşık olarak %40'ının kaçak olarak yapıldığı görülmektedir (GK, Yerel Yönetici, 2016). Bu durum kentteki plansızlığın hem nedeni hem de sonucu olarak ifade edilmektedir. Eski kent merkezindeki plansızlığın mekânsal sonuçlarından kurtulmak isteyen toplum için çıkış yolu ise *yeni bir kent merkezi* ile bulunmaktadır.

3.7. Tekirdağ'da Mekânın Üretimi: Yeni Kent Merkezi ve Sosyo-Mekânsal Dönüşüm

Kentlerin nüfusunun artması dışa doğru yayılmayı beraberinde getirmektedir. Nitekim Chicago Ekolü de kentlerin dışa doğru halkalar halinde büyümesini ve

büyümenin sonuçlarını ele almış ve şehrin genel olarak merkezden çevreye doğru yayılan tabi alanlar olarak, birbirinden farklılaşan yerleşimlerin bir bütünü olduğunu vurgulamıştır (Yörükan, 2006: 74-79).

Çerkezköy, Çorlu, Ergene, Kapaklı gibi sanayi merkezlerinin yanı sıra hizmet odaklı gelişim gösteren Tekirdağ'ın merkez ilçesi Süleymanpaşa'nın nüfusunun hızla artması, konut ihtiyacını arttırmıştır. 2001 yılına kadar kentin büyümesi karşısında mevcut imar planlarının yetersiz kalması yüzünden, mevcut imar planlarında değişikliklere gidilerek veya yeni imar planları yapılarak kırsal alanlar yerleşime açılmıştır. 1960'lara kadar Tekirdağ Merkez'de 9 mahalle varken 1970'lerle birlikte nüfusdaki artış nedeniyle mahalle sayısında da artış yaşanmıştır. 2010 yılına gelindiğinde mahalle sayısı 16 olmuştur.

2001 yılında Tekirdağ İl Merkezi'nde Hürriyet Mahallesi ve Gündoğdu Mahallesinin İstanbul'a doğru uzanan kısımları imara açılmıştır. İmara açılan verimli tarım arazilerinin yeni kent merkezi olarak planlanması, kentsel müdahaleler ve mekânın üretimi açısından önemlidir. Çünkü oluşturulan yeni kent merkezi (YKM) ile bir taraftan eski kent merkezine (EKM) ve kentin toplumsal yaşamına müdahale edilmekte diğer taraftan yeni bir mekânsal üretim gerçekleşmektedir.[20]

> "Tekirdağ'ın arazi kullanım planlamasına bakıldığında; mevcut yapılaşmanın verimli topraklara zarar verdiği görülmektedir. Gelişmekte olan yerleşim alanlarında ise derişik kent yerine kentin yayılmasını teşvik eden az yoğun yapılaşmanın planlanmış olduğu görülmektedir. İmar planları yeniden düzenlenmeli ve kent merkezine yakın olan yerler imara açılmalı, bu alanlar doygun hale geldikten sonra diğer alanlar yerleşmeye açılmalıdır" (Saatçı, 2012:138).

Katılımcılar da imar planındaki değişikliğin kent açısından önemli bir dönüm noktası olduğunu vurgulamışlardır.

> "(Tekirdağ il merkezindeki hızlı değişim) Şehrin gelişimi açısından bakıldığında daha çok 2000'li yıllardan sonra ben müşahede ediyorum. Mesela bizim Hürriyet Mahallesi

[20]"... çalışma sonucunda, kent gelişim yönünün öncelikli olarak tek bir bölgeye (İstanbul yönü) yoğunlaştığını göstermektedir. Bu gelişim yönü şimdi ve gelecek zamanlarda çok farklı olumsuz etkilere sebep olacaktır. Örneğin, buradaki toprakların çok fazla değer kazanması ile bu alandaki tarım alanlarının, sahipleri tarafından konut inşaatı için verilecek olmasıdır. Bunun yansımaları sonucu, tarım alanlarında azalma ve ürün kaybı gibi ekonomik sebeplere neden olacaktır" (Özyavuz, 2011:72).

diye bir yapılanma yoktu daha çok Yüzüncüyıl mahallesi, Tekirdağ'ın çıkışında bir yapılanma vardı" (G19, Akademisyen, 2016).

"(YKM) Orada genişçe bir alan imara açıldı. Bu imara açılma esnasında kağıt üzerinde planlama yapıldı ama uzun yıllar herhangi bir gelişme sağlanamamıştı. Giderek artan nüfus, bildiğim kadarıyla Tekirdağ'ın nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının da biraz üstünde, onun için aldığı göç nedeniyle tabi yoksa kendileri çocuk yapmıyor da göç nedeniyle öyle, bizim dönemimizde de beş yıl içinde o yeni yapılmış olan, planlanmış olan yerlerin çok büyük bir kesiminin altyapısını, üst yapısını yapmak zorunda kaldık. Oldukça meşakkatli bir işti yani tarlaların, buğday ekili tarlaların insanların yaşadığı sosyal donatı alanlarıyla bir mekan haline dönüştürülmesi kolay olmuyor. Maliyet, uğraşma, insanlardan beklenen sabır... " (G3, Yerel Yönetici, 2016).

2009'da, 2001 yılındaki imar planı üzerinde çalışmalar yapılmış ve imar planın öngördüğü gelişim alanları doğrultusunda Gündoğdu Mahallesinin İstanbul'a doğru uzanan kısmı yeni kent merkezi olarak ilan edilmiştir.[21] 2009'dan sonra göreve gelen yerel yerel yöneticiler tarafından da YKM'ye ilişkin çalışmalar devam ettirilmiştir. Tekirdağ Büyükşehir belediyesinde şu anda yöneticilik yapan görüşmeci, YKM'yle ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

"2001 yılında o zamanki belediye bir planlama yapıyor. Yaklaşık 6.000 dekarlık bir alan ve burada yeni bir kent merkezi oluşturmuş ve o yeni kent merkezi belediyesi, valiliğiyle planlanıyor. Biz büyükşehir olduktan sonra ilk planladığımız belediye binasını yapmak ve bunu yaparken biz, 2001 yılında yapılan bu planlardaki kent merkezinde belediye alanı olan yeri seçtik. Sizin dediğiniz (EKM'de eksikliği hissedilen) yeşil alanlar, bulvarlar Süleymanpaşa'da düşünülen planlamada var" (G9, Yerel Yönetici, 2016).

Tekirdağ Merkez'in kentsel değişimini uydu görüntüleri ile inceleyen Murat Özyavuz'un bulgularına göre 2000-2010 yılları arasında EKM'nin dışındaki alanlarda daha çok kapalı konutlardan oluşan bir yapılaşma gerçekleşmiştir. 2000 yılında yerleşim alanlarının kapladığı alan, 914,6 ha. olarak hesaplanırken, kent merkezindeki yoğun yapılaşma sonucunda, kentin "Çanakkale ve İstanbul yönlerine doğru, toplu konut ve site anlayışının başlamasıyla bir yayılma gösterdiği"

[21]"Tekirdağ için yapılan imar planlarının uygun olduğunu söylemek zordur. Özellikle gelişim çok olduğu bölgelerde tampon açık yeşil alanlar bırakılmaması, şimdiden konutların iç içe girmesine sebep olmaktadır. Çoğu yeni yapılan bina ve sitelerin yeşil alan için ayırdıkları alan yok denecek kadar az, ayrılan alanlar ise otopark olarak kullanılmaktadır. Yine aynı bölgede, ilk ve orta öğretim okullarının yoğunluğu ve neredeyse tamamına yakının bu alana taşınması gelişimin ve yoğunluğun artmasına önemli bir sebeptir" (Özyavuz, 2011:7).

görülmüştür. 2010 yılına gelindiğinde İstanbul yönünde şehrin dışa doğru yayılması sonucu yerleşim yerlerinin kapladığı alanın 1495.17 ha. olduğu saptanmıştır (Özyavuz, 2011: 69).

Tekirdağ il merkezinde oluşturulan YKM'nin aksine EKM, yeşil alanların, parkların, kaldırımların, meydanların, bulvarların ve geniş yolların eksikliğinin yoğun olarak yaşandığı bir merkezdir. Nitekim Aybüke Saatçı da EKM'deki "yolların, kaldırımların, kamuya açık çoğu yapıların ve parkların, çocuklar, yaşlılar ve engelli vatandaşların kullanacağı nitelikte düzenlenmemiş olduğu"nu ifade etmektedir. Saatçı'ya göre "Hürriyet Mahallesi haricindeki tüm mahallelerde ana ulaşım aksları dışında kaldırım veya herhangi bir yaya yolu ayrımı bulunmamaktadır" (Saatçı, 2012:139). Bu durum kente göç edenlerin YKM'de konut seçmesine yol açan önemli etkenlerden birisini oluşturmakta ve EKM'de yaşayan kent sakinlerinin de yeni bir yaşam vaad eden, modern bir yaşam sunan YKM'deki kapalı ve güvenlikli siteleri tercih etmelerine neden olmaktadır.

Kurtuluş'a göre 1980'li yıllardan sonra dünyanın pek çok metropoliten alanında görülmeye başlanan dışarıdan yüksek duvarlarla veya demir parmaklıklarla çevrilerek ayrılan konut alanları, 1990'larda kentbilimcilerin çalıştıkları bir konu olmaya başlamış ve farklı boyutları ile ele alınmıştır. Bu boyutlardan "birincisi bu yerleşme biçimini ortaya çıkaran ekonomik, sosyal, küresel ve yerel-olumsal faktörler; ikincisi, olgunun modern kent ve metropoliten alanlar üzerinde yarattığı dönüşümler ve yaratacağı olası sonuçlar; üçüncüsü ise kentli toplumsal yaşamın mekânsal ayrışma yoluyla parçalanmasını ve özelleştirilen kentsel arazilerle yok olma riski taşıyan kamusal mekân problemidir". Bu yerleşimler geleneksel orta sınıf alt kentinden farklı olarak, *kamuya kapalı* olmalarıyla farklılaşmakta ve *derinleşen güvenlik ihtiyacı* kamuya kapalı olmanın en önemli sebebi olarak görülmektedir. (Kurtuluş, 2005b: 161-162).

Katılımcıların önemli bir kısmı, EKM'nin güvenlikli, çocuk parklı, havuzlu lüks konutlara ilişkin taleplere karşılık veremediğini, yeni bir kent merkezi oluşturulmasının bu taleplerin karşılanması ve şehrin gelişimi açısından zaruri olduğunu belirtmektedir (G27, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Şöyle daha yaşanabilir hale getirmek için (müdahale) ediyorsunuz, nüfus artıyor dolayısıyla etmezseniz artan nüfus, yıpranan binalar her şey yaşlanıyor, eskiyor, değişime uğramak zorunda, insanlar nasıl değişime uğruyorsa" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

> "Şimdi Tekirdağ kent merkezinin gelişmesine imkân yok. Niye imkân yok? Kent merkezindeki arsaların en büyüğü 50 metrekare, şu çarşıdaki dükkanlara bakarsanız 20-25 metrekareyi geçmeyen dükkanlar var. Bu durumda imkân olmuyo. Herkes kendi mekânına sahip oluyo. Onun için değişmesi lazım, (EKM'de) çok kötü bir kentleşme oldu. Hükümet binasına defterdarlık ve adliyeyi koydular. Çok kötü oldu, orası zaten tarihi binadır. Hükümet binası, onun yanına iki tane kütle koydular. Berbat ettiler. İnşallah şimdi onlar çıkacakmış galiba" (G1, Yerel Yönetici, 2016)).

> "Şehrin içine girdiğinizde, eskiden kentler çok şeymiş, yani caddeler çok dar, sıkışık. Ama onu daha da sıkıştıracak küçük küçük, yetmişli yıllarda yapılmış binalarla doldurmuşlar. Tarihi kent merkezini o şekilde bırakıp genişletmek yerine, tarihi kent merkezi içine sıkıştırmışlar sağlıksız konutlarla. Bugün bi deprem olsa, yani hepsi yıkılcak. Bu da toplumsal yapıyla ilgili. Bunu toplum reddetmemiş, irdelememiş gelişmesini istememiş, bu olmuş biraz. Toplum reddetmeliydi" (G38, Emlak Gelişitirici, 2016).

EKM'nin halkın taleplerini ve nüfus artışını karşılayamaması nedeniyle, Hürriyet mahallesi ve Gündoğdu mahallesi yönündeki gelişim alanlarına doğru kentin yayılmasını, katılımcıların önemli bir kısmı doğal bir süreç olarak görmektedirler. Hürriyet mahallesinde şu an bulunan kamu binalarının da daha önce planlanmış çalışmaların bir sonucu olarak değil, süreç içersinde kendiliğinden Hürriyet mahallesine taşındığını belirtmektedirler (G34, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

> "...bu şehir büyüyecekti yani orası (EKM) hiçbir şekilde ihtiyacı karşılayacak büyüklükte değildi, nereye el atsan tarihi dokuya değecektin, o da olmaz, Hürriyet Mahallesi planlanmadı, bir mahalle olarak tasarlandı. Sonradan kamu kurum ve kuruluşları geldi falan. Yani şehir buraya taşındı. Kamunun bilinçli bir yerleşimi değil, yani zorunluluktan kaynaklanan birşey. Kurumların kendi içinde, altyapı şu bu tasarlanıp değil, yerleşim planına sokaklara bakınca zaten yeni şehir anlayışı yok. Yani bulvarlar olur, geniş şeyler olur falan" (G22, Akademisyen, 2016).

> "Ya bu ihtiyaçtan doğan bir şey yani Tekirdağ'da Gündoğdu-Hürriyet mahallesi. Zaten başka gidebileceğin bir yer yok imara açılan. Boş arazi burası var. Hala belediye belki biraz daha hızlı çalışsa daha da büyüyecek. Altyapı olmadığı için büyüyemiyor. Yollar falan bitse belki daha hızlı büyüyecek" (G34, Kamu Kurumu Yöneticisi, 2016).

EKM'deki yoğunluğun ve nüfus artışının bir sonucu olarak şehrin dışa doğru yayılmasını kaçınılmaz bulan katılımcılar, YKM oluşturulurken EKM'de yaşayanların dezavantajlı konuma getirilmemesi gerektiği belirtmektedirler.

> "Burada yaşanabilir kent oluşturabilir. Bir tarafta eski kenti, eski değerleri korurken bir taraftan da gelişen ve büyüyen nüfusa paralel yeni odaklar oluşturmak lazım. Ama bunun eskiye de etkisini hesaplayarak götürmek lazım" (G4, Yerel Yönetici, 2016).

EKM'deki sakinleri dezavantajlı konuma getiren müdahalelerden birisi kentin lise seviyesindeki okullarının YKM'de toplanmasıdır.[22] YKM'de gerçekleşen bu süreci YKM'nin halka ilan edildiği dönemde yerel yöneticilik yapan görüşmeci şöyle açıklamaktadır.

> "Tekirdağ'da nüfus artıyor, hem bölgesel göç, hem de Anadolu göçü. Sanayiden kaynaklanan nüfus artışını, okullar karşılayamıyor. Sınıflar 50-60 kişi. Gece gündüz eğitim var. Tüm kütüphane, laboratuarlar kaldırılmış ve derslik konulmuş. Dolayısıyla yeni okullar yapılması gerekiyordu... Arazi gerekiyor okul için, imar planlarında arazi olarak görünen yerlerde bunun kamulaştırılması gerekiyor. Mesela okul arazisi görünüyor, Yüzüncüyıl'da, bunun mülkiyeti vatandaşa ait. Bugün 4 dönüm yer, 4 trilyon. Zaten 2 trilyona okul yapılıyor. 6 trilyon para, bunu yakalayamadıkları için orada (Hürriyet Mahallesi'nde) köy hizmetleri denilen boş arazi vardı, onu kullandılar. Orası işte 3-4 tane okul, 3 tane yurt oldu. Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, yurtları vs. 2 tane okul yapıldı oraya. Diğerleri ticaret merkezi vs. bu bir. İkincisi, biraz da sanırım emniyet açısından toplanmak istendi. Hürriyet Mahallesi biraz daha ne diyelim, emniyetli bir yer. Çevre olarak biraz daha okulların şehir merkezinde olması, mesela Namık Kemal Lisesi, trafiği yoğun tek bölge, trafiği yoğunlaştırıyor. Hem şehrin merkezinde trafik, hem orada kontrolsüz bir şeyler vardı. İşte farklı, kötü alışkanlıkları olan öğrencilerin olabileceği ortam vardı. Biraz da o düşünüldü" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

YKM'de yalnızca ilin lise eğitimi veren kurumları değil, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Kadastro Müdürlüğü, Tarım ve Köy İşleri İlçe Müdürlüğü, Trakya Kalkınma Ajansı gibi kurumlar da yer almaktadır. Kentteki diğer kamu binalarının

[22] Saatçı tez çalışmasında, "kente hizmet eden eğitim, sağlık ve dini yapılar ile market gibi küçük alışveriş merkezlerinin eşit dağıldığı veya erişebilir mesafelerde olduğu görülmüştür" (Saatçı, 2012:138) sonucuna ulaşsa da kent merkezindeki lise seviyesindeki okulların bir kısmının 2012'den sonra YKM'ye taşınmış olması nedeniyle kısıtlı bir alandaki lise sayısı yediye yükselmiştir. Oysa ki EKM'de oldukça geniş bir alanda toplam dört lise (bunların üç tanesi meslek lisesidir) yer almaktadır. Hürriyet Mahallesi'nde ikamet edenlerin çocukları okullara daha kolay şekilde ulaşabilirken, EKM'de ikamet edenlerin çocukları ise ulaşım araçları vasıtasıyla okullarına ulaşmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca Özyavuz'un yaptığı araştırmanında belirttiği gibi okulların önemli bir kısmının Hürriyet mahallesinde belirli bir alanda toplanması, kentin gelecekteki gelişimi açısından yoğunluğu arttıracak bir müdahale olmaktadır (Özyavuz, 2011:72).

da zamanla YKM'de yer alacağı vurgulanmaktadır. Kamu kurumlarının yanı sıra bankaların, eğlence yerlerinin ve yiyecek içecek işletmelerinin sayısınının da hızla arttığı YKM ile Tekirdağ merkez ilçesinin, sahip olduğu modern yapılarla birlikte, ildeki diğer yerleşim birimlerinin, özellikle sanayiyle büyüyen ilçelerin hizmet ihtiyacının giderileceği bir merkez olarak konumlandırılması amaçlanmaktadır.

> "... İnşallah belediye hizmet binamız da orada (YKM'de) konuşlandığı zaman orada yeni bir kent merkezi ve cazibe alanı oluşturacağız. Modernleşmeyi harekete geçireceğiz" (G9, Yerel Yönetici, 2016).

Nitekim çevre düzeni planları da Tekirdağ il merkezini hizmet merkezi olarak konumlandırmaktadır. Bu amaçla EKM turizme açılan bir merkez haline getirilirken, YKM ise modern yaşam biçimlerinin sunulduğu ve kentin hareketli akışının sağlandığı bir yapıda inşa edilmektedir (G19, Akademisyen, 2016).

> "Tekirdağ merkezin, tamamen ticaret ve kültür merkezi olması lazım ve devlet kuruluşlarının yeni planlanan yerlere taşınıp buranın (EKM) sabah yedi, akşam yedi arasında trafiğe tamamen kapatılması, tamamen ticaret ve kültür merkezi olması lazım" (G25, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

> "Yani evet Tekirdağ'da (EKM)... tarihi evlerin ki bunların çoğu %90'ı yöresel malzemeler olmasına rağmen onlar korunuyor ve büyük program içerisinde yapılıyor, toparlanıyor" (G7, Yerel Yönetici, 2016).

YKM'nin oluşturulmasında arazi sahiplerinin ne ölçüde rolü olduğu sorgulandığında, genellikle arazi sahiplerinin herhangi bir rolü olmadığı yönünde kanaat bildirilmiştir. YKM'nin eski kent merkezine göre doğuda, İstanbul yönünde olmasının nedenleri ise; İstanbul'un cazibesi, batıda gelişme alanlarının daha sınırlı olarak görülmesi, kamu arazilerinin ve üniversitenin doğu yönünde yer alması olarak görülmektedir.

> "Ben sanmıyorum (arazi sahiplerinin rolü olduğunu) dünyanın her tarafında bakıyorsunuz küçük şehirler büyük şehirlere doğru büyüyor. Malkara buraya doğru geliyor. Çorlu İstanbul'a doğru gidiyor, biz oraya gidiyoruz, Çerkezköy o tarafa doğru gidiyor. Bakıyorum hep şehirler büyük şehirlere doğru büyüyor, çünkü her şey büyük şehirde olduğu için araziler değerleniyor ve bu arazilere yatırım yapılıyor ki değerleniyor. Bu bir döngü aslında yani siz Tekirdağ'ı Malkara'ya doğru büyütemezsiniz" (G2, Yerel Yönetici, 2016).

> "Tekirdağ İstanbul'a doğru, üniversitenin olduğu kısımlar, tarım alanları kamulaştırılarak imara açılarak, gerek yüksek yapı, gerek villa tarzı alanlar mantar

gibi bitmeye başladı. Dolayısıyla bunlarla beraber alt yapı vs. olmaya başladı. Yeni bir kent doğuyor. Daha doğrusu gözle görülür alan, doğu cenahı oldu" (G10, Esnaf, 2016).

"Ya işte benim burada arazilerim var, şehri o tarafa (Hürriyet mahallesine-Gündoğdu mahallesine doğru) geliştireyim gibi bir şey yok. Siz Çanakkale istikametinde orada villalar yapsanız, rezidans yapsanız kim gider oturur? Ama öbür tarafta artık bir gelişmişlik olduğu için, tabi Tekirdağ'da speküle oluyor, üniversite bu tarafta olsaydı bu defa Çanakkale tarafına gelişirdi. Üniversitenin orada olmasıyla üniversite etrafına hep doldu bütün konutlar, sosyal yaşam, yeme, içme, gıda, alışveriş. Hepsi onun etrafında dolandı. Çünkü insan orda yani yirmibeşbin tane öğrenci girip çıkıyor. Bahsettiğiniz semtte de yirmibeşbin tane Tekirdağlı o bölgede yaşıyor. Yani kendi içerisinde Tekirdağ'ın neredeyse dörtte biri bu bölgede yaşıyor. Onun için de o bölge birden bire gelişti" (G31, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

Bir tarafta YKM ile şehrin önemli miktarda nüfusunun yer aldığı bir cazibe merkezi oluşturulurken diğer tarafta eski bakımsız yapılarla ve plansızlıkla öne çıkan bir yerleşim olarak EKM canlılığını yitirmektedir.[23] Tuna'ya göre İstanbul'da Beyoğlu, Gedikpaşa, Eminönü, Süleymaniye gibi semtler sanayileşme sürecinde kaybettikleri nüfusla birlikte eski şaşalı günlerini ve kimliklerini de yitirmişlerdir. Gidenlerin bıraktığı, boşalan ve metruklaşan binalar ise toplumun alt gelirli kesimlerinin işgalle ya da kiralamayla sahiplendiği yerler haline gelmiş ve bu semtler çöküntü ile karşılaşmışlardır (Tuna, 2004: 6). İstanbul'da tarihi kent merkezinde oluşan çöküntü durumunun benzer şekilde Tekirdağ'da oluşup oluşmayacağı sorgulandığında, aksi yönde görüşler olsa da benzer bir durumun yaşanabileceği kaygısı ön plana çıkmaktadır. Çünkü Tekirdağ tarihi kent merkezi, 2000'li yıllardan sonra, daha modern yaşam olanakları sunan konutların, güvenlikli ve havuzlu sitelerin, lüks villaların, alışveriş-iş-eğlence-dinlence mekânlarının, kamu kurumlarının, özellikle eğitim kurumlarının yoğunlaştığı yeni kent merkezinin oluşumu ile birlikte cazibesini yitirmeye başlamıştır. Bu durum EKM'de bir çöküntü oluşabilir mi sorusunu akla getirmektedir.

"Kesin bir çöküntü oluşturur her şeyiyle çöküntü. Hani şu anda bir hareketlilik var denebilir, periferden merkeze doğru hareketi artırır, köylerden tutun işte ilçelerden

[23]" ... (EKM'de yer alan mahalleler) Ortacami, Eskicami, Turgut, Ertuğrul, Yavuz, Çınarlı, Aydoğdu, Zafer, Gündoğdu ve Yüzüncü Yıl mahallelerinde ana ulaşım aksları haricindeki yollarda kaldırım veya herhangi bir yaya yolu ayrımı bulunmamaktadır. Var olan kaldırımlar ise bakımsız, çoğunlukla yetersiz genişlikte olup yol bitişlerinde rampa, ya hiç yoktur ya da uygun değildir" (Saatçı, 2012: 105).

yavaş yavaş yeniye doğru lükse doğru, hele Türk Milleti'nin özelliği bu, daha feraha daha yeniye doğru hareket eder. O boş olan yerlere onun yerine periferden gelen veya daha az sosyo-ekonomik düzey yerleşimi olacağı için oradaki hayat çok kısa sürede değişir, yani siz çok nezih diye gördüğünüz şehirlerde aynı mahallelere belki 10 yıl sonra gidemezsiniz, oralardaki değişim sıkıntı yaratır" (G20, Akademisyen, 2016).

"(EKM) Evet biraz daha geri gider. Çünkü kiralar burada (YKM) yüksek olduğu için düşük gelirli kesim ister istemez kendi bütçesine göre uygun yere gider. Yine gelir olmadığı için o binaya bakım da yapamayacak ve o binalar daha eski, daha çürümüş hale gelecek. Zamanla virane hale gelecek müdahale edilmezse" (G38, Emlak Gelişitirici, 2016).

"2001 öncesine baktığımızda çok parçalanmıştı, eskimişti, çok geç kalınmıştı daha önce yapılması gerekenler 2001'de ancak yapılabildi. O zamandan bu zamana bile bir sürü şey değişti, ama genel çalışmalar aynen kaldı. Planlamada en büyük şeyimiz nüfustur, kaç kişi yaşıyordu, şimdi kaç kişi yaşıyor, gelecekte kaç kişi yaşayacak. Nüfusu hesapladığımız zaman nüfusa gerekecek donatılar, sosyolojik yapısı, kaç kişi hangi kurumda çalışıyor, hangi sektörlerde çalışıyor, eğilim nereye doğru, neler üretiliyor, ekonomisi, bütün bunlar değerlendiriliyor. Önemli olan bütün bunların mekânda nasıl yer alacağına karar vermeye çalışmak" (G27, Meslek Örgütü Yöneticisi, 2016).

"Çöküntü oluşmaz da, kentsel dönüşüm ilerde gerekli olur. Kent merkezinde çok küçük arsa payları olan konutlar var; 80 metrekare, 50 metrekare, 120 metrekare yan yana dip dibe evler falan, bir bakıyorsunuz bir tane ada görüyorsunuz, o adayı toplasanız 1 dönüm. Ama içinde var sekiz tane on tane, onbeş tane ev, biri iki kat, biri dört kat, biri üç kat, biz bunları biliyoruz ama zamanında yapılmış kırk senelik 30 senelik değil, 50 sene, 70 sene evvelden hatta bazı daha da eski olanlar var. Şimdi bütün bunların alınıp orda tertemiz hale getirilip tek bir tane binanın ortaya çıkartılıp orda 5 metre olan yolların da 15-20 metrelere çıkartılması, iki tane ağaç dikilmesi, bir tane çocuk parkının yapılması vesaire lazım, bunlar kaçınılmaz bir şekilde önümüzdeki dönemde bu kent merkezinde ortaya çıkacak" (G3, Yerel Yönetici, 2016).

EKM'deki konutların sağlıksız ve depreme dayanıksız olması, binaların iç içe olması gibi nedenler EKM'de çöküntü ihtimalini arttırırken, yeni bir kent merkezi oluşturulmasına ilişkin müdahalenin de haklı gerekçeleri olarak gösterilmektedir.

"Şimdi bakın öncelikle bizim ülkemiz bir nevi deprem kuşağında komple. Öncelikle yerleşimlerin, eski binaların yıllar evvel hiçbir müdahale, hiçbir kontrol mekanizması olmadan yapıldığını ve bu binaların hiçbirinin sağlam olmadığını hepimiz biliyoruz ve bu bölgelerdeki binalar artık o kadar iç içe, o kadar sıkışık bir vaziyette ki, bu binaların etrafında aracınızı dahi park edemiyorsunuz. Ne bileyim bazı sokaklara Allah korusun bir yangın çıksa itfaiyenin girip müdahale etmesi bile imkânsız, mevcut

yerel yönetimlerin önce bunlara bir çare bulması lazım" (G36, Sivil Toplum Kurumu Yöneticisi, 2016).

EKM'nin sahip olduğu fonksiyonların, YKM'ye verilmesi sonrasında EKM'de ikamet edenler ile YKM'de ikamet edenler arasında mekansal ayrışmanın görünümleri ortaya çıkmaktadır. Oluşan mekânsal ayrışma çeşitli sonuçları da beraberinde getirmektedir. Birincisi YKM'nin tercih edilmesi yalnızca güvenlikli konut veya kamusal mekânlara yakın olma ihtiyacı açısından değil aynı zamanda belirli sınıfların kültürel sermayelerinin ifade edilmesi ihtiyacından da kaynaklanmaktadır. Bir diğer konu ise YKM gibi merkezlerin oluşturulmasının neoliberal politikalar ve küresel akışlarla ilintisidir. Bir tarafta inşaat sektörü canlandırılarak ekonomi harekete geçirilmekte, diğer taraftan ise aynı marka ve benzer mimari özelliklerle inşa edilen bu konutlar yükselen sınıfların göstergesi olarak görülmekte ve reklam edilmektedir. Temel olarak bu reklamlarda, seçkin bir cemaatin üyesi olmak ve yaşam tarzına kavuşmak için tek yolun bu konutlarda oturmaktan geçtiği işlenmektedir. Kapalı konutlar mekânsal ayrışma yoluyla yükselen sınıflarla, ötekileştirilenleri yalıtmakta ve ayrı tutmaktadır. Böylelikle farklılaşmış toplumsal kesimler bir araya gelmeden aynı kentte yaşayabilir hale getirilmektedir (Kurtuluş, 2005b:163-164).

"Zaten şu an sıkıntımız bu bizim. Şehir merkezindeki evlerin fiyatı 50-60 bin. Çünkü evler çok eski, okullara çok uzak artık. Hürriyet mahallesinde her şey biraz daha iyi. Durumu iyi olan insanlar oraya gitti. Öyle olunca şehir merkezindeki fiyatlar düştü, daha da aşağı ineceğini düşünüyorum" (G39, Emlak Gelişitirici, 2016).

"(Kapalı yerleşmeler) Bu bence insanın tamamen kendine olan güveni kaybetmesidir. Bırakın eşine dostuna, kendine dair, aile bireylerine dair güven kaybetmesi bu sitelerde yaşamayı getirir. Bu tabii ki küresel değişimin, gelişmek, hiç demiyorum kesinlikle küresel büyüme, küresel değişimin etkisi. Büyümek ve gelişmek çok farklı, büyüyebilirsiniz ama gelişmek ayrı" (G20, Akademisyen, 2016).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İstanbul 1950'li yıllardan sonra yaşadığı sanayi gelişimi ile beraber ülkenin en önemli çekim merkezi hâline gelmiştir. Türkiye'nin prototipi olarak nitelendirilebilen ve bugün 15 milyona varan nüfusu ile bulunduğu coğrafyanın en büyük metropollerinden birisi olan İstanbul'un iktisadi, sosyal ve mekânsal dönüşümünü anlamak, ülkedeki dönüşümü anlamak açısından önemlidir.

Türkiye'nin sanayi tesislerinin önemli bir kısmı 1950 ile 1970'li yıllar arasında İstanbul'da yer seçmiştir. 1972-1979 döneminde İstanbul'daki sanayi tesislerinin teşvik dışında tutulması ile birlikte, bu sanayi kuruluşları ulaşım aksları etrafında çepere doğru yayılmaya başlamıştır. 1980 İstanbul Metropoliten Nazım Planı'nda sanayinin desantralizasyonun teşvik edilmesine yönelik öneriler getirilirken, 1995 Nazım Planı'nda ise İstanbul'un "tarih, bilim, kültür, sanat, siyaset, ticaret ve hizmet ağırlıklı bir metropoliten şehir olma yolunda, koruma ve gelişme dengesinin sağlanması amacı" benimsenmiştir (Erkut ve Albayrak:2004: 4).

1980'li yıllardan itibaren dünya kenti vizyonuyla sanayisizleşmeye yönelik politikalar geliştirilen ve kentsel müdahalelere uğrayan İstanbul'da, 2000'li yıllarla birlikte küresel kent vizyonu metropolün değişim yönünü belirlemiştir. Dünya ekonomisinde önemli bir yer edinmek için hizmet ağırlıklı sektörlerde yoğunlaşan İstanbul, küresel kent vizyonu ile kentsel müdahalelere uğramaktadır. İstanbul'un bir taraftan yıkımlarla, diğer taraftan yaratıcılıkla sürekli olarak dönüştürülen coğrafyası, yenilik ve eşitsizliklerle şekillenirken, oluşan etkinin İstanbul'un coğrafyası ile sınırlı kalmadığı görülmektedir.

İstanbul'un coğrafyasındaki dönüşümden en çok etkilenen merkezlerden birisi Tekirdağ'dır. İstanbul'dan desantralize edilen sanayinin önemli bir kısmı, 1980'li yıllardan başlayarak ve 1990'lardan sonra hız kazanarak ulaşım aksları etrafında Tekirdağ il sınırları içinde yer alan Çerkezköy ve Çorlu ilçelerinde dağınık bir şekilde yerleşmiştir (Sazak, 2002: 92). Sanayi yerleşimiyle birlikte gerek Trakya Bölgesi içinden gerekse İstanbul'dan ve yoğunlukla Anadolu'dan göç alan Tekirdağ, 1990'lı yıllardan sonra adeta nüfus patlaması yaşamıştır. Yaşanan yoğun göç, nüfusun ihtiyaç duyduğu alt ve üst yapı yatırımlarının, nüfusun gelişimi ile paralel

bir şekilde oluşmamasına yol açmıştır. Sonuçta göçle gelenlerin önemli bir kısmı barınma ihtiyaçlarını planlara aykırı bir yapılaşma ile gidermiş ve plansız gelişmeye yıllar içinde imar izni verilmesi de sosyo-mekânsal problemleri arttırmıştır.

İstanbul'dan desantralize edilen sanayi, bölgede sosyo-mekânsal çevrenin yanı sıra doğal çevrede de çok yönlü sorunlara yol açmıştır. Sanayi, Tekirdağ'da hava kirliliğinin yanı sıra, bölgenin can damarı olan Ergene Nehri'ne bıraktığı atıklar ile toprak ve su kirliliğine neden olmuş ve canlı yaşamını tehdit etmiştir. Yer altı suyunu yoğun olarak kullanan tekstil gibi sanayiler ise su kaynaklarını tükenme noktasına getirmiştir. Özellikle verimli tarım arazileri ile ön plana çıkan Tekirdağ'da plansız sanayi yerleşimi ve konut gelişimi, hem tarım arazilerinin sanayiye ve konuta açılmasına, hem de oluşturduğu kirlilik sebebiyle kırsal yaşamın olumsuz etkilenmesine yol açmıştır.

Tekirdağ'daki sanayi gelişminin tetikleyici gücü olan İstanbul, sürekli dışa doğru yayılan coğrafyasıyla ve üstlendiği fonksiyonlarla mega kent haline gelmektedir. Mega kentler, sahip oldukları küresel işlevlerle, arka bölgeleri ve ülkeleri için küreselleşmeye yönelik mıknatıs rolünü üstlenmektedirler. İktidarın merkezi ve akışların mekânı olan mega kentlerin bölgesel olarak gelişimi ve yönetimi de ülkenin geleceği açısından başat rol oynamaktadır (Castells, 2008: 540-546). Mega kent İstanbul, bölgesinde ve ülkesinde yer alan kentleri desantralize ettiği sanayisi ve üstlendiği işlevlerle etkilemekte ve bu etkileşim, artan miktarda para, mal, insan, bilgi ve teknoloji akışına neden olmaktadır. Nitekim, 2009 yılında İMP tarafından yapılan 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda da, İstanbul'un bölgesiyle kurduğu etkileşiminin çok çekirdekli (merkezli) bir kent bölge oluşumu ile yeniden yapılandırılması öngörülmekte ve bölgenin geleceği bu doğrultuda planlamaktadır.

Oluşturulan planlarla ve uygulanan projelerle amaçlanan ise İstanbul'un küresel kentler ağında etkin konumda yer alması olmaktadır. Uluslararası trafiğin düğümlendiği merkezlerden birisi haline gelmek için mega projelerin üretildiği ve uygulandığı İstanbul'da, küresel kentler ağına eklemlenmeye yönelik tüm adımlar bölgedeki diğer kentlerin küresel kentler ağıyla etkileşimini arttırmaktadır. Nitekim

Borja ve Castells'e göre de, mega projeler kentlerin etki alanındaki bölgeleri, kent çeperini de kapsamaktadırlar. Çünkü bir projenin mega proje sayılması için; sosyal, ekonomik ve kültürel hedeflerle ilişkili olması, projenin senaryosunun geleceğe yönelik olması, projenin diğer bölgelerdeki projelerle ve dinamiklerle uyumlu olması ve ayrıca projenin çevreyi güçlendirmeye ve itici bir güç oluşturmaya yönelik olması gerekmektedir (Borja ve Castells, 1997:152). İstanbul bir taraftan mega projelerle küresel sistemde daha üst sıralarda yer almaya çalışırken diğer taraftan bölgesinde ve çeperinde planlama, koordine etme ve kontrol etme fonksiyonlarıyla öne çıkmaktadır. Nitekim araştırma için yapılan mülakatlarda da katılımcıların önemli bir kısmı mega projelerin Tekirdağ'ı etkileyeceğini ve küresel ağlarla temasını arttıracağını ifade etmişlerdir.

Metropollerin, küresel sistemde akışların düğümlendiği mekân haline gelebilmeleri için küresel strateji geliştirmeleri gerekmektedir. Yerelin etkin hale geldiği bu süreçte, yereldeki dinamiklerin metropoliten merkez tarafından harekete geçirilmesi önem taşımaktadır. Scott, "küresel bir mozaik oluşturan kent-bölgeler"de imalat ve hizmet üretiminin belli yığılma ve kümelenme biçimi oluşturarak bir araya geldiğini ve stratejik işbirlikleri ile rekabet avantajı meydana getirdiğini belirtmektedir. Fiziksel yakınlığın önem kazandığı bu süreçte pek çok firma yakınlığın avantajı ile ülkesel platformlar oluşturarak uluslararası piyasalarda rekabet etmektedir (Scott, 2004: 29). Araştırmaya dahil olan katılımcılar şu alanlara ilişkin İstanbul ile Tekirdağ arasında bağlantı kurulduğunu belirtmişlerdir: (1)Tekirdağ'da fabrika ve üretim tesisleri bulunan firmaların genel merkezlerinin İstanbul'da yer alması nedeniyle bu firmalar, pazarlama, gümrükleme, teknik destek gibi pek çok alana ilişkin hizmet ihtiyaçlarını İstanbul'dan gidermektedirler ve vergilerini İstanbul'a vermektedirler, (2) Tekirdağ'da üretim yapan fabrikalarda çalışan beyaz yakalıların pek çoğu, ikamet için İstanbul'u tercih etmektedirler, (3)Tekirdağ'da ikamet edenler, önemli ölçüde sosyal, kültürel, sağlık, eğitim vs. ihtiyaçlarını İstanbul'dan gidermektedirler, (4) Tekirdağ merkezli firmalar hizmet ihtiyaçlarına yönelik sorunlarını (pazarlama, tanıtım, ar-ge gibi) İstanbul'daki firmalarla çözümlemektedirler, (5) coğrafi yakınlık nedeniyle zorunlu olarak iki il arasında insan ve mal akışı gerçekleşmektedir, (6) Tekirdağ'daki pek çok yazlık (ikinci) konut

İstanbullulara aittir ve bölgeye İstanbullular turistik amaçlı seyahat etmektedirler. Bütün bu nedenler iki merkez arasındaki insan-para-mal-bilgi vs. akışını arttırmaktadır. Katılımcılar, bu akıştan yararlanılarak, İstanbul'la daha fazla bağlantı kurulması ve mekânsal yakınlığın avantajlarının değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Avantajlarına karşın şu açılardan İstanbul'un, Tekirdağ'ın gelişimini olumsuz yönde etkilediği ifade edilmiştir: (1) Ülkenin ve bölgenin çekim merkezi olan İstanbul, sunduğu hizmetler nedeniyle Tekirdağ'dan talep görmekte ve Tekirdağ'da hizmet alanlarının gelişimini sınırlamaktadır; (2) Tekirdağ'daki fabrikaların genel merkezlerinin İstanbul'da olması, bu fabrikaların vergilerinin İstanbul'a katkı sağlamasına yol açmaktadır, (3) beyaz yakalıların bir kısmının Tekirdağ'da ikamet etmemesi, gelir seviyesi yüksek olan bu kesimin tüketim harcamalarından kentin istifade edememesine neden olmaktadır, (4) İstanbul'dan desantralize edilen sanayinin yol açtığı çevre kirliliği gibi sorunlar, Tekirdağ'ın İstanbul'un "arka bahçe"si olduğu düşüncesini ilde yaygınlaştırmakta ve İstanbul'a yönelik olumsuz tepkilere yol açmaktadır.

Katılımcılar, İstanbul'un "arka bahçe"si[1] olarak tanımladıkları Tekirdağ'ın, bu konumunun değiştirilebilmesinin ancak iyi bir yerel yönetimle mümkün olabileceğini belirtmişlerdir. Nitekim bir kısım katılımcı, sanayinin desantralizasyonu süreci Tekirdağ'da iyi yönetilemediği için sorunların büyüdüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla Tekirdağ'ın büyümesi ve gelişmesi için İstanbul'un bir avantaj olarak görülmesi gerektiği, yerel yönetime ve kentin elit kesimine bu noktada önemli roller düştüğü ve kentsel girişimciliğin teşvik edilerek kentte büyüme koalisyonları oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

Katılımcılar, Tekirdağ'daki büyümenin İstanbul'un büyümesi ile paralel biçimde oluştuğunu belirtmektedirler. Hızlı nüfus artışı ile neredeyse birleşmiş olan Tekirdağ ve İstanbul Metropoliten Alanı, gittikçe daha büyük insan nüfusunu barındırmakta ve farklı biçimde örgütlenen *kent bölge* haline gelmektedirler. İstanbul'un etkisi

[1] Katılımcıların "arka bahçe" nitelendirmesini kullanmalarının sebebi, İstanbul'un problemlerinin, taşıyamadığı yüklerin, sanayi tesislerinin beraberinde getirdiği atıkların ve göçün yol açtığı sorunların mekânı olarak Tekirdağ'ın görülmesinden duydukları endişe ve rahatsızlıktır.

Tekirdağ'la sınırlı kalmamakta, İstanbul Marmara Bölgesi'nde yeni gelişim odakları/büyüme merkezleri ile çok yönlü bağlantılar kurarak büyüme sağlamaktadır. İstanbul'daki ulaşım yatırımları ve mega projeler çeperdeki yerleşimlerde cazibeyi arttırmakta ve çeperdeki araziler ve konutlar rant arayışlarına konu olmaktadır. Nitekim katılımcılar, özellikle 2000'li yıllardan sonra Tekirdağ'daki gayrimenkul gelişiminde, İstanbul'un yoğun etkisinin olduğunu belirtmektedirler.

İstanbul'un çeperine doğru yayılarak genişlemesi postmetropoliten kentleşmenin coğrafi görünümlerini sunmaktadır. Soja'ya göre postmodern kentleşmenin yeni coğrafyasında, desantralize etme ve yeniden merkezileşme, sınırsızlaşma ve yeniden yer edinme ile yayılma devam etmektedir (Soja, 2004: 250). İstanbul'un çeperi ile birlikte küresel kent bölge oluşumuna yönelmesi, metropoliten alanda *için dışa, dışın içe dönüştüğü* bir süreç oluşturmaktadır.

1/100.000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı, Tekirdağ il merkezine, *dışın içe dönüştüğü* bir rol biçmekte ve Tekirdağ il merkezi için tarım ve sanayi ile gelişim gösteren ilçelerin hizmet ihtiyacının giderileceği bir konum öngörmektedir. Bu öngörüler doğrultusunda Tekirdağ Merkez'de *kentsel müdahaleler* gerçekleşmektedir.

İstanbul'daki kentsel müdahalelerde olduğu gibi (Şentürk, 2011), Tekirdağ'daki kentsel müdahalelerde de siyaset karar verici yönüyle etkin konumda yer almaktadır. Tekirdağ'ın, İstanbul'un çeperinde yer alması, büyümesinde önemli bir rol oynamakta ve Tekirdağ'daki kentsel büyüme siyasetin etkisi ile gerçekleşmektedir. Tekirdağ'ın büyümesinde, Çerkezköy'de başlayan sanayi gelişimi ve bu gelişime daha sonra Çorlu'nun dâhil edilmesi etkili olmuştur. Hızlı sanayi gelişimi, geniş bir alanda plansız sanayi yerleşimini meydana getirmiştir. Çerkezköy'ün ve Çorlu'nun sanayiyle büyümesinde; merkezi yönetimin bölgesel kalkınma politikaları, küresel kent bölge vizyonu doğrultusunda İstanbul'daki sanayi yığılmasının yeni sanayi odaklarına yönlendirilmesi ve sanayiciler ve yerel yönetimler arasındaki koalisyon etkili olmuştur. Ancak Çorlu ve Çerkezköy'deki koalisyona benzer bir koalisyon, Tekirdağ merkez ilçesinde sanayi gelişimini sağlayacak olan Tekirdağ Organize Sanayi Bölgesi (TORSAB) projesi için gerçekleşememiştir. TORSAB, Tekirdağ

Merkez'de yer alan Asyaport Limanı'nı destekleyecek ve kentte sanayi gelişimini ve büyümeyi sağlayacak önemli bir projedir ve projenin gerçekleşmemesinin sebepleri Tekirdağ'daki coğrafi dönüşümü ve aktörlerin etkileşimini anlamak açısından önemlidir.

Molotch'a göre kentin büyümesini sağlayacak projeler, kentin elitlerinin uzun vadeli çıkarlarına uygun olacağı için, elitler kişisel çıkarlarını ve çatışmalarını bir kenara koymakta ve bir araya gelerek "biz" duygusu ile kentin büyümesini sağlayacak yatırımların gerçekleşmesi için çaba harcamaktadırlar (Molotch, 1976). Ancak, TORSAB için oluşan koalisyona dahil olmayan bir kısım yerel aktörün ve tam olarak ikna edilemeyen halkın, projeye çeşitli gerekçelerle karşı çıkması, projenin rafa kaldırılmasına neden olmuştur. Tekirdağ il merkezinde büyüme koalisyonunun başarısızlığı, aktörlerin kısa vadeli kişisel çıkarlarını ve/veya dünya görüşlerini ön plana aldıklarını ve halkın da büyüme için ikna edilmediğini göstermektedir.

TORSAB'ın iptali için yüzeyde görünen sebepler; *(1)* yatırım için verimli tarım arazilerinin bulunduğu yerlerin seçilmesi; *(2)* gelecek olan yatırımcıların kentte çok fazla istihdam yaratmayacağının öngörülmesi ve *(3)* üst ölçekli planlara aykırı olarak mevcut OSB'ler dolmadan tarım arazilerinin sanayiye açılmasıdır.

Oysa ki, katılımcıların bir kısmı TORSAB'ın gerçekleşmemesinin daha derin nedenleri olduğunu belirtmektedirler. Bu nedenlerden en çok öne çıkanı, kentin bir kısım elitinin, kişisel çıkarları nedeniyle TORSAB'ın gerçekleşmesine engel olduğudur. Buna göre Tekirdağ'ın bir kısım eliti, kentin değişmesini, büyümesini ve gelişmesini istememektedirler. Çünkü, kent büyüdüğü takdirde elitler deverana uğrayabilecek ve şu an kentte istedikleri pek çok şeyi yapabildikleri gücü yitirebileceklerdir. Dolayısıyla elitlerin bireysel çıkarları, onların kentin büyümesinden elde edecekleri kazancı bir kenara bırakarak büyümenin önünde engel oluşturmalarına neden olmaktadır.

TORSAB'a karşı olduğunu belirten bazı katılımcılar, sanayiyle büyümenin kentin yararına olmadığını, daha fazla nüfusun daha fazla problem demek olduğunu ve mevcut halleriyle devam etmenin doğru tercih olduğunu belirtmektedirler. Bu durum kentin büyümesini istemeyen bazı aktörlerin, *mekanın kullanım değerini, değişim*

değerinden üstün tuttuğunu gösterirken, bazı aktörlerin ise *statükolarını korumaya çalıştıklarının* bir sonucu olarak görülmektedir.

Molotch'a göre kentin büyümesinden çıkarı olanlar, halkı *büyüme iş getirir* iddiası ile ikna etmeye çalışmaktadırlar (Molotch, 1976). Nitekim TORSAB'ın gerçekleşmesi için çaba harcayan veya destek sunanlar, böyle bir yatırımın kentteki işsizliği önemli ölçüde azaltacağını düşünmektedirler. 15.000 ile 25.000 arasında istihdam sağlayacağı öngörülen, kentin büyümesine, ticaretin gelişmesine neden olacak böyle bir projenin gerçekleşmemesini rasyonel bulmayan aktörlere göre halkın proje için ikna edilememiş olması (özellikle arazi sahiplerinin) iptal için önemli bir etken olmaktadır. Dolayısıyla projenin rafa kaldırılma gerekçelerinin çözülmeyecek problemler olmadığı, sorunun, taraflar arasındaki ideolojik farklılıklardan ve Tekirdağ'daki sosyo-kültürel yapıdan kaynaklandığı belirtilmektedir.

Tekirdağ'ın büyümesini ve halkın modern alt ve üst yapıların sunduğu yaşam olanaklarına kavuşmasını arzu eden elitler, bir araya gelemedikleri takdirde, kabuklarını kıracak değişimi sağlayamayacaklarını, gelişip büyüyemeyeceklerini ve istihdam yaratamayacaklarını ifade etmektedirler. Bu aktörlere göre Tekirdağ'ın en büyük sorunu da bir araya gelememektir. Nitekim onlara göre Kayseri, Gaziantep, Konya, Eskişehir, Samsun gibi büyük kentlerin ortak noktası bir araya gelme ve koalisyon oluşturabilme yetenekleridir. Anadolu kentlerindeki elitler merkezi yönetimin desteğini alarak önemli yatırımlara kavuşurken, Tekirdağ'da elitler koalisyon oluşturamadığı için, Tekirdağ'ın gelişemediği belirtilmektedir. Bu aktörlere göre Tekirdağ'ın şimdiye kadar ki sanayi, ulaşım ve eğitim yatırımları ile büyümesi, Tekirdağ'da oluşan bir büyüme koalisyonundan değil (önemli bir kısmına göre böyle bir koalisyon hiç oluşmamıştır), merkezi yönetimin politik kararlarından, sermaye gruplarının çıkarlarından ve özellikle İstanbul'un çeperinde yer almaktan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla katılımcılar tarafından, şimdiye kadar yapılan Asyaport Limanı, Tekirdağ Limanı, çevre yolları, Çorlu Havalimanı, demiryolu yatırımı ve OSB'ler tamamen merkezi yönetimin İstanbul'a yönelik büyüme odaklı müdahalelerinin bir ürünü olarak görülmektedir.

Tekirdağ'ın sosyal ve ekonomik yapısı Anadolu'daki pek çok kentten farklı özellikler göstermektedir. Her ne kadar geçmişten günümüze limanlara sahip olsa da Tekirdağ ekonomik açıdan, 1980'lere kadar tarımsal üretimle ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin en verimli topraklarının bulunduğu Tekirdağ'da toprakların verimliliği bölge insanının ekonomik açıdan, Anadolu'daki diğer yerleşimlere nazaran daha müreffeh bir yaşam sürmesine neden olmaktadır.

Tekirdağ'da öne çıkan bir diğer özellik ise bölgeye göçün damgasını vurmasıdır. 1990'lı yıllara kadar çeşitli aralıklarla Balkanlar'dan gelen göçün ve kentin gayri müslim kesiminin kentten ayrılmasının, kimlikli bir kentin oluşmasının önünde önemli bir engel oluşturduğu ifade edilmektedir.

Dolayısıyla Tekirdağ'da, göç ve verimli arazilerden kaynaklanan yüksek gelir seviyesi, sosyo-ekonomik yapının oluşumunu belirleyen önemli etkenler olarak öne çıkmaktadır. Balkanlardan göç edenlerin toprağa bağlı olması, göç nedeniyle bireylerin risk almaktan kaçınması ve mevcut varlıklarına sıkıca tutunması, sermayenin istihdam yaratacak, üretime yönelik yatırımlardan çok gayrimenkul alanında kullanılması gibi etkenler girişimciliğin oluşmasına engel olmaktadır. Türkiye'nin girişimcilik ortalamasından çok daha düşük bir ortalamaya sahip olan Tekirdağ halkının, kendi kendine yetecek düzeyde gelire sahip olmasının (katılımcılar, *hiç yokluk görmemek* olarak ifade etmişlerdir), çekirdek ailenin yaygınlığının ve kültürel olarak bireyselliğin baskınlığının; dayanışmanın ve sosyal ağların gelişmemesine, rahatlığa, iş yapmayı sevmemeye, sivil toplum kurumlarının etkin olmamasına, birlikte iş yapma kültürünün oluşmamasına, değişime yönelik aktif bir tavır sergilemek yerine değişimi başkalarının yaratmasının beklenmesine neden olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla Tekirdağ'ın sosyo-ekonomik yapısı, kentte büyümeye yönelik eylemliliği ve koalisyon oluşumunu etkileyerek, kentin büyümesine yönelik koalisyonların etkisizliğine neden olmaktadır. Bu durum Tekirdağ'da, sosyo-ekonomik olarak farklı özelliklere sahip olan bir takım elitlerin mekanın kullanım değerini, değişim değerinin önünde tuttuğunu da göstermektedir.

Şehrin doğasında bulunan değişim, modernite anlayışı ile birlikte yerini dönüşüme bırakmaktadır. Çünkü modernite kendi akışında seyreden değişime müdahale ederek

mekânı ve mekândaki ilişkileri bütünüyle dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Hausmann'ın Paris'te, Mosses'in New York'ta, Dalan'ın İstanbul'da yaptığı da özünde hep aynıdır; "modern yaşam mekânlarının oluşturulması arzusu". Bu arzunun gerçekleşmesinde planlama önemli bir araç olmakta ve planlama aracını elinde tutan kent yöneticileri belli bir siyasi amaçla kenti dönüştürmektedirler. Siyaset böylelikle belli bir dünya görüşü çerçevesinde kentsel mekânda istediği yapısal değişiklikleri gerçekleştirebilmekte, toplumsal grupları belirli sınırlarla ayırarak farklı bölgelere yerleştirebilmektedir (Şentürk, 2011a: 6).

Tekirdağ'daki mekânsal üretimin ve ayrışmanın en belirgin görünümü Tekirdağ'ın il merkezi Süleymanpaşa'da oluşmaktadır. Tekirdağ il merkezi, tarihi çok eskiye dayanan bir kent olmasına rağmen son derece plansız bir kentleşme süreci yaşamıştır. Plansızlık eski kent merkezinin modern yapılardan, bulvarlardan, kaldırımlardan, park ve bahçelerden, meydanlardan önemli ölçüde yoksun kalmasına neden olmuştur (Saatçı, 2012). Tarihi kent merkezinin sit alanı olması, yıllar içerisinde çok küçük metrekareli yapıların sıkışık biçimde bir arada yer aldığı yoğun bir yapılaşmanın oluşması, sokakların darlığı, kat yüksekliklerinin farklılığı ve çıkmaz sokakları nedeniyle kent, kaotik bir yapıya bürünmüştür. Kentteki karmaşanın ve plansızlığın önüne geçebilmek için il merkezinde hem kamulaştırmalar yapılmakta, hem de *kentsel dönüşüm master planı* oluşturulmaktadır. Böylelikle tarihi kent merkezi turistik amaçla yeniden üretilmektedir.

Kamulaştırmaların yıllar sürmesi ve kentsel dönüşümün ise henüz hazırlık aşamasında olması, eski kent merkezine ilişkin en önemli kısıtlar olarak görülmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı eski kent merkezinin, kentsel dönüşüm ile modern yapılara kavuşturulması gerektiğini belirtmektedirler. Ancak, Romanların yaşadığı Aydoğdu mahallesini merkeze alan dönüşüm projesinin, Sulukule örneğine benzememesi gerektiği de vurgulanmakta ve yerinde dönüşümle, bu alanların modern sağlıklı yapılara ve sosyal donatılara kavuşturulması gerektiği ifade edilmektedir.

Eski kent merkezinde sosyo mekânsal sorunların aşılamaması, değişim ve dönüşümün çok yavaş seyretmesi ve nüfusun hızla artması nedeniyle 2001 yılında, şehrin İstanbul yönündeki Hürriyet Mahallesi'ni ve Gündoğdu Mahallesi'ni içine alan bölge, *yeni kent merkezi* olarak öngörülmüş ve imara açılmıştır. Katılımcılar, nüfus artışının, yeni yerlerin imara açılmasını kaçınılmaz kıldığını belirtilirken, bunun planlı bir biçimde yürütülmemesini, alt yapısı hazırlanmadan inşaatlara başlanmasını ve iskân verilmesini eleştirmektedirler. Katılımcılar ayrıca Batı Avrupa kentlerini ve Anadolu'daki gelişmiş kentleri sık sık örnek vererek, modern bir kent olamadıklarını belirtmektedirler.

Yeni kent merkezi, sosyal donatılarıyla, kapalı lüks site ve villalarıyla gerek eski kent merkezindeki sakinleri, gerekse şehre yeni göç eden nüfusu kendisine çekmekte ve yoğun ilgi gösterilen bir yerleşim birimi olmaktadır. Yeni kent merkezi modern konutlarla birlikte, kentin lise seviyesindeki okullarının önemli bir kısmını ve bir takım kamu binalarını içermektedir. Kamusal yatırımların yanında, yeni kent merkezinin kentin diğer yerleşim birimlerinden daha modern dinlenme ve eğlenme mekânlarına sahip olması, üniversiteye yakınlığı, şehrin merkezine göre İstanbul yönünde yer alması gibi özellikleri, halkın nazarında değerini gittikçe arttırmaktadır. Şehrin üst/orta gelirli ailelerinin tercih ettiği yeni kent merkezinde, Tekirdağ Büyükşehir Belediye'sinin yeni binasıyla birlikte ildeki kamu binalarının önemli bir kısmının birkaç yıl içinde yer alacak olması, bölgenin cazibesini daha da arttırmaktadır. Bu durum kira, konut ve arsa fiyatlarına *yüksek fiyat* olarak yansımakta ve düşük gelirli kesimleri yeni kent merkezinin dışında tutmaktadır. Yeni kent merkezinde emlak gelişimi yüksek fiyatlar oluştururken, eski kent merkezinde konut fiyatları ve kira gelirleri azalmakta ve bu durum eski kent merkezinin düşük gelirli vatandaşların tercih ettiği bir mekân haline gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle katılımcılardan bir kısmı önlem alınmadığı takdirde eski kent merkezi ve civarında *çöküntü* oluşabileceğini belirtmektedirler.

Kentlerde "kentin tacı" olarak tanımlanan valilik binası, müze, belediye binası gibi yapıların, kentin belli bir merkezinde yığılmasının, kentin diğer yerleşim alanlarının daha statik bir görünüme sahip olmasına ve anıtsal binalardan yoksun kalmasına neden olduğu ifade edilmektedir (Paşalıoğlu, 2007: 26). Eski kent merkezinde ikamet

eden kentliler bu noktada, yeni kent merkezindeki kamu binalarından, okullardan ve sosyal imkânlardan mahrum bırakılmaktadırlar. Nitekim katılımcılar da bu durumun, kentte eşitsizlik yarattığını belirtmektedirler.

Tekirdağ Süleymanpaşa'daki yeni kent merkezi her ne kadar modernitenin kentteki en belirgin göstergesi olsa da, katılımcıların önemli bir kısmı yeni kent merkezinin kentsel bir müdahaleden çok, olması gereken doğal bir süreç olduğunu ifade etmektedirler. Bu durum aktörlerin modern yaşam biçimini içselleştirdiğini, yeni kent merkezi ile birlikte oluşan mekânsal ayrışma üzerinde çok fazla durmadığını göstermektedir.

Tekirdağ'da hizmet ihtiyacı 2000'li yıllara kadar yoğun şekilde İstanbul'dan karşılanmıştır. Tekirdağ Merkez'de oluşturulan yeni bir kent merkezi ile ilin kendi ihtiyaçlarını kendisinin sağlamasının amaçlandığı görülmektedir. Böylelikle Çorlu, Çerkezköy, Kapaklı ve Ergene ilçelerindeki fabrika ve üretim tesislerinin ve toplumun hizmet ihtiyacının giderileceği bir merkez olarak, Tekirdağ il merkezindeki yeni kent merkezinin gelişmesi yönünde adımlar atılmaktadır. Sonuçta yeni kent merkezinin modern tüketim kalıplarının kentsel mekânda yer etmesine ve toplumun bu yönde yaşam biçimi sergilemesine ayrıca kentin yaşayanları arasındaki ayrışmanın belirginleşmesine neden olduğu ifade edilebilir.

Modern kentin yansımalarının 2000'li yıllarla birlikte oluşmaya başladığı Tekirdağ'a yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde, çok az sayıda sosyolojik araştırmanın bu çalışmalar içerisinde yer aldığı görülmektedir. Özellikle kentsel mekana yönelik çalışmaların daha çok mimarlık, peyzaj mimarlığı, şehir bölge planlama disiplinlerine yönelik olması dikkat çekmekte ve sosyolojik çalışmaların eksikliği hissedilmektedir.

Aslında Tekirdağ, bir sosyoloğun ele alabileceği pek çok araştırma sorununu bünyesinde barındırmaktadır. Bu tez çalışmasında Tekirdağ'da İstanbul'un etkisiyle gerçekleşen büyüme odaklı kentsel müdahalelere ve bu müdahalelerin sosyo mekânsal sonuçlarına yönelik niteliksel bir araştırma yapılmış, yaşanan kentsel değişim ve dönüşümde Tekirdağ'ın sosyo-kültürel ve ekonomik yapısının önemli ölçüde etkili olduğuna ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Tekirdağ hakkında yapılacak

farklı bir çalışmanın, Tekirdağ'ın sosyo-kültürel yapısının sosyolojik bir perspektiften araştırılması ve bu yapının mekâna nasıl yansıdığının çok boyutlu olarak incelenmesi olabileceği düşünülmektedir. Bu noktada özellikle Tekirdağ'daki aktörlerin kentsel büyümeye ve büyümenin yol açtığı değişime karşı olan tutumlarının sosyolojik arka planının incelenmesi literatüre önemli katkı sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Ş.: 2012 "6360 Sayılı Yasa'nın Türkiye'nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme", **Toplum ve Demokrasi**, 6(13-14), 153-176.

AKIN, O.: 2000 "Küreselleşme Olgusu ve Kent Mekânı Üzerindeki Etkileri: İstanbul Metropoliten Alanı", **3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme Mekân-Planlama** (Yay. Hazl. İ. Dinçer), İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, s. 141-184.

AKSOY, A.: 2014 "İstanbul'un Neoliberalizmle İmtihanı" **Yeni İstanbul Çalışmaları**, İstanbul, Metis Yayınevi, s. 26-46.

AKYOS, C., ve DANİŞ, D.: 2011 "Küreselleşme ve Kent", (hazl. Ö. Adadağ ve C. Yıldızcan), **Küreselleşme ve Demokrasi: Küreselleşmenin Farklı Yüzleri**, Dipnot Yayınları.

ALBAYRAK, A. N., SALİHOĞLU, T., ve SALİHOĞLU, G.: 2015 "Nitelikli İşgücüne Yönelik Yaşam Alanları: Sanayinin Desantralizasyon Sürecinde Gebze Örneği", **Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu**, İzmir..

ARIKBOĞA, E.: 2013 "Geçmişten Geleceğe Büyükşehir Belediye Modeli", **Yerel Politikalar**, 3, 48-96.

ARLI, A.: 2010 "Küreselleşen İstanbul'da Sosyo-Mekânsal Farklılaşma", **Kültürler Başkenti İstanbul** (Ed. F. Başar), İstanbul, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, s. 516-524.

ASLAN, M.: 2002 **Sanayileşme Sürecinde Kapaklı Kasabası'nda (Tekirdağ) Toplumsal Değişme,** Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

AYDINLI, H. İ.: 2003 "1980 Sonrası Türk Belediye Sisteminde Yeni Liberal ve Desantralist Eğilimler", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5 , 73-86.

BAUMAN, Z.: 2014 **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları** (Çev. A. Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

BAYOL, H.: 2015 **Tekirdağ'dan Süleymanpaşa'ya. Tekirdağ'ın Bilinmeyen Tarihi ve Kültürü**, İstanbul, Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği Kültür Yayını, s. 197-212.

BAZ, İ.: 2008 "İstanbul'da Sanayinin Mekânsal Gelişimi ve Gelecek İçin Öngörüler", **7. Sanayi Kongresi: Sürdürülebilir Rekabet**

Gücü, Sanayi İçin Uygun Ortam, http://www.iso.org.tr/kongre/Kongre_2008/sunumlar.html adresinden 20.01.2016 tarihinde edinilmiştir.

BELL, T. L.: 2003 "Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions", **Annals of the Association of American Geographers**, 93(1), 248-250.

BERMAN, M.: 2013 **Katı Olan Herşey Buharlaşıyor** (Çev. Ü. Altuğ ve B. Peker), İstanbul: İletişim Yayınları.

BİLSEL, C.: 1994 "Kent ve Toprakları", **Toplum ve Bilim**, 64-65, 212-219.

BORCH, C.: 2002 "Interview with Edward W. Soja: Thirdspace, Postmetropolis, and Social Theory", **Distinktion: Journal of Social Theory**, 3(1), 113-120.

BORJA, J., ve CASTELLS, M.: 1997 "Strategic Plans and Metropolitan Projects" **. Local&Global: Management of Cities in the Information Age**, London, Earthscan Publications Limited, s. 151-180.

BRENNER, N.: 2002 "Decoding the Newest 'Metropolitan Regionalism' in the USA: A Critical Overview", **Cities**, 19(1), 3-21.

BUMİN, K.: 1986 **Demokrasi Arayışında Kent. Ankara**, Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği Yayınları.

CAN, A., ve DOĞAN, M.: 2015 **Bir Şehir Kurmak: Turgut Cansever'le Konuşmalar**, İstanbul, Klasik Yayınları.

CANSEVER, T.: 1993 "Ülke Ölçeğinde İstanbul'u Planlamak", **İstanbul Dergisi**, 3., 48-59

CANSEVER, T.: 2010 "İstanbul ve Meseleleri", **Kültür Başkenti İstanbul**, İstanbul, Türk Kültürü Hizmet Vakfı, s. 538-547.

CASTELLS, M.: 2002 "Local and Global: Cities in the Network Society", **Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie**, 93(5), 548–558.

CASTELLS, M.: 2008 **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Ağ Toplumunun Yükselişi** (Cilt I) (Çev. E. Kılıç), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CASTELLS, M.: 2014 **Kent Sınıf İktidar** (Çev. A. Türkün), Ankara, Phoenix Yayınevi.

CASTELLS, M., ve INCE, M.: 2006 **Manuel Castells'le Söyleşiler** (Çev. E. Kılıç,), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ÇAVUŞOĞLU, E.: 2000 "Küresel Mekânın Ekonomi-Politiği: Küreselleşme Döneminde Mekân Kavramına Kentbilimsel Bir Bakış" **3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme Mekân Planlama** (Yay. Hazl. İ. Dinçer), İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, s. 121-126.

ÇETİN, İ.: 2012 **Gecekondunun Mekân Sosyolojisi**, İstanbul, Yaba Yayınları.

ÇORLU DERİ OSB: 2016 http://www.corluderiosb.org.tr/content-419-hakkimizda.html adresinden 30.05.2016 tarihinde edinilmiştir.

DANİŞ, D.: 2010 "Çerkezköy'e Dair Bazı Sosyolojik Gözlemler ve Öngörüler", **Çerkezköy Değerleri Sempozyumu**, Tekirdağ, Namık Kemal Üniversitesi, s. 117-122.

DEMOGRAPHİA, 2016 "Demographia World Urban Areas 12th Annual Edition", http://demographia.com/db-worldua.pdf adresinden 19.07. 2016 tarihinde edinilmiştir.

DİNÇER, B., ÖZASLAN, M., ve KAVASOĞLU, T.: 2003 **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003)**, Ankara, DPT 2671.

DİNÇER, Y.: 2000 "Yeni Mekânlar, Yeni Üretim Biçimleri", **3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme Mekân Planlama** (Yay. Hazl. İ. Dinçer), İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, s. 131-138.

DİREN, M.: 2010 "İstanbul'un Bugünü ve Geleceğe Yönelik Planlama Yaklaşımları", **Kültürler Başkenti İstanbul** (Ed. F. Başar), İstanbul, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, s. 580-588.

DOĞU MARMARA KALKINMA AJANSI: 2012 **İstanbul Sanayinin Desantralizasyonu-Doğu Marmara Bölgesi Değerlendirmesi**, http://www.dogumarmara bolgeplani.gov.tr/pdfs/0_genel_58_IstanbulunDesantralizasyonu .pdf adresinden 11.05. 2016 tarihinde edinilmiştir.

DURU, B., ve ALKAN, A.: 2002 "Giriş: 20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce", **20. Yüzyıl Kenti** (Derl. B. Duru ve A. Alkan), Ankara, İmge Kitabevi

Yayınları, s. 7-26.

ENSARİ KARA, H. F., ve ERTUĞAL, E.: 2010 "Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'un Planlama Süreci", **Kültüreler Başkenti İstanbul**, İstanbul, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, s. 590-599.

ERAYDIN, A.: 1992 **Post-Fordizm ve Değişen Mekânsal Öncelikler**, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Matbaası.

ERAYDIN, A.: 1994 "Mekân Organizasyonuna İlişkin Değişen Paradigmalar", **Toplum ve Bilim**, 64-65, 53-75.

ERAYDIN, A.: 2001 "Küreselleşme-Yerelleşme ve İşlevleri Farklılaşan Kentler",. **Cevat Geray'a Armağan**, Ankara, Ankara Mülkiyeliler Birliği Yayınları, s. 363-392.

ERAYDIN, A.: 2003 "Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler", **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu**, Denizli, 1, s. 126-143

ERAYDIN, A.: 2007 "Politikalardan Süreç Tasarımına: Yeni Bölgesel Politikalar ve Yönetişim Modelleri". Çok Düzlemli Yönetişim, **2. Bölgesel Kalkınma Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, Tepav Yayınları, s. 5-24.

ERCAN, F.: 1996 "Kriz ve Yeniden Yapılanma Sürecinde Dünya Kentleri ve Uluslararası Kentler: İstanbul", **Toplum ve Bilim**, 71, 61-96.

ERCAN, F.: 2006 "Bölgesel Kalkınmadan Bölgesel Birikime", **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler** (Yay. Hazl. A. Arı), İstanbul, Derin Yayınları, s. 45-116.

ERDER, S., ve İNCİOĞLU, N.: 2004 "Yerel Politikanın Yükselişi İstanbul Büyükşehir Belediyesi Deneyimi", **İlhan Tekeli İçin Armağan Yazılar** (Ed. S. İlkin, O. Silier, ve O. Güvenç), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 539-558.

ERGENE DERİN DENİZ A.Ş.: 2016 http://ergenederindeniz.com/hakkinda/detay/Hakkimizda/11/1/0 adresinden 15.06.2016 tarihinde edinilmiştir.

ERKAN, N. E., ve ÖZHABEŞ, H.: 2014 "Şehir'den Kent'e Kavramlarda Farklılaşma", **Şehir Kavramlarının Yolculuğu** (Yay. Hazl. N. E. Erkan), İstanbul, İdeal Kültür Yayınları, s. 154-196.

ERKİLET, A., ve YILDIZ, R.: 2010 "Planlamanın Kente Etkisine Sosyolojik Bir Bakış", **Kültürler Başkenti İstanbul** (Ed. F. Başar), İstanbul, Türk

Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, s. 618-625.

ERKIZAN, H. N.: 2002 "Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri Üzerine", Doğu Batı (18)., 65-79

ERKUT, G., ve ALBAYRAK, A. N.: 2004 "Sanayi gelişimini etkileyen yerel dinamikler: Gebze Dilovası Örneği", **11. Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi**, Trabzon, s. 1-12.

ERSOY, M.: 2001 "Sanayisizleşme Süreci ve Kentler", **Praksis**, 2., 32-52.

GARRERAU, J.: 1992 **Edge City**, New York, Anchor Books.

GEZİCİ, F.: 1991 **Trakya Alt Bölgesinde Büyüme Merkezlerinin Gelişimine İlişkin Bir Değerlendirme**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

GIDDENS, A.: 2013 **Sosyoloji** (Çev. C. Güzel), İstanbul, Kırmızı Yayınları.

GOTTDİENER, M.: 2001 "Mekân Kuramı Üzerine Tartışma", **Praksis**, 2., 248-269

GOTTMAN, J.: 1961 **Megoloplis: The Urbanized Northeastern Seabord of the United States**, New York, Kraus İnternational Publications.

GÖKSU, A.: 2010 "İstanbul'da Kentsel Dönüşüm", **Kültürler Başkenti İstanbul** (Ed. F. Başar), İstanbul, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, s. 600-607.

GÖKSU, S.: 2000 "Küreselleşme ve Planlamanın Sonu", **3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme Mekân-Planlama** (Yay. Hazl. İ. Dinçer), İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayım Merkezi, s. 59-67.

GÖKTEPE, K.:2012 **Tekirdağ Sancağı'nda Tarımsal Yapı (1840-1914)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

GÖRK, R. V.: 2010 **The Making of a 'City of Culture': Restructuring Antalya**, Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences, Unpublished Doctoral Thesi.

GÖRMEZ, K.: 1997 **Yerel Demokrasi ve Türkiye: Yerel Yönetim ve Belediyeler**, İstanbul, Vadi Yayınları.

GÜLER, M., ve "Trakya Bölgesi'nin Kentleşmesinde Sanayileşme ve

TURAN, M.: 2013 Demografi İlişkisi", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 22(2), 17-43.

GÜLLÜPINAR, F.: 2012 "Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 21(3), s. 1-29.

GÜNDOĞAN, E.: 2014 "David Harvey: Kent, Sermaye, Sınıf", **Doğu Batı**, 67, 239-261.

HALL, P.: 2006 "Why Some Cities Flourish While Others Languish", **Un-Habitat**, London, Eartscan, s. 15-17.

HALL, P.: 2007 "The Future of the Metropolis and its Form", **Regional Studies**, 41(1), 137-146.

HALL, P.: 2011 "The Polycentric Metropolis: a Western European Perspective on Mega-City Regions", **Governence and Planning of Mega City Regions An İnternational Comperative Perspective** (Yay. Hazl. J. Xu, ve A. G. Yeh), New York-London, Routhedge Taylor and Francis Group, s. 29-50.

HARVEY, D.: 1989 "From Manageralism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism", **Geografiska Annaler** , 71(1), 3-17.

HARVEY, D.: 1999 **Postmodern Durum** (Çev. S. Savran), İstanbul, Metis Yayınları.

HARVEY, D.: 2013 **Paris, Modernitenin Başkenti** (Çev. B. Kılınçer), İstanbul, Sel Yayıncılık.

HARVEY, D.: 2015 **On Yedi Çelişki ve Kapitalizmin Sonu** (Çev. E. Soğancılar), İstanbul, Sel Yayıncılık.

HÜRRİYET GAZETESİ: 2016a "Atatürk Havalimanı Ne Zaman Kapanacak?", **Hürriyet Gazetesi**, 23 Nisan 2016, http://www.hurriyet.com.tr/ataturk-havalimani-ne-zaman-kapanacak-40093563 adresinden 16.05.2016 tarihinde edinilmiştir.

HÜRRİYET GAZETESİ: 2016b "Vali Ahmet Çınar'dan Boğaz Köprüsü Açıklaması", **Hürriyet Gazetesi**, 03 Nisan 2015, http://www.hurriyet.com.tr/vali-ahmet-cinardan-bogaz-koprusu-aciklamasi-28636144 adresinden 22.06.2016 tarihinde edinilmiştir.

IŞIK, O.: 1994 "Kentsel İttifaklar ve Kent Planlaması", **Kent, Planlama, Politika, Sanat: Tarık Okyay Anısına Yazılar** (Yay.

Hazl. İ. Tekeli), Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, 2, 375-390.

İBB: 2009 — 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı.

İSTANBUL KALKINMA AJANSI: 2014 — **İstanbul Bölge Planı 2014-2023**, İstanbul Kalkınma Ajansı.

İZMEN, U., ve ÖZBAY DAŞ, Z.: 2014 — **Bölgesel Kalkınma Dinamikleri: Tekirdağ İçin Plansız Sanayileşme Tuzağından Çıkış Stratejileri**, Tekirdağ, TÜRKONFED.

JESSOP, B.: 1997 — "The Entrepreneurial City: Re Imaging Localities, Redesigning Economic Governance, or Restructuring Capital?", **Realising Cities: New Spatial Divisions and Social Transformation** (Yay. Hazl. N. Jewson, ve S. MacGregor), London, Routledge, s. 28-41.

KABAKÇI, E.: 2010 — "Cumhuriyet Dönemi İstanbul'unda İdari Yapılanma", **Kültür Başkenti İstanbul**, İstanbul: Türk Kültürüne Hzmet Vakfı, s. 532-537.

KARAKURT TOSUN, E.: 2004 — "'Dünya Kenti' Kavramına Alternatif Bir Bakış", **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu**,. Cilt I, Denizli, DPT ve PAÜ, s. 320-336.

KARTAL BELEDİYESİ: 2016 — http://www.kartal.bel.tr/tr/dosyalar/posta20haziran.pdf adresinden 20.06.2016 tarihinde edinilmiştir.

KAYA, M.: 2013 — **The Emergence and Development of a Satellite Industrial Town at the Edge of the Istanbul Metropolitan Area: Çerkezköy**, Bogazici University, Atatürk Institute for Modern Turkish History Unpublished Doctoral Thesis.

KELEŞ, R.: 1987 — "The Metropolitan Administration in Turkey", **Turkish Public Administration Annual (1985-1986)**, 12, 91-110.

KELEŞ, R.: 2000 — **Kentleşme Politikası**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

KELEŞ, R.: 2012 — "Anakentlerin Dünü, Bugünü, Yarını", **3. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu: Kent Bölgeler, Metropoliten Alanlar ve Büyükşehirler**, Ankara, s. 1-11.

KEYDER, Ç.: 1993 — **Ulusal Kalkınmacılığın İflası**. İstanbul, Metis Yayınları.

KEYDER, Ç.: 2000a. "Arka Plan", **İstanbul Küresel İle Yerel Arasında** (Derl. Ç. Keyder), İstanbul, Metis Yayınları, s. 9-40.

KEYDER, Ç.: 2000b "Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına", **İstanbul Küresel İle Yerel Arasında** (Derl. Ç. Keyder), İstanbul, Metis Yayınları, s. 170-191

KEYDER, Ç.: 2000c "İki Semtin Hikayesi", **İstanbul Küresel İle Yerel Arasında** (Derl. Ç. Keyder), İstanbul, Metis Yayınları, s. 206-221.

KEYDER, Ç.: 2000d "Sonuç", **İstanbul Küresel İle Yerel Arasında** (Derl. Ç. Keyder), İstanbul, Metis Yayınları, s. 223-235.

KEYDER, Ç. 2010 "Ulusal Metropolden Küresel Metropole", **Kültürler Başkenti İstanbul** (Ed. F. Başar), İstanbul, Türk Kültürü'ne Hizmet Vakfı, s. 26-631.

KILINÇ, G.: 2010 Çağdaş Yerel Yönetimler , 19 (1), 67-89.

KIRAY, M. B.: 2007 **Kentleşme Yazıları**, İstanbul, Bağlam Yayınları.

KUBAN, D.: 2010 **İstanbul Yazıları**, İstanbul, Yem Yayınları

KUMRAL, N.: 2006 "Bölgesel Rekabet Gücünü Arttırmaya Yönelik Politikalar", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, Ankara, s. 275-288.

KURTULUŞ, H.: 2005a "Bir Ütopya Olarak Bahçeşehir", **İstanbul'da Kentsel Ayrışma** (Yay. Hazl. H. Kurtuluş), İstanbul, Bağlam Yayınları, s. 77-126.

KURTULUŞ, H.: 2005b "İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği", **İstanbul'da Kentsel Ayrışma** (Yay. Hazl. H. Kurtuluş), İstanbul, Bağlam Yayınları, s. 161–186.

LEFEBVRE, H.: 2015 **Mekânın Üretimi** (Çev. I. Ergüden), İstanbul, Sel Yayıncılık.

LAYDER, D.: 2013 Sosyolojik Araştırma Pratiği: Teori ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi (Çev. S. Ünsal), Ankara, Heretik Yayınları.

LOGAN, J. R., ve MOLOTCH, H. L.: 2007 **Urban Fortunes: The Political Economy of Place**, California, University of California Press.

MAENG, D.-M., ve BUDİĆ, Z. N.: 2008 "Urban Form and Planning in the Information Age: Lessons from Literature", **Spatium**, 17-18, s. 1-12.

MEDDA, F., NİJKAMP, P., ve RİETVELD, P.: 1999 "Urban İndustrial Relocation: the Theory of Edge Cities", **Enviroment and Planning B: Planning and Design**, 26, s. 751-761.

MİLLİYET GAZETESİ: 2016 "Tekirdağ TSO Başkanı Cengiz Günay: Torsab'da 12 Bin İstihdam Sağlanacaktı", **Milliyet Gazetesi**, 17 Aralık 2014, http://www.milliyet.com.tr/tekirdag-tso-baskani-cengiz-gunay-torsab-tekirdagyerelhaber-526945/ adresinden 18.06.2016 tarihinde edinilmiştir.

MOLOTCH, H:. 1976 "The City as a Growth Machine", **American Journal of Sociology**, 82(2), s. 309-330.

MUMFORD, L.: 2007 **Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği** (Çev. G. Koca ve T. Tosun), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

MÜFTÜOĞLU, B. G.: 2006 "Küresel Rekabetin Cazibe Merkezi: Yerel/Bölgesel Dinamikler", **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler** (Yay. Hazl. A. Arı), İstanbul, Derin Yayınları, s. 117-148.

OTRAR, M. ve ŞENTÜRK, M.: 2015 "Araştırmanın Metodolojisi", **İstanbul'da Yaşlanmak: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması** (Ed. M, Şentürk ve H. Ceylan), Açılım Kitap, s. 107-128.

ÖCAL, G. P.: 2006 **Trakya Bölgesinin Sanayileşme Dinamikleri ve Çorlu Sanayi Kümeleri**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimeri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÖKTEM, B.: 2005 "Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekânı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı", **İstanbul'da Kentsel Ayrışma** (Yay. Hazl. H. Kurtuluş), İstanbul, Bağlam Yayınları. s. 25-76.

ÖZATAĞAN, G., ve GÜVEN, M.: 2012 "Kent Bölgeye Dönüşümün Dinamikleri: İzmir'de Sanayinin Mekânsal Organizasyonunda Yaşanan Değişimin Kent Bölge Oluşumuna Katkısı", **3. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu Kent Bölgeler, ODTÜ**, Ankara.

ÖZYAVUZ, M.: 2011 "Tekirdağ Kent Merkezinin Zamansal Değişiminin Uzaktan Algılama ile İncelenmesi", **Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi,** 8(1), s.65-73.

PAHL, R.: 1978 **Readings in Urban Sociology**, Pergomon Press.

PAŞALIOĞLU, T. Ö.: 2007 **Kentsel Alanlarda Görsel Kirlilik: Tekirdağ Örneği**, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

PERLOFF, H. S., ve WINGO, L.: 2011 "Introduction", **Issues In Urban Ekonomics,** New York, London: RFF Press, s. 1-42.

PINARCIOĞLU, M.: 2006 "Eski Bir Muammaya Çözüm Arayışları: Bölge Planlama ve Kalkınma", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, Ankara, s. 289-294

PUNCH, K. F.: 2005 **Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar** (Çev. D. Bayrak, H.B. Arslan ve Z. Akyüz), Ankara, Siyasal Kitabevi.

SASSEN, S.: 2001 **The Golobal City: New York, London, Tokyo**, Princeton, Princeton University.

SASSEN, S.: 2002 "Locating Cities On Global Circuits", **Enviroment & Urbanization**, 14(1), s. 13-30.

SAUNDERS, P.: 2013 **Sosyal Teori: Kentsel Sosyoloji** (Çev. S. D. Getir ve Dü. N. E. Erkan), İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık.

SAZAK, Ş.: 2002 **Metropoliten Kentlerin Etki Alanında Kalan Kentlerin Çeperindeki Arsaların Dönüşüm Süreci Çorlu/Büyük Karıştıran Örneği**, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları: 50, Edirne.

SAATÇI, A.: 2012 **Sürdürülebilir Kentsel Çevrenin Kentsel Politikalar ve Yerel Yönetimlerle İlişkili Olarak Tekirdağ İli Örneğinde İrdelenmesi**, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

SCOTT, A.: 2004 "Küreselleşme ve Kent Bölgelerin Yükselişi", **Planlama**, 3, 26-32.

SCOTT, A. J., AGNEW, J., SOJA, E. W., ve STORPER, M.: 2001 "Global City-Regions", **Global City-Regions: Trends, Theory, Policy** (Yay. Hazl. A. J. Scott), Oxford, Oxford Universtiy Pres.

SENNETT, R.: 2014 **Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir** (Çev. T. Birkan), Ankara, Metis Yayınları.

SEREZ, M. S.: 2014 **Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları II, Odalar**

ve Dernekler, Tekirdağ, Dönmez Ofset.

SMITH, N.: 2006 "Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik:Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma", **Planlama**, 2, 13-27.

SOJA, E. W.: 2002 "Postmetropolis Üzerine Altı Söylem", **20. Yüzyıl Kenti** (Yay. Hazl. ve Çev. B. Duru ve A. Alkan), Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, s. 285-306.

SOJA, E. W.: 2003 "Writing the Spatially", **City**, 7(3), 269-280.

SOJA, E. W.: 2004 **Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions**, Oxford, Blackwell Publishing.

SÖKMEN, P.: 1999 "Küreselleşme Çağında Planlama ve Türkiye", **Dünya Şehircilik Günü 23. Kolokyumu: 3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme Mekân Planlama** (Yay. Hazl. İ. Dinçer), İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, s. 95-114.

SÖNMEZ, A.: 2004 "Türkiye'de Sermaye Birikim Süreci ve Sanayileşmeye Etkisi", **İlhan Tekeli İçin Armağan Yazılar** (Yay. Hazl. S. İlkin, O. Silier ve M. Güvenç), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

ŞEN, B.: 2005 "Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi" **İstanbul'da Kentsel Ayrışma** (Yay. Hazl. H. Kurtuluş), İstanbul, Bağlam Yayınları, s. 127-159.

ŞENGÜL, H. T.: 2001 "Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı", **Praksis**, 2, s. 9-31.

ŞENGÜL, H. T:. 2009 **Kentsel Çelişki ve Siyaset**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

ŞENGÜL, H. T.: 2014 "Siyaset ve Mekânsal Ölçek Sorunu: Yerelci Stratejilerin Bir Eleştirisi", **Küreselleşme: Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı** (Yay. Hazl. A. Tonak), Ankara, s.115-162.

ŞENSES, F.: 2013 "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?", **Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma Seçme Yazılar** (Yay. Hazl. F. Şenses), İstanbul, İletişim Yayınları., s. 235-280.

ŞENTÜRK, M.: 2011a **Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

ŞENTÜRK, M.: 2011b — "Yenilemeye Karşı Sıhhıleştirme: Fener-Balat-Ayvansaray'da Kentsel Müdahalelere Yaklaşımlar", **Sosyoloji Dergisi**, 3(22), 395-422.

ŞENTÜRK, Ü.: 2014 — "Mekân Sadece Mekân Değildir: Kentsel Mekânın Yeni Tezahürleri", **Doğu Batı** 67, 85-106.

ŞİMŞEK, D. S., ve KORKUT, A. B.: 2009 — "Kıyı Şeridi Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesinde Bir Yöntem Uygulaması: Tekirdağ Merkez İlçe Örneği", **Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi**, 6(3), s. 315-330

T.C. KALKINMA BAKANLIĞI.: 2014 — **Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi:2014-2023**, Ankara, Kalkınma Bakanlığı.

TABÇDP: 2009 — 1/100.000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı: Plan Açıklama Raporu.

TANYELİ, U.: 2004 — "Düşlenmiş Rasyonalite Olarak Kent: Türkiye'de Planlama ve Çifte Bilinçlilik", **İlhan Tekeli İçin Armağan Yazılar** (Yay. Hazl. S. İlkin, O. Silier ve M. Güvenç), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 503-537.

TEKELİ, İ.: 1998 — "Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması", **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik** (Yay. Hazl. S. Bozdoğan ve R. Kasaba), İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, s. 136-152.

TEKELİ, İ.: 2001 — **Modernite Aşılırken Kent Planlaması**, Ankara, İmge Kitabevi Yayıncılık.

TEKELİ, İ.: 2009a — **Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TEKELİ, İ.: 2009b — **Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TEKİRDAĞ TSO: 2015 — **Tekirdağ Ekonomisindeki Gelişmeler Araştırma Raporu**, Tekirdağ, Tekirdağ Ticaret ve Sanayi Odası.

TEKİRDAĞ VALİLİĞİ: 1973 — **Cumhuriyet'in 50. Yılında Tekirdağ: 1973 İl Yıllığı**, İstanbul, TEM Ofset Matbaası.

TEKİRDAĞ VALİLİĞİ: 2016 — **İl Brifingi**, Ocak 2016, Tekirdağ Valiliği, Tekirdağ.

THORBECKE, E.: 2013 — "Kalkınma Doktrinin Evrimi, 1950-2005" (Çev. H. Pamuk), **Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma** (Yay. Hazl. F.

Şenses), İstanbul, İletişim Yayınları, s. 123-175.

THORNS, D. C.: 2010 **Kentlerin Dönüşümü: Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam** (Çev. E. Nal ve H. Nal), İstanbul, Soyak Yayınları.

TİÇDP.: 2015 **1/25.000 Ölçekli Tekirdağ İl Çevre Düzeni Planı**, Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, Tekirdağ.

TRAKYA KALKINMA AJANSI: 2013 **TR21 Trakya Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı**.

TUNA, K.: 2004 "Kentsel Dönüşüm Sorunları ve İstanbul Kimliği", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi** (Yay. Hazl. O.) 3(8), 1-7.

TURGUT, S., ve ERKAN BİÇER, N. Ç.: 2000 "Bugünkü Kent Yönetimi ve Planlama Sistemi Türkiye Kentlerini Üçüncü Bin Yıla Taşıyabilecek mi?", **3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme Mekân Planlama**, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, s. 283-292.

TURNACI, A.: 2010 "Muratlı'nın Cumhuriyet Döneminden Bugüne Gelişimi", **Tekirdağ Değerleri Sempozyumu**, 2. Cilt, Namık Kemal Üniversitesi, s. 17-26.

TÜİK, 2016a İl ve İlçe Nüfusları, ADNKS, Nüfus ve Demografi, www.tuik.gov.tr.

TÜİK, 2016b İller Arası Aldığı Göç Bilgileri, ADNKS, Nüfus ve Demografi, www.tuik.gov.tr.

TÜİK, 2016c İllerde Yaşam Endeksi Gösterge Değerleri, 2015, İllerde Yaşam Endeksi, www. tuik.gov.tr.

TÜMERTEKİN, E.: 2009 **İstanbul İnsan ve Mekân**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TÜRKÜN, A., ve KURTULUŞ, H.: 2005 "Giriş", **İstanbul'da Kentsel Ayrışma** (Yay. Hazl. H. Kurtuluş), İstanbul, Bağlam Yayınları, s. 9-24.

UĞURLU, Ö.: 2010 "Kentlerin Tarihsel Gelişimi", **Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları** (Yay. Hazl. Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu vd.), İstanbul, Örgün Yayınevi.

UĞURLU, Ö.: 2013 "Neoliberal Politikalar Ekseninde Türkiye'de Kentsel

Mekânın Yeniden Üretimi", **Türk Tabibler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, 2-12.

UZBEK, M. H.: 2008 **Dönüştürücü ve Korumacı Güçler Arasında Yaşanan Çatışmanın Rejim Kuramı Bağlamında İncelenmesi: İstanbul Boğaziçi Alanı Örneği**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

WALLERSTEIN, I.: 2009 "Kalkınmacılık ve Küreselleşmeden Sonrası Ne?" (Çev. Y. O. Kavuncu), **Küreselleşme:Temel Metinler** (Yay. Hazl. E. K. Bülbül), Ankara, Orion Kitapevi, s. 109-128.

YALÇINTAN, M. C.: 2000 **3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme Mekân Planlama,** İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, s. 211-228

YALÇINTAN, M. C., ÇALIŞKAN, Ç. O., ÇILGIN, K., ve DÜNDAR, U.: 2014 "İstanbul Dönüşüm Coğrafyası", **Yeni İstanbul Çalışmaları:Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar,** İstanbul: Metis Yayınları, s. 47-70

YAVAN, N., ve HAMDİ, K.: 2003 "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı", **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 1(1), 19-42.

YAVUZ, N., ve DEMİRTAŞ, S.: 2000 "Sosyal Mekân Planlanabilir Mi?", **3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme Mekân-Planlama,** İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, s. 193-200.

YETİM, N.: 2002 "Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar:Ulusal-Yerel?", **Doğu Batı Dergisi**, (18).

YILDIRIM, A., ve ŞİMŞEK, H.: 2008 **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

YÖRÜKAN, A.: 2006 **Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri**, Ankara, Nobel Yayınları.

EKLER

Ek-I. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

A. Kişisel ve Kurumsal Bilgiler
1. Görevi, ünvanı, kendi iş tanımı, eğitim
2. Önceki görevler
3. Bu görevi ne kadar süredir yapıyorsunuz?
4. Kurum/kuruluş…. Tekirdağ'da yaptığı işin tanımı
5. Yaptığınız işin Tekirdağ'a katkısı nedir?

B. Tekirdağ Hakkında
1. Tekirdağ nasıl bir kent?
2. Tekirdağ'ın ekonomik ve sosyal yapısı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

C. Tekirdağ'da Değişim ve Kentsel Müdahaleler
1. Tekirdağ'da bir değişimden söz edilebilir mi? Evet ise, bu değişimin farklı yönlerinden bahseder misiniz?
2. Kent nasıl konumlanmak istiyor? Hangi yönüyle rekabet edecek?
3. Yeni kent merkezinde yaşanan değişimler, müdahaleler (belediye binası, kapalı siteler, eğlence-dinlence mekânları, finans merkezleri, eğitim alanları)
4. İlçelerde yaşanan değişimler, müdahaleler
5. Müdahalelerin oluşturulma amacını nasıl açıklarsınız?

D. Tekirdağ'ın İstanbul'la İlişkisi
1. İstanbul metropoliten alanı bölgesindeki kentlerin kentsel büyümesini nasıl etkilemektedir?
2.Tekirdağ'ın İstanbul kent bölgesi içinde ne şekilde/hangi ilişkilerle yer aldığını düşünüyorsunuz?
3. Oluşturulan mega projelerin Tekirdağ'a etkileri konusunda neler düşünüyorsunuz?
4. İstanbul'un küresel bir kent olması Tekirdağ'ı nasıl etkilemektedir?
5.Tekirdağ'ın İstanbul'la olan ilişkisinin Tekirdağ'a kazandırdıkları ve kaybettikleri nelerdir?

E. Kentsel Büyüme ve Tekirdağ
1. Merkezi hükümetin Tekirdağ'ın kentsel büyümesindeki etkisini nasıl değerlendirirsiniz? Varsa bu kararlar hangileridir?
2. Yerel yönetimin aldığı kararların kentsel büyümeye etkisini nasıl değerlendirirsiniz? Varsa bu kararlar hangileridir?
3. Kent markasından söz ettiğimizde
4. Tekirdağ'ın küresel bir kent olabilmesi
5. Tekirdağ'ın girişimci bir kent olabilmesi
6. Kentsel büyüme için yerel yöneticiler, sermaye sahipleri vb. arasında koalisyon oluşumu

F. Tekirdağ'ın Geleceği
1. Tekirdağ için ne yapılmalı, ne yapıyorsunuz?
2. Tekirdağ'da yaşamak hakkında
3. Tekirdağ'ı temsil eden üç şey
4. Gelecekte Tekirdağ'ın nasıl bir kent olacağını düşünüyorsunuz
5. Eklemek istediğiniz

Ek-II. Mülakatlarla İlgili Bilgiler

Yerel Yöneticiler

G1:
Kurumsal Bilgi: Tekirdağ Belediyesi
Kişisel Bilgi: Eski Yerel Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 5 Mayıs 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G2:
Kurumsal Bilgi: Tekirdağ Belediyesi
Kişisel Bilgi: Eski Yerel Yönetici
Ek Bilgi: Şu anda İşletme Sahibi/Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 29 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G3:
Kurumsal Bilgi: Tekirdağ Belediyesi
Kişisel Bilgi: Eski Yerel Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 3 Mayıs 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G4:
Kurumsal Bilgi: Tekirdağ Süleymanpaşa Belediyesi
Kişisel Bilgi: Yerel Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 28 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G5:
Kurumsal Bilgi: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi
Kişisel Bilgi: Yerel Yönetici
Ek Bilgi: Aynı zamanda Esnaf/Arazi Sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 23 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G6:
Kurumsal Bilgi: Süleymanpaşa Belediyesi
Kişisel Bilgi: Yerel Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 28 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G7:
Kurumsal Bilgi: Süleymanpaşa Belediyesi
Kişisel Bilgi: Yerel Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 28 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G8:
Kurumsal Bilgi: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 29 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G9:
Kurumsal Bilgi: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi
Kişisel Bilgi: Yerel Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 11 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

GK: (Yalnızca kentsel dönüşüm hakkında bilgi almak için yapılan görüşme)
Kurumsal Bilgi: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 21 Haziran, Süleymanpaşa/Tekirdağ

Yatırımcı/Esnaf

G10:
Kurumsal Bilgi: Esnaf
Kişisel Bilgi: İş Yeri Sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 9 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G11:
Kurumsal Bilgi: İşletme Sahibi
Kişisel Bilgi: İş Yeri Sahibi/Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 30 Mayıs 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G12:
Kurumsal Bilgi: Tekirdağ Ergene Derin Desarj A.Ş.
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 7 Nisan 2016, Çorlu/Tekirdağ

G13:
Kurumsal Bilgi: OSB
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 18 Mart 2016, Çorlu/Tekirdağ

G14:
Kurumsal Bilgi: OSB
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 18 Mart Cuma, Çerkezköy/Tekirdağ

G15:
Kurumsal Bilgi: OSB
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 18 Mart, Çerkezköy/Tekirdağ

Basın/Akademisyenler

G16:
Kurumsal Bilgi: Yerel Gazete
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 7 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G17:
Kurumsal Bilgi: Ulusal Gazete
Kişisel Bilgi: Yazar
Görüşme Tarihi/Yer: 13 Nisan 2016, İstanbul

G18:
Kişisel Bilgi: Araştırmacı Yazar

Ek Bilgi: Eski Yerel Gazete Sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 17 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G19:
Kurumsal Bilgi: Namık Kemal Üniversitesi
Kişisel Bilgi: Öğretim Üyesi/Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 5 Nisan 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G20:
Kurumsal Bilgi: Namık Kemal Üniversitesi
Kişisel Bilgi: Öğretim Üyesi
Ek Bilgi: Aynı zamanda arazi sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 3 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G21:
Kurumsal Bilgi: Namık Kemal Üniversitesi
Kişisel Bilgi: Öğretim Üyesi/Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 1 Nisan 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G22:
Kurumsal Bilgi: Namık Kemal Üniversitesi
Kişisel Bilgi: Öğretim Üyesi/Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 1 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

Meslek Örgütleri

G23:
Kurumsal Bilgi: Birlik
Kişisel Bilgi: Yönetici
Ek Bilgi: Aynı zamanda iş yeri sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 21 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ,

G24:
Kurumsal Bilgi: Meslek Odası
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 11 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G25:
Kurumsal Bilgi: Meslek Odası
Kişisel Bilgi: Yönetici
Ek Bilgi: Aynı zamanda Namık Kemal Üniversitesi Öğretim Üyesi
Görüşme Tarihi/Yer: 21 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G26:
Kurumsal Bilgi: Meslek Odası
Kişisel Bilgi: Yönetici
Ek Bilgi: Aynı zamanda iş yeri sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 23 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G27:
Kurumsal Bilgi: Meslek Odası
Kişisel Bilgi: Yönetici

Ek Bilgi: Aynı zamanda iş yeri sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 2 Mayıs 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G28:
Kurumsal Bilgi: Meslek Odası
Kişisel Bilgi: Yönetici
Ek Bilgi: Aynı zamanda esnaf
Görüşme Tarihi/Yer: 17 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G29:
Kurumsal Bilgi: Meslek Odası
Kişisel Bilgi: Yönetici
Ek Bilgi: Eski milletvekili
Görüşme Tarihi/Yer: 25 Mart 2016, Çorlu/Tekirdağ

G30:
Kurumsal Bilgi: Meslek Odası
Kişisel Bilgi: Yönetici
Ek Bilgi: Fabrika sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 25 Mart 2016, Çerkezköy/Tekirdağ

G31:
Kurumsal Bilgi: Meslek Odası
Kişisel Bilgi: Yönetici
Ek Bilgi: İşletme Sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 17 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

Kamu Kurumları/Siyasetçiler

G32
Kurumsal Bilgi: Trakya Kalkınma Ajansı
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 12 Nisan 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G33:
Kurumsal Bilgi: Parti İl Yönetimi
Kişisel Bilgi: Yönetici
Ek bilgi: Aynı zamanda iş yeri sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 28 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G34:
Kurumsal Bilgi: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 16 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G35:
Kurumsal Bilgi: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 16 Mart 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

Sivil Toplum Kurumları

G36:
Kurumsal Bilgi: Dernek
Kişisel Bilgi: Yönetici
Ek Bilgi: Gayrimenkul Danışmanı/İş Yeri Sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 18 Mart 2016, Çorlu/Tekirdağ

G37:
Kurumsal Bilgi: Dernek
Kişisel Bilgi: Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 13 Mayıs 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

Arazi Sahipleri/Emlak Geliştiriciler

G38:
Kurumsal Bilgi: İnşaat Şirketi
Kişisel Bilgi: İş Yeri Sahibi/Yönetici
Görüşme Tarihi/Yer: 14 Nisan 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

G39:
Kurumsal Bilgi: Emlak ve Gayrimenkul Danışmanlığı
Kişisel Bilgi: Gayrimenkul Danışmanı/İş Yeri Sahibi
Görüşme Tarihi/Yer: 31 Mayıs 2016, Süleymanpaşa/Tekirdağ

Ek-III. Görseller

Şekil 1. Eski kent merkezindeki bedestenin yanında yer alan otopark ve dükanların yıkılarak kent meydanı yaratma çabası (Özgün)

Şekil 2.Bedestenin etrafındaki dükkanlar ve otopark yıkıldıktan sonra kent meydanında yeni yapıların üretilmesi (Özgün)

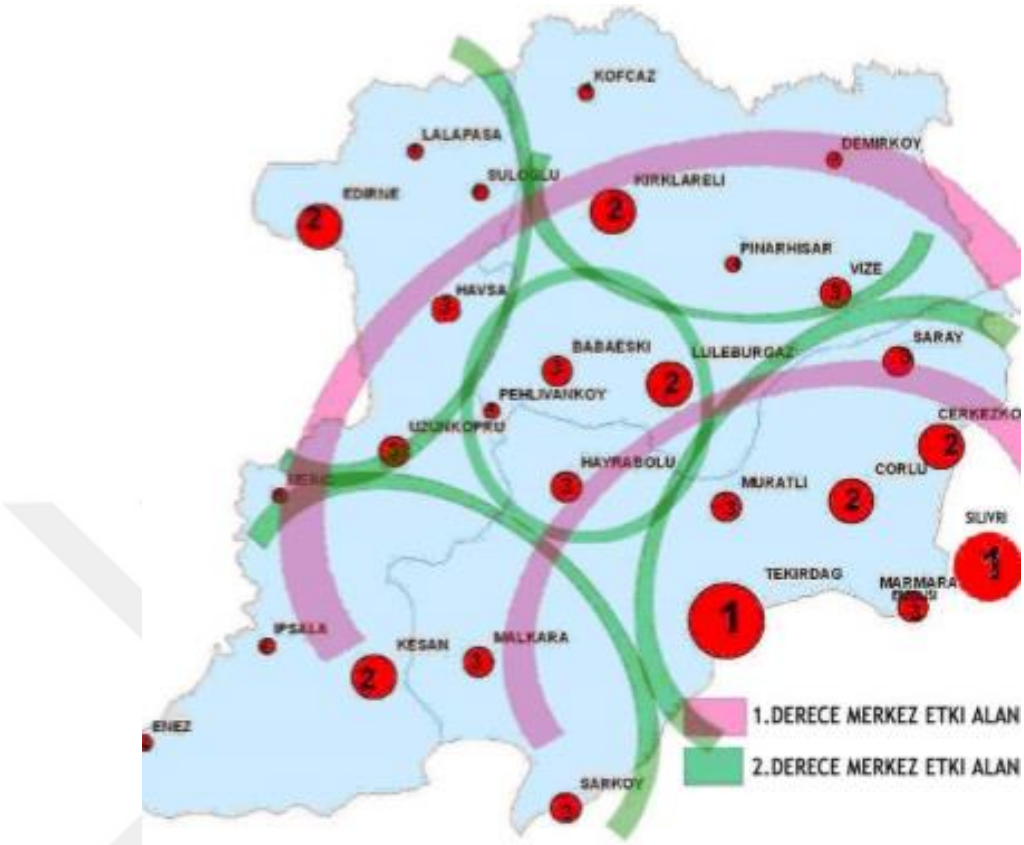
Şekil 3. Sahil yolu düzenleme çalışması öncesi (Özgün)

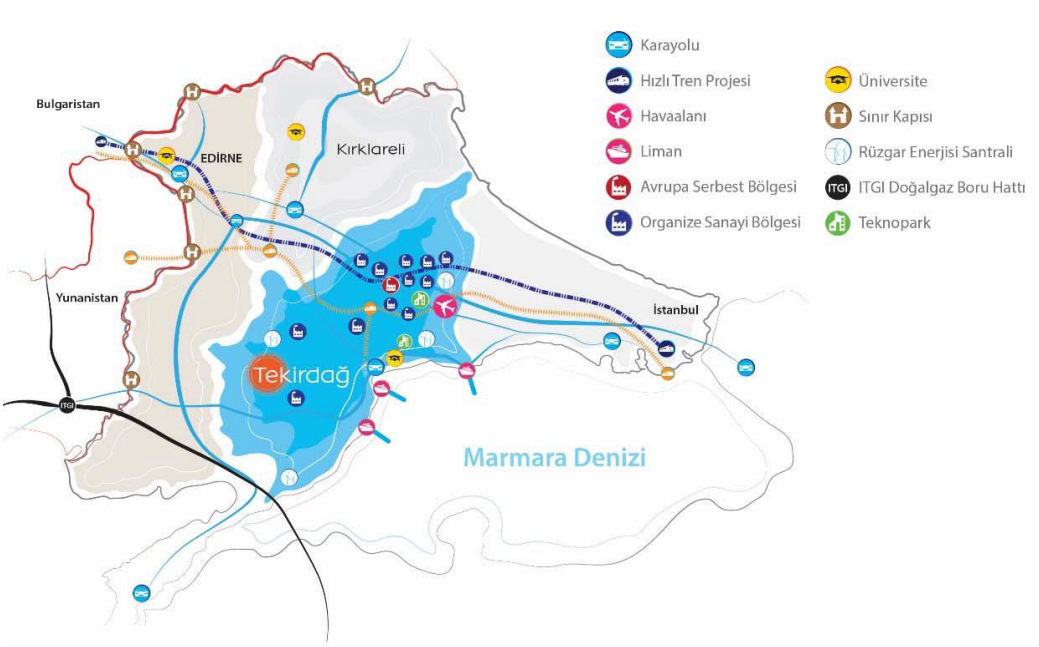
Şekil 4. Sahil yolu düzenleme çalışması sonrası (Özgün)

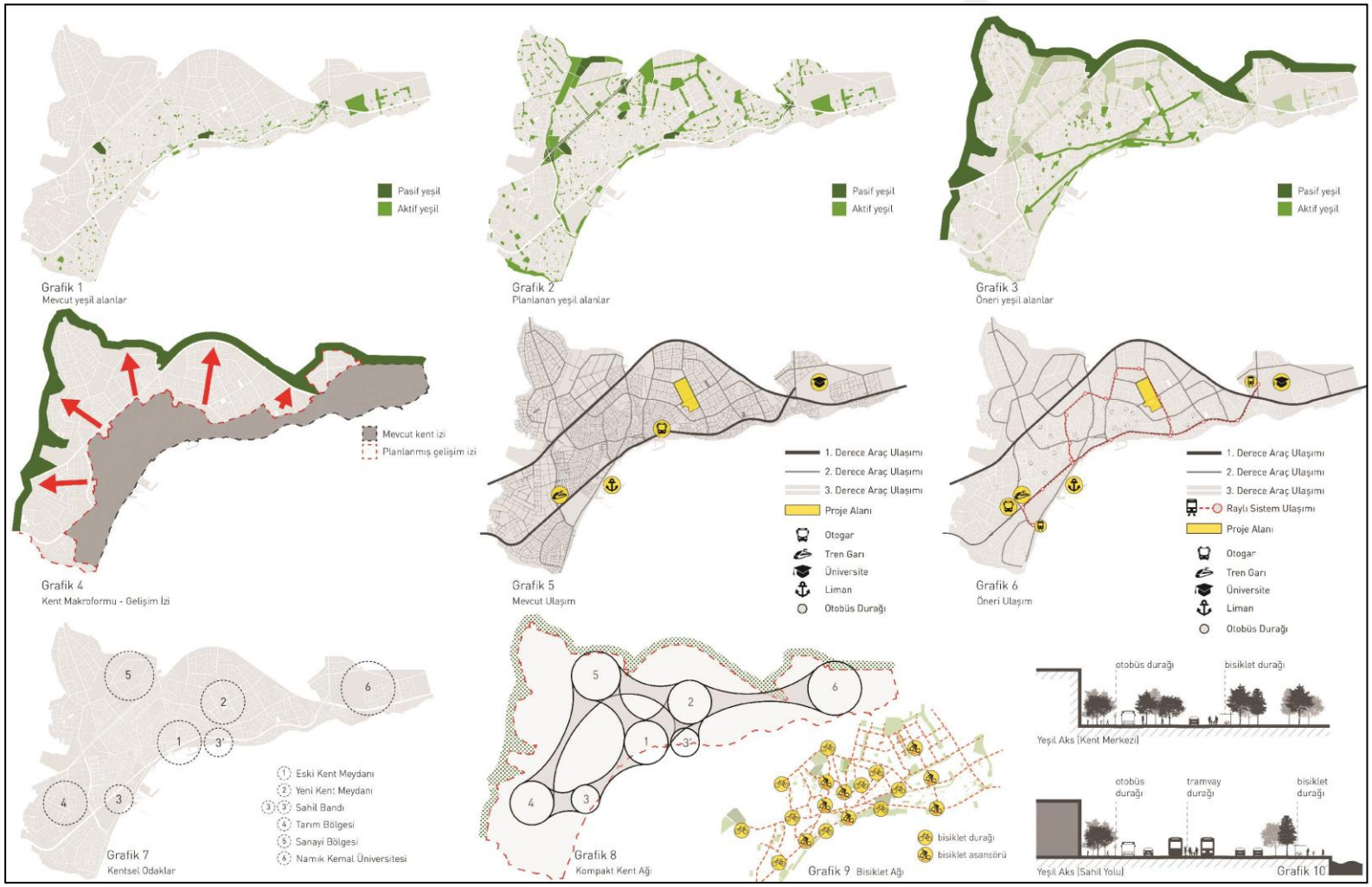
Şekil 5. Eski kent merkezinden farklı özellikteki bina cephe görünümleri (Özgün)

Şekil 6. Trakya alt bölgesi merkez kademelenmesi ve etki alanları (TABÇDP, 2009)

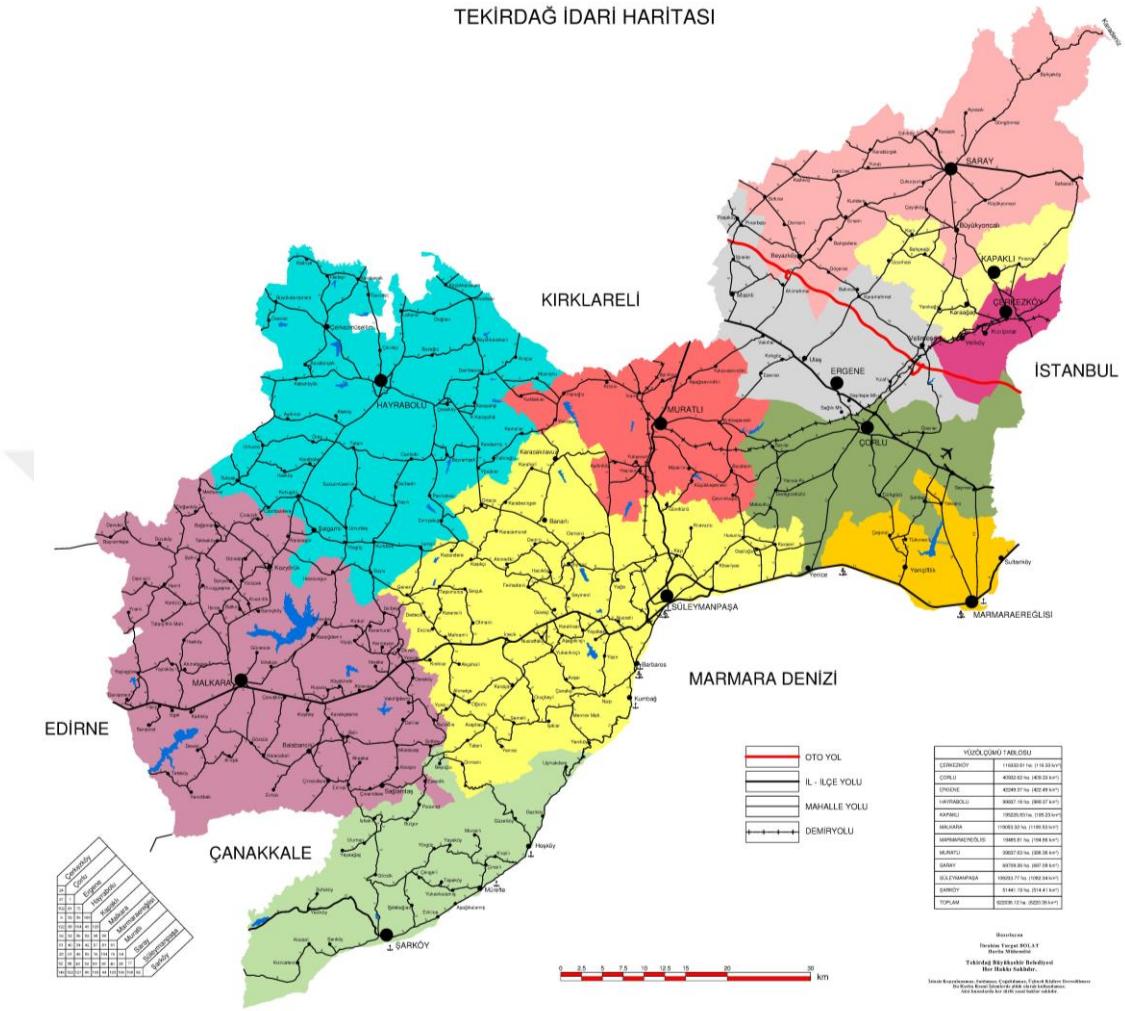
Şekil 7. Trakya Bölgesi ulaşım ve altyapı yatırımları (Trakya Kalkınma Ajansı, 2013)

Şekil 8. Tekirdağ-Süleymanpaşa kentsel tasarımı (TBB, 2016)

Şekil 9. Tekirdağ-Süleymanpaşa yeni kent merkezi tasarımı (TBB, 2016)

Şekil 10. Tekirdağ idari haritası (TBB, 2016)